

การเสริมสร้างความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่น
เพื่อสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย

Strengthening the Cooperation of Local Communities
for Housing Security

ภาคพันธ์ ศาลาทอง
หทัยรัตน์ ปทมาวิวัฒน์
พูลสุข หิรัญสาย

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

ชื่อเรื่อง : การเสริมสร้างความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย

ผู้วิจัย : ผศ.ดร.ภคพันธ์ ศาลาทอง
 อาจารย์หทัยรัตน์ ปัทมาวิวัฒน์
 อาจารย์พูลสุข หิรัญสาย

พ.ศ. : 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ใช้วิธีวิทยาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่
 ขั้นวิเคราะห์ความหมาย ความสำคัญ และปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย ขั้นการพัฒนา
 กิจกรรมความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งขั้นการสังเคราะห์ระบบและกลไกความร่วมมือ
 ของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม
 การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ การถอดบทเรียน รวมทั้งการสังเกต และการจดบันทึกภาคสนาม
 กลุ่มเป้าหมายในที่นี่ คือ สมาชิกและคณะกรรมการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม แกนนำชุมชน
 ผู้แทนภาคีเครือข่ายพัฒนา และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง มุ่งเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ
 ใช้การวิเคราะห์และสรุปผลข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า ความหมาย ความสำคัญ และปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย
 สิ่งที่พิจารณา (1) ความหมาย และความสำคัญของคำว่า “เมืองน่าอยู่ และท่ามะขามโมเดล”
 ประกอบด้วย 3 มิติหลัก ได้แก่ มิติที่อยู่อาศัย มิติความสุข และมิติคุณภาพชีวิต (2) ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย
 ของผู้มีรายได้น้อย ได้แก่ ปัญหาความเป็นเมือง ปัญหาสภาพที่อยู่อาศัย ปัญหาความเหลื่อมล้ำ และ
 ปัญหาการเข้าถึงแหล่งทุน โดยส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาสที่อาศัยอยู่ในที่ดิน
 ที่ราชพัสดุ อาศัยที่ดินวัด และอาศัยที่ดินการรถไฟ ไม่มีที่ดินหรือที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง บางราย
 อาศัยอยู่กับญาติ หรือบ้านเช่า บางรายถูกไล่ออกจากพื้นที่

การพัฒนากิจกรรมความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ (1) กิจกรรมพัฒนาความสำเร็จสู่
 ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย ประกอบด้วย กิจกรรมพัฒนาการจัดตั้งสหกรณ์บ้านมั่นคง กิจกรรมพัฒนา
 ศักยภาพการรวมกลุ่มการออม กิจกรรมพัฒนาการบริหารจัดการสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย
 (2) กิจกรรมพัฒนาความสำเร็จสู่ความมั่นคงด้านคุณภาพชีวิต ประกอบด้วย กิจกรรมพัฒนาศักยภาพ
 และการยกระดับรายได้ชุมชน กิจกรรมการจัดการและการพัฒนาเชิงพื้นที่และสิ่งแวดล้อม กิจกรรม
 พัฒนาและการรับรู้ในการเข้าถึงสิทธิ โอกาสทางสังคม กฎระเบียบที่พึงมีด้านที่อยู่อาศัย

ระบบและกลไกความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย มี 4 ลักษณะ
 ดังนี้ (1) ระบบคน ได้แก่ สมาชิก คณะกรรมการ รวมถึงคณะกรรมการที่ดูแลและบริหารงานกองทุน

ต่าง ๆ ในโครงการบ้านมั่นคง (2) ระบบองค์กร ในที่นี้คือ องค์กรปกครองท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (3) ระบบข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลข่าวสาร และกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโครงการบ้านมั่นคง (4) ระบบทุน ประกอบด้วย ทุนที่เป็นตัวเงินหรืองบประมาณ เช่น กองทุน สินเชื่อสวัสดิการชุมชน และทุนทางสังคม ได้แก่ คุณค่าการอยู่ร่วมกัน ความเกื้อกูลกัน ความเสียสละและการแบ่งปัน รวมถึงความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งต้องอาศัยฐานคิด 3 หลักสู่การขับเคลื่อน คือ (1) หลักคิด ได้แก่ (1) การดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และการพึ่งตนเอง (2) หลักการ ได้แก่ หลักการบ้านมั่นคง หลักการออม หลักการสหกรณ์ หลักการก่อสร้างบ้าน และหลักการพัฒนาสู่ความยั่งยืน และ (3) หลักทำ หมายถึง การมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนา และร่วมรับผลประโยชน์

Title: Strengthening the Cooperation of Local Communities for Housing Security

Researcher : Phackaphon Salathong

Hathairad Pattamawiwat

Phunsuk Hiransai

Year: 2020

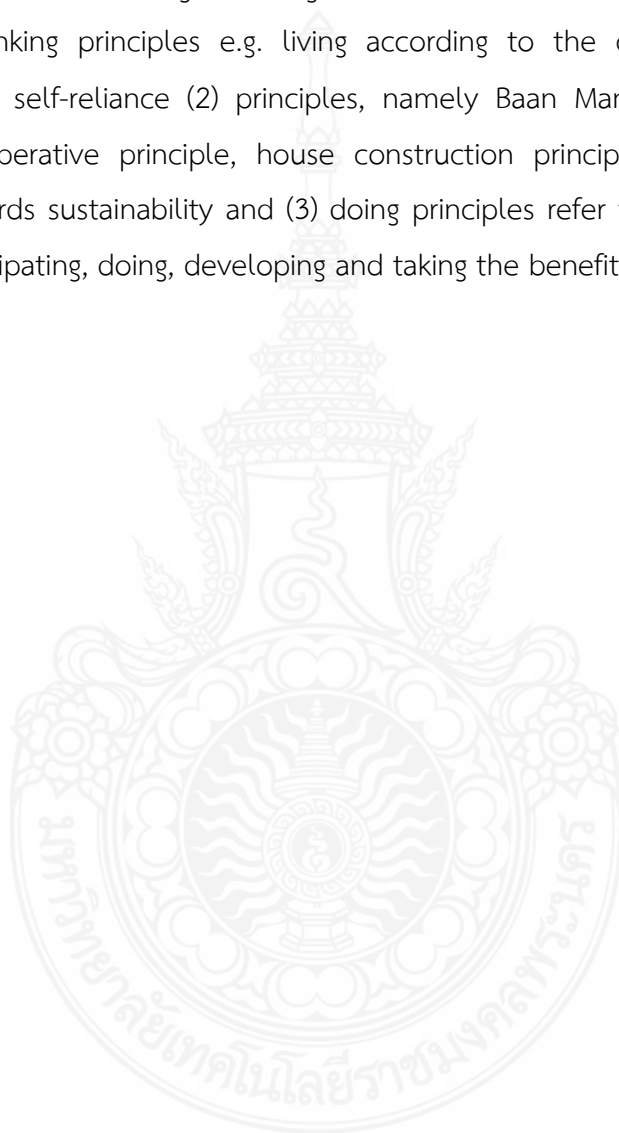
Abstract

This research uses a participatory action methodology which is divided into 3 phases: meanings analysis, significance and housing problems of low-income people. Development stage of local community cooperation activities including the system synthesis and mechanism of cooperation of local communities towards housing security use in-depth interviews, group chat, workshop, lesson learned together with observation and field notes. The target groups are members and the committee of Baan Mankong Tha Makham, community leader, the network development partner's representatives and relevant officers. This focuses on qualitative data collecting which uses content analysis and summarization.

The study found that: for the meaning, the importance and the housing problems of low-income people, the following are considered: (1) Meaning and importance of the word "Nice city and Tha Makham Model". It consists of three dimensions: dimension of residence, dimension of happiness and dimension of quality of life. (2) housing Problems of low-income people such as urban problems, residence condition problems, the problem of inequality, and problems of accessing capital. Most of people are low-income and disadvantaged who live in urban areas. Some live with relatives or in a rented house on the land of Royal Property, land of a temple, and land of State Railway of Thailand. Some don't have any land or residence of their own. Some were expelled and their houses were dismantled from the area.

The system and mechanism of cooperation of local communities towards housing security has four characteristics as follows: (1) People system, including members, committee as well as committees that look after and manage various funds in Baan Mankong project. 2) The organizational system i.e., the local

government organization and related agencies (3) Information system, i.e., information and various activities related to the development of Baan Mankong project. 4) Capital system consists of monetary capital or budget, such as fund, credit, community welfare and social capital. These are the value of coexistence, support, sacrifice and sharing including social relations that requires 3 main thinking bases: (1) thinking principles e.g. living according to the concept of sufficiency economy and self-reliance (2) principles, namely Baan Mankong principle, saving principle, cooperative principle, house construction principles and development principle towards sustainability and (3) doing principles refer to the participation on thinking, participating, doing, developing and taking the benefits.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 ผู้วิจัยขอขอบคุณมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร และกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมที่ให้การสนับสนุน รวมถึงรองศาสตราจารย์ ดร. ศรีวรรณ ยอดนิล ที่ปรึกษาหลัก คอยให้คำแนะนำ ตรวจสอบ ตรวจสอบเพื่อให้งานวิจัยนี้ มีความสมบูรณ์ที่สุด และขอขอบคุณ คุณสมร สอนจันทร์ ประธานบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม ในฐานะผู้ให้คำแนะนำ และผู้ประสานงาน รวมถึงพาลงพื้นที่ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส และผู้เกี่ยวข้อง รวมทั้งขอความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ เป็นอย่างดี

ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการที่ท่านได้ตรวจสอบให้คำแนะนำแก้ไขคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม เพื่อค้นหาคำตอบตามความหมายของข้อค้นพบ การตีความข้อมูลเพื่อความเป็นเหตุเป็นผล และความน่าเชื่อถือในการนำเสนอขั้นสุดท้าย

ขอขอบคุณกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาสทุกท่าน รวมทั้งผู้เกี่ยวข้องกับการปรากฏการณ์ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลด้วยน้ำใจอันบริสุทธิ์ถึงดงาม

คุณค่าที่พึงบังเกิดจากประโยชน์ของงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขออุทิศแด่กลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส สมาชิก คณะกรรมการบ้านมั่นคง ตลอดจนเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องที่ได้ร่วมสร้างและพัฒนาความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย

ผศ.ดร.ภาคพันธ์ ศาลาทอง และคณะ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	I
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	III
กิตติกรรมประกาศ	V
สารบัญเรื่อง	VI
สารบัญตาราง	VIII
สารบัญภาพ	IX
บทที่	
1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
คำถามการวิจัย	3
กรอบแนวคิดการวิจัย	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
ขอบเขตของการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
แนวคิดการพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย	7
แนวคิดโครงการบ้านมั่นคงเมือง	14
แนวคิดชุมชนท้องถิ่นและความเข้มแข็ง	20
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	25
3. วิธีดำเนินการวิจัย	
ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ความหมาย ความสำคัญ และปัญหาด้านที่อยู่อาศัย ของผู้มีรายได้น้อย	31
ตอนที่ 2 การพัฒนากิจกรรมความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคง ด้านที่อยู่อาศัย	33

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3. วิธีดำเนินการวิจัย (ต่อ)	
ตอนที่ 3 การสังเคราะห์ระบบและกลไกความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคง ด้านที่อยู่อาศัย	37
4. ความหมาย ความสำคัญและปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย	
ข้อมูลพื้นฐาน	39
ข้อมูลด้านคุณภาพชีวิตและความอยู่ดีมีสุข	42
ข้อมูลการพัฒนาคุณภาพชีวิต	44
การนิยาม ความหมาย และความสำคัญของ “เมืองน่าอยู่ และท่ามะขามโมเดล”	46
5. การพัฒนากิจกรรมความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย	
การร่วมคิด	52
การร่วมทำ	74
6. ผลกิจกรรมความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย	
กิจกรรมที่ 1 การอบรมความรู้การจัดตั้งสหกรณ์เคหะสถานเมืองท่ามะขาม	81
กิจกรรมที่ 2 การพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการ และสมาชิกบ้านมั่นคง เมืองท่ามะขาม	87
กิจกรรมที่ 3 การพัฒนาอาชีพ และรายได้เสริมของสมาชิกบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม	100
7. การสังเคราะห์ระบบและกลไกความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคง ด้านที่อยู่อาศัย	
สภาพที่เป็นอยู่จริง	104
สภาพที่คาดหวัง	109
8. สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
การสรุปผลวิจัย	116
การอภิปรายผลวิจัย	126
ข้อเสนอแนะ	132
บรรณานุกรม	135
ภาคผนวก	140
ประวัตินักวิจัย	149

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 รายละเอียดกิจกรรม หรือโครงการที่ พอช. ดำเนินการ	13
2 เหตุผล/ความต้องการอยากมีบ้าน	42
3 นิยาม ความหมาย จำแนกตามมิติที่อยู่อาศัย มิติความสุข และมิติคุณภาพชีวิต	47
4 นิยาม ความหมาย เมืองน่าอยู่ และท่ามะขามโมเดล	48
5 ชื่อหมู่บ้านและจำนวนครัวเรือนผู้เดือดร้อน	53
6 หลักเกณฑ์การใช้งบประมาณโครงการบ้านมั่นคงที่ก่อสร้างในที่ดินแปลงใหม่	59
7 เกณฑ์การช่วยเหลือสมาชิกกองทุนรักษาดิน รักษาบ้าน	66
8 กองทุนกลุ่มออมทรัพย์บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม	69
9 การเปรียบเทียบการออมรายเดือนในแต่ละกองทุน	71
10 แบบบ้านและราคา	75
11 ลำดับความสำคัญของการดำเนินกิจกรรม	77
12 กิจกรรมพัฒนาการจัดตั้งสหกรณ์บ้านมั่นคง (กิจกรรมพัฒนาความสำเร็จสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย)	78
13 กิจกรรมพัฒนาการบริหารจัดการสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย (กิจกรรมพัฒนาความสำเร็จสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย)	79
14 กิจกรรมพัฒนาศักยภาพและการยกระดับรายได้ชุมชน (กิจกรรมพัฒนาความสำเร็จสู่ความมั่นคงด้านคุณภาพชีวิต)	80
15 สรุปสิ่งที่ได้จากการศึกษาดูงาน	98
16 การจัดทำบุหงารำไป เครื่องหอมโบราณ	101
17 การดำเนินการโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม	104

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 กรอบแนวคิดการวิจัย	4
2 ที่อยู่อาศัยของกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส	41
3 การระดมความคิดด้วย Post it Technique	19
4 ภาพถ่ายดาวเทียมแปลงที่ดินโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม	54
5 แปลงที่ดินโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม	55
6 ช่วงเวลาพัฒนาการโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม	56
7 การแบ่งที่ดินโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม	57
8 การแบ่งงานพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ในโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม	58
9 พื้นที่ก่อสร้างโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม	58
10 งบประมาณก่อสร้างในที่ดินแปลงใหม่	59
11 โครงการบ้านมั่นคงที่สนับสนุนงบสินเชื่อเพื่อสร้างบ้าน	60
12 กองทุนออมทรัพย์บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม	61
13 การสมทบกองทุนรักษาดิน รักษาบ้านสมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม	65
14 สัญลักษณ์สภครณเคหะสถานเมืองท่ามะขาม จำกัด	82
15 กิจกรรมการอบรมการเรียนรู้การจัดตั้งสหกรณ์บ้านมั่นคง	86
16 กิจกรรมศึกษาดูงานบ้านมั่นคง จังหวัดสุพรรณบุรี	90
17 กิจกรรมศึกษาดูงานบ้านมั่นคง จังหวัดสุพรรณบุรี (2)	93
18 กิจกรรมศึกษาดูงานบ้านมั่นคง จังหวัดสุพรรณบุรี (3)	99
19 กิจกรรมการอบรมการพัฒนาอาชีพและรายได้เสริม	100
20 กิจกรรมการจัดทำบุหงารำไป เครื่องหอมโบราณ	103
21 ลำดับการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม	108
22 ภาพก้างปลา ระบบ และกลไกความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่น	111
23 การบูรณาการระบบและกลไกความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่น	113

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580) ได้วิเคราะห์เงื่อนไขและสถานการณ์ปัจจุบันภายในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งลักษณะเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นจุดแข็งและจุดอ่อน รวมถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคตทั้งจากภายในและภายนอก เพื่อบ่งชี้และประเมินโอกาส ตลอดจนความเสี่ยงของประเทศในด้านต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญหนึ่งของการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อการพัฒนาในระยะยาวซึ่งต้องมีการกำหนดยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม เพื่อแก้ไขจุดอ่อน และเสริมจุดแข็งให้เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายการสร้าง และรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติ ในการทำให้ประเทศไทยมีความมั่นคงในทุกด้าน คนในชาติมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่งคั่ง และประเทศสามารถพัฒนาไปได้อย่างยั่งยืน (ราชกิจจานุเบกษา, 2561, ออนไลน์) ทั้งนี้เพื่อให้หลุดพ้น หรือบรรเทาความรุนแรงของสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน อาทิ ปัญหาความมั่นคง ปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน และปัญหาความขัดแย้งในสังคม รวมถึงสามารถรับมือกับภัยคุกคาม และบริหารจัดการกับความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต อันนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) รวมถึงการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย 4.0

ถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญในการเชื่อมต่อการพัฒนาประเทศ ในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560 – 2564 เป็นลักษณะการแปลงยุทธศาสตร์ระยะยาวสู่การปฏิบัติ ซึ่ง 1 ใน 10 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศคือ ยุทธศาสตร์ที่ 9 การพัฒนาภาคเมือง และพื้นที่เศรษฐกิจ ที่มุ่งเน้นการพัฒนาเมืองศูนย์กลางของจังหวัดให้เป็นเมืองนำอยู่สำหรับคนทุกกลุ่มในสังคมเพื่อความเท่าเทียม เอื้อต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างมีสมดุล จัดระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่มีคุณภาพ และเพียงพอต่อความต้องการของประชาชนและกิจกรรม เศรษฐกิจในเมือง จัดระบบบริการสังคมที่ได้มาตรฐาน รวมทั้งที่อยู่อาศัยที่มีคุณภาพและทั่วถึงของผู้มีรายได้น้อย เน้นความสอดคล้องกับอัตลักษณ์ ความหลากหลายและศักยภาพของเมือง บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ให้ความสำคัญต่อการวางผังเมือง การเพิ่มพื้นที่สีเขียว และการดูแลความปลอดภัยของประชาชนทั้งจากอุบัติเหตุ อาชญากรรมและการจราจร (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562, ออนไลน์)

โดยเฉพาะจังหวัดกาญจนบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งที่ได้นำยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศว่าด้วยการเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา ในการขับเคลื่อนแผนพัฒนาจังหวัด (พ.ศ. 2557 - 2560) และแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 ของจังหวัดกาญจนบุรี ดำเนินการขับเคลื่อนการปฏิรูปการพัฒนาระดับจังหวัดภายใต้บริบทของพื้นที่ เน้นการบูรณาการการมีส่วนร่วมของหน่วยงานองค์กร และภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ตามวิสัยทัศน์ที่ว่า “เมืองแห่งความสุข การท่องเที่ยวและเกษตรปลอดภัย ระบบเศรษฐกิจมั่นคง” โดยมีประเด็นยุทธศาสตร์คือ การเสริมสร้างสังคมเป็นสุข และสังคมแห่งการเรียนรู้ การส่งเสริมความเป็นเมืองมั่นคงปลอดภัย การส่งเสริมการท่องเที่ยวตามอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น และการท่องเที่ยวปลอดภัย การส่งเสริมการพัฒนาระบบเกษตรกรรมอย่างครบวงจร และการส่งเสริมการพัฒนาระบบเขตเศรษฐกิจพิเศษ และการค้าชายแดน (เมืองกาญจน์, 2562, ออนไลน์) จากวิสัยทัศน์ดังกล่าวนี้จังหวัดกาญจนบุรีได้จัดทำโครงการ “เมืองกาญจน์ เมืองแห่งความสุข” ขึ้น เพื่อสร้างกระแสให้ประชาชนในจังหวัดกาญจนบุรีให้ความสำคัญกับการใช้ความสุขที่ตนกำหนดขึ้น เป็นเป้าหมายหลักในการดำเนินชีวิต เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการใช้ความสุขที่ตนกำหนดขึ้น เป็นเป้าหมายหลักในการทำงาน และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามธรรมนุญความสุขที่กำหนดขึ้น โดยมีตัวชี้วัดความสำเร็จของความสุข คือ มีชุมชนต้นแบบในการใช้ธรรมนุญความสุข เป็นผลผลิต หรือผลลัพธ์ร้อยละ 80 ของหมู่บ้านในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ดังนั้นจังหวัดกาญจนบุรีจึงได้เลือกเทศบาลตำบลท่ามะขาม เป็นพื้นที่นำร่อง หรือต้นแบบเมืองแห่งความสุข โดยทางเทศบาลตำบลท่ามะขามร่วมกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. และเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลท่ามะขาม ได้หารือการพัฒนาคุณภาพชีวิตในบริบทของคนท่ามะขาม ในการกำหนดแนวทางพัฒนาร่วมกันจึงได้ถอดบทเรียน และกำหนดทิศทางพัฒนาในการเป็นเมืองแห่งความสุขตามยุทธศาสตร์ของจังหวัดกาญจนบุรีที่ได้กำหนดไว้ โดยมีประเด็นการพัฒนาเมืองท่ามะขาม ดังนี้ (1) การส่งเสริมและพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้เดือดร้อน (2) การส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจ และการท่องเที่ยว (3) การส่งเสริมและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น (4) การส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมของชุมชนและเมือง (5) การส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุ เด็ก และเยาวชน (เทศบาลตำบลท่ามะขาม, 2562)

ในฐานะผู้วิจัยได้เป็นส่วนหนึ่งของการทำแผนกิจกรรม Work Shop การพัฒนาคุณภาพชีวิตเมืองท่ามะขาม ซึ่งถูกรับเชิญให้เป็นที่ปรึกษาโครงการ ได้เห็นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภาคประชาชนท้องถิ่น มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตเมืองท่ามะขามในทุกบริบท ทุกมิติ ให้เกิดรูปธรรมจากประเด็นการพัฒนาดังกล่าว จึงทำให้คณะผู้วิจัยเลือกศึกษาประเด็นการส่งเสริมและพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้เดือดร้อน ทั้งนี้เพราะมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง สำหรับประชาชนในจังหวัดกาญจนบุรีที่มีรายได้น้อย และยังไม่มีที่อยู่อาศัย

ที่มั่นคง ต้องอาศัยอยู่ในที่ดินคนอื่น หรืออาศัยอยู่ในที่ราชพัสดุ ที่ดินของทางราชการ เช่น ที่ดิน การรถไฟ ที่ดินในพื้นที่ของเขตทหาร บางคนถูกไล่ที่เพราะเป็นที่เอกชน หรือเช่าบ้านอยู่ ค่าเช่าบ้าน เดือนละ 3,000 บาท ไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ต้องอาศัยอยู่กับพ่อแม่ บางครอบครัว เป็นครอบครัวขยาย หนึ่งหลังคาเรือนอาศัยกันอยู่ 7 คน (เทศบาลตำบลเมืองท่ามะขาม, 2561) จากปัญหาความเดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยดังกล่าว ได้มีความพยายามจากหน่วยงาน หลายเครือข่ายร่วมกันแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะประชาชนที่เดือดร้อน และแกนนำท้องถิ่น ได้ร่วมกัน หาทางออกของปัญหาด้านที่อยู่อาศัยให้เกิดเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ดังนั้นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญการเสริมสร้างความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่น เพื่อสร้างความมั่นคง ด้านที่อยู่อาศัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ความหมาย ความสำคัญ และปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย
2. เพื่อพัฒนากิจกรรมความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย
3. เพื่อสังเคราะห์ระบบ และกลไกความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคง ด้านที่อยู่อาศัย

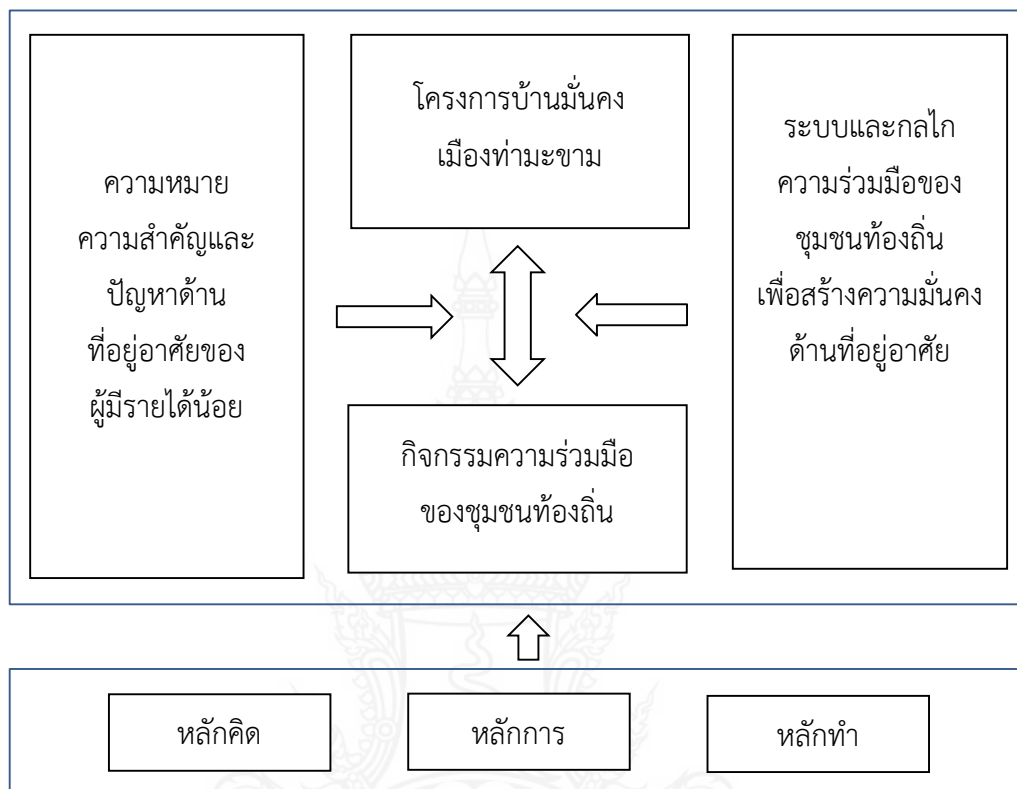
คำถามการวิจัย

1. ความหมาย ความสำคัญ และปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยเป็นอย่างไร
2. กิจกรรมความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่การพัฒนาที่เป็นรูปธรรมด้านที่อยู่อาศัย คืออะไร
3. ระบบ และกลไกความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย เป็นเช่นไร

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยโดยสังเคราะห์จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับโครงการบ้านมั่นคง ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวง การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2563, ออนไลน์) และแนวคิดชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง ของเพ็ญศรี ฉิรินัง และวรสิทธิ์ เจริญพุด (2559) สรุปได้ดังภาพที่ 1 ต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ด้านวิชาการ

- ได้ทราบลักษณะระบบ และกลไกความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่น รวมถึงหลักคิด หลักการ และหลักทำสู่การสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย

ด้านนโยบาย

- หน่วยงานภาครัฐระดับจังหวัด และท้องถิ่นได้มีข้อมูล รวมถึงหลักการพัฒนาเชิงนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต และการสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย
- กลุ่มผู้มีรายได้น้อย และสมาชิกโครงการบ้านมั่นคง มีแนวทางพัฒนาต่อยอดคุณภาพชีวิต และการดำเนินงานด้านที่อยู่อาศัยได้อย่างถูกวิธี

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เกิดจากการลงมือปฏิบัติควบคู่กับการวิจัยที่อาศัยการมีส่วนร่วมระหว่างนักวิจัย ผู้เชี่ยวชาญ ชุมชน และผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ การค้นหา และการวิเคราะห์ความหมาย ความสำคัญ และปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย การพัฒนากิจกรรมความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนการสังเคราะห์ระบบ และกลไกความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย ภายใต้กรอบแนวคิดและเนื้อหาที่ศึกษา สำหรับพื้นที่ศึกษาคือ เทศบาลตำบลท่ามะขาม เป็นพื้นที่นาร่อง หรือต้นแบบเมืองแห่งความสุข ที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการส่งเสริม และพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้เดือดร้อน กลุ่มเป้าหมายในที่นี้คือ สมาชิก และคณะกรรมการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม แกนนำชุมชน ผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ระยะเวลาดำเนินการวิจัย 1 ปี เพื่อค้นหาคำตอบ ติดตามสังเกตพฤติกรรม และกิจกรรมพัฒนาความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

ผู้มีรายได้น้อย หมายถึง กลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส ขาดสินทรัพย์ที่จำเป็นและเพียงพอ รวมถึงไม่มีโอกาสในที่ดินทำกิน และที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง อาศัยที่ราชพัสดุ บุกรุก พื้นที่สาธารณะประโยชน์ในเขตการรถไฟ ชุมชนบ้านเช่า ในที่นี้คือ สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม

ชุมชนท้องถิ่น หมายถึง กลุ่มองค์กรพัฒนา หรือภาคีเครือข่ายพัฒนาที่ช่วยแก้ปัญหา และพัฒนาที่อยู่อาศัย สำหรับผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส ในที่นี้คือ เทศบาลตำบลท่ามะขาม สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี กรมธนารักษ์พื้นที่กาญจนบุรี และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย หมายถึง การดำเนินการ และการมีส่วนร่วมของสมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม เพื่อจัดการแก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของตนเอง ในรูปแบบที่ชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนา และร่วมรับผิดชอบผลประโยชน์ ทั้งนี้เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีความยั่งยืน

ระบบ และกลไกความร่วมมือ หมายถึง การขับเคลื่อนความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย ได้แก่ ระบบคน ระบบองค์กร ระบบข้อมูล และระบบทุน รวมถึงการนำหลักคิดเศรษฐกิจพอเพียง และการพึ่งตนเองมาใช้สร้างชุมชนให้เป็นต้นแบบชุมชนแห่งการอยู่ดีมีสุข

กิจกรรมความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่น หมายถึง กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต และการอยู่ดี มีสุข ของสมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม ที่ผ่านการระดมความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ วางแผนดำเนินการ และลงมือปฏิบัติ ในที่นี้ ได้แก่ กิจกรรมพัฒนาความสำเร็จสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย และกิจกรรมพัฒนาความสำเร็จสู่ความมั่นคงด้านคุณภาพชีวิต

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางในการวิจัย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แนวคิดการพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย
2. แนวคิดโครงการบ้านมั่นคงเมือง
3. แนวคิดชุมชนท้องถิ่นและความเข้มแข็ง
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดการพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย

จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของประเทศไทย มีการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ และปัญหาที่ท้าทายหลากหลาย ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศและสังคมในระยะยาว ทั้งในเรื่ององค์ความรู้ ความเหลื่อมล้ำ ความไม่เท่าเทียมกันของคนในสังคม รวมถึงปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของประชาชน โดยเฉพาะผู้มีรายได้น้อยที่ขาดแคลนด้านที่อยู่อาศัย การไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย หรือในที่ดินสิ่งปลูกสร้าง ความไม่มั่นคงในที่ดินที่ทำกิน ปัญหาที่อยู่อาศัยเป็นปัญหาสำคัญของประเทศไทย ที่ต้องได้รับการแก้ไขและพัฒนา ซึ่งที่อยู่อาศัยของคนจนส่วนใหญ่ จะนึกถึงภาพชุมชนแออัดที่มีสภาพเสื่อมโทรม ไม่ถูกสุขลักษณะ ไม่ได้รับการบริการพื้นฐาน สาธารณูปโภคอย่างทั่วถึงและเพียงพอ อีกทั้งไม่มีความมั่นคง ทำให้การดำรงชีวิตของคนจนต้องเผชิญกับปัญหานานัปการ ทั้งที่กลุ่มคนจนนั้นถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งของกระบวนการระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ที่ผูกสัมพันธ์และอยู่ร่วมกันกับกลุ่มอื่น ๆ ในลักษณะที่ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จากการรายงานการจัดทำข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ที่อยู่อาศัย ปี พ.ศ. 2561 (เดือนมกราคม – เดือน มิถุนายน) ของศูนย์ข้อมูลที่อยู่อาศัยแห่งชาติ (2562, ออนไลน์) พบว่า ส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่มีการอยู่อาศัยค่อนข้างหนาแน่น ไร้ระเบียบ มีสภาพที่อยู่อาศัยแบบทรุดโทรมปานกลางถึงทรุดโทรมมาก อาศัยกันอย่างแออัด หรือที่อาศัยอยู่รวมกัน โดยมีความสัมพันธ์ทางสังคม มีสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสม อันอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยและความปลอดภัยของผู้อยู่อาศัย มีปัญหาทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงในการอยู่อาศัย ส่วนใหญ่อยู่เขตกรุงเทพมหานคร และภาคกลาง ในด้านกรรมสิทธิ์ที่ดินของชุมชน พบว่า เป็นที่ดินของหน่วยงานรัฐ รองลงมาเป็นที่ดินของเอกชน และน้อยที่สุดเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บนที่ดินของตนเอง สำหรับลักษณะการครอบครองที่ดิน และที่อยู่อาศัยของชุมชนของผู้มีรายได้น้อย ส่วนมากอยู่ในที่ดิน

แบบผสม คือ มีการครอบครองที่ดินมากกว่าหนึ่งประเภท เป็นการอยู่อาศัยที่มีลักษณะผสมผสานหลายอย่างเข้ารวมกัน รองลงมา มีลักษณะการอยู่อาศัยแบบบุกเบิกที่ดินของผู้อื่นอยู่อาศัย และน้อยที่สุดเป็นการถือครองครอบครองแบบเช่าที่ดินอยู่อาศัย ส่วนในด้านการประกอบอาชีพของชาวชุมชนผู้มีรายได้น้อย ส่วนมากมีอาชีพที่ไม่มีความมั่นคง รายได้ไม่แน่นอน และมีอาชีพที่หลากหลาย ได้แก่ การรับจ้างทั่วไป ไม่มีเงินเดือนประจำ การค้าขายอิสระ เป็นต้น ด้านรายได้ครัวเรือนในชุมชนพบว่า ส่วนใหญ่ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนเป็นผู้มีรายได้น้อย นอกจากนี้ด้านความต้องการที่อยู่อาศัยชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเมือง ยังคงมีความต้องการที่อยู่อาศัยในชุมชนเดิมมากกว่าที่จะย้ายไปอยู่ในที่อยู่ใหม่ โดยมีการปรับปรุงสภาพให้ดีขึ้น และต้องการที่อยู่อาศัยเป็นหลัง ๆ เป็นสัดส่วน ถึงจะไม่มี ความมั่นคง ในเรื่องของที่ดิน และขาดสาธารณูปโภค หรือสาธารณูปการก็ตาม

ดังนั้นที่อยู่อาศัยถือเป็นปัจจัยพื้นฐานหนึ่งในสี่ปัจจัยที่สำคัญ และจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นสถานที่ที่รวมความเป็นครอบครัวให้เป็นหนึ่ง หล่อหลอมสมาชิกในสังคม มีการถ่ายทอดวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ปลูกฝังค่านิยม และนิสัยแก่สมาชิกทุกคน ถือเป็นจุดเริ่มต้นของความมั่นคงในชีวิตของมนุษย์ ปัญหาที่อยู่อาศัยเป็นปัญหาที่สำคัญประการหนึ่ง นำไปสู่ปัญหาความยากจน และส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำในพื้นที่ของเมืองต่าง ๆ กลายเป็นปัญหาท้าทายสำคัญของปรากฏการณ์ทางสังคม ดังนั้นการพัฒนาการเข้าถึงที่อยู่อาศัย รวมทั้งการบริการขั้นพื้นฐาน และการยกระดับชุมชนแออัด เพื่อให้กลุ่มผู้มีรายได้น้อยมีบทบาท มีศักยภาพด้านความรู้ และรายได้เพื่อสร้างความมั่งคั่งให้กับตนเอง และสภาพแวดล้อมทางสังคมให้ดีขึ้น จึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่ง

การแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยทั้งในเมืองและชนบท จึงได้ถูกกำหนดไว้ในคำแถลงนโยบายหลัก 12 ด้านของรัฐ ที่ว่าด้วยเรื่องการพัฒนาสร้างความเข้มแข็งจากฐานรากเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน สร้างชุมชนที่น่าอยู่ มุ่งเน้นการจัดการที่อยู่อาศัย การพัฒนาทักษะอาชีพ และการพัฒนาพื้นที่เมืองแบบองค์รวม เพื่อพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง สังคมที่เอื้ออาทร มีความสะดวกสบาย ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีวัฒนธรรม และจิตวิญญาณที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองและชุมชน รวมทั้งมีระบบเศรษฐกิจที่มั่นคง เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และเป็นรากฐานการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมอย่างยั่งยืน โดยเป็นการแสดงเจตจำนงของการพัฒนาด้านที่อยู่อาศัยของรัฐ (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2562, ออนไลน์) ต่อมาได้กำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่อยู่อาศัยระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ภายใต้วิสัยทัศน์ “คนไทยทุกคนมีที่อยู่อาศัยถ้วนทั่ว และมีคุณภาพชีวิตที่ดีในปี พ.ศ. 2579 (Housing For All)” โดยแผนยุทธศาสตร์ดังกล่าว ได้ยึดโยงกับปฏิญญาสากลที่ประเทศไทยได้ให้การรับรอง ได้แก่ เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) และมีเป้าหมายสูงสุดเพื่อขจัดความยากจน ลดความเหลื่อมล้ำ รวมทั้งไม่ทิ้งใครไว้เบื้องหลัง ไม่ทำลายแหล่งทรัพยากร

และสิ่งแวดล้อม อีกทั้งให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ประกอบด้วย 17 เป้าหมาย (Goal) หนึ่งในเป้าหมายนั้นคือ เป้าหมายที่ 11 (Hitesh Vaidya and Tathagata Chatterjee) SDG 11 Sustainable Cities and Communities SDG 11 and the New Urban Agenda: Global Sustainability Frameworks for Local Action, Science for Sustainable Societies, 2020) เป็นเป้าหมายที่ว่าด้วยการทำให้เมือง และการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความครอบคลุม ปลอดภัย ยืดหยุ่น และยั่งยืน (Make cities and human settlements inclusive, safe, resilient and sustainable) เป็นพื้นฐานเงื่อนไขเบื้องต้นสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีเป้าประสงค์ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเมือง และชุมชน ประกอบด้วย การเข้าถึงที่อยู่อาศัย และบริการพื้นฐาน การยกระดับชุมชนแออัด การเข้าถึงคมนาคมขนส่งที่ยั่งยืน ปลอดภัยในราคาที่จ่ายได้ และคำนึงถึง กลุ่มคนที่อยู่ในสถานการณ์ที่เปราะบาง ผู้หญิง เด็ก ผู้มีความบกพร่องทางร่างกาย และผู้สูงอายุ ยกระดับการพัฒนาเมือง และขีดความสามารถให้ครอบคลุม และยั่งยืน เพื่อการวางแผน และการบริหารจัดการการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์อย่างมีส่วนร่วม และบูรณาการ ลดผลกระทบทางลบ ของเมืองต่อสิ่งแวดล้อม การพัฒนา และเข้าถึงพื้นที่สีเขียว การสนับสนุนให้มีความเชื่อมโยง ทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เมือง รอบเมือง และชนบท ของสหประชาชาติ ที่เป็นเครื่องกำหนดทิศทางการพัฒนาของโลกในระยะเวลา 15 ปี (พ.ศ. 2559 - 2573) และวาระใหม่ แห่งการพัฒนาเมือง (New Urban Agenda: NUA) ถือเป็นวิสัยทัศน์ของประชาคมโลกในการพัฒนา ที่อยู่อาศัย และเมืองอย่างยั่งยืน ครอบคลุมด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม (Caprotti, F., Cowley, R., Datta, A., et al., 2017) โดยให้ความสำคัญกับบทบาท อำนาจรัฐบาล ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมือง และการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ อีกทั้งยังสอดคล้องกับ แนวทางการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉพาะการวางพื้นฐานการพัฒนา ตามหลักการที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางการปรับเปลี่ยน กระบวนทัศน์การพัฒนา และบทบาทของชุมชน ด้านการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ ถือเป็น การสร้างความเชื่อมั่น และแสดงเจตนาารมณ์ ในการให้ความสำคัญด้านการพัฒนาที่อยู่อาศัย และเมือง ให้มีความยั่งยืนพอเพียงสำหรับทุกคน เน้นการแบ่งตามระดับรายได้ และการพัฒนาที่อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับวงจรชีวิต (Lifecycle) ประกอบด้วย เป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์ 5 ด้าน ได้แก่ (1) การพัฒนาและสนับสนุนให้มีที่อยู่อาศัย ที่ได้มาตรฐาน และขับเคลื่อนนโยบายไปสู่ภูมิภาค และท้องถิ่น สร้างโอกาสในการมีที่อยู่อาศัย โดยมีการบริหารจัดการที่ดินอย่างเหมาะสมควบคู่ไปด้วย รวมถึงเร่งพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ ด้านที่อยู่อาศัย เพื่อรับทราบข้อมูลความต้องการที่อยู่อาศัยที่แท้จริง ในการจัดทำนโยบายสนับสนุน หรือแก้ไขได้อย่างตรงจุด และความต้องการที่แท้จริง (2) การเสริมสร้างระบบการเงิน และสินเชื่อ เพื่อให้ทุกคนเข้าถึงโอกาสการมีที่อยู่อาศัย อาทิ กองทุนที่อยู่อาศัยแห่งชาติ เป็นกองทุนที่สนับสนุน งบประมาณในการดำเนินการของหน่วยงาน เพื่อช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อย ในการจัดหาที่ดิน

และที่อยู่อาศัยทั้งในส่วนของการเคหะแห่งชาติ (กองทุนเพื่อที่อยู่อาศัยของการเคหะแห่งชาติ) และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ กองทุนเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยระดับเมือง นอกจากนี้ยังมีกองทุนเพื่อการพัฒนาที่อยู่อาศัยระดับชุมชน ระดับเมือง รวมถึงกองทุนค้ำประกันความเสี่ยงในการให้สินเชื่อที่อยู่อาศัย (3) การยกระดับการบูรณาการ และสร้างขีดความสามารถด้านบริหารจัดการที่อยู่อาศัยในทุกระดับ โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน และท้องถิ่น มีการขับเคลื่อนการพัฒนาที่อยู่อาศัย รวมถึงจัดตั้งศูนย์บริการร่วมแบบเบ็ดเสร็จ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชนที่เดือดร้อน (4) การส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีการส่งเสริมการจัดสวัสดิการในชุมชนเพื่อให้เกิดการพึ่งพากันภายใน และสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชน รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนรักถิ่นที่อยู่ (5) การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี โดยส่งเสริมการจัดการที่ดิน และผังเมือง รวมทั้งระบบสาธารณสุขภาคมีการพัฒนาที่อยู่อาศัยที่ประหยัดพลังงาน และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2563, ออนไลน์, และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2561, ออนไลน์)

การพัฒนาด้านที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย ถือได้ว่าเป็นการแก้ปัญหาเชิงโครงสร้าง เป็นการลดช่องว่าง ความเหลื่อมล้ำ และความไม่เป็นธรรมทางสังคม ซึ่งกลุ่มคนจนส่วนใหญ่ยังเข้าไม่ถึงบริการของรัฐและเอกชน จนกลายเป็นผู้บุกรุก การสร้างบ้านเพื่อความมั่นคง ไม่ใช่เพียงเฉพาะการสร้างที่อยู่อาศัย แต่ยังเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต และพัฒนาชุมชนไปพร้อม ๆ กัน จากรายงานของทีดีอาร์ไอเกี่ยวกับการประเมินมูลค่าที่เกิดจากโครงการบ้านมั่นคง (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2562, ออนไลน์) ได้ระบุว่า การแก้ปัญหาด้านที่ดิน และที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย เป็นการดำเนินการที่เปิดโอกาสให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชน รวมตัว และมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการตั้งแต่ต้นจนเสร็จสิ้น ได้แก่ การสำรวจข้อมูล การเลือกชุมชนนำร่อง การเลือกวิธีปรับปรุงชุมชน การจัดหาที่ดิน การออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัย การออกแบบบ้าน การออกแบบชุมชน การก่อสร้าง และอื่น ๆ รูปแบบและแนวทางการปรับปรุงที่อยู่อาศัยของแต่ละชุมชนมีความหลากหลาย และแตกต่างกันตามสภาพปัญหา ความต้องการของสมาชิกในชุมชน และข้อจำกัดด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านกายภาพ และเจ้าของที่ดิน เน้นการแก้ปัญหาชุมชนแออัดทั้งเมือง โดยร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ใช่การแก้ปัญหาเพียงบางจุด หรือบางพื้นที่ ดังนั้นการจัดการเพื่อสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิตและการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย ภาครัฐได้ให้ความสำคัญกับการจัดการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย ที่มุ่งเน้นการจัดการแก้ไขปัญหา และการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในการบริหารจัดการของชุมชน โดยให้ผู้มีรายได้น้อยเป็นเจ้าของปัญหา เป็นแกนนำในการแก้ปัญหา และมีได้จำกัดอยู่ในด้านการพัฒนาที่อยู่อาศัย แต่ก่อให้เกิดการเชื่อมโยงกระบวนการทำงานเป็นเครือข่ายในแต่ละพื้นที่ แต่ละเมือง ถือเป็นจุดเปลี่ยนของการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย รวมทั้งใช้

กระบวนการออมทรัพย์และสินเชื่อที่อยู่อาศัย เป็นเครื่องมือสนับสนุนการพัฒนาแก้ไขปัญหาที่หลากหลายรูปแบบ ตามที่ชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมวางแผน และดำเนินการ มีการกำหนดรูปแบบผังชุมชน แบบแปลนบ้าน การก่อสร้าง การจัดการด้านการเงิน และการดูแลอย่างต่อเนื่อง เกิดการเชื่อมโยงกับกระบวนการพัฒนาระดับเมือง และเกิดกลไกการทำงานร่วมกับภาคีพัฒนา จากภาคส่วนต่าง ๆ และท้องถิ่น จากการจัดการที่อยู่อาศัยเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาในมิติที่สมดุลและยั่งยืน

จากที่กล่าวการพัฒนาด้านที่อยู่อาศัย เป็นนโยบายเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ได้ถูกกำหนดไว้ในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่อยู่อาศัย 10 ปี (พ.ศ. 2559 - 2568) มีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อส่งเสริมความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย และพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านการอยู่อาศัยให้แก่กลุ่มผู้มีรายได้น้อย โดยการจัดเตรียมที่อยู่อาศัยที่ได้มาตรฐานในชุมชน ที่มีสภาพแวดล้อมเหมาะสม พร้อมระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่จำเป็นในระดับราคาที่กลุ่มเป้าหมายสามารถรับภาระได้ โดยจำแนกกลุ่มเป้าหมาย (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2558, ออนไลน์) ดังนี้

(1) กลุ่มผู้มีรายได้น้อยทั่วไป ที่ยังไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย และไม่สามารถเข้าถึงที่อยู่อาศัยที่ได้มาตรฐาน ได้แก่ คริวเรือนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล (คริวเรือนกลุ่มเช่าที่มีระดับรายได้ 15,301-22,900 บาทต่อคริวเรือนต่อเดือน และคริวเรือนกลุ่มเช่าซื้อที่มีระดับรายได้ 22,901-32,800 บาทต่อคริวเรือนต่อเดือน) คริวเรือนในภูมิภาค (คริวเรือนกลุ่มเช่าที่มีระดับรายได้ 8,801-13,500 บาทต่อคริวเรือนต่อเดือน และคริวเรือนกลุ่มเช่าซื้อที่มีระดับรายได้ 13,501-19,900 บาทต่อคริวเรือนต่อเดือน)

- (2) กลุ่มผู้มีรายได้น้อยที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัด ชุมชนบุกรุก คนไร้บ้าน
- (3) กลุ่มผู้มีรายได้น้อยที่อาศัยอยู่ในชนบท และมีปัญหาความเดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัย
- (4) กลุ่มข้าราชการ เจ้าหน้าที่ชั้นผู้น้อยของรัฐ ที่ต้องการสวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย

สำหรับการดำเนินงานตามกลุ่มเป้าหมายดังกล่าว แยกออกได้เป็น

(1) กลุ่มผู้มีรายได้น้อยทั่วไป ที่ยังไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย ดำเนินการโดยการเคหะแห่งชาติ (กคช.) บูรณาการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ประกอบด้วย 4 แผนงานหลัก ได้แก่ แผนยกระดับคุณภาพชีวิต (เช่า) แผนเสริมสร้างความมั่นคงด้านการอยู่อาศัย (เช่าซื้อ) แผนพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับข้าราชการ (โครงการบ้านสวัสดิการข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ชั้นผู้น้อย โครงการบ้านพักสวัสดิการข้าราชการในรูปแบบรัฐสวัสดิการ) แผนความร่วมมือกับภาคเอกชนในการพัฒนาที่อยู่อาศัย

(2) กลุ่มผู้มีรายได้น้อยที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย ทั้งในพื้นที่เมืองและชนบท ที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัด ชุมชนบุกรุก คนไร้บ้าน ดำเนินการโดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงาน และภาคีที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน ประกอบด้วย แผนพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนแออัด และผู้มีรายได้น้อยในเมือง (แผนงานบ้านมั่นคง แผนพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลอง แผนพัฒนาคุณภาพชีวิตกลุ่มคนไร้บ้าน) แผนพัฒนาที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อยในชนบท ดำเนินการภายใต้โครงการบ้านพอเพียงชนบท

ดังนั้นเมื่อพิจารณารายละเอียดความรับผิดชอบของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ภายใต้กำกับของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นการพัฒนาแนวใหม่ ที่มีการบูรณาการทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงาน และภาคีที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน โดยให้ชุมชนเป็นแกนหลักในการดำเนินการ และเป็นเจ้าของโครงการ (Demand Driven) ซึ่งแผนงานโครงการอยู่บนพื้นฐานความต้องการของชุมชน สมาชิกของชุมชนมีการรวมกลุ่มในการจัดทำแผนงานโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัย ชุมชนเป็นผู้ดำเนินงานบริหารจัดการโครงการและงบประมาณ รวมทั้งการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การออมทรัพย์ การบริหารจัดการองค์กร การบริหารจัดการงานก่อสร้าง การจัดการที่ดินและอื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อเป็นการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบครอบคลุมชุมชนทั้งหมด มีการสำรวจข้อมูลความเดือดร้อน และใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนการแก้ปัญหาเชิงรุก จัดทำแผน แนวทาง และรูปแบบการแก้ปัญหาที่มีความหลากหลายตามสภาพปัญหาของชุมชน และแผนการพัฒนาของตำบลหรือเมือง เป็นกระบวนการทำงาน และการจัดการร่วมระหว่างชุมชนกับท้องถิ่น โดยมีกลไกการทำงานร่วมกันในรูปแบบ “คณะกรรมการ” ประกอบด้วย เทศบาล หรือ อบต. ชุมชน หน่วยงานในท้องถิ่นและจังหวัด มีบทบาทในการพัฒนาและแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย สนับสนุนการดำเนินงานของชุมชน รวมถึงการประสานความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ปัญหาของชุมชน อีกทั้งให้ชุมชนดำเนินการแก้ไขปัญหาค่าความไม่มั่นคงของชุมชนที่มีอยู่ ไปพร้อม ๆ กับการจัดระบบใหม่ ทั้งด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม จัดโครงสร้างทางสังคม ระบบเศรษฐกิจการเงินถึงระดับครอบครัว ตลอดจนระบบการดูแลทางสังคมร่วมกัน และต้องมีการเชื่อมโยงชุมชน เป็นเครือข่ายทำงานร่วมกับท้องถิ่น โดยชุมชนและท้องถิ่นร่วมกัน สำรวจผู้เดือดร้อนในเมือง สำรวจจัดหาที่ดิน จัดตั้งกองทุนที่อยู่อาศัย จัดระบบการออมเพื่อที่อยู่อาศัย บรรจุแผนการสนับสนุนงบประมาณของท้องถิ่นในการพัฒนาที่อยู่อาศัย แผนการพัฒนาที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย (เมืองและชนบท) ประกอบด้วย 2 แผนงาน คือ (1) แผนพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนแออัด และผู้มีรายได้น้อยในเมือง (2) แผนพัฒนาที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อยชนบท ซึ่งมีกิจกรรมหรือโครงการที่ต้องดำเนินงาน ได้แก่ (1) การพัฒนาความมั่นคงที่อยู่อาศัยคนจนในชุมชนแออัด “โครงการบ้านมั่นคง” (2) การแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัย “บ้านประชารัฐริมคลอง” (3) โครงการบ้านพอเพียงชนบท (4) การพัฒนาคุณภาพชีวิตกลุ่มคนไร้บ้าน (5) โครงการบ้านมั่นคงชนบทเพื่อผู้ยากจน และด้อยโอกาสในสังคม (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2563, ออนไลน์)

ตารางที่ 1 รายละเอียดกิจกรรม หรือโครงการที่ พอช. ดำเนินการ

กิจกรรม/โครงการ ที่ พอช. ดำเนินงาน	รายละเอียด
การพัฒนาความมั่นคงที่อยู่อาศัยคนจนในชุมชนแออัด “โครงการบ้านมั่นคง”	เพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อยในชุมชนแออัด (คนจนเมือง) ชุมชนบุกรุก ผู้ไร้ที่ดินอยู่อาศัยในเมือง หรือผู้มีรายได้น้อยที่ประสบปัญหาความเดือดร้อน เนื่องจากที่อยู่อาศัยไม่มีความมั่นคง มีสภาพชำรุดทรุดโทรม หรือเป็นผู้ประสบปัญหาภัยพิบัติ อัคคีภัย หรือถูกไล่รื้อชุมชน โดยมีแนวทางหลักในการดำเนินงานโดยให้ชุมชน และองค์กรชุมชนเป็นแกนหลักในการดำเนินการ ตลอดจนประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีพัฒนา ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับนโยบาย
การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย “บ้านประชารัฐ ริมคลอง”	การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยรुकล้ำแนวลำคลอง และทางระบายน้ำ เพื่อรองรับชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างเขื่อน โดยรื้อย้ายบ้านออกจากแนวก่อสร้างเขื่อนดังกล่าว เพื่อก่อสร้างบ้านใหม่ในชุมชนเดิม
โครงการบ้านพอเพียงชนบท	การพัฒนาที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อยชนบท ที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัย และที่ดิน ทั้งบ้านที่ก่อสร้างมานานแล้วมีสภาพชำรุดทรุดโทรม ก่อสร้างด้วยวัสดุที่ไม่มั่นคง ไม่ได้ปรับปรุงซ่อมแซม และครอบครัวขยายที่มีความจำเป็น ต้องก่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ แต่ไม่สามารถดำเนินการได้เนื่องจากมีรายได้น้อยเพียงพอ
การพัฒนาคุณภาพชีวิตกลุ่มคนไร้บ้าน	การสนับสนุนให้เกิดการป้องกัน และแก้ไขปัญหาคนไร้บ้านในทุกมิติ รวมทั้งการสร้าง ความมั่นคงในการอยู่อาศัย การพัฒนาอาชีพ และรายได้ การพัฒนาคุณภาพชีวิต และการพัฒนาเชิงสังคม ด้านต่าง ๆ รวมถึงการปรับทัศนคติ การสร้างการยอมรับจากสังคม ตลอดจนผลักดันให้เกิดการสนับสนุนแนวทางการป้องกัน การแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่องจากรัฐบาล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ตารางที่ 1 (ต่อ)

กิจกรรม/โครงการ ที่ พอช. ดำเนินงาน	รายละเอียด
โครงการบ้านมั่นคงชนบท เพื่อผู้ยากจน และด้อยโอกาสในสังคม	เพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย และที่ดินทำกินของผู้อยู่อาศัยในชนบท ที่ประสบปัญหาความเดือดร้อน เนื่องจากไม่มีความมั่นคง ในเรื่องที่ดิน และที่อยู่อาศัยมีสภาพชำรุดทรุดโทรม ผู้ประสบ ปัญหาภัยพิบัติ อัคคีภัย ถูกไล่รื้อ หรือผู้ได้รับผลกระทบจาก นโยบายของรัฐ รวมถึงที่รัฐบาลมีนโยบายปฏิบัติการยึดคืนพื้นที่ ในเขตปฏิรูปที่ดินมาจากนายทุนในหลายจังหวัด โดยใช้โครงการ บ้านมั่นคงเป็นเครื่องมือในการพัฒนาที่อยู่อาศัยให้กับชุมชน ที่ประสบปัญหาความไม่มั่นคงในการอยู่อาศัย

2 แนวคิดโครงการบ้านมั่นคงเมือง

โครงการบ้านมั่นคงเป็นโครงการที่รัฐบาลมอบหมายให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. โดยสำนักงานโครงการบ้านมั่นคง มีเป้าหมายสำคัญเพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อยในชุมชนแออัด (คนจนเมือง) ดำเนินการแก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของชุมชนผู้มีรายได้น้อยทั่วประเทศ สร้างความมั่นคงการถือครองที่ดิน รวมทั้งการพัฒนาที่อยู่อาศัย ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และความสามารถในการจัดการของชุมชน และมีแนวทางสำคัญที่ให้คนในชุมชนเป็นเจ้าของโครงการ และแกนหลักในการจัดการตนเอง รวมทั้งแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยมีภาครัฐ และหน่วยงานท้องถิ่นให้การสนับสนุนเพื่อการจัดการตนเองด้านที่อยู่อาศัย รวมถึงร่วมกันพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน เกิดการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ (สุมล ยางสูงและเรวดี อุลิต, 2558), เป็นการสร้างและฟื้นฟูการจัดการตนเองของชุมชน ให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง จัดการปัญหาได้ด้วยตนเองทั้งระบบคน ระบบการเชื่อมโยงชุมชน ระบบทุน ระบบการสร้างงาน และการสร้างกิจกรรมการพัฒนาด้วยชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดกระบวนการชุมชน ในรูปของเครือข่ายชุมชนเมือง ที่จะเป็พลังสำคัญของการพัฒนาชุมชน และท้องถิ่น มีการเชื่อมโยงชุมชนต่าง ๆ ในเมือง รวมทั้งเครือข่ายทุกระดับ เกิดการพัฒนาชุมชน พัฒนาคุณภาพชีวิต อาชีพรายได้ สังคม สิ่งแวดล้อมชุมชน และเมืองอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืนในอนาคต เกิดการพัฒนา การสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มออมทรัพย์ หรือสหกรณ์ของชุมชน มีระบบการดูแลคน ระบบการ รักษาที่ดินและบ้าน รวมทั้งมีระบบการป้องกันความเสี่ยง

หลักการและวิธีการที่สำคัญประกอบด้วย การทำความเข้าใจกับส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยการจัดเวทีเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน และท้องถิ่นกับการพัฒนาที่อยู่อาศัยระดับเมือง ประกอบด้วย (1) พื้นที่เป้าหมาย (ชุมชน หรือเมือง) (2) สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) และ (3) ท้องถิ่น การพัฒนาโลก และคุณภาพ เครือข่ายองค์กรชุมชน ระดับเมือง ประกอบด้วย (1) ติดตาม ตรวจสอบตรวจทาน ตรวจงาน (2) การเบิกจ่าย และ (3) การบริหารจัดการกลุ่ม และกิจกรรม หรือโครงการ การส่งเสริมการจัดตั้งกองทุน ประกอบด้วย กองทุนเพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย และกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับเมือง รวมทั้งการยกระดับ กลไกการทำงานของกระบวนการองค์กรชุมชนระดับกลุ่ม หรือเขต ระดับจังหวัด หรือภาค หรือระดับชาติ อันนำไปสู่การเชื่อมโยงประเด็นการขับเคลื่อนระดับนโยบายบ้านมั่นคง ได้แก่ (1) ที่ดิน (2) กองทุน (3) กฎหมาย และ (4) สวัสดิการ กระบวนการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง ประกอบด้วย ขั้นตอนที่สำคัญเริ่มตั้งแต่การสำรวจข้อมูลครัวเรือน ชุมชน การวางแผนการพัฒนา ทั้งเมือง การออกแบบและการวางแผนการปรับปรุงชุมชน การดำเนินการก่อสร้างที่อยู่อาศัย และ พัฒนาระบบสาธารณูปโภค รวมถึงการสร้างระบบสังคมและข้อตกลงของการอยู่ร่วมกันภายในชุมชน กระบวนการดังกล่าวจะให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ ดำเนินการ และ บริหารจัดการโดยชุมชนในทุกขั้นตอน เป็นระบบการบริหารจัดการแนวใหม่ที่ชุมชนท้องถิ่น ต้องร่วมเรียนรู้ และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และความโปร่งใสในการดำเนินงาน โครงการ (สุวัฒน์ กิขุนทด และ คณะ, 2562)

ขั้นตอนการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง ประกอบด้วย ขั้นที่ 1 ขั้นประสานงาน เป็นการประสานหน่วยงานท้องถิ่น และแกนนำชุมชนระดับเมือง เพื่อให้ข้อมูลและสร้างความเข้าใจ กับชุมชน รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะหน่วยงานท้องถิ่น คือ เทศบาล และหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อให้ชุมชนและท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมตั้งแต่แรกเริ่มโครงการ ขั้นที่ 2 ขั้นการประชุมชี้แจงระดับเมือง เพื่อให้ทราบข้อมูล และให้ความเห็นเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานในขั้นต้น เป็นการเชิญตัวแทน กลุ่มชุมชนต่าง ๆ เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสร้างโอกาสให้ตัวแทนชุมชนได้รับทราบข้อมูล ภูมิธรรมและ ความเป็นมา มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล และความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการฯ ขั้นที่ 3 ขั้นการประชุม ชี้แจงระดับชุมชน และมีการจัดตั้งคณะกรรมการระดับชุมชน หลังจากมีการประชุมระดับเมืองแล้ว โดยใช้การจัดเวทีในระดับชุมชน ประกอบด้วยเทศบาล และแกนนำชุมชนระดับเมือง เพื่อให้ องค์กรชุมชนได้รับทราบข้อมูล และสร้างความพร้อมในการดำเนินโครงการ รวมทั้งดำเนินการจัดตั้ง คณะกรรมการโครงการบ้านมั่นคงระดับชุมชน ขั้นที่ 4 ขั้นการจัดตั้งคณะกรรมการโครงการบ้านมั่นคง ระดับเมือง เป็นการตั้งคณะกรรมการร่วมกันเพื่อดำเนินโครงการบ้านมั่นคงกับผู้เกี่ยวข้อง และภาคีเครือข่าย โดยจัดทำเป็นคำสั่งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย ชุมชน องค์กรท้องถิ่น สถาบันการศึกษาท้องถิ่น และภาคีเครือข่ายในท้องถิ่น ถือได้ว่าเป็นการเชื่อมโยง

กลไกพัฒนาทั้งจากชุมชน และองค์กรท้องถิ่นในการร่วมดำเนินโครงการ ชั้นที่ 5 ชั้นการวางระบบ การทำงานของคณะกรรมการโครงการบ้านมั่นคงระดับเมือง ได้แก่ ระบบการประชุมคณะกรรมการ การสำรวจข้อมูลชุมชน การวางแผนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยโดยโครงการบ้านมั่นคง การพัฒนาโครงการเพื่อขอรับสนับสนุนงบประมาณ การสนับสนุนการออกแบบวางผังชุมชน ชั้นที่ 6 ชั้นการสำรวจข้อมูลชุมชน หรือเมือง เป็นการสำรวจข้อมูลภาพรวมต่อประเด็นสำคัญของชุมชนในระดับเมือง เพื่อให้ได้ผลสรุปรวมในการนำไปสู่การวางแผนระดับเมือง ข้อมูลชุมชน ที่สำรวจประกอบด้วย (1) ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนบ้าน หรือครอบครัว (2) สถานภาพความมั่นคง ในการอยู่อาศัย (3) การครอบครองที่ดิน (4) ระบบสาธารณูปโภค (5) องค์กรชุมชน (6) กลุ่มออมทรัพย์ (7) กลไกการพัฒนาที่มีอยู่และอื่น ๆ ชั้นตอนนี้ถือเป็นขั้นตอนสำคัญ เสมือนเป็นการลงทะเบียน จำนวนคนจนที่อาศัยอยู่ในชุมชนทั้งหมดในแต่ละเมืองด้วย ชั้นที่ 7 ชั้นวางแผนการพัฒนาทั้งเมือง เป็นการวิเคราะห์ปัญหาความเป็นไปได้ หลังจากการสำรวจข้อมูลชุมชน และสร้างเกณฑ์การพัฒนา ร่วมกับกลไกการพัฒนาอื่น ๆ ในท้องถิ่น จัดให้มีการวางแผนพัฒนาที่ครอบคลุมชุมชนทั้งเมือง ภายในระยะเวลาประมาณ 3 ปี เพื่อให้เป็นแผนที่เสนอภาพรวมการพัฒนาและสร้างความมั่นคงในการอยู่อาศัยของคนจน รวมทั้งต้องพิจารณาถึงทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง เช่น งบประมาณ ที่ดินที่มีอยู่ ทิศทางการพัฒนาเมือง และร่วมกันคิดค้นวิธีการที่จะทำงาน โดยการสร้างความรู้ เชื่อมโยงผู้รู้เพื่อเข้ามาร่วมกันทำงานให้เกิดความสำเร็จ ชั้นที่ 8 ชั้นการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ กระบวนการออมทรัพย์ ชุมชนเพื่อที่อยู่อาศัย เป็นขั้นตอนสำคัญที่ต้องรณรงค์ให้ทุกชุมชนในเมืองเริ่มต้นขึ้น และดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นการส่งเสริมให้เกิดการจัดระบบทุนส่งเสริมให้เกิดกองทุนในการพัฒนา ชุมชนอย่างยั่งยืน ชั้นที่ 9 ชั้นการพัฒนาโครงการในชุมชนที่มีความพร้อม หรือมีปัญหาเร่งด่วน หรือเลือกชุมชนที่มีรูปแบบน่าสนใจ ที่เป็นตัวอย่างให้ชุมชนอื่น ๆ ในเมืองได้เห็นรูปธรรม มีการเรียนรู้การทำงานร่วมกัน สร้างความรู้ สร้างทักษะ กลไกการทำงานร่วมกัน ในขั้นนี้ควรดำเนินการร่วมกับ สถาบันการศึกษาในแต่ละท้องถิ่น สถาปนิกชุมชน และกองช่างของท้องถิ่น ร่วมการวางแผนผังกับชุมชน ทั้งนี้ควรสร้างคณะทำงานที่ประกอบไปด้วย คนที่มีความรู้ประสบการณ์ เพื่อช่วยเหลือ และเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การวางแผนพัฒนาชุมชนนี้ นอกจากการวางแผนพัฒนาด้านกายภาพ และการก่อสร้าง แล้ว ยังรวมถึงการวางแผนพัฒนาที่จะเชื่อมโยงทางด้านสังคม การจัดการอาชีพและสวัสดิการด้วย ชั้นที่ 10 ขั้นตอนการก่อสร้าง ประกอบด้วย (10.1) การเตรียมการก่อสร้าง ได้แก่ การสรุปเนื้องาน ทั้งหมด และงบประมาณ การขออนุญาตก่อสร้าง (ถ้ามี) การจัดลำดับก่อน หรือหลังการก่อสร้าง การจัดทีมสำรวจราคาวัสดุ การเลือกรูปแบบการก่อสร้างโดยการสืบราคา หรือประกวดราคา (จัดทำเอง หรือรับเหมาทั้งหมดหรือรับเหมาเฉพาะค่าแรง) และการจัดทำสัญญา (10.2) การบริหารงานก่อสร้าง ได้แก่ การวางแผนก่อสร้าง (กำหนดเวลา หรือวงงาน หรือการแบ่งหน้าที่ หรือสำรวจแหล่งวัสดุ หรือเครื่องจักร หรือระบบการเงินและบัญชี (10.3) การทำการก่อสร้าง

ได้แก่ การจัดทำบันทึกการทำงาน หรือการเบิกจ่ายวัสดุ (10.4) การตรวจรับงาน ได้แก่ การตรวจงวด โดยคณะกรรมการ เจ้าของบ้านและภาคีที่แต่งตั้งขึ้น การยอมรับจากเจ้าของบ้าน หรือชุมชน (10.5) การประกันคุณภาพโดยตกลงระยะเวลา และขอบเขตการประกันให้ชัดเจน ชั้นที่ 11 ชั้นการปิดโครงการ และการดูแลชุมชน หลังการก่อสร้าง ประกอบด้วย (1) การจัดเก็บเอกสารเป็นหมวดหมู่ตามแผนงาน เพื่อสะดวกในการตรวจสอบภายหลัง (2) การดูแลระบบภายใน หรือกองทุนชุมชน หรือระบบสวัสดิการ (3) การดูแลสิ่งแวดล้อม สิ่งก่อสร้างส่วนกลางของชุมชน และ (4) การประชุมสรุปงานของชุมชน ทั้งหมดนี้เป็นเพียงขั้นตอนเบื้องต้นของการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง

การพัฒนาที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อยในเมือง หรือโครงการบ้านมั่นคงเมือง มีเป้าประสงค์ที่สำคัญ เพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยในชุมชนแออัด ชุมชนบุกรุก ผู้ไร้ที่ดินที่อยู่อาศัยในเมือง หรือผู้มีรายได้น้อย ที่ประสบปัญหาความเดือดร้อน เนื่องจากที่อยู่อาศัยไม่มีความมั่นคง มีสภาพชำรุดทรุดโทรม หรือเป็นผู้ประสบปัญหาภัยพิบัติอัคคีภัย หรือถูกไล่ออกจากชุมชน เป็นการแก้ไขปัญหาชุมชนอย่างเป็นระบบ ผู้มีรายได้น้อยมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง มีคุณภาพชีวิตที่ดี ได้รับการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม เกิดความมั่นคงในเรื่องที่อยู่อาศัย และสิทธิครอบครองที่ดิน รวมทั้งเกิดกระบวนการเรียนรู้ และองค์ความรู้ชุมชน รวมทั้งเกิดระบบการบริหารจัดการที่ดีของชุมชนท้องถิ่น มีระบบบริหารจัดการองค์กรที่มีประสิทธิภาพ ตรวจสอบได้สามารถเชื่อมโยงการพัฒนาระบบทั้งใน และนอกชุมชน เริ่มตั้งแต่การสำรวจข้อมูล การรวมกลุ่มของผู้เดือดร้อน การกลั่นกรองปัญหา การคัดเลือก การบริหารงานก่อสร้าง และการจัดซื้อวัสดุ ภายใต้งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรสนับสนุน ทั้งนี้เพื่อเป็นพื้นฐานการลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความเป็นธรรมทางสังคมที่จะให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน เกิดระบบข้อมูล และแผนรวมในการพัฒนาชุมชน ใช้เป็นแนวทางเชื่อมโยงการพัฒนาชุมชนอย่างบูรณาการ มีการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม สวัสดิการ สิ่งแวดล้อม มีการออมทรัพย์ เพื่อการสร้างทุนของชุมชน รวมทั้งเกิดรูปธรรม และรูปแบบในการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนอย่างหลากหลาย จากทุกฝ่ายโดยเฉพาะผู้เดือดร้อนในพื้นที่ เกิดการจัดการร่วมกันของชุมชน ท้องถิ่น องค์กรพัฒนาต่าง ๆ สถาบันทางวิชาการ และหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์กรมหาชน) 2563, ออนไลน์)

จากที่กล่าวกลุ่มผู้มีรายได้น้อยที่สามารถเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงเมือง ต้องเป็นผู้อยู่อาศัยที่มีบ้านของตนเอง เป็นผู้อาศัย หรือมีบ้านเช่าที่อยู่จริงในชุมชน ซึ่งอาศัยอยู่ในที่ดินรัฐ และเอกชน และไม่มีหนี้ไม่มั่นคง รวมถึงเป็นกลุ่มบุกรุกขนาดเล็กที่กระจัดกระจายในเมือง หรือเป็นกลุ่มบ้านเช่า และเป็นผู้ที่อาศัยอยู่จริงในชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง ไม่ต่ำกว่า 5 ปี ยกเว้นผู้เช่าที่มีเหตุจำเป็นต้องย้าย ในกรณีอื่นให้ขึ้นอยู่กับความเห็นของที่ประชุมคณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการเมือง หรือเครือข่าย และผ่านการรับรองสิทธิ เป็นกลุ่มบุกรุกขนาดเล็ก กระจัดกระจาย

และมีรายได้น้อย ตามแผนแม่บทยุทธศาสตร์การพัฒนาที่อยู่อาศัยระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) หรือเป็นกลุ่มครอบครัวขยาย กรณีบ้านที่มีจำนวนผู้อยู่อาศัยมากกว่า 5 คนขึ้นไป และมีความแออัดสามารถพิจารณาให้สิทธิ์เพิ่มได้ แต่ไม่เกิน 1 สิทธิ์ หรือกรณีที่มีบ้านในที่ดินของตนเอง มีความแออัดเสื่อมโทรม และได้รับผลกระทบจากแผนการพัฒนาเมือง ต้องให้พิจารณาเป็นรายกรณีตามความเดือดร้อน การพัฒนาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย ตามโครงการบ้านมั่นคงเมืองไม่มีรูปแบบที่ตายตัวขึ้นอยู่กับสภาพปัญหา เงื่อนไข ความต้องการของชุมชน ดังนั้นรูปแบบ หรือทางเลือกการพัฒนาความมั่นคงในที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย มีดังนี้ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2563, ออนไลน์)

(1) กรณีการพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนแออัดในเมือง

มีรูปแบบการพัฒนาทางกายภาพได้หลากหลายตามความเป็นไปได้ ในเรื่องที่ดิน ความสามารถในการจ่าย การจัดการของชุมชนเอง และการยอมรับร่วมกันในท้องถิ่น โดยครอบคลุมทั้งด้านกายภาพ ที่ดิน และการพัฒนาด้านอื่น ๆ ได้แก่

1.1 การพัฒนาความมั่นคงด้านกายภาพ มีรูปแบบการพัฒนาที่อยู่อาศัยหลายรูปแบบ ดังนี้

1.1.1. การปรับปรุงชุมชนในที่ดินเดิม (On-site Improvement) คือ การปรับปรุงพัฒนาระบบสาธารณูปโภค หรือบริการพื้นฐานที่จำเป็น ตลอดจนพัฒนาสภาพแวดล้อมของชุมชนให้ดีขึ้น และเชื่อมโยงการพัฒนาสังคมด้านอื่น ๆ เป็นรูปแบบการพัฒนาที่คงความเป็นชุมชนเดิม โดยปรับโครงสร้างสาธารณูปโภคเล็กน้อย ที่สำคัญคือการปรับปรุงสิทธิในที่ดินอยู่อาศัยให้ชัดเจนขึ้น ได้แก่ การเช่าโดยกลุ่ม หรือสหกรณ์ การได้รับอนุญาตให้อยู่อาศัยอย่างถูกต้อง

1.1.2 การปรับปรุงแบบชุมชนเดิมให้เกิดระบบ (Re-blocking) มีผัง และโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานที่ดีขึ้น (Slum Re blocking) อาจมีการปรับรื้อย้ายบ้านบางส่วน และพัฒนาระบบสาธารณูปโภคให้ดีขึ้น เป็นการดำเนินการในกรณีที่สามารรถเช่าที่ดินระยะยาว หรือได้รับอนุญาตให้อยู่อาศัย หรือซื้อที่ดินที่ชุมชนอยู่เดิมได้ โดยทั่วไปสภาพชุมชนจะดีขึ้น มีการปรับผังก่อสร้างบ้านใหม่ เพราะมีความมั่นคงเรื่องที่ดิน เป็นการผสมผสานโครงสร้างของชุมชนเดิมบางส่วน และการปรับขยับบางส่วนใหม่ บ้านที่ใหญ่มากอาจต้องลดขนาดบ้านลง เพื่อให้สมาชิกทั้งหมดสามารถได้สิทธิอยู่อาศัยใกล้เคียงกัน

1.1.3 การประสานประโยชน์การใช้ที่ดิน หรือการแบ่งปันที่ดิน (Land Sharing) ระหว่างชุมชน และเจ้าของที่ดิน โดยเจ้าของที่ดินให้เช่า หรือขายที่บางส่วนให้ชุมชนในราคาถูก เพื่อแลกกับการใช้ประโยชน์จากที่ดินส่วนที่เหลือ ชุมชนสามารถอยู่ในที่ดินโดยมีความมั่นคงระยะยาว หรือมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เกิดการจัดปรับผังจากที่อยู่แบบกระจัดกระจายมาอยู่บริเวณเดียวกัน เกิดการก่อสร้าง และการพัฒนาที่อยู่อาศัยร่วมกันของชุมชนขึ้นใหม่ในที่ดินที่เล็กลง

รัฐให้การสนับสนุนในด้านสาธารณูปโภคที่จำเป็น และชุมชนใช้เงินออม และสินเชื่อจากสถาบันการเงินในการพัฒนาที่อยู่อาศัยของตนเอง

1.1.4 การก่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ในที่เดิม (Reconstruction) เป็นการรื้อย้ายจากบริเวณเดิม จากจุดหนึ่งไปอยู่อีกจุดหนึ่งโดยชุมชนต้องก่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ทั้งหมด เมื่อชุมชนมีโอกาส มีความมั่นคง ชาวบ้านก็พร้อมที่จะลงทุน และเห็นภาพการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน ซึ่งการรื้อย้าย และสร้างชุมชนใหม่ แต่อยู่ในบริเวณเดิมทำให้ชุมชนยังคงสามารถอยู่ใกล้บริเวณชุมชนเดิม และแหล่งงาน ไม่ต้องปรับตัวมาก และมีความมั่นคงโดยการเช่าที่ระยะยาว

1.1.5 การสร้างที่อยู่อาศัยในแนวสูงหรืออาคารสูงมากกว่า 2 ชั้น (Flat/Condominium) เนื่องจากมีพื้นที่จำกัดเมื่อเทียบกับจำนวนผู้อยู่อาศัยที่จะต้องรองรับ หรือที่ดินกลางเมืองราคาสูง สามารถเพิ่มจำนวนความหนาแน่นของที่อยู่อาศัยได้ แต่มีข้อจำกัดคือมีต้นทุนก่อสร้างสูง มีผลกระทบต่อโครงสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเดิม

1.1.6 การรื้อย้าย และสร้างชุมชนใหม่ในที่ใหม่ (Relocation) ชุมชนบางแห่งมีขนาดเล็ก กระจายกันอยู่ไม่สามารถอยู่ในที่ดินเดิมได้ หรือบางแห่งมีปัญหาการถูกไล่ที่ จำเป็นต้องรื้อย้ายพร้อมกัน จึงเกิดรูปแบบของการไปสร้างชุมชนในที่ใหม่ โดยหาที่ดินใหม่ ซึ่งอาจซื้อที่ดินร่วมกันหรือเช่าจากรัฐ วางผังออกแบบเพื่อสร้างชุมชนในที่ใหม่ สร้างระบบสาธารณูปโภคใหม่หมด และก่อสร้างจัดระบบบ้าน ระบบคนในที่ใหม่ รูปแบบนี้มีข้อดีคือ สามารถจัดระบบ รูปแบบใหม่ได้ทั้งโครงการ สมาชิกกำหนดสิทธิ และรูปแบบใหม่ได้พร้อมกันและใกล้เคียงกัน เนื่องจากการสร้างชุมชนใหม่ทั้งหมด และการที่ต้องย้ายไปที่ใหม่ ชุมชนจำเป็นต้องปรับสภาพชีวิตการทำมาหากินใหม่ตามไปด้วย ส่วนใหญ่จึงพยายามหาที่ดินที่ตั้งชุมชนใหม่ให้อยู่ใกล้ที่เดิม หรือใกล้กับเส้นทางคมนาคมให้มากที่สุด

1.2 การสร้างความมั่นคงในที่ดิน เป็นการดำเนินการในรูปของการทำสัญญาเช่าระยะยาวในที่เดิม หรือที่ใหม่ หรือการซื้อที่ดินในชุมชนแออัดที่มีอยู่เดิมเพื่อสร้างชุมชนใหม่

1.3 การพัฒนาชุมชนทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม มีแผนงานที่แสดงถึงการพัฒนาความมั่นคงของชุมชนทางด้านสังคม อาชีพ การอยู่ร่วมกัน การจัดการด้านการเงิน การจัดระบบสวัสดิการดูแลผู้ยากไร้ในชุมชน การปลอดภัยเสพติด และการพัฒนาอื่น ๆ ควบคู่กับการพัฒนาทางกายภาพ

(2) กรณีการพัฒนาที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อยในชนบท

เป็นการพัฒนาที่อยู่อาศัยตามลักษณะปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นจริง และมีสัดส่วนการซ่อมแซม หรือสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ในแต่ละตำบล เป็นไปตามสภาพความเป็นจริงในพื้นที่ โดยการประมาณค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซม หรือสร้างที่อยู่อาศัย เป็นการประมาณการตาม

ความเป็นจริง ความจำเป็นของแต่ละครอบครัว ไม่ใช่การแบ่งเฉลี่ยเท่ากันทุกครัวเรือน มีลักษณะที่อยู่อาศัยที่ต้องพัฒนา ได้แก่

2.1 การซ่อมแซมปรับปรุงต่อเติมที่อยู่อาศัย ต้องมีลักษณะเป็นบ้านที่อยู่อาศัย มีสภาพทรุดโทรม มีโครงสร้าง และวัสดุก่อสร้างบ้านไม่ทนทาน ไม่ถาวร มีขนาดบ้านคับแคบ ไม่เพียงพอสำหรับการอยู่อาศัย และมีสมาชิกในบ้านหลายคน

2.2 การก่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ ต้องเป็นครอบครัวที่ไม่มีบ้านอยู่อาศัยเป็นของตนเอง ต้องอาศัยอยู่กับญาติ หรือผู้อื่น บ้านที่อยู่อาศัยมีสภาพทรุดโทรม ไม่สามารถซ่อมแซมได้ หรืออาศัยอยู่กับครอบครัวเดิมในลักษณะที่แออัด หรือครอบครัวประสบภัยพิบัติ

3. แนวคิดชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง

ชุมชนท้องถิ่นเป็นโครงสร้างสังคมพื้นฐานของประเทศ การพัฒนาที่ผ่านมาทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีความอ่อนแอ เพราะขาดอำนาจในการจัดการตนเอง เนื่องจากที่ผ่านมา มีการแยกระบบและกลไกการพัฒนา แยกคน แยกการทำงานเป็นส่วน ๆ มีกลุ่มองค์กรเกิดขึ้นมากมาย ไม่สัมพันธ์กัน ทำให้ผู้คนในชุมชนขาดความมั่นใจ และอำนาจในการจัดการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่นมีความสับสน เกิดระบบอุปถัมภ์โดยองค์กรหน่วยงาน และการเมืองมักครอบงำความคิด ทำตัวเป็นเจ้าของคนในพื้นที่ ผู้คนรุ่นใหม่ทอดทิ้งถิ่นไม่มากกลับพัฒนาบ้านเกิด คนที่อยู่ในพื้นที่ส่วนใหญ่ เป็นหนี้สินเพิ่มมากขึ้น (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558) ดังนั้นในความหมายของชุมชนเข้มแข็ง คือ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีหลายวิถี อาทิ การสร้าง การเปิด การส่งเสริม และการสนับสนุนโอกาส ให้สมาชิกชุมชนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง อันนำมาซึ่งประโยชน์สุขของส่วนรวมของชุมชน สุดท้ายชุมชนนั้น ๆ สามารถพึ่งตนเองได้ นอกจากนี้ชุมชนเข้มแข็ง คือ สิ่งที่ถูกฝ่ายพึ่งปรารถนาทั้งคนในชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม รวมถึงเป็นรากฐานหลักของการพัฒนาประเทศ (จารุวรรณ แก้วมะโน, 2556) ชุมชนเข้มแข็ง คือ การที่ชุมชนมีความกินดีอยู่ดี มีอิสรภาพในการจัดการทรัพยากรของชุมชน การไม่เป็นหนี้ การมีสิทธิเหนือชุมชน ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของภายนอก และมีความสามัคคี มีความไว้วางใจกันระหว่างคนในชุมชน สามารถร่วมมือร่วมใจกันแก้ปัญหาของชุมชน มีจิตสำนึกต่อกัน มีศีลธรรม มีความมั่นใจในศักยภาพของชุมชน ในการแก้ปัญหาของชุมชน รู้จักช่วยเหลือแบ่งปันกัน เสียสละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม พึ่งพาอาศัยกันและกันได้ใญามจำเป็น (วุฒิชัย สายบุญจวง, 2561) รวมถึงการที่ประชาชนรวมตัวกันด้วยจิตสำนึกร่วมกัน มีบทบาท และขีดความสามารถในการจัดการเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของตนบนพื้นฐานของสิทธิร่วมกันอย่างเท่าเทียม และพึ่งพาตนเองได้ โดยอาศัยองค์กร และเครือข่ายในแนวราบ มีระบบ กลไก กระบวนการ และกิจกรรมหลากหลายที่กลุ่มชุมชนจัดขึ้น ในลักษณะ

หุ้นส่วนที่เกิดจากความรัก ความสมานฉันท์ และเอื้ออาทรต่อกันเป็นองค์กรรวม (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558)

ชุมชนเข้มแข็งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มีลักษณะการบูรณาการ ครอบคลุมการพัฒนาในทุกด้านและทุกมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จิตใจ วัฒนธรรม เชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน โดยมีคนเป็นเป้าหมายของการพัฒนาเพื่อขจัดความยากจนให้คนอยู่ดี กินดี และมีความสุข ทั้งคนในรุ่นนี้ และรุ่นต่อ ๆ ไป เป็นการเปลี่ยนโครงสร้างระบบเศรษฐกิจ และสังคม เพื่อลดการบริโภคทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมลงไปในระดับที่ยังรักษาความสมดุลที่ดี ด้วยการสร้างโอกาส สร้างความร่วมมือในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ บนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การสร้างสัมมาชีพชุมชนเป็นแนวทางการพัฒนาหนึ่งที่น่าไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน 2562, ออนไลน์) ฐานรากสำคัญอันนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง สิ่งที่ต้องพิจารณา มีดังนี้ (1) ฐานประเทศแข็งแรง ประเทศมั่นคง (2) การพัฒนาอย่างบูรณาการเชื่อมโยงกันอย่างสมดุลโดยใช้ “พื้นที่” เป็นตัวตั้ง (3) ฐานประชาธิปไตย สร้างผู้นำคุณภาพ เป็นผู้นำตามธรรมชาติที่เกิดจากการยอมรับของคนในชุมชน (4) ฐานทางศีลธรรมที่เกิดจากการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลระหว่างคนกับคน และคนกับสิ่งแวดล้อม (5) ฐานของระบบเศรษฐกิจที่มีภูมิคุ้มกัน คือ มีบ้านผู้มีข้าวกิน ทำอาชีพตามถนัด (6) การรองรับสังคมสูงอายุ (7) ระบบบริการสุขภาพ ใกล้บ้านใกล้ใจ และ (8) เป็นฐานของการปฏิรูปการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2562, ออนไลน์) การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความเข้มแข็ง ควรเน้นการพัฒนาด้วยแนวคิดการพึ่งตนเอง และแนวคิดการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น ควบคู่กับการดำเนินการตามวิถีแห่งประชาธิปไตย ท้องถิ่นที่เน้นหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เป็นหลักการสำคัญ และกระบวนการพัฒนาในกระแสโลกปัจจุบัน ตลอดจนเป็นหนึ่งในเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งทุกภาคส่วนในชุมชนจะต้องมีความศรัทธา และยึดถือสำหรับใช้เป็นกรอบใหญ่ที่ค้ำึงถึงการให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เช่นเดียวกับปรัชญาในการพัฒนาระดับประเทศ (สิริยา รัตนช่วย, 2560) ส่วนปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถจัดการตนเองได้มี 3 ประการ คือ (1) การเพิ่มสิทธิอำนาจ และทรัพยากรที่ชุมชนควรพึงเป็นเจ้าของ (Right/Authority/Power/Resources) เป็นการปฏิรูปกฎหมายเพื่อเพิ่มสิทธิ และอำนาจให้ชุมชนจัดการตนเองได้ทุกมิติอย่างมีนัยยะสำคัญ ทั้งด้านการบริหารจัดการชุมชน การจัดการทรัพยากร การกำหนดทิศทางการพัฒนาโดยชุมชน การพัฒนาคุณภาพชีวิต และอื่น ๆ รวมไปถึงการทำให้ชุมชนมีทรัพยากรเพียงพอในการบริหารจัดการ (2) ความสามารถในการจัดการตนเอง (Capacity/Ability) เป็นการปฏิรูประบบต่าง ๆ ที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนพัฒนาศักยภาพขีดความสามารถในการบริหารจัดการชุมชนตนเองในเรื่องพื้นฐานได้อย่างเข้มแข็งในทุกด้าน (3) การส่งเสริมสนับสนุน เสริมพลัง ขจัดอุปสรรค และปกป้องคุ้มครอง ให้ชุมชนจัดการตนเองได้

(Promotion/Support/Empower/Obstacle Reduction/Protection) เป็นการปฏิรูประบบต่าง ๆ เพื่อปลดพันธนาการชุมชนจากอำนาจ และการบริหารแบบรวมศูนย์ เสริมสร้างพลังอำนาจให้ชุมชน ลดข้อจำกัด ลดปัญหาอุปสรรคที่ทำให้ชุมชนไม่สามารถจัดการตนเองได้ รวมทั้งปกป้องคุ้มครองภัย และอำนาจจากภายนอกที่จะเข้าไปทำลายความเข้มแข็งของชุมชน (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558, ออนไลน์)

สิ่งบ่งชี้ถึงชุมชนเข้มแข็ง คือ (1) สมาชิกในชุมชน มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง และชุมชน พร้อมที่แก้ไขปัญหา และพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง และประชาชนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง เพื่อให้เกิดการรับรู้ และร่วมลงมือปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงร่วมกัน (2) มีการร่วมตัวกันอย่างเหนียวแน่น มีศักยภาพในการพึ่งตนเอง และมีการเรียนรู้ร่วมกัน นำมาสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยสมาชิกในชุมชนมีการเรียนรู้ และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ศาสนา และวัฒนธรรม (วุฒิชัย สายบุญจง, 2561) รวมถึงต้องมีคุณลักษณะ 4 มิติ ดังนี้ (1) การพัฒนาคน คนต้องมีจิตสำนึกสาธารณะ ความเป็นพลเมือง มีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาต่าง ๆ ต้องมีทักษะในการประกอบอาชีพ และบริหารจัดการองค์กร มีการพัฒนาคน และสร้างคนรุ่นใหม่เพื่อสืบทอดการทำงาน มีคุณธรรม จริยธรรม ช่วยเหลือเกื้อกูล มีแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนในชุมชน มีการประยุกต์ใช้ศิลปะ วัฒนธรรม และการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี คนต่างเพศต่างมีความเท่าเทียม (2) ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ต้องมีความหลากหลายสามารถแก้ปัญหา มีธรรมาภิบาล สมาชิกในองค์กรชุมชนมีส่วนร่วม มีกลไกการจัดการความขัดแย้ง มีการเชื่อมโยงเครือข่าย มีระบบป้องกัน และจัดการภัยพิบัติ (3) การพัฒนาคุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสต้องได้รับสวัสดิการ และการคุ้มครองทางสังคมด้านต่าง ๆ ชุมชนต้องมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ คนในชุมชนมีอาชีพ มีรายได้มั่นคง มีการออม มีภาระหนี้สินน้อย มีความมั่นคงด้านอาหาร มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน คนในชุมชนมีสุขภาพจิตดี มีสุขภาพ และระบบการดูแลสุขภาพที่ดี มีระบบเกษตรยั่งยืน มีกองทุน หรือองค์กรการเงิน เพื่อแก้ปัญหาของชุมชน (4) ความสัมพันธ์กับหน่วยงาน และการเปลี่ยนแปลงนโยบาย ซึ่งการทำงานของชุมชนต้องได้รับการยอมรับ และการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชนต้องมีบทบาทสำคัญในกลไกการทำงาน และการบริหารจัดการ มีการปรับนโยบายระดับท้องถิ่น จังหวัด และระดับชาติ เพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนชุมชนเข้มแข็ง (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2562, ออนไลน์)

นอกจากนี้การทำให้ชุมชนเข้มแข็งต้องอาศัยการมีส่วนร่วม เป็นสิ่งสำคัญของประชาชน ในทุกขั้นตอนการพัฒนา เริ่มตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการค้นหา การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ และติดตามผล การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ฯลฯ (เพ็ญศรี ฉิรินัง และวรสิทธิ์ เจริญพูน, 2559) นอกจากนี้ฐานคิด

การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งสู่การจัดการตนเอง ต้องมีฐานคิดการเชื่อมโยง (1) ฐานระบบการเงิน และทุน ที่ปรากฏรูปธรรมในเรื่องการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ การสนับสนุนระบบสินเชื่อ เพื่อการพัฒนา การบูรณาการกองทุน การแก้หนี้ในระบบ และสถาบันการเงินชุมชน เป็นต้น (2) ฐานการพัฒนาอาชีพและรายได้ เช่น การส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพต่าง ๆ การจัดทำบัญชีครัวเรือน การจัดตั้งธุรกิจชุมชน-วิสาหกิจชุมชน และการจัดทำแผนชุมชน ระบบการผลิต เกษตรยั่งยืน เป็นต้น (3) ฐานการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การอนุรักษ์ลุ่มน้ำ ป่าชุมชน เกษตรธรรมชาติ ความมั่นคงทางอาหาร ประมงชายฝั่ง การจัดการขยะ การดูแลที่ดิน เป็นต้น และ (4) ฐานการสร้างสวัสดิการ จากที่องค์กรชุมชนกลุ่มจัดตั้งขึ้นเอง หรือผ่านการสนับสนุนงบประมาณสมทบกองทุนต่าง ๆ เช่น กองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนผู้สูงอายุ กองทุนสวัสดิการชาวบ้าน กองทุนรักษาบ้านและรักษาดิน เป็นต้น (จุไรพร จิตพิทักษ์ และเสาวลักษณ์ ปรปักษ์พ่าย, มปป.)

สำหรับการส่งเสริมให้เกิดชุมชนเข้มแข็งนั้น ประกอบด้วย (1) การสื่อสารสร้างคุณค่าชุมชน ท้องถิ่นเข้มแข็ง (2) การทำผังความคิด (Mapping) สถานภาพ และงานชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง (3) กฎหมายกระจายอำนาจให้ชุมชนท้องถิ่น และองค์กรในพื้นที่จัดการกันเอง (4) สถาบันพัฒนา นักจัดการองค์กรชุมชน (Community Organizing Development Institute : CODI) และ (5) สถาบันการศึกษา หนึ่งมหาวิทยาลัย/หนึ่งจังหวัด (6) กลุ่มนักเรียน นิสิต นักศึกษา เรียนรู้จากการปฏิบัติงานในชุมชน (7) นโยบาย และกลไกในการบริหารยุทธศาสตร์ชุมชนเข้มแข็ง (8) ภาควิชาสนับสนุน ยุทธศาสตร์ชุมชนเข้มแข็ง และ (9) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างเสริมชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งเป็นไปตามแผนการปฏิรูปประเทศด้านสังคม นอกจากนี้การสร้างชุมชนเข้มแข็งคือ (1) การค้นหา ศักยภาพ และการพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชน (2) การฟื้นฟู และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน การส่งเสริมการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมผ่านกระบวนการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อ พัฒนาอาชีพ และเศรษฐกิจชุมชน (3) การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึง สิ่งแวดล้อมในชุมชนมาสร้างประโยชน์ การส่งเสริมให้ประชาชนรวมกลุ่ม และปรับวิถีคิด วิธีการทำงานของภาครัฐจากผู้สั่งการมาเป็นผู้สนับสนุน (วุฒิชัย สายบุญจง, 2561) สำหรับแนวปฏิบัติ เพื่อให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง ต้องอาศัยเครื่องมือในการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อคนในชุมชนท้องถิ่น รู้จักตัวตน และเข้าใจชุมชนท้องถิ่นของตนเอง รู้ปัญหา หรือความต้องการ นำไปสู่การร่วมคิด ร่วมกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา ลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหา และพัฒนา ด้านต่าง ๆ ภายใต ศักยภาพ และทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นนั้น เรียกว่า “แผนชุมชน” หรือ “แผนพัฒนาชุมชน” โดยมีหลักการที่สำคัญ คือ (1) ใช้ความรู้ และปัญญา เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนงาน โดยมีองค์กรชุมชน เป็นแกนหลัก รวมทั้งใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง (2) บูรณาการ และเชื่อมโยงกระบวนการ และแผนอื่น ๆ ที่จัดทำโดยชุมชน และภาคีพัฒนา (3) เน้นกระบวนการเรียนรู้และการจัดการของชุมชนด้านสังคม

เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เป็นกระบวนการสำรวจข้อมูลของตนเอง รู้จักตนเอง รู้จักท้องถิ่น นำไปสู่กระบวนการพูดคุย ปรึกษาระหว่างคนในชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานภาคีทุกกลุ่ม ทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันระดมปัญหา และแนวทางการแก้ไขปัญหาหารือกัน ทั้งปัญหาเร่งด่วนเฉพาะหน้า และสิ่งที่ต้องพัฒนา หรือฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น นำมาจัดทำแผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหา และพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในทุกด้าน ทั้งแผนระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาวที่สอดคล้องกับปัญหาความเดือดร้อน ความต้องการ และสร้างโอกาสการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ให้กับผู้คนในชุมชนท้องถิ่น ทั้งการแก้ไขปัญหา ความยากจน หนี้สิน ที่ดินทำกิน ราคาผลผลิตตกต่ำ การฟื้นฟูทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดระบบสวัสดิการชุมชน ฯลฯ รวมถึงมีเป้าหมายชัดเจน และมีระบบจัดการร่วมกัน เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายการพัฒนานั้น ๆ จะนำไปสู่การฟื้นฟู และพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างเข้มแข็ง และยั่งยืน รวมถึงการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นในที่สุด (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2559, ออนไลน์)

จากที่กล่าวการขับเคลื่อนให้ชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง จึงเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของการพัฒนาซึ่งสอดคล้องกับพันธกิจ ยุทธศาสตร์ และกรอบเป้าหมายการพัฒนา อันได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) นโยบายรัฐบาล ยุทธศาสตร์กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และการพัฒนายั่งยืนของสหประชาชาติ (SDGs) จากการระดมความเห็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนท้องถิ่นต่างมีความเห็นไปในทิศทางร่วมกันว่า ควรต้องมีการพัฒนาให้ชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็งสามารถจัดการตนเองได้ ทั้งนี้ความเข้มแข็งสามารถจัดการตนเองได้ของชุมชนท้องถิ่นในอนาคต ควรมีพื้นฐานจากคนในชุมชนท้องถิ่นที่แสดงบทบาทเป็นพลเมือง ผู้ตื่นรู้ ใส่ใจสังคม มีการรวมตัวกันตามพื้นที่ในประเด็นต่าง ๆ เป็นองค์กรชุมชนที่มีภาวะผู้นำที่สอดประสานส่งต่อกันในทุกระดับ องค์กรชุมชนจะเป็นฐานของชุมชนท้องถิ่น และเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะเอื้อให้ชุมชนท้องถิ่นมีคุณภาพชีวิตที่ดี อันเป็นผลเนื่องมาจากการร่วมกันจัดการให้มีระบบเศรษฐกิจชุมชน และระบบทางสังคมที่เข้มแข็ง และมีความพร้อมทางทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม การมีองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นเอกภาพ และมีธรรมาภิบาล เป็นรากฐานที่สำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง ดังนั้นจึงต้องมีกลไก มีเครือข่าย และการบริหารจัดการขบวนองค์กรชุมชนที่ดี รวมทั้งมีการเชื่อมประสาน ถักทอ และผนึกพลังกับภาคีเครือข่ายจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคการศึกษา ภาคประชาสังคม ภาคสื่อสารมวลชน ฯลฯ ในอันที่จะหนุนเสริมความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน รวมทั้ง การผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง และนโยบายเพื่อบรรลุเป้าหมายสู่ชุมชนท้องถิ่นที่เข้มแข็งสามารถจัดการตนเองได้ในอนาคต (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2563, ออนไลน์)

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เตชิต พระภูวงศ์, นิกร มหาวัน และวิทยา ดวงธิดา (2562) ศึกษากระบวนการจัดการตนเองของชุมชนบ้านมั่นคงวัดเชียงยืน แขวงนครพิงค์ เมืองเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่าสภาพปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย มีสาเหตุจากความทรุดโทรมของที่อยู่อาศัย ความแออัด ความไม่ถูกสุขลักษณะของชุมชน ที่ดินในชุมชนไม่มีความมั่นคง และไม่มีโฉนดเนื่องจากอาศัยเช่าที่ดินวัด แต่หลังจากเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง ที่ดำเนินงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ด้วยการใช้กระบวนการจัดการตนเองของชุมชน 7 ขั้นตอน ส่งผลให้ชุมชนวัดเชียงยืนมีความมั่นคงในการถือครองที่พักอาศัย และมีการจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นในชุมชน เพื่อการดำเนินกิจกรรมร่วมกันของชุมชน ความร่วมมือของชุมชนเพื่อสร้างความมั่นคงในที่พักอาศัย และขยายไปสู่ความร่วมมือด้านสังคม และเศรษฐกิจ นำไปสู่การปรับปรุงฟื้นฟูสภาพแวดล้อมในชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ ความร่วมมือในชุมชนจึงเป็นปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาเรื่องความมั่นคงในที่พักอาศัยของชุมชนวัดเชียงยืน อย่างไรก็ตามในระหว่างการทำงาน ก็พบอุปสรรคที่เกิดขึ้นประกอบด้วย ความไม่สอดคล้องของรูปแบบที่อยู่อาศัยกับวิถีชีวิตชุมชน และการขาดระบบการสื่อสารที่ระหว่างชุมชนกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ทำให้เกิดข้อผิดพลาดในการประสานงานนำไปสู่การได้งานที่ไม่ตรงกับความต้องการของชุมชน การมีเวทีสื่อสารที่เป็นระบบระหว่างชุมชนกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและนำไปสู่กระบวนการดำเนินงานที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน และเป็นไปตามเป้าหมายของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และท้ายที่สุดสร้างความสุขให้เกิดขึ้นกับชุมชนได้อย่างยั่งยืน

ทวีป บุตรโพธิ์ (2561) ศึกษาแนวทางในการกำหนดนโยบายพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งแบ่งออกได้ 5 ด้านหลักดังนี้ (1) ด้านกระบวนการหรือนโยบาย ภาครัฐต้องสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม (2) ด้านสังคม ควรสร้างจิตสำนึกร่วมของคนในชุมชน สร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ หรือกิจกรรมให้ชุมชนตระหนักถึงการพึ่งพาตนเอง และพัฒนาศักยภาพของชุมชนโดยมีหน่วยงานภาครัฐ หรือภาคเอกชนที่เข้าไปส่งเสริมการพัฒนาให้ชุมชนเข้มแข็ง เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน (3) ด้านเศรษฐกิจชุมชน ต้องมีการจัดตั้งกองทุน หรือกลุ่ม เพื่อระดมเงินทุนสำหรับการส่งเสริม และสนับสนุนศักยภาพของสมาชิกในชุมชน (4) ด้านวัฒนธรรมชุมชน ควรดึงภูมิปัญญา และความภูมิใจในชุมชนเพื่อสร้างความเชื่อมั่นต่อสังคม (5) ด้านผู้นำชุมชน ต้องมีความเข้มแข็ง มีภาวะผู้นำ มีความเสียสละ เชื่อมมั่น และศรัทธาในกระบวนการประชาธิปไตย ต้องมีแนวคิดในการพัฒนาตลอดจนสามารถหารูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อน และผลักดันให้ชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

นิพนธ์ บุญหลวง (2561) ศึกษาแนวทางการจัดการชุมชนต้นแบบบ้านทุ่งศรี จังหวัดแพร่ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการชุมชน และนำไปสู่การเป็นชุมชนต้นแบบ ประกอบด้วย (1) ผู้นำ มีความสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะสร้างสรรค์ชุมชนให้มีความเปลี่ยนแปลง (2) คนในชุมชนต้องมีจิตสาธารณะ มีความคิดที่จะร่วมมือในการพัฒนา (3) การเรียนรู้ของชุมชน เป็นปัจจัยที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงชุมชนได้โดยง่าย (4) เครือข่าย และความร่วมมือ โดยความสำเร็จของชุมชนจะเกิดขึ้นได้ ย่อมต้องอาศัยการสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ ภาครัฐต้องสร้างศักยภาพ สร้างการเรียนรู้ สร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ให้แก่ผู้นำ และผู้ที่มีจิตอาสาในชุมชน สามารถถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ และแนวทางสร้างการพัฒนา หรือจัดการชุมชนให้เกิดเป็นชุมชนเข้มแข็ง พึ่งพาตนเอง พร้อมทั้งต้องสร้างความเป็นเครือข่าย และความร่วมมือในด้านต่าง ๆ ให้ชุมชนสามารถพัฒนาพื้นที่ของตนเองได้อย่างไม่มีอุปสรรค หรือปัญหาใด ๆ อันจะนำไปสู่ความล้มเหลวของชุมชน

จรรยา กลัดล้อม (2560) ศึกษาปัจจัยการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการ จังหวัดชัยนาท สู่ความยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่เข้าใจต่อเจตนารมณ์ของการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน โดยมีความตระหนักว่าชุมชนต้องลุกขึ้นมาจัดการแก้ปัญหาด้วยคนในชุมชนเอง มีความสามารถในการขับเคลื่อนบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนด้วยตนเอง มีปัจจัยหรือเงื่อนไขที่ช่วยสนับสนุนให้เกิดผลสำเร็จในการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน การให้บริการดูแลชาวบ้านอย่างเป็นรูปธรรม กลไกโครงสร้างคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน ที่มีคุณภาพสามารถเชื่อมโยงบูรณาการ การทำงานร่วมกับกลุ่มองค์กร และหน่วยงานอื่น ๆ ได้ การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ระบบการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก เปิดเผย และเป็นไปตามระเบียบข้อบังคับ ได้รับการสนับสนุนจากคนในชุมชน เป็นต้นแบบการศึกษาเรียนรู้ของชุมชนอื่น ๆ ปัจจัย หรือเงื่อนไขดังกล่าวข้างต้น เป็นกรอบกำหนดให้แนวทาง และวิธีการบริหารกองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นไปในแนวทางที่ถูกต้อง ชอบธรรม เกิดประโยชน์สูงสุดกับบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน

ชูลีรัตน์ เจริญพร (2560) ศึกษากระบวนการพัฒนา และแก้ไขปัญหาที่ดินเพื่อที่อยู่อาศัย กรณีศึกษาชุมชนสร้างสรรค์นครรังสิต อ.เมือง จ.ปทุมธานี ผลการศึกษาพบว่า คนในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง และค้าขาย เป็นชุมชนที่เกิดจากการรวมตัวของชาวบ้านผู้เดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัย เป็นผู้ถูกไล่ที่ มีความต้องการที่ดิน และบ้านเป็นของตัวเอง จึงรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์จาก 4 ชุมชน กระบวนการแก้ไขปัญหาที่ดินเพื่อที่อยู่อาศัยของชุมชน ใช้แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยการสนับสนุนจากโครงการบ้านมั่นคง การแก้ปัญหาชุมชนพบกระบวนการสำคัญ ๆ ประกอบด้วย (1) การทำความเข้าใจให้ตรงกัน เพื่อสร้างความเป็นเจ้าของร่วมกันของคนในชุมชน (2) การรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัย (3) การแบ่งงานกันทำระหว่างกลุ่ม

ต่าง ๆ (4) การศึกษาข้อมูลชุมชน ปัญหาความต้องการ (5) การจัดระบบสิทธิในที่อยู่อาศัย (6) การร่วมวางแผน สร้างแปลน เพื่อปลูกบ้านตามใจผู้อยู่ และ (7) การสร้างระบบสาธารณูปโภค และการสร้างบ้าน นอกจากนั้นเงื่อนไขสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จในการแก้ปัญหา คือ ปัจจัยด้านการยอมรับ และศรัทธาในศักยภาพชุมชน รวมถึงความพร้อมของหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหา

สมทรง บรรจงธิดาทนงค์ (2560) ศึกษาแนวทางการจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาบ้านหัวคู ตำบลพระยาบันลือ อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการศึกษาพบว่า สภาพปัญหาความทุกข์ยากของชาวบ้านในพื้นที่บ้านหัวคู ต่างประสบปัญหาเรื่อง ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ขาดอาชีพที่มั่นคง และมีรายได้น้อย ซึ่งเรื่องราวที่ปรากฏขึ้นทำให้ร่วมกันพลิกฟื้น ด้วยการค้นหาทุนทางสังคมเพื่อนำมาสร้างกลไกขับเคลื่อนและพัฒนา โดยวิธีการประยุกต์ใช้แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นทุนทางสังคมระดับหมู่บ้าน ผ่านระบบการจัดการชุมชน และใช้กลไกองค์กรทางสังคม คือ สหกรณ์บ้านมั่นคงชนบทหัวคู พระยาบันลือ จำกัด เป็นพลังขับเคลื่อนงานพัฒนา ส่งผลต่อการดำรงอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งด้านที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน อาชีพ รายได้ ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม การสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี ไม่ให้สูญหายไปพร้อมกระแสการพัฒนาความทันสมัย

นพรัตน์ พรหมสนธิ และวาราลักษณ์ คงอ้วน (2558) ศึกษาปัญหาจากการพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยในเมือง: กรณีศึกษาโครงการบ้านมั่นคงชุมชนร่วมสามัคคี ซอยรามคำแหง 39 ผลการศึกษาพบว่า โครงการนำร่องบ้านมั่นคงชุมชนร่วมสามัคคี เกิดจากความต้องการหาแนวทางที่เหมาะสม ในการพัฒนาที่อยู่อาศัยให้มีความสะดวกสบาย และความร่วมมือ ร่วมใจของคนในชุมชน ทำให้ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม โดยประชาชนมีความพึงพอใจต่อผลกระทบของการพัฒนาที่อยู่อาศัย และชุมชนอยู่ในเกณฑ์ระดับมาก และมีความต้องการพัฒนาที่อยู่อาศัย และชุมชนในระดับสูงสุด ในเรื่องการเพิ่มพื้นที่สำหรับการทำกิจกรรมนันทนาการ เมื่อวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย พบว่า ชุมชนประสบกับปัญหาด้านการคมนาคม และปัญหาด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน ดังนั้นแนวทางการพัฒนาด้านกายภาพของชุมชนจึงประกอบด้วย 3 แนวทาง ได้แก่ แนวทางการจัดการพื้นที่สาธารณะของชุมชน แนวทางการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ของชุมชน และแนวทางการจัดการด้านที่จอดรถ

เพ็ญศรี ฉรินัง (2558) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน กรณีศึกษาชุมชนสร้อยมาลา เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า สภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศในปัจจุบัน เป็นประเด็นหลักก่อให้เกิดภาวะค่าครองชีพที่สูงขึ้น ภาวะการว่างงาน ส่งผลให้คนในชุมชนเกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาความ

เหลื่อมล้ำ และความยากจน ปัญหานี้สืบทอดทั้งในระบบและนอกระบบ ปัญหารายได้มีน้อยกว่ารายจ่าย ปัญหาการขาดเงินทุนในการประกอบอาชีพ ปัญหาขาดการศึกษา และขาดทักษะในการประกอบอาชีพ โดยทุกปัญหาส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน และเป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความสั่นคลอนต่อความเข้มแข็งของชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนมุ่งเน้นที่จะทำมาหากินเพื่อปากท้องของตนเอง จนละเลยและลืมเอาใจใส่ชุมชนของตนเอง ขาดการมีส่วนร่วม และความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาขั้นพื้นฐานของชุมชน ทำให้ชุมชนขาดภูมิคุ้มกัน ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ รวมทั้งมีปัญหาด้านสังคมอื่น ๆ ตามมา สำหรับการแก้ปัญหาต้องเริ่มจากระดับชุมชน โดยเฉพาะผู้นำชุมชน และกรรมการบริหารชุมชน ต้องมีวิสัยทัศน์การพัฒนาชุมชน มีความเสียสละ และเห็นแก่ประโยชน์ชุมชน เน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วม ระดับครอบครัว เน้นการดูแลเลี้ยงดูบุตรหลาน ตลอดจนผู้สูงอายุ และผู้พิการให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี รวมถึงระดับหน่วยงาน ส่งเสริม และสนับสนุนให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเอง ตลอดจนสนับสนุนการแก้ปัญหาที่มาจากชุมชน

สุภาวดี เพชรชนะ (2558) ศึกษากระบวนการจัดการตนเองของชุมชนบ้านมั่นคงสวนพลู เขตสาทร กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านมั่นคงสวนพลูเดิมเป็นชุมชนแออัดที่บุกรุกพื้นที่ของกรมธนารักษ์ ต่อมาได้ประสบเหตุอัคคีภัยในชุมชน ทำให้คนในชุมชนผู้มีรายได้น้อยต้องร่วมมือกันในการจัดการที่อยู่อาศัยเพื่อความมั่นคงของตนเอง จนเกิดการรวมกลุ่ม และจัดตั้งเป็นกลุ่มออมทรัพย์ ต่อมาได้จดทะเบียนในรูปของสหกรณ์ เพื่อยื่นขอกู้เงินสร้างที่อยู่อาศัยกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) โดยมีการสนับสนุนงบประมาณพัฒนาระบบสาธารณูปโภคในชุมชน เกิดการมีส่วนร่วมในการร่วมมือกันต่อสู้ให้ได้มาซึ่งที่อยู่อาศัยตามความต้องการ และสภาพวิถีชีวิตเดิมของชุมชน จนสามารถจัดตั้งเป็นชุมชนใหม่ในชื่อ ชุมชนบ้านมั่นคงสวนพลู มีการประสานงานกับภาคีเครือข่ายพัฒนาภายนอกชุมชน ทั้งภาครัฐ และเอกชน ในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน โดยชุมชนมีกระบวนการจัดการตนเอง ในเรื่องของการกำหนดกฎระเบียบของชุมชน การบริหารจัดการชุมชน การรักษาความปลอดภัยในชุมชน และการสนับสนุนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน กระบวนดังกล่าวทั้ง 4 นั้น สามารถทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และส่งผลให้ชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาร่วมกัน และพึ่งตนเองได้ เกิดความรัก ความสามัคคีขึ้นในชุมชนด้วยความร่วมแรง ร่วมใจ ในการบริหารจัดการชุมชน ให้มีความเข้มแข็ง มั่นคงพึ่งพิงหน่วยงานให้น้อยที่สุด และสามารถดูแลตนเองได้อย่างยั่งยืน

Average, C. (2019). ศึกษาปัญหา และแนวทางแก้ไขด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย: โอกาส และความท้าทายในบราซิล ผลการศึกษาพบว่า การจัดการด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยเป็นปัญหาสำคัญในหลายประเทศ และประเทศที่กำลังพัฒนาซึ่งได้รับผลกระทบอย่างหนัก สาเหตุหลักมาจากการตั้งถิ่นฐานของชุมชนแออัดที่กำลังขยายตัวอยู่ตามเมืองต่าง ๆ ของโลก มีผู้คนมากกว่าหนึ่งพันล้านคนที่ยังอาศัยอยู่ในชุมชนแออัด ดังนั้นการแก้ปัญหาที่สำคัญด้านที่อยู่อาศัย คือ

การมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการจัดการที่อยู่อาศัย สิ่งสำคัญของการมีส่วนร่วมนั้นต้องมาจากกลุ่มคนผู้มีรายได้น้อย ในการกำหนดบทบาท หน้าที่ รวมถึงโครงการที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมกับกลุ่มคนยากจนในเมืองให้มากที่สุด แนวคิดแก้ปัญหาดังกล่าว ถือว่าเป็นความริเริ่มเชิงบวก โดยมีหน่วยงานของเมือง หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ให้การสนับสนุนโครงการในการจัดหาที่อยู่อาศัยอย่างยั่งยืน

Hisham, N.N. and Md. Amin, N.D. (2019). ศึกษาการออกแบบที่อยู่อาศัยสำหรับคนยากจนในเมืองกัวลาลัมเปอร์: การทบทวนวรรณกรรม ผลการศึกษาพบว่า ในกัวลาลัมเปอร์ ความต้องการที่อยู่อาศัย ที่ได้คุณภาพ มีราคาไม่แพงสำหรับคนยากจนในเมือง ยังไม่ได้รับการตอบสนองเท่าที่ควร เนื่องจากส่วนใหญ่ที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยที่ภาครัฐจัดทำให้มีข้อบกพร่องด้านการออกแบบ โดยเฉพาะปัจจัยความปลอดภัย รวมทั้งบริบทท้องถิ่น ความเป็นส่วนตัว รวมถึงรูปแบบการวางผังทางวัฒนธรรม และการผสมผสานทางสังคมมีผลต่อความพึงพอใจของผู้อยู่อาศัย เหล่านี้เป็นสิ่งที่ภาครัฐต้องให้ความสำคัญ

Swope, C.B. and Hernández, D. (2019) ศึกษาปัจจัยความเสมอภาคด้านสุขภาพ: แบบจำลองแนวคิดด้านที่อยู่อาศัย ผลการศึกษาพบว่า จากคำถามที่ว่า ที่อยู่อาศัย เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคด้านสุขภาพ และความคงอยู่หรือไม่ จากแบบจำลองแนวคิดด้านที่อยู่อาศัย และสุขภาพมีความสัมพันธ์กับความเสี่ยงด้านสุขภาพ โดยเฉพาะความไม่เท่าเทียมทางสังคม ทำให้เกิดการเข้าถึงการดูแลสุขภาพที่ไม่เท่าเทียมกัน ประกอบด้วย 4 ปัจจัยหลัก ได้แก่ (1) ค่าใช้จ่าย (ความสามารถจ่ายค่าที่พักอาศัย) (2) เงื่อนไข (คุณภาพที่อยู่อาศัย) (3) ความสม่ำเสมอ (ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย) และ (4) บริบทพื้นที่ (โอกาส และสถานที่ตั้งใกล้เคียง) เหล่านี้เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างถึงความไม่เท่าเทียมทางสังคม และที่อยู่อาศัยเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่มีผลกระทบต่อสุขภาพของตนเองและชุมชน

Astrid, M. S., Puspito Sari, D.A. and Rini Anggraini. (2018). ศึกษาที่อยู่อาศัย และการตั้งถิ่นฐานใหม่ของกลุ่มคนยากจนในเขตเมืองจาการ์ตา: กรณีศึกษาการฟื้นฟูชุมชนแออัดของกัมพูโลในจาการ์ตา อินโดนีเซีย ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มคนยากจนในเขตเมืองจาการ์ตา ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัด เป็นผู้ที่ขาดการเข้าถึงทางสังคม เศรษฐกิจของประเทศ เป็นกลุ่มคนชายขอบที่ขาดการเหลียวแล โดยเฉพาะที่อยู่อาศัย ดังนั้นการพัฒนา และจัดหาที่ดินเพื่อสร้างบ้านใหม่สำหรับผู้มีรายได้น้อย ต้องให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วม การกำกับดูแล และการวางแผนสนับสนุนศักยภาพผู้มีรายได้น้อยในฐานะพลเมืองของประเทศ ที่ต้องได้รับการดูแล และฟื้นฟูผ่านตัวตน และความรู้สึกเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย

Amin, S. and Karman, A.S. (2017). ศึกษาที่อยู่อาศัยสำหรับคนยากจน: การสนับสนุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อที่อยู่อาศัยในเขตเมือง Ternate-North Maluku

ผลการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมเป็นฐานทางทรัพยากรที่มีความสำคัญ สำหรับการพัฒนาชุมชน ในอินโดนีเซีย และเป็นส่วนหนึ่งในเชิงนโยบายทางสังคม โดยเฉพาะความเข้มแข็งของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถพัฒนาชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ยังช่วยแก้ปัญหาความยากจนในเมืองได้ในระดับหนึ่ง รวมถึงการมีที่อยู่อาศัยสำหรับคนยากจน สิ่งที่น่าสนใจคือ มีการจัดการ และวางแผนด้านการเงินเพื่อการสร้างบ้าน ความสำเร็จดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่น หรืองบประมาณของประเทศ จากข้อค้นพบทางทฤษฎีเชื่อว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาที่อยู่อาศัย และสามารถบรรเทาความทุกข์ของผู้มีรายได้น้อยในเมืองได้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) (McIntyre, A., 2007) เป็นวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รูปแบบหนึ่งเพื่อได้มาซึ่งองค์ความรู้ใหม่ในการจัดการปัญหา โดยเกิดจากการลงมือปฏิบัติควบคู่กับการวิจัยที่อาศัยการมีส่วนร่วมระหว่างนักวิจัย ผู้เชี่ยวชาญ ชุมชน และผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการดำเนินการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ความหมาย ความสำคัญ และปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย

ตอนที่ 2 การพัฒนากิจกรรมความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย

ตอนที่ 3 การสังเคราะห์ระบบและกลไกความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ความหมาย ความสำคัญ และปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย

การศึกษาสภาพการณ์ทั่วไป รวมถึงความหมาย ความสำคัญของที่อยู่อาศัย สุขภาพ และคุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อย และศึกษาสภาพปัญหา เพื่อหาคำตอบที่สำคัญ คือ “คุณภาพชีวิต” “เมืองน่าอยู่” และ “การพัฒนาด้านที่อยู่อาศัย” โดยทำการศึกษาจากเอกสาร รายงานการประชุม รวมถึงข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น บทความ งานวิจัย เอกสารและข่าวสารที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน 20 คน เป็นรายบุคคลเพื่อสะท้อนทัศนคติหรือมุมมองของคนใน (Emic View) ด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) เป็นการสัมภาษณ์ที่ไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ได้แก่ สมาชิก และคณะกรรมการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม รวมทั้งผู้เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ผู้วิจัยใช้แบบบันทึกภาคสนาม เพื่อใช้บันทึกเกี่ยวกับรายละเอียดที่ได้จากการสัมภาษณ์ การศึกษาดูงานกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องขณะทำการศึกษา ในขณะเดียวกันผู้วิจัยใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ ช่วยในการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วย เช่น กล้องถ่ายรูป และเครื่องบันทึกเสียง ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือน กรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2563

สำหรับการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Information) ในที่นี้ผู้วิจัยเลือกผู้ที่มีประสบการณ์หรือเกี่ยวข้องโดยตรงกับปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษา และเพื่อให้ได้ภาพของการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักจะคำนึงถึงความยืดหยุ่นในการปฏิบัติการที่เกิดขึ้นจริงในภาคสนาม รวมทั้งความง่ายต่อการเข้าถึง

ผู้ให้ข้อมูลหลัก และยินดีให้ข้อมูลสำคัญ พร้อมทั้งชี้แจงวิธีการจัดเก็บข้อมูลแก่ผู้ให้ข้อมูลตามมาตรฐานจริยธรรมการวิจัยในคน

ในระยะต่อมาเป็นการถอดบทเรียนโดยการอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion) กับสมาชิกและคณะกรรมการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม จำนวน 8 คน และผู้เกี่ยวข้องจำนวน 2 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 10 คน การสนทนากลุ่มนี้เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถเข้าใจถึงรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ที่ศึกษาเพื่อค้นหาคำตอบเกี่ยวกับความหมาย ความสำคัญ และปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย โดยมีเกณฑ์ในคัดเข้าผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังนี้

- (1) เป็นสมาชิก และหรือคณะกรรมการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามไม่น้อยกว่า 1 ปี
- (2) เป็นผู้นำชุมชน หรือผู้เกี่ยวข้องกับบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามไม่น้อยกว่า 1 ปี
- (3) ต้องยินยอมให้ข้อมูลสำคัญ หรือความคิดเห็นตามแบบสัมภาษณ์ที่กำหนดได้อย่างเปิดเผย และชัดเจน

สำหรับเกณฑ์การคัดออกของผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังนี้

- (1) เป็นสมาชิก และหรือคณะกรรมการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามไม่ถึง 1 ปี
- (2) เป็นผู้นำชุมชน หรือผู้เกี่ยวข้องกับบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามไม่ถึง 1 ปี
- (3) มีสุขภาพ หรือความไม่พร้อมทางร่างกายและจิตใจ เพื่อป้องกันการเกิดปัญหาด้านการสื่อสาร ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการจัดเก็บข้อมูล

ในตอนต้นที่ 1 นี้ ผู้วิจัยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากภาคสนาม โดยใช้การสัมภาษณ์เจาะลึกเป็นรายบุคคล และการถอดบทเรียนมีรายละเอียดดังนี้

- (1) แนวคำถามการสัมภาษณ์

ส่วนที่ 1 การสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพการณ์ทั่วไป รวมถึงความหมาย ความสำคัญ ของที่อยู่อาศัย ความสุข และคุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อย

- 1.1 ที่มาบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามเป็นอย่างไร
- 1.2 นิยาม ความหมาย และความสำคัญของบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม
ในมิติที่อยู่อาศัย มิติความสุข มิติคุณภาพชีวิต คืออะไร ทำไมจึงคิด
เช่นนั้น
- 1.3 นิยาม ความหมาย ของคำว่า “เมืองน่าอยู่” และ “ท่ามะขามโมเดล”
คืออะไร และเกี่ยวข้องกับบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามได้อย่างไร
- 1.4 ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยและคุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อย เป็นอย่างไร
และทางออกของปัญหาทำอย่างไร

(2) แนวคำถามการอภิปรายกลุ่ม/การถอดบทเรียน

ส่วนที่ 2 การอภิปรายกลุ่ม/การถอดบทเรียนเกี่ยวกับการปัญหาด้านที่อยู่อาศัยและคุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อย

2.1 เล่าเรื่องราวปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยเป็นอย่างไร

2.2 ที่มาการรวมกลุ่ม และการเกิดบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม เป็นอย่างไร

2.3 สิ่งคาดหวัง หรือความสุขของการมีบ้านสำหรับผู้มีรายได้น้อยคืออะไร

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลในตอนต้นที่ 1 นี้ เป็นการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยใช้หลักการสามเส้า (Triangulation) มาตรวจสอบ เพื่อให้ผลการศึกษานั้นมีความหมายน่าเชื่อถือ และมีความสมบูรณ์ของข้อมูลเพิ่มขึ้น รวมทั้งตรวจสอบความถูกต้อง และความตรงของข้อมูลระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูล โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการถอดบทเรียน เริ่มต้นด้วยการนำเครื่องบันทึกเสียงมาตีความเป็นบทสนทนาที่เป็นตัวอักษร และนำข้อมูลมาถอดความแบบคำต่อคำ จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ในประเด็นหลักต่าง ๆ มาแยกเป็นหมวดหมู่เพื่อจัดประเภทของข้อมูล ก่อนนำมาสรุปเป็นภาพรวม

ตอนที่ 2 การพัฒนากิจกรรมความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย

การศึกษาวิจัยที่เน้นให้ผู้วิจัย สมาชิกผู้มีรายได้น้อย คณะกรรมการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม แกนนำชุมชน และผู้เกี่ยวข้อง ได้มีโอกาสเรียนรู้ ปฏิบัติการร่วมกัน และทำงานอย่างต่อเนื่อง ขั้นตอนวิจัยประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นเตรียมการ

เนื่องจากการพัฒนากิจกรรมความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยเป็นเรื่องที่มีความละเอียดลึกซึ้ง รวมถึงผู้เกี่ยวข้องที่มีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่มชุมชน และสังคม การวิจัยนี้จำเป็นต้องเตรียมความพร้อมของคณะผู้วิจัยในการทำงานเชิงพื้นที่ มีการกำหนดหลักเกณฑ์ หรือข้อตกลงเพื่อทำความเข้าใจร่วมกันในเรื่องแนวทางการพัฒนากิจกรรมความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่น รวมถึงการกำหนดพื้นที่ศึกษา วิธีการ และเงื่อนไขเวลา โดยคณะผู้วิจัยได้จัดประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ในวันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ.2563 ณ เทศบาลตำบลท่ามะขาม เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิด วัตถุประสงค์ วิธีการเก็บข้อมูล เป้าหมายโครงการวิจัย รวมถึงชี้แจงต่อผู้เข้าร่วมวิจัย และดำเนินการอภิปราย บรรยาย รวมทั้งซักถามแนวทางการวิจัยเพื่อให้เกิดความกระจ่างร่วมกัน พร้อมกันนี้คณะผู้วิจัยจัดทำคู่มือปฏิบัติการทำงาน ตลอดระยะเวลา 1 ปีงบประมาณ

รายละเอียดการดำเนินการในขั้นเตรียมการ

- (1) ติดต่อประสานงานกับผู้นำ และคณะกรรมการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม
- (2) กำหนดวันดำเนินการ พร้อมแจ้งจำนวนทีมงาน
- (3) เตรียมสถานที่ และความพร้อมในชุมชน
- (4) ทำความเข้าใจ ชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการดำเนินการ การขอความร่วมมือ และจัดตั้งทีมวิจัยท้องถิ่น
- (5) จัดทำแผนการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนนี้คณะผู้วิจัยใช้กระบวนการเทคนิค AIC เป็นเทคนิควิธีการรวมพลังการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายแต่ละคนในการกำหนด และวางแผนการพัฒนาที่อยู่อาศัยและคุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อย ทำให้เข้าใจถึงสภาพปัญหา ความต้องการ และการพัฒนา โดยผ่านเวทีการประชุมระดมสมอง แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ข้อมูลข่าวสาร แบ่งออกเป็น

(1) การสร้างความรู้ (Appreciation: A) เป็นขั้นตอนการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่เปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายแสดงความคิดเห็น รับฟัง และหาข้อสรุปร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ ด้วยการร่วมวิเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตจากอดีตจนถึง ปัจจุบัน และคาดการณ์อนาคตด้านการพัฒนาที่อยู่อาศัย และคุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อย ภายใต้กรอบระยะเวลา 1 ปี จากนั้นนำมาจัดลำดับความสำคัญของสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันของผู้เข้าร่วมประชุมระดมความคิดเห็น

(2) การสร้างแนวทางพัฒนา (Influence: I) เป็นขั้นตอนการกำหนดวิธีการเพื่อหาแนวทางการพัฒนาที่อยู่อาศัย และคุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อยตามลำดับความสำคัญที่ถูกกำหนดไว้ในขั้นการสร้างความรู้ (Appreciation: A) อย่างเป็นทางการ สำหรับขั้นตอนนี้ผู้เข้าร่วมประชุมมีการคิดกิจกรรม หรือโครงการที่สมาชิกกลุ่มเป้าหมาย คิดว่าเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และสามารถปฏิบัติได้จริงภายใต้วิธีการ และปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน โดยจัดแบ่งประเภทกิจกรรม หรือโครงการออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. กิจกรรมพัฒนาความสำเร็จสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย
2. กิจกรรมพัฒนาความสำเร็จสู่ความมั่นคงด้านคุณภาพชีวิต

(3) การสร้างแนวปฏิบัติ (Control: C) เป็นขั้นตอนการนำกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ดังกล่าวมาสู่แผนปฏิบัติ โดยผู้เข้าร่วมประชุมเป็นผู้แสวงหา หรือกำหนด

ผู้รับผิดชอบกิจกรรมหรือโครงการ รวมถึงรายละเอียดในการดำเนินงานอันนำไปสู่การบรรลุผลที่เป็นเป้าหมายร่วมกัน ภายใต้ระยะเวลา และงบประมาณที่กำหนดไว้ ในที่นี้ได้แก่

1. กิจกรรมพัฒนาการจัดตั้งสหกรณ์บ้านมั่นคง
2. กิจกรรมพัฒนาการบริหารจัดการสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย
3. กิจกรรมพัฒนาศักยภาพและการยกระดับรายได้ชุมชน
4. กิจกรรมพัฒนาและการรับรู้ในการเข้าถึงสิทธิ โอกาสทางสังคม
5. กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการรวมกลุ่มการออม
6. กิจกรรมการจัดการและการพัฒนาเชิงพื้นที่และสิ่งแวดล้อม

ในขั้นตอนดังกล่าวนี้ คณะผู้วิจัยได้จัดประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ในวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ.2563 ณ เทศบาลตำบลท่ามะขาม

รายละเอียดการดำเนินการในขั้นตอนการวิจัย

ภาคเช้า

- (1) การกล่าวรายงานและการเปิดงาน
- (2) กิจกรรมสัมพันธ์
- (3) กิจกรรมนำเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ และการพัฒนากิจกรรมความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย
- (4) การระดมความคิด และถอดบทเรียน
 - 4.1 ภาพอดีตใน 5 ปีที่ผ่านมาเกี่ยวกับความสุข และความทุกข์ด้านที่อยู่อาศัย
 - 4.2 ภาพปัจจุบันเกี่ยวกับความสุข และความทุกข์ด้านที่อยู่อาศัย
 - 4.3 ภาพที่พึงปรารถนา (ภาพอนาคต) เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย และคุณภาพชีวิต

ภาคบ่าย

- (1) ระดมความคิดจัดการปัญหา และจัดลำดับความสำคัญ หรือความรุนแรงของปัญหา
- (2) วิเคราะห์สาเหตุ และปัจจัยของปัญหา
- (3) ระดมความคิด ค้นหากิจกรรมพัฒนาที่พึงกระทำในแต่ละประเด็น พร้อมเสนอแนวทางการกระทำ และความต้องการที่จะรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- (4) ร่วมสรุปกิจกรรม หรือโครงการพัฒนาความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย
- (5) ถอดบทเรียนการจัดกิจกรรมและปิดประชุม

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน

การติดตามกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ที่ดำเนินการ โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มได้เข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลกิจกรรม และสะท้อนผลการปฏิบัติเพื่อการปรับปรุงเป็นการทบทวนผลปฏิบัติการ โดยทำการสังเคราะห์ความรู้ และสิ่งที่ได้จากการลงมือปฏิบัติตามกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ผู้วิจัยใช้การติดตาม และประเมินผล จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ จำนวน 10 คน และการสนทนากลุ่มจำนวน 10 คน กับผู้แทนสมาชิกคณะกรรมการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม และผู้เกี่ยวข้อง

(1) แนวคำถามการสัมภาษณ์

- 1.1 จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนาของกิจกรรม หรือโครงการที่ทางสมาชิกกลุ่มบ้านมั่นคงดำเนินการเป็นอย่างไร
- 1.2 ผลที่ได้รับ หรือนำไปต่อยอดการพัฒนากิจกรรมความร่วมมือด้านที่อยู่อาศัยของบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามเป็นอย่างไร

(2) แนวคำถามการสนทนากลุ่ม

- 2.1 สรุปสิ่งที่ได้รับจากการจัดกิจกรรม หรือโครงการที่ทางสมาชิกกลุ่มบ้านมั่นคงดำเนินการเป็นอย่างไร
- 2.2 วิเคราะห์การดำเนินการสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยของสมาชิกบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามเป็นอย่างไร

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลในตอนที่ 2 นี้ เป็นการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ใช้หลักการสามเส้า (Triangulation) มาตรวจสอบ รวมทั้งตรวจสอบความถูกต้อง และความตรงของข้อมูล โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากตอนที่ 1 มาสรุปรวม และแยกเป็นหมวดหมู่เพื่อจัดประเภทของข้อมูล และแสดงความสัมพันธ์ของแต่ละข้อมูลเพื่อนำมาสร้างการอธิบายปรากฏการณ์ สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้แนวทางของ Strauss and Corbin (1990) ร่วมกับการแสดงข้อค้นพบในรูปตาราง (Miles and Huberman, 1994) และทั้งหมดนี้ได้นำเสนอในรูปของความเรียง มีข้อความบรรยายประกอบเพื่อความชัดเจนมากขึ้น

ตอนที่ 3 การสังเคราะห์ระบบและกลไกความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย

การดำเนินการนี้คณะผู้วิจัยใช้การจัดเวทีระดมสมอง และการสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth Interview) กับผู้แทนสมาชิก และคณะกรรมการโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม รวมทั้งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสังเคราะห์ระบบ และกลไกความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ได้แก่ ระบบคน ระบบองค์กร ระบบข้อมูล และระบบทุน ภายใต้ฐานคิดของมีการมีส่วนร่วมในที่นี้คือ การคิด การร่วมทำ การร่วมพัฒนา และร่วมรับผิดชอบ

ในตอนที่ 3 นี้ ผู้วิจัยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการจัดเวทีระดมสมอง และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มีรายละเอียดดังนี้

(1) แนวคำถามการจัดเวทีระดมสมอง

- 1.1 วิเคราะห์สภาพที่เป็นอยู่จริง และสภาพคาดหวังของสมาชิกบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม เป็นอย่างไร ทำไมจึงคิดเช่นนั้น
- 1.2 ระบบ และกลไกความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย เป็นอย่างไร
- 1.3 หลักคิด และแนวคิดที่ทำให้ระบบ และกลไกความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นเกิดประสิทธิภาพ คืออะไร ทำไมจึงคิดเช่นนั้น

(2) แนวคำถามการสัมภาษณ์

- 2.1 จุดเด่น และจุดควรพัฒนาของบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม เป็นอย่างไร
- 2.2 ปัญหา หรืออุปสรรคใดที่ทำให้บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม มีการดำเนินการที่ล่าช้า หรืออาจล้มเหลว ทำไมจึงคิดเช่นนั้น
- 2.3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

เนื่องจากการวิจัยนี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Collecting Data) ดังนั้นการวิเคราะห์จึงเป็นการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และตรวจสอบอย่างเป็นระบบ โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์บุคคล การสนทนากลุ่ม ข้อมูลจากการจัดเวทีระดมสมอง และข้อมูลภาคสนาม เริ่มต้นด้วยการนำเครื่องบันทึกเสียงมาตีความเป็นบทสนทนาที่เป็นตัวอักษร และนำข้อมูลมาถอดความแบบคำต่อคำ จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ในประเด็นหลักต่าง ๆ มาแยกเป็นหมวดหมู่เพื่อจัดประเภทของข้อมูล โดยใช้แนวทางของ Strauss, A., & Corbin, J. (1994). ร่วมกับการแสดงข้อค้นพบในรูปตารางของ Miles, M. B. and Huberman, A. M. (1994). ก่อนนำมาสรุปประเด็นเกี่ยวกับ (1) ความหมาย ความสำคัญ และปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย (2) การพัฒนากิจกรรมความร่วมมือของ

ชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย และ (3) ระบบและกลไกความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย และทั้งหมดนี้ได้นำเสนอในรูปของความเรียง มีข้อความบรรยายประกอบเพื่อความชัดเจนมากขึ้น รวมทั้งจัดทำข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องของโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามในอนาคต

บทที่ 4

ความหมาย ความสำคัญและปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย

การวิจัยนี้ผู้วิจัยทำศึกษา และเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการประชุมระดมความคิดเห็นของสมาชิก และแกนนำบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม รวมทั้งกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาสซึ่งมีปัญหาด้านที่อยู่อาศัย และคุณภาพชีวิตในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี เหตุผลเพราะเป็นจังหวัดหนึ่งที่ได้นำยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ดำเนินการขับเคลื่อนการปฏิรูปการพัฒนาระดับจังหวัด ภายใต้บริบทของพื้นที่ เน้นการบูรณาการ การมีส่วนร่วมของหน่วยงาน องค์กร และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ตามวิสัยทัศน์ที่ว่า “เมืองแห่งความสุข การท่องเที่ยว และเกษตรปลอดภัย ระบบเศรษฐกิจมั่นคง” จากวิสัยทัศน์ดังกล่าวนี้ จังหวัดกาญจนบุรีได้จัดทำโครงการ “เมืองกาญจน์ เมืองแห่งความสุข” ขึ้น เพื่อสร้างกระแสให้ประชาชนในจังหวัดกาญจนบุรี ให้ความสำคัญกับการใช้ความสุขที่ตนกำหนดขึ้น เป็นเป้าหมายหลักในการดำเนินชีวิต เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำงาน และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามธรรมนูญความสุขที่กำหนดขึ้น โดยมีตัวชี้วัดความสำเร็จของความสุข คือมีชุมชนต้นแบบในการใช้ธรรมนูญความสุข ดังนั้นจึงได้คัดเลือกเทศบาลตำบลเมืองท่ามะขาม เป็นพื้นที่นำร่อง หรือต้นแบบเมืองแห่งความสุข และมีประเด็นหนึ่งจาก 5 ประเด็นหลักที่ได้จากถอดบทเรียน และกำหนดทิศทางพัฒนาในการเป็นเมืองแห่งความสุข ตามยุทธศาสตร์ของจังหวัดกาญจนบุรี เมื่อปี พ.ศ. 2561 คือเรื่องการส่งเสริมและพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้เดือดร้อน จากประเด็นดังกล่าวนี้จึงเกิดการขยายผลการสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยขึ้นในพื้นที่

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการถอดบทเรียนของสมาชิก และคณะกรรมการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม รวมทั้งกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาสซึ่งมีปัญหาด้านที่อยู่อาศัย และคุณภาพชีวิตในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี สิ่งที่พิจารณามีดังนี้

(1) ข้อมูลพื้นฐาน

พบว่าส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 21-82 ปี แต่งงานมีลูกหลาน จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ถึงระดับอาชีวศึกษา นับถือศาสนาพุทธ ภูมิลำเนาเดิมเป็นคนในท้องถิ่น รองลงมาเป็นผู้ที่มาจากต่างจังหวัด เคลื่อนย้ายตามครอบครัวหลังสมรส หรือทำงาน และตั้งถิ่นฐานทำมาหากินไม่น้อยกว่า 20 ปีขึ้นไป มีบทบาทเป็นหัวหน้า หรือผู้นำครอบครัว มีสมาชิกในครอบครัวมากกว่า 4 คนขึ้นไป ประกอบด้วย กลุ่มเด็กปฐมวัย (0-5 ปี) กลุ่มเด็กวัยเรียน (6-14 ปี) กลุ่มวัยรุ่น หรือนักศึกษา (15-21 ปี) กลุ่มวัยทำงาน (22-59 ปี) และกลุ่มผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) บางครอบครัวมีสมาชิกเป็นผู้พิการ หรือมีผู้ป่วยติดเตียง ลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวใหญ่ หรือครอบครัวขยาย

บ้านที่อาศัยอยู่ในปัจจุบันเป็นบ้านของตนเอง แต่เช่าที่ดินซึ่งเป็นที่ดินราชพัสดุ และที่ดินของวัด เสียค่าเช่าที่ดินปีละ 500 บาท อาศัยอยู่มากกว่า 20 ปีขึ้นไป นอกจากนี้เป็นบ้านเช่า บ้านพักสำหรับ คนงาน หรืออาศัยอยู่ห้องเช่าในชุมชนแออัด หรืออาศัยอยู่กับญาติ บางรายอาศัยอยู่บนแพริมแม่น้ำ ไม่มีไฟฟ้าใช้ต้องอาศัยเครื่องปั่นไฟ ใช้น้ำจากแม่น้ำในการอาบน้ำชำระล้างร่างกาย ส่วนน้ำสะอาด เพื่อบริโภคต้องหาซื้อ ลักษณะของบ้านส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ชั้นเดียว รองลงมาเป็นบ้านไม้ 2 ชั้น บ้านปูนชั้นเดียว บ้านปูนกึ่งไม้ 2 ชั้น และบ้านปูน 2 ชั้น ราคาเช่าบ้านอยู่ระหว่าง 2,000– 3,500 บาทต่อเดือน ไม่รวมค่าน้ำประปา และค่าไฟฟ้า สำหรับสภาพบ้านที่อาศัยนั้น ไม่มีความมั่นคงเท่าที่ควร มีความทรุดโทรม ไม่ปลอดภัย บางรายมีปัญหาด้านที่อยู่อาศัย เช่น ถูกไล่ที่ หรือหมดสัญญา หรือยกเลิกการเช่าบ้านและที่ดิน

ภาพที่ 2 ที่อยู่อาศัยของกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส

ตารางที่ 2 เหตุผล/ความต้องการอยากมีบ้าน

ลำดับที่	เหตุผล/ความต้องการ	ระดับความสำคัญ									
1	บ้านและที่ดินของตนเอง	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
2	ที่อยู่อาศัยแอด	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
3	อาศัยอยู่กับญาติ/เจ้านาย	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
4	ถูกขับไล่หรือถอน/ยกเลิกสัญญา	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
5	ไม่มีเอกสารสิทธิ์	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
6	พื้นที่ใช้สอยน้อย	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
7	ที่อยู่อาศัยทรุดโทรม	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
8	แหล่งเสื่อมโทรม	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
9	พื้นที่เสี่ยงภัย	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
10	ขาดแคลนสาธารณูปโภค	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

(2) ข้อมูลด้านคุณภาพชีวิตและความอยู่ดีมีสุข

2.1 ด้านอาชีพและรายได้ พบว่า ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป เช่น คนงานในฟาร์มเลี้ยงไก่ รับจ้างดูแลเลี้ยงแพะ ทำงานทั่วไปศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ค้าขายตามตลาดนัด รับจ้างรับส่งน้ำดื่ม รับจ้างทำงานบ้าน เสริมสวย ตัดเย็บเครื่องหนัง เป็นต้น ส่วนใหญ่มีรายได้ไม่เพียงพอและไม่มั่นคง โดยเฉพาะช่วงวิกฤตการระบาดของโรคโควิด 19 ได้รับผลกระทบอย่างมาก ส่วนมากไม่มีรายได้เสริม รายได้หลักต่อวันประมาณ 300-400 บาท นอกจากรายได้นี้แล้ว บางรายมีรายได้จากความช่วยเหลือจากรัฐ เช่น บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ บัตรคนจน เป็นต้น บางรายมีรายได้จากครอบครัว เช่น ลูก หลาน ประมาณเดือนละ 1,000- 2,000 บาท บางรายต้องแบกรับภาระหาเลี้ยงชีพคนในครอบครัว

2.2 ด้านรายจ่าย หนี้สินและการออม พบว่าส่วนใหญ่มีรายจ่ายในชีวิตประจำวันหรือครัวเรือน ประมาณ 200- 400 บาทต่อวัน หรือ 6,000-12,000 บาทต่อเดือน นอกจากนี้ยังมีค่าเช่าที่อยู่อาศัย ค่าไฟฟ้า ค่าประปา ประมาณเดือนละ 4,000-6,000 บาทต่อเดือน บางรายมีรายจ่ายที่ฟุ่มเฟือย เช่น สุรา บุหรี่ และอื่น ๆ ประมาณเดือน 200-400 บาทต่อเดือน รวมถึงการพนันหรือหวย ประมาณ 200-500 บาทต่อเดือน จำนวน 1-2 ครั้ง สำหรับค่ารักษาพยาบาล ส่วนใหญ่ใช้บัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้า บัตรประกันสังคมมาตรา 33 และมาตรา 40 และอื่น ๆ ส่วนมากมีหนี้สินครัวเรือน เป็นหนี้ในระบบคิดดอกเบี้ยร้อยละ 10-20 บาท

ต่อเดือน ส่งวันละ 100–200 บาท สาเหตุที่เป็นหนี้ เพราะต้องการนำเงินมาใช้จ่ายหมุนเวียน ในครอบครัว เป็นหนี้เพื่อการลงทุนค้าขาย และการศึกษาของลูกหลาน สำหรับการออมเงิน เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นสมาชิกบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม จึงมีการออมเงินเข้ากองทุน ทุกเดือน ประมาณเดือนละ 670 บาท (ขั้นต่ำ) ประกอบด้วย ออมสังจะ (100 บาท) ออม 10% (500 บาท) ออมรักษาดินรักษาบ้าน (20 บาท) ออมสวัสดิการ (30 บาท) ออมบริหารจัดการ (20 บาท) ส่วนการออมเงินในรูปแบบการฝากธนาคารพาณิชย์พบน้อยมาก

2.3 ด้านสุขภาพอนามัย พบว่าส่วนใหญ่ยังไม่ให้ความสำคัญกับการตรวจสุขภาพ ประจำปี เช่น ตรวจเลือด ความดันโลหิต หัวใจ เอกซเรย์ปอด เท่าที่ควร เพราะต้องประกอบอาชีพ มีบางรายที่ให้ความสำคัญ เช่น ไปพบแพทย์ตามนัด หรือหน่วยงานในพื้นที่มีการจัดกิจกรรมตรวจสุขภาพให้ฟรี ส่วนสถานที่ที่ไปรับบริการเมื่อมีปัญหาด้านสุขภาพ ส่วนใหญ่ไปรับบริการที่โรงพยาบาลพหลพลพยุหเสนา และศูนย์บริการสาธารณสุขที่ใกล้บ้าน สำหรับโรคประจำตัว ส่วนใหญ่เป็นโรคจากการประกอบอาชีพ เช่น โรคกระดูกเสื่อม เจ็บปวดตามข้อกระดูก ได้แก่ ปวดข้อเข่า ปวดหลัง ปวดเอวและปวดต้นคอ โรคสายตา เป็นต้น นอกจากนี้เป็นโรคตามฤดูกาล เช่น ไข้หวัด ปวดหัว ตัวร้อน และอื่น ๆ มีบางรายเป็นโรคเรื้อรังที่ต้องดูแลตนเอง เช่น โรคความดันโลหิตสูง โรคไขมันในเส้นเลือด โรคเบาหวาน เป็นต้น ในด้านการดูแลตนเองเมื่อเจ็บป่วย หากมีอาการที่ไม่รุนแรงนัก ส่วนใหญ่นิยมซื้อยาจากร้านขายยาที่มีเภสัชกร บางรายนิยมใช้ยาสมุนไพรซึ่งปลูกไว้ที่บ้าน เพื่อช่วยรักษา และเป็นการดูแลสุขภาพตนเอง แต่มีบางรายปล่อยให้หายเอง และไม่หยุดงาน ในด้านการออกกำลังกายส่วนใหญ่ไม่ให้ความสำคัญเท่าที่ควร เนื่องจากไม่สะดวก ต้องทำงาน ด้านการรักษาพยาบาล ส่วนใหญ่ใช้สิทธิบัตรประกันสุขภาพที่รัฐเป็นผู้ออกให้ หรือประกันสังคมมาตรา 33 และมาตรา 40 และอื่น ๆ เช่น สิทธิการเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สิทธิผู้พิการ เป็นต้น

2.4 ด้านสังคม เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นสมาชิกบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม จึงมีส่วนร่วมอยู่เสมอ ทั้งการร่วมคิด การร่วมปฏิบัติ การเข้าร่วมประชุม การติดตามความก้าวหน้าของกลุ่มบ้านมั่นคง บางรายเป็นคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ คณะกรรมการจัดตั้งสหกรณ์ บางรายยังมีบทบาทอื่น ๆ เช่น เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นผู้นำชุมชน เป็นจิตอาสาในชุมชน และอื่น ๆ ในด้านการถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น พบน้อยมาก ยกเว้น บางรายถูกเชิญให้ไปถ่ายทอดความรู้ โดยเฉพาะเรื่องการทำเครื่องหนัง การทำจักสาน การทำขนมไทย หรืออาหารพื้นบ้านให้กับเยาวชน และผู้สนใจได้เรียนรู้ รวมถึงสถานศึกษาในพื้นที่ สำหรับการดูแล และการสนับสนุนของคนในครอบครัวและชุมชน พบว่าส่วนใหญ่ได้รับการดูแล เป็นอย่างดีทั้งจากลูกหลาน เพื่อนบ้าน มีความรัก ความเอื้ออาทรต่อกัน โดยเฉพาะหน่วยงานในพื้นที่ให้การสนับสนุน และการดูแลที่ดี ไม่เลือกปฏิบัติ มีการตามติด สอดส่องความทุกข์ยาก

ความต้องการ รวมถึงสนับสนุน และประสานงานให้กลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส มีที่อยู่อาศัย เป็นของตนเอง ผลักดันและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้คนในท้องถิ่นมีคุณภาพชีวิตที่ดีในทุกมิติ

2.5 ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ถึงแม้ว่าที่อาศัยอยู่ในปัจจุบันมีข้อจำกัดต่าง ๆ แต่สมาชิกส่วนใหญ่ก็ให้ความสำคัญเรื่องความสะอาด ความมีระเบียบในที่อยู่อาศัย มีการปลูกต้นไม้ ปลูกพืชผัก ปลูกสมุนไพร ภายในบริเวณที่อยู่อาศัยให้มีความร่มรื่น บางครอบครัวที่มีผู้สูงอายุ จะให้ความสำคัญกับพื้นที่ซึ่งเป็นจุดเสี่ยงต่อการพลัดตกหกล้ม โดยเฉพาะห้องน้ำ มีอุปกรณ์ราวจับ สำหรับผู้สูงอายุซึ่งพบไม่มากนักในทุกครัวเรือน ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ลานกีฬา ลานกิจกรรม นันทนาการ เครื่องเล่นเด็ก และเครื่องออกกำลังกายกลางแจ้ง พบเห็นอยู่ตามชุมชน ตามศูนย์ส่งเสริมสุขภาพ นอกจากนี้สิ่งที่วิตกกังวลในเรื่องสภาพชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ คือ การรบกวนจากมลพิษ เช่น เสียงดัง มีฝุ่นละออง มีน้ำเสีย มีกลิ่นเหม็น มีขยะ หรือของเสียอันตราย หรือการเผา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในบางพื้นที่ของชุมชนมีสภาพที่แออัด

2.6 ด้านการเมือง ในที่นี้หมายถึง การมีส่วนร่วม การให้ความร่วมมือกับชุมชน และหน่วยงานในพื้นที่ รวมถึงการติดตามข้อมูล ข่าวสาร การประชาสัมพันธ์ โดยเฉพาะนโยบาย ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้น้อยและด้อยโอกาส พบว่า ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญ และความร่วมมือ กับชุมชน รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างดี จุดเด่นของชุมชนคือ การมีผู้นำท้องถิ่น ทั้งระดับชุมชน ระดับตำบล และระดับจังหวัดให้การสนับสนุน และดูแลเป็นอย่างดี มีการประชาสัมพันธ์ มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สิ่งที่พบเห็นคือ สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความสำคัญ เรื่องการเมืองท้องถิ่น เพราะเป็นเรื่องใกล้ตัว และผู้แทนท้องถิ่นมีความใกล้ชิดกับคนในชุมชน เป็นอย่างดี มีการไปใช้สิทธิเลือกตั้งผู้แทนที่ตนเองเห็นว่ามีเหมาะสมทุกครั้ง

(3) ข้อมูลการพัฒนาคุณภาพชีวิต ส่วนใหญ่ให้ทัศนะที่ตรงกัน โดยเฉพาะเรื่อง “การอยู่ดี” หมายถึง การมีที่อยู่อาศัยมั่นคง และปลอดภัย มีรายได้ที่เพียงพอ ไม่มีหนี้สิน ฟังตนเองได้ มีเพื่อนบ้านที่ดี ได้รับการดูแลจากชุมชน และท้องถิ่น ได้รับสิทธิ และเข้าถึงบริการ ของรัฐ สำหรับ “มีสุข” หมายถึง มีสุขภาพดี มีร่างกายที่แข็งแรง อยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่ดี สังคมดี มีความเอื้ออาทร เข้าถึงข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยี อยู่พร้อมหน้ากับลูกหลาน มีโอกาสทำบุญ สวดมนต์ไหว้พระ ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตควรเน้น (1) การฟังตนเอง เป็นความพยายาม ช่วยเหลือตนเองให้มากที่สุด ทำอะไรได้ก็ทำ โดยเฉพาะการหาเลี้ยงชีพ ทำตนเองให้มีคุณค่า ต่อตนเอง ต่อคนในครอบครัว และชุมชน ช่วยเหลือ มีจิตอาสา (2) การฟังครอบครัว และชุมชน เป็นการสนับสนุนทางสังคมที่มีความใกล้ชิดเน้นการสร้างสุข และการขับเคลื่อนกิจกรรม ของบ้านมั่นคง สนับสนุน และคอยช่วยเหลือ รวมถึงการจัดสวัสดิการทางเลือกให้กับสมาชิก ตามความเหมาะสม

สำหรับการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในประเด็นปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของกลุ่มผู้มีรายได้น้อย และด้วยโอกาส พบว่าส่วนใหญ่เป็นปัญหาความทุกข์ยาก ตามสภาพที่เป็นอยู่จริง และสาเหตุมาจาก

(1) ปัญหาความเป็นเมือง เกิดจากความหนาแน่นของประชากร ที่มาจากการเคลื่อนย้ายแรงงาน และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ สู่ความเป็นเมืองมีเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะจังหวัดกาญจนบุรี เป็นจังหวัดท่องเที่ยวภาคตะวันตก ที่มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติ มาท่องเที่ยวจำนวนมากในแต่ละปี สร้างรายได้ สร้างงานให้กับคนในท้องถิ่น และแรงงานต่างถิ่น รวมถึงแรงงานต่างด้าว ดังนั้นการใช้ที่ดิน และที่อยู่อาศัยมีความจำเป็น ทำให้ราคาที่ดิน และที่อยู่อาศัยค่อนข้างมีราคาสูง โดยเฉพาะในเขตเมือง หลายพื้นที่ไม่สามารถขยายขยายได้ เกิดเป็นชุมชนแออัด เป็นแหล่งที่พักอาศัยราคาถูกของผู้มีรายได้น้อย ซึ่งอยู่ใกล้แหล่งทำมาหากินและรายได้ กลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้วยโอกาสบางราย ที่ไม่สามารถหาแหล่งที่พำนักอาศัยในเมืองได้ หรือถูกขับให้ออกนอกพื้นที่ จะบุกรุกพื้นที่สาธารณะในเขตเมืองเพื่อปลูกสร้างที่พักอาศัย เกิดปัญหาความขัดแย้ง ปัญหาไล่อ้อ และอื่น ๆ

(2) ปัญหาสภาพที่อยู่อาศัย ที่อยู่อาศัยเป็นหนึ่งในปัจจัยที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่าปัจจัยด้านอื่น ๆ รวมถึงเป็นเครื่องชี้วัดความอยู่ดีมีสุขของคนในประเทศ ดังนั้นสภาพที่อยู่อาศัยของกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้วยโอกาส ส่วนใหญ่มีสภาพปัญหาที่ไม่ถูกสุขลักษณะ ขาดแคลนสิ่งอุปโภคและบริโภค เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา ถนน และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ อยู่ในพื้นที่เสี่ยงสภาพที่อยู่อาศัยไม่มั่นคง ปลอดภัยและแข็งแรง สภาพเหล่านี้คือส่วนหนึ่งในชีวิตของกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้วยโอกาสที่อาศัยอยู่ชุมชนแออัด หรือในพื้นที่ที่ตนเองเข้าไปบุกรุก หรือยึดครองเพื่อสร้างเป็นที่อยู่อาศัย

(3) ปัญหาความเหลื่อมล้ำ คือความไม่เท่าเทียมทางสังคม อันเป็นผลจากการพัฒนาเชิงพื้นที่ ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้วยโอกาส ที่ถูกคัดกรองและเลือกปฏิบัติ ด้วยเครื่องมือชี้วัดทางเศรษฐกิจ รายได้ อาชีพ รวมถึงที่อยู่อาศัย ทำให้แปลกแยกและออกห่าง จนไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทรัพยากรได้ โดยเฉพาะแหล่งทุนต่าง ๆ เป็นกลุ่มรอคอยความช่วยเหลือทางสังคม มากกว่าเป็นกลุ่มดำเนินการต่าง ๆ ด้วยตนเอง ปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านที่อยู่อาศัย เป็นปัจจัยสำคัญของการมีตัวตนของกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้วยโอกาส ขาดการยอมรับทางสังคม เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน ดังนั้นการทำให้กลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้วยโอกาส สามารถเข้าถึงและมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองได้ ถือได้ว่าเป็นการลดช่องว่างทางสังคม และเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตในมิติอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี

(4) ปัญหาการเข้าถึงแหล่งทุน ในที่นี้คือ ทุนในการก่อสร้างที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นที่ทราบดีว่ากลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้วยโอกาส ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทุนของธนาคารพาณิชย์ได้ ด้วยเงื่อนไขต่าง ๆ มากมาย หากเทียบกับแหล่งทุนนอกระบบ ที่อยู่ใกล้ชิดกับความยากจน และความด้อยค่า

ทางสังคม รวมทั้งเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาสที่เข้าถึงง่าย อยู่ใกล้ตัวมากที่สุด ดังนั้นการทำให้กลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส สามารถเข้าถึงแหล่งทุนเพื่อก่อสร้างที่อยู่อาศัยได้ ต้องอาศัยนโยบายจากภาครัฐ คือ โครงการบ้านมั่นคง เป็นโครงการแก้ไขปัญหาและสร้างชุมชนที่มั่นคงของท้องถิ่นสำหรับผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาสได้ดีที่สุด แต่ปัญหาที่พบ คือ ขั้นตอนการดำเนินการ มีความยุ่งยาก มีเงื่อนไขมาก และใช้เวลานาน หากภาครัฐมีการปรับปรุงและพัฒนาให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่ จะก่อประโยชน์และขยายกลุ่มผู้ต้องการอสังหาริมทรัพย์ที่อยู่อาศัยอีกมาก

การนิยาม ความหมาย และความสำคัญของ “เมืองน่าอยู่ และท่ามะขามโมเดล”

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการถอดบทเรียน ได้ข้อสรุปนิยามความหมาย ความสำคัญ และปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส มีรายละเอียดดังนี้

นิยามความหมาย และความสำคัญ

ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการถอดบทเรียน ส่วนใหญ่ให้นิยามความหมายและความสำคัญของคำว่า “เมืองน่าอยู่ และท่ามะขามโมเดล” ประกอบด้วย 3 มิติ ดังนี้

(1) มิติที่อยู่อาศัย

หมายถึง แหล่งพักพ่อนที่สามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้อิสระ มีขนาดที่เหมาะสม ตามจำนวนคนในครอบครัว มีความมั่นคง และมีกรรมสิทธิ์เป็นของตนเอง อยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่ดี และปลอดภัยจากยาเสพติด มีสาธารณูปโภคที่เพียงพอ ทั้งการเดินทางที่สะดวก ใกล้แหล่งที่ทำกิน

(2) มิติความสุข

หมายถึงการได้อยู่กับครอบครัว ได้รับ หรือตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน หรือปัจจัย 4 ไม่ถูกเลือกปฏิบัติ ไม่มีหนี้สิน มีรายได้ที่เพียงพอ สุขภาพแข็งแรง และสามารถเข้าถึงกิจกรรม นันทนาการ และความบันเทิงตามช่วงวัย

(3) มิติคุณภาพชีวิต

หมายถึงการอยู่ดีมีสุข มีอาชีพ และรายได้ที่มั่นคง อยู่ท่ามกลางสังคมที่ดี มีความเอื้ออาทร ปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน ได้รับการดูแลด้านสิทธิ และเข้าถึงบริการของรัฐอย่างทั่วถึง และเท่าเทียม

คำว่า “เมืองน่าอยู่” หมายถึง เมืองที่มีผู้นำ และผู้ตามที่ดี สร้างสรรค์งานพัฒนา และให้ความสำคัญกับกลุ่มคนทุกช่วงวัย มีอัตลักษณ์ และเอกลักษณ์บนพื้นฐานวัฒนธรรม ประเพณีไทยที่ดี สมาชิกในชุมชนท้องถิ่นรู้จักสามัคคี ปลอดภัย มีวินัย เป็นเมืองท่องเที่ยว และสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนท้องถิ่น

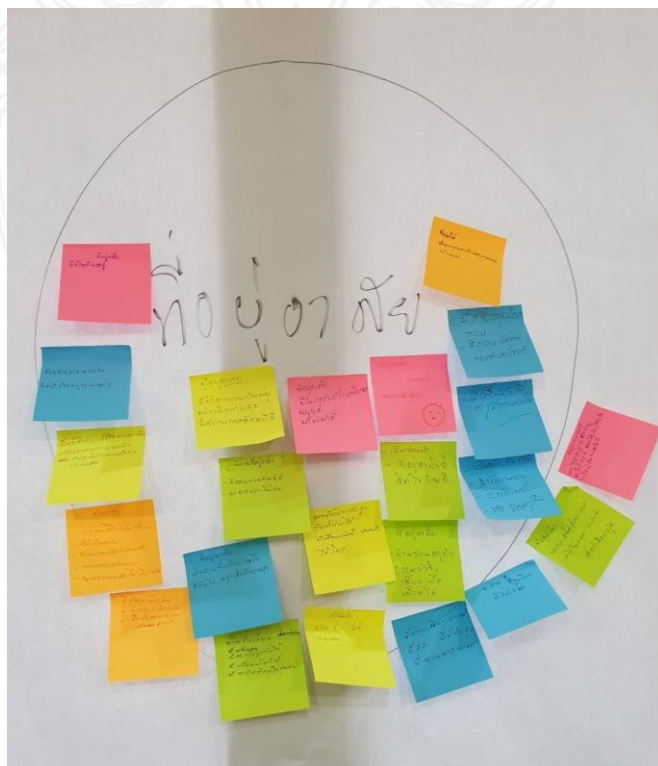
คำว่า “ท่ามะขามโมเดล” หมายถึง ต้นแบบ และแหล่งเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง มีการจัดการตนเองที่ดีอยู่บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความเอื้ออาทร ช่วยเหลือ และมีน้ำใจ มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง ปลอดภัย ยึดมั่นในกฎระเบียบ

ตารางที่ 3 นิยาม ความหมาย จำแนกตามมิติที่อยู่อาศัย มิติความสุข และมิติคุณภาพชีวิต

หัวข้อ	นิยาม ความหมาย
มิติที่อยู่อาศัย	แหล่งพักผ่อนที่สามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้อิสระ ขนาดที่เหมาะสมตามจำนวนคนในครอบครัว ความมั่นคง ปลอดภัยจากยาเสพติด กรรมสิทธิ์ความเป็นเจ้าของ อยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อม และสังคมที่ดี สาธารณูปโภคครบครัน เพียงพอ การเดินทางที่สะดวกใกล้แหล่งที่ทำกิน
มิติความสุข	การได้อยู่กับครอบครัว ได้รับ หรือตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน หรือปัจจัย 4 ไม่ถูกเลือกปฏิบัติ เข้าถึงบริการของรัฐอย่างเสมอภาค ไม่มีหนี้สิน มีรายได้ที่เพียงพอ มีสุขภาพที่ดี และแข็งแรง เข้าถึงกิจกรรมนันทนาการ และความบันเทิงตามช่วงวัย
มิติคุณภาพชีวิต	การอยู่ดีมีสุข มีอาชีพ และรายได้ที่มั่นคง อยู่ท่ามกลางสังคมที่ดี มีความเอื้ออาทร ปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน ได้รับการดูแลด้านสิทธิ และสวัสดิการ เข้าถึงบริการของรัฐอย่างทั่วถึง และเท่าเทียม การได้รับการยอมรับ และการมีส่วนร่วมกับชุมชน สังคม

ตารางที่ 4 นิยาม ความหมาย เมืองน่าอยู่ และท่ามะขามโมเดล

หัวข้อ	นิยาม ความหมาย
เมืองน่าอยู่	เมืองที่มีผู้นำ และผู้ตามที่ดี สร้างสรรค์งานสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน พัฒนา และให้ความสำคัญกับกลุ่มคนทุกช่วงวัย มีอัตลักษณ์ และเอกลักษณ์บนพื้นฐานวัฒนธรรม ประเพณีไทยที่ดี สมาชิกในชุมชนท้องถิ่นรู้จักสามัคคี ปลอดภัย มีวินัย เมืองท่องเที่ยว และสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนท้องถิ่น
ท่ามะขามโมเดล	ต้นแบบ และแหล่งเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง การจัดการตนเองที่ดีอยู่บนพื้นฐานปรัชญาความพอเพียง ความเอื้ออาทร ช่วยเหลือ และมีน้ำใจ ที่อยู่อาศัยที่มั่นคง ปลอดภัย ยึดมั่นในกฎระเบียบ

ภาพที่ 3 การระดมความคิดด้วย Post it Technique

จากนิยาม และความหมายดังกล่าวในทัศนะของผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่พบว่า การเป็นเมืองน่าอยู่ และการทำให้เกิดชุมชนเข้มแข็งในทุกมิติ หรือที่เรียกว่า “ท่ามะขามโมเดล” ได้นั้นสิ่งที่จะต้องพิจารณา ได้แก่

(1) ปัจจัยสี่

เป็นปัจจัยพื้นฐานของการดำรงชีวิตประจำวัน ประกอบด้วย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค รวมทั้งเป็นสิ่งจำเป็นที่ช่วยให้มนุษย์มีชีวิตที่สุขสมบูรณ์ตามอัตภาพ และเป็นส่วนหนึ่งของการชีวิตถึงภาวะความยากจน และความเหลื่อมล้ำทางสังคม ตลอดจน การแสดงภาวะทางเศรษฐกิจ และสังคมระดับครัวเรือน ดังนั้นการเกิดขึ้นของปัญหาด้านปัจจัยสี่ จะส่งผลกระทบต่อผู้คนที่อาศัยอยู่ในเมือง และชนบทอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะ กลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส จะมีคุณภาพชีวิตที่ต่ำกว่ามาตรฐาน ปัญหาในกลุ่มผู้มีรายได้น้อย และด้อยโอกาส จะไม่สามารถเข้าถึงปัจจัยสี่ได้ เป็นเพราะส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาที่น้อย มีอาชีพ ที่ไม่มั่นคง รายได้ไม่เพียงพอและมีหนี้สิน ดังนั้นการเป็นเมืองน่าอยู่ สิ่งที่ต้องพิจารณาคือ การให้ ความสำคัญกับความอยู่ดีมีสุขของแต่ละบุคคล และครอบครัวทั้งทางกาย จิตใจ และสังคม

(2) ความต้องการจำเป็นทางสังคม

ในที่นี้หมายถึงความปรารถนาต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะปัจจัยสี่ เป็นความต้องการมีชีวิตอยู่รอดทางสังคม ได้แก่ การมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ไม่ถูกไล่อ้อ หรือ ยกเลิกสัญญาเช่าที่ อย่างไม่เป็นธรรม มีอาชีพ และรายได้ที่มั่นคงในการดำรงชีวิต มีหลักประกัน และสวัสดิการทางสังคม รวมทั้งไม่เป็นภาระให้กับบุคคลอื่น ๆ ปัญหาทั่วไปของกลุ่มผู้มีรายได้น้อย ได้แก่ หนี้สินและที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพและรายได้ สุขภาพ ความปลอดภัยและการใช้ชีวิต ดังนั้นการเป็นเมืองน่าอยู่ สิ่งที่ต้องพิจารณาคือ การทำให้ทุกคนมีโอกาสได้เข้าถึงผลประโยชน์ จากเมืองน่าอยู่นั้น ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมและ สามารถพึ่งตนเองได้

(3) การสนับสนุนทางสังคม

ในที่นี้หมายถึงการดูแล และการได้รับความช่วยเหลือทางสังคมตามสภาพ ที่เป็นอยู่จริงทั้งด้านกาย จิตใจ และสังคม ทั้งระดับครอบครัว และชุมชนที่มีความใกล้ชิด กับกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส มีบทบาทสำคัญต่อการเกื้อหนุนทั้งทางตรง และทางอ้อม สำหรับระดับสังคม เป็นการช่วยเหลือ และสนับสนุนทั้งด้านการยอมรับทางสังคม การมีส่วนร่วม หรือนำเสนอ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การได้รับข้อมูลข่าวสารที่ประโยชน์ต่อการตัดสินใจ และการได้รับการพัฒนาตนเอง

(4) การพัฒนาศักยภาพตนเอง

ในที่นี้ได้แก่ การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต และคุณภาพชีวิตของตนเอง ด้วยการสร้างความตระหนัก และการเห็นคุณค่าในตนเอง การมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมพัฒนาเพื่อให้ได้ซึ่งที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง มีส่วนร่วมกำหนดชะตาชีวิตกับท้องถิ่นชุมชน ให้เกิดความเหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ และสังคมปัจจุบัน รวมทั้งดึงศักยภาพของคนในชุมชนไปใช้ประโยชน์ในเชิงความรู้ มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิดเห็น เพราะนั่นคือจุดเด่นของคนในพื้นที่มีทั้งเรื่องเล่า เรื่องราว มีภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านวิถีชีวิต และวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชน

บทที่ 5

การพัฒนากิจกรรมความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่น สู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย

การพัฒนากิจกรรมความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ในการค้นหากิจกรรมความร่วมมือของกลุ่มสมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม และผู้เกี่ยวข้อง โดยระดมความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ วางแผนดำเนินการ และลงมือปฏิบัติ รวมทั้งพัฒนากิจกรรมสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย รายละเอียดมีดังนี้

1. การร่วมคิด

ในที่นี้หมายถึง การร่วมค้นหาการก่อเกิด การดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลง บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม มีรายละเอียดดังนี้

1.1 การก่อเกิด

รัฐบาลได้ให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาความยากจน และลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม สร้างความเป็นธรรม และโอกาสการเข้าถึงสวัสดิการ รวมถึงการบริการสังคม โดยเฉพาะความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส เป็นวาระเร่งด่วนของรัฐบาล เพื่อแก้ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย รวมทั้งพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาสทั่วทั้งประเทศอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ภายใต้แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่อยู่อาศัย 10 ปี (พ.ศ. 2559-2568) ทั้งนี้ได้มอบนโยบายให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ดำเนินการบูรณาการความร่วมมือกับภาคีทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องภายใต้วิสัยทัศน์ “คนไทยทุกคนมีที่อยู่อาศัยถ้วนทั่ว และมีคุณภาพชีวิตที่ดีในปี พ.ศ. 2579 (Housing For All)” โดยพิจารณาเกณฑ์จากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเพื่อแบ่งกลุ่มผู้มีรายได้น้อยตามความสามารถในการรับภาระที่อยู่อาศัย และมอบหมายให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส ในเมืองและชนบท รวมทั้งโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตกลุ่มคนไร้บ้านขึ้น

บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามเป็นโครงการหนึ่ง ที่ตั้งขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาความไม่มั่นคงด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาสในตำบลท่ามะขาม อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี รวมถึงพื้นที่ใกล้เคียง สร้างชุมชนที่มั่นคงและน่าอยู่ ตามนโยบายของรัฐ มีรายละเอียดดังนี้

ปี พ.ศ. 2557 โครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามได้เริ่มต้น จากการบูรณาการดำเนินงานของเทศบาลตำบลท่ามะขาม สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. และคณะทำงานเครือข่ายการแก้ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส จังหวัดกาญจนบุรี ทำการสำรวจผู้เดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัยในตำบลท่ามะขาม รวมทั้งพื้นที่ใกล้เคียง พบผู้เดือดร้อนใน 5 หมู่บ้าน 1 ชุมชน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านเขาใหญ่ หมู่ที่ 2 บ้านท่ามะขาม หมู่ที่ 3 บ้านหัวหิน หมู่ที่ 4 บ้านยาง และหมู่ที่ 5 บ้านหน้าเขา และ 1 ชุมชน คือ ชุมชนรวมใจ ที่อาศัยอยู่ในที่ดินที่ราชพัสดุ อาศัยที่ดินวัด และอาศัยที่ดินการรถไฟ ส่วนใหญ่ไม่มีที่ดิน หรือที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง เป็นบ้านเช่า บางรายถูกไล่ออกจากพื้นที่ ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ชื่อหมู่บ้านและจำนวนครัวเรือนผู้เดือดร้อน

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือนผู้เดือดร้อน	เช่าที่เอกชน	บุกรุกที่ราชพัสดุ	บ้านเช่า 5 ปี ขึ้นไป	อาศัยอยู่กับญาติ	ครอบครัวขยาย
1	บ้านเขาใหญ่	105	1	1	7	5	4
2	บ้านท่ามะขาม	97			10	6	12
3	บ้านหัวหิน	47			5	5	4
4	บ้านยาง	115	3		18	25	20
5	บ้านหน้าเขา	130	2	3	15	12	13
	ชุมชนรวมใจ	39		2	10	12	15
	รวมทั้งหมด	533	6	6	65	65	68

ต่อมาปี พ.ศ. 2558 จากผลสำรวจดังกล่าวนำไปสู่การรวมกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามขึ้น ซึ่งได้เปลี่ยนบทบาทจากผู้เคยรับผลประโยชน์ หรือผู้ขอรับการช่วยเหลือ เป็นเจ้าของโครงการร่วมพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชนของตนเอง โดยมีนายสมร สอนจันทร์ เป็นประธานกลุ่มออมทรัพย์บ้านมั่นคง จึงได้เริ่มดำเนินการร่วมกับเทศบาลตำบลท่ามะขาม ขณะนั้นคือนายวิษณุ บุญญรัตน์ เป็นนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลท่ามะขาม ทำเรื่องขอใช้ที่ราชพัสดุกับกรมธนารักษ์พื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี และมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี มีการทำบันทึกข้อตกลง หรือ MOU (Memorandum of understanding) ร่วมกันเมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2558 เพื่อขอใช้และพัฒนาด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส ภายใต้โครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม นับเป็นจุดเริ่มต้นเพื่อให้ได้ที่อยู่อาศัยที่ตรงกับความต้องการทั้งบ้านและที่ดิน สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่อย่างแท้จริง เป็นพื้นที่เรียนรู้วิถีชุมชน และการอยู่กันอย่างมีความสุข รวมถึงร่วมจัดชุมชน

อันเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างเมืองน่าอยู่ ทั้งนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ การพัฒนาอบรม เรียนรู้ทั้งด้านวิชาการ ด้านบุคลากร ด้านการบริหารจัดการต่าง ๆ จากภาคีเครือข่ายข้างต้น

ถัดมาในปี พ.ศ. 2559 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ได้อนุมัติงบประมาณอุดหนุนด้านสาธารณูปโภค ตามหลักเกณฑ์การอุดหนุนโครงการบ้านมั่นคง เมืองท่ามะขาม ที่จะก่อสร้างในที่ดินแปลงใหม่ โดยหลักการของคณะอนุกรรมการ การแก้ไขปัญหา ด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาสภาคกลาง และภาคตะวันตก จะต้องได้รับการยินยอม และมีหนังสือยืนยันการให้เช่าที่ดินจากกรมธนารักษ์ หรือที่ราชพัสดุในนาม กลุ่มออมทรัพย์สหกรณ์เคหสถานเมืองท่ามะขามจำกัด จึงจะได้เงิน หรืองบประมาณดังกล่าว ไปพัฒนาพื้นที่ของโครงการได้

ในปี พ.ศ. 2560 เทศบาลตำบลท่ามะขาม สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ได้ดำเนินการขอใช้พื้นที่ราชพัสดุบางส่วน จำนวน 27 ไร่ 0 งาน 79 ตารางวา เพื่อพัฒนาโครงการด้านที่อยู่อาศัย ให้แก่สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม จำนวน 210 ครอบครัว คร่าว ๆ 30 ตารางวา โดยมีมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี กรมธนารักษ์พื้นที่กาญจนบุรี และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมพัฒนาการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าว

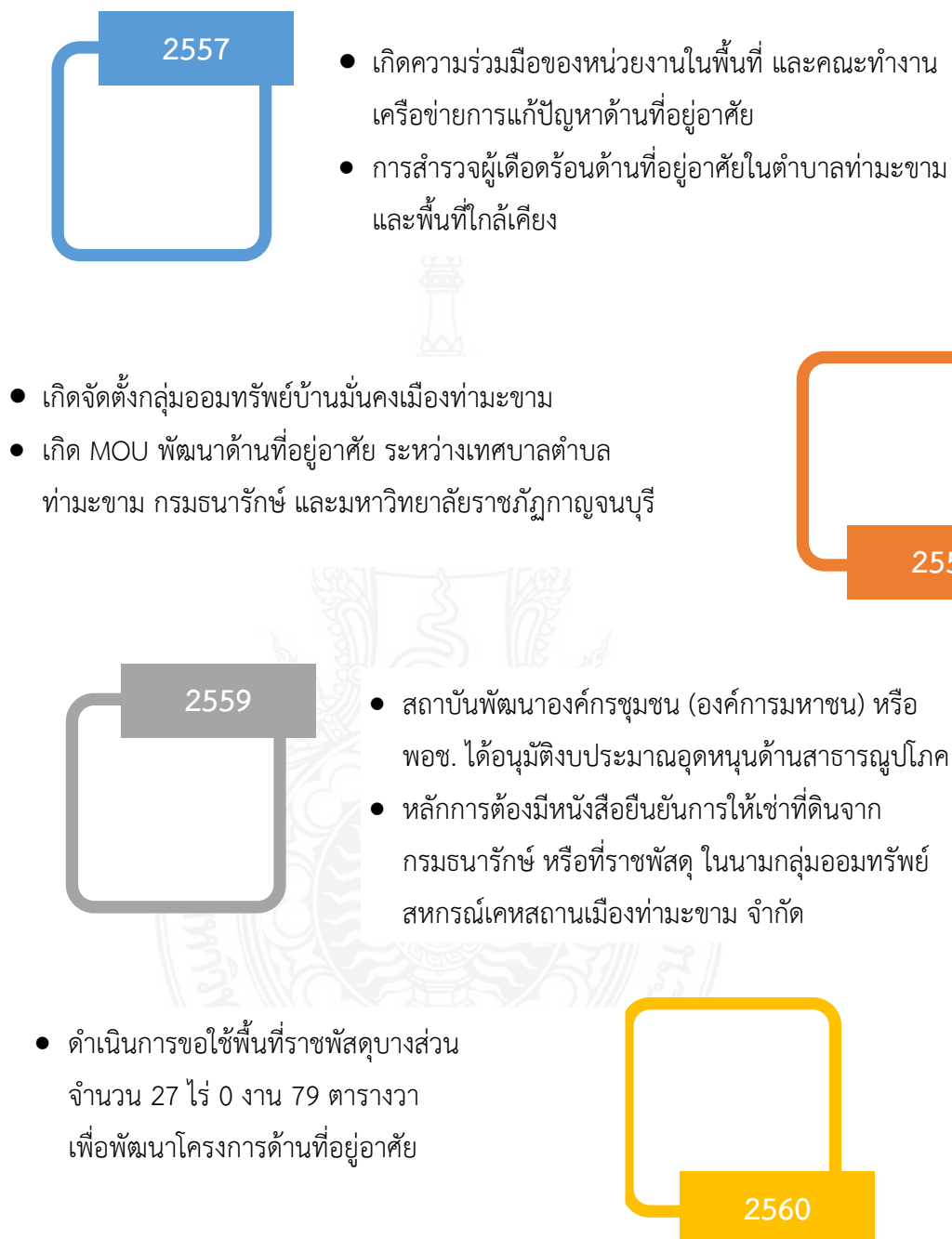

ภาพที่ 4 ภาพถ่ายดาวเทียมแปลงที่ดินโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม

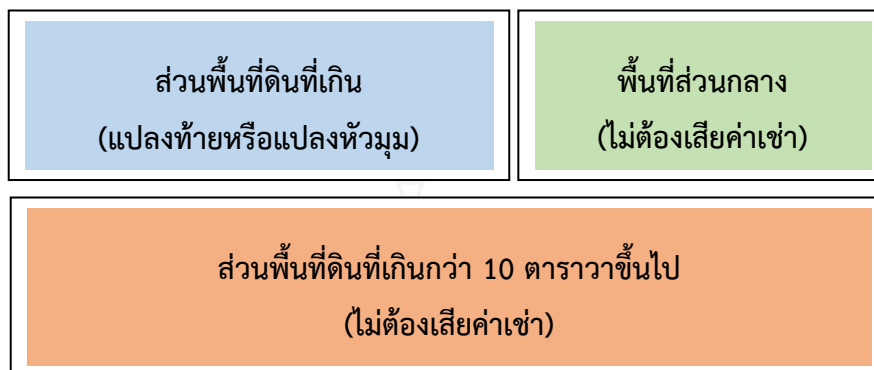
ภาพที่ 5 แปลงที่ดินโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม

จากที่กล่าวข้างต้น สรุปเป็นแผนภาพช่วงเวลาพัฒนาการโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม

ภาพที่ 6 ช่วงเวลาพัฒนาการโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม

สำหรับการดำเนินการใช้ประโยชน์พื้นที่ แบ่งออกได้เป็น 3 ส่วน ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 การแบ่งที่ดินโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม

ในพื้นที่ 27 ไร่ 0 งาน 79 ตารางวา ยังแบ่งงานพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ในโครงการ ภายใต้งบประมาณจำนวน 59,000,000.00 บาท ทั้งนี้รัฐบาลอุดหนุนให้โดยผ่านสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ซึ่งไม่ต้องใช้คืน ดังภาพที่ 8

ภาพที่ 8 การแบ่งงานพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ในโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม

ภาพที่ 9 พื้นที่ก่อสร้างโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม

รูปแบบการอุดหนุนงบประมาณมี 2 ลักษณะ

ลักษณะที่ 1 โครงการบ้านมั่นคงที่ก่อสร้างในที่ดินแปลงใหม่ (โครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม) ดังภาพที่ 10

ภาพที่ 10 งบประมาณก่อสร้างในที่ดินแปลงใหม่

ตารางที่ 6 หลักเกณฑ์การใช้งบประมาณโครงการบ้านมั่นคงที่ก่อสร้างในที่ดินแปลงใหม่

การอุดหนุนงบประมาณอุปโภค	การอุดหนุนงบครัวเรือน
งานปรับปรุงพื้นที่ และงานถมดินพื้นที่โครงการ	ใช้เป็นงบอุดหนุนงานรากฐาน ครัวเรือนละ 23,750 บาท (หรือประมาณ 95%) ได้แก่
งานวางระบบ วางท่อระบายน้ำ	- งานเสาเข็ม
งานทำถนนลูกรังบดอัดแน่น และหรือถนน คสล.	- งานฐานราก
งานระบบขยายเมนท่อน้ำประปา และระบบท่อน้ำประปา	- ถังบำบัดน้ำเสีย
งานขยายระบบไฟฟ้าแรงดันต่ำภายในชุมชน	หักสมทบเข้ากองทุนของชุมชนโครงการบ้านมั่นคง ครัวเรือนละ 1,250 บาท (หรือประมาณ 5%)
งานก่อสร้างศาลาเอนกประสงค์ หรือที่ทำการสหกรณ์บ้านมั่นคง (ใช้งบประมาณไม่เกิน 150,000 บาท)	- สมทบกองทุนอุดหนุนเพื่อส่งเสริมอาชีพ สมาชิกกลุ่ม
บ่อบำบัดน้ำเสีย จำนวน 2 แห่ง ให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วม (ใช้งบอุดหนุนจากเทศบาลตำบลเมืองท่ามะขาม)	อ อ ม ท รั พ ย์ บ้ า น มั น ค ง เมืองท่ามะขาม

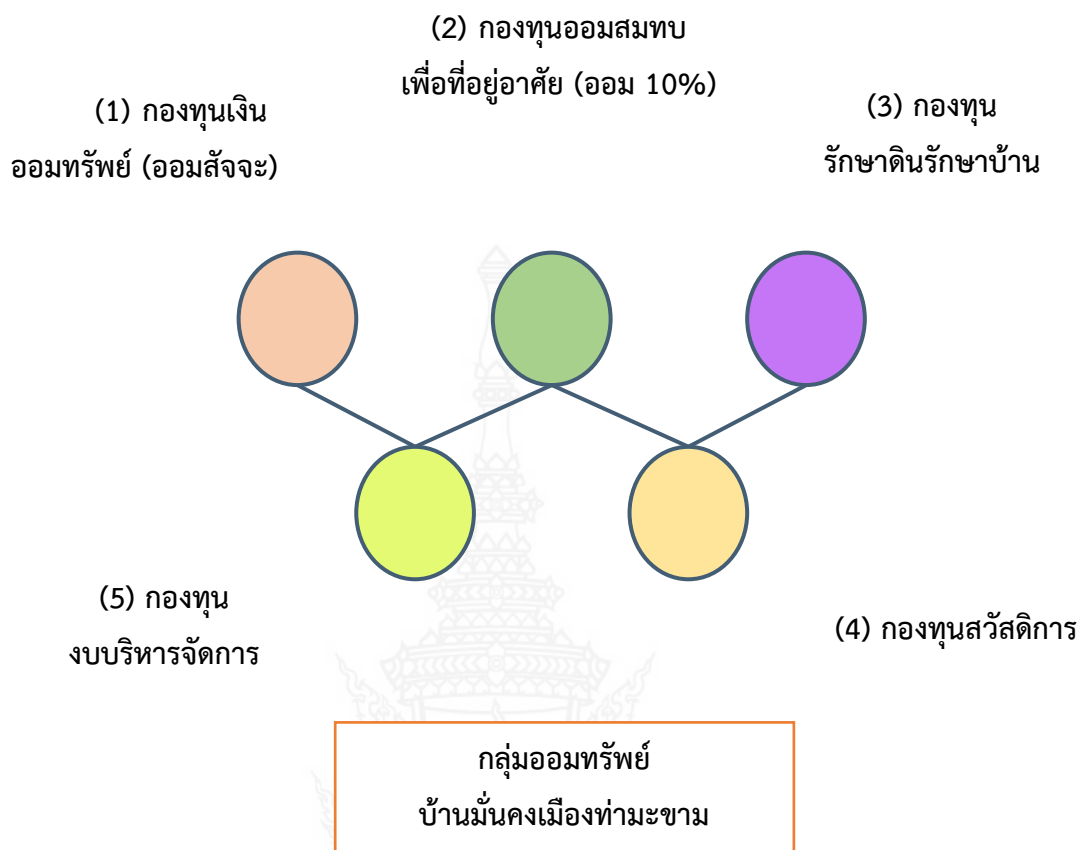
ลักษณะที่ 2 โครงการบ้านมั่นคงที่สนับสนุนงบสินเชื่อเพื่อสร้างบ้าน

เงินกู้ยืมที่ผ่านสหกรณ์เคหสถานเมืองท่ามะขาม จำกัด
ครัวเรือนละไม่เกิน 250,000 บาท

ภาพที่ 11 โครงการบ้านมั่นคงที่สนับสนุนงบสินเชื่อเพื่อสร้างบ้าน

1.2 การดำรงอยู่

บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม มิใช่เพียงการสร้างที่อยู่อาศัยที่มั่นคง ให้กับผู้มีรายได้น้อย และด้อยโอกาสเท่านั้น แต่เน้นการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เป็นโครงการที่เน้นการแก้ไขปัญหาพร้อมกันเชิงพื้นที่ โดยชุมชนและสมาชิก ในพื้นที่คือ สมาชิกกลุ่ม ออมทรัพย์บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม เป็นแกนนำร่วมกับภาคีต่าง ๆ ในพื้นที่ เช่น เทศบาลตำบล ท่ามะขาม สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี กรมธนารักษ์พื้นที่กาญจนบุรี สหกรณ์จังหวัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมวางแผน และ จัดกระบวนการพัฒนา เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาให้กับผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาสในชุมชน อย่างเป็นระบบ สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง มีคุณภาพชีวิตที่ดี ได้รับการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ และสังคม สิ่งแวดล้อม มีระบบสาธารณูปโภคที่ครบครัน มีสิทธิ การครอบครองที่ดินและที่อยู่อาศัย เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน มีระบบการบริหารจัดการที่ดี และเกิดรูปธรรมที่ชัดเจนในการแก้ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาสในพื้นที่ ส่วนกระบวนการพัฒนาและดำเนินการ เริ่มจากการสำรวจข้อมูลสภาพปัญหา ความต้องการ ในระดับพื้นที่ หรือตำบล มีการพัฒนาระบบกลุ่มออมทรัพย์ ในพื้นที่คือ กลุ่มออมทรัพย์บ้านมั่นคง เมืองท่ามะขาม เป็นการสร้างกองทุนออมเงินของตนเอง และแก้ปัญหาให้กับสมาชิกโครงการ บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม ประกอบด้วย 5 กองทุน ซึ่งกลุ่มออมทรัพย์บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม สมาชิกจะต้องมีเงินออมทรัพย์ไม่น้อยกว่า 3,500,000 บาท เพื่อเป็นหลักฐานในการพิจารณาอนุมัติ โครงการ ดังภาพที่ 12

ภาพที่ 12 กองทุนออมทรัพย์บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม

รายละเอียดของกองทุนเงินออมทรัพย์บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม

(1) กองทุนออมทรัพย์ (ออมสัจจะ)

กองทุนการออมเพื่อสร้างความมั่นคงของชีวิต และการบริการด้านการเงินทุนสำรอง
ทุนหมุนเวียนภายในชุมชน เป็นเงินเก็บสะสมภายในชุมชน เพื่อส่งเสริมการสร้างนิสัย การเก็บออม
การเสียสละ และการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ด้อยโอกาสของคนภายในชุมชน เริ่มขับเคลื่อน
อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558 ใช้ชื่อว่า “กองทุนออมทรัพย์ (ออมสัจจะ)
บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม” ตั้งอยู่ที่ศูนย์ประสานงานบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม เลขที่ 43 หมู่ที่ 1
บ้านเขาใหญ่ ตำบลท่ามะขาม อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี รหัสไปรษณีย์ 71000 ปัจจุบันมี
นายสมร สอนจันทร์ เป็นประธานกองทุน สำหรับคณะกรรมการกองทุนมาจากสมาชิกกองทุนออม
ทรัพย์ (ออมสัจจะ) ที่ได้รับการจัดตั้ง เป้าหมายหลักของกองทุนเพื่อเป็นกองทุนออม สำหรับจัดเป็น
สวัสดิการในรูปแบบด้านต่าง ๆ แก่ผู้ที่เป็นสมาชิก ส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างนิสัยการเก็บออม
การประหยัด การพัฒนาศักยภาพของชุมชนในด้านคุณธรรม จริยธรรม และเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

สร้างความสามัคคี การช่วยเหลือ เอื้ออาทรซึ่งกันและกันของสมาชิก รวมทั้งเพื่อบรรเทาปัญหาความเดือดร้อน และความจำเป็นเร่งด่วนของสมาชิก ตลอดจนเพื่อพัฒนา และก่อให้เกิดการเชื่อมโยงของกองทุนออมทรัพย์ (ออมสัจจะ) กับองค์กรอื่น ๆ ทุกระดับ

หลักเกณฑ์การออม ผู้ที่เป็นสมาชิกต้องจ่ายค่าสมัครแรกเข้าคนละ 20 บาท ไม่จำกัดเพศ มีอายุตั้งแต่ 1-70 ปี นับแต่วันที่รับสมัคร มีภูมิลำเนาอยู่ในตำบลท่ามะขาม ติดต่อกันเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 6 เดือน เป็นผู้มีความเข้าใจในหลักการจัดออมทรัพย์ (ออมสัจจะ) บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม เป็นผู้เสียสละ พร้อมช่วยเหลือสมาชิกและคนในชุมชน ตามเงื่อนไขที่คณะกรรมการกำหนดขึ้น กรณีบุคคลภายนอกพื้นที่ตำบลท่ามะขามที่จะเข้าเป็นสมาชิกบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม จะต้องเป็นสมาชิกสมทบ ในที่นี้หมายถึง สมาชิกกองทุนออมทรัพย์ (ออมสัจจะ) ที่เป็นเครือญาติของสมาชิกบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม ให้นับตั้งแต่ พ่อ แม่ ลูก พี่ น้อง บุตรและหลาน ที่ได้ชำระค่าธรรมเนียมแรกเข้า ส่วนหน้าที่ของสมาชิกคือ ต้องมีการออมรายเดือน ๆ ละไม่น้อยกว่า 100 บาท และให้ออมเงินได้ไม่เกิน 1,000 บาทต่อเดือน ต้องเข้าร่วมประชุมสามัญประจำปี 1 ครั้ง และประชุมทั่วไปอย่างน้อย 3 เดือนต่อครั้ง

สำหรับการได้รับสิทธิและผลประโยชน์ของสมาชิกนั้น สมาชิกที่มีสิทธิได้รับผลประโยชน์ ต้องสมัครเป็นสมาชิกของกองทุนออมทรัพย์ (ออมสัจจะ) ไม่น้อยกว่า 6 เดือน และต่อเนื่อง มีสิทธิขอกู้ยืมเงิน เพื่อเป็นเงินทุนในการแก้ไขปัญหาสภาวะจำเป็นเร่งด่วน เป็นค่าใช้จ่ายรายบุคคลภายในครัวเรือน ได้ไม่เกินคนละ 3,000 บาท โดยให้มีสมาชิกกองทุนออมทรัพย์ (ออมสัจจะ) เป็นผู้ค้ำประกันจำนวน 2 คน และผู้ค้ำประกันที่เป็นสมาชิก จะต้องไม่มีภาระผูกพันในระหว่างการผ่อนชำระคืน การกู้ยืมเงิน และเป็นผู้ค้ำประกันในสัญญากู้ยืมเงินของกองทุนออมฯ ต่าง ๆ ภายในเครือข่ายบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม นอกจากนี้สมาชิกกองทุนออมฯ ที่ขอใช้สิทธิกู้ยืมเงิน และสมาชิกผู้ค้ำประกันต้องมีเงินออมส่วนตัวอยู่ในบัญชีกองทุนออมทรัพย์ (ออมสัจจะ) ไม่น้อยกว่า 10% ของจำนวนเงินที่ขอกู้ยืม ส่วนดอกเบี้ย หรือเงินสมทบเข้ากองทุนออมฯ คิดจากเงินต้นกู้ยืมร้อยละ 5 บาทต่อเดือน หรือตามที่คณะกรรมการกำหนดสำหรับระยะเวลาการชำระคืนเงินต้นพร้อมดอกเบี้ย หรือเงินสมทบให้ชำระคืนภายใน 6 งวดต่อเดือน

(2) กองทุนออมสมทบเพื่อที่อยู่อาศัย

กองทุนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้บริการด้านสวัสดิการภายในชุมชน และเพื่อให้การบริหารจัดการระบบกองทุนออมสมทบเพื่อที่อยู่อาศัยบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม มีประสิทธิภาพได้มาตรฐาน มีความยั่งยืน และตรงตามเจตนารมณ์ของการจัดตั้งกองทุนออมสมทบเพื่อที่อยู่อาศัยให้เป็นไปได้ด้วยความเรียบร้อย และถูกต้องเหมาะสม กองทุนออมสมทบเพื่อที่อยู่อาศัย จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2558 กองทุนนี้ตั้งอยู่ที่ศูนย์ประสานงานบ้านมั่นคงเมือง เลขที่ 43 หมู่ที่ 1 บ้านเขาใหญ่ ตำบลท่ามะขาม อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

รหัสไปรษณีย์ 71000 ปัจจุบันมี นางสาวทิตติยา อินกล่อม เป็นประธานกองทุน เป้าหมายหลักของกองทุน เพื่อเป็นกองทุนออมสำหรับจัดเป็นสวัสดิการในด้านต่าง ๆ แก่ผู้ที่เป็นสมาชิก ส่งเสริมการสร้างนิสัยการเก็บออม การประหยัด เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชน ในด้านคุณธรรม จริยธรรม และเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างความสามัคคี การช่วยเหลือ เอื้ออาทรซึ่งกันและกันของสมาชิก เพื่อบรรเทาปัญหาความเดือดร้อน และความจำเป็นเร่งด่วนของผู้ที่เป็นสมาชิก และพัฒนาการเชื่อมโยงของกองทุนออมสมทบเพื่อที่อยู่อาศัยกับองค์กรอื่น ๆ ทุกระดับ

หลักเกณฑ์การออม สมาชิกต้องมีการออมรายเดือนประมาณ 10 เปอร์เซ็นต์ของราคาแบบบ้านที่สมาชิกเลือก (ไม่มีสิทธิ์ถอนเงินคืน) และต้องส่งเงินให้ครบภายใน 2 ปี ก่อนทำสัญญาสร้างบ้าน คุณสมบัติผู้เป็นสมาชิกไม่จำกัดเพศ มีอายุตั้งแต่ 20-60 ปี นับแต่วันที่รับสมัคร มีภูมิลำเนาอยู่ในตำบลท่ามะขามติดต่อกันเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 6 เดือน เป็นผู้มีความเข้าใจในหลักการจัดการสมทบเพื่อที่อยู่อาศัยบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม เป็นผู้เสียสละ พร้อมช่วยเหลือสมาชิกและคนในชุมชน ตามเงื่อนไขที่คณะกรรมการกำหนดขึ้น กรณีบุคคลภายนอกพื้นที่ตำบลท่ามะขาม ที่จะเข้าเป็นสมาชิกบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม จะต้องเป็นสมาชิกสมทบในที่นี้หมายถึง สมาชิกกองทุนออมสมทบเพื่อที่อยู่อาศัย ที่เป็นเครือญาติของสมาชิกบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามให้นับตั้งแต่ พ่อ แม่ ลูก พี่ น้อง บุตรและหลานที่ได้ชำระค่าธรรมเนียมแรกเข้า ส่วนหน้าที่ของสมาชิกคือ ต้องเข้าร่วมประชุมสามัญประจำปี 1 ครั้ง และประชุมทั่วไปอย่างน้อย 3 เดือนต่อครั้ง

(3) กองทุนรักษาดิน รักษาบ้าน

กองทุนประกันความเสี่ยง และสร้างความมั่นคงเพิ่มขึ้นให้กับสมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามที่มีความสำคัญ เป็นการส่งเสริมการออม และช่วยเหลือสมาชิก รวมทั้งช่วยลดภาระค่าเช่าระหนี้บ้าน ค่าที่ดินกับสหกรณ์ หรือสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. เป็นกองทุนที่ดำเนินการร่วมกัน โดยชุมชนร่วมกับกองทุนชุมชนในระดับเมือง หรือระดับภาค และระดับชาติ เป็นการแบ่งเบาภาระให้กับสมาชิกของกองทุนที่เกิดการเสียชีวิต หรือจากกรณีทุพพลภาพ หรือเจ็บป่วยไม่สามารถประกอบอาชีพได้ และกรณีภัยพิบัติ เช่น ไฟไหม้ พายุ น้ำท่วม ดินถล่ม ฯลฯ เพื่อช่วยเหลือซ่อมแซมบ้าน เป็นกองทุนในรูปแบบหลักประกันที่ชุมชนดำเนินการ และบริหารจัดการเอง กองทุนรักษาดิน รักษาบ้าน จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558 กองทุนนี้ตั้งอยู่ที่ศูนย์ประสานงานบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามอยู่ 43 หมู่ที่ 1 บ้านเขาใหญ่ ตำบลท่ามะขาม อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี รหัสไปรษณีย์ 71000 ปัจจุบันมีนายสมร สอนจันทร์ เป็นประธานกองทุนเป้าหมายหลักของกองทุน เพื่อเป็นกองทุนเงิน สำหรับรักษาบ้านและที่ดิน ประเภทซ่อมแซม ซ่อมสร้างบ้านพักอาศัย แก่ผู้ที่เป็นสมาชิก ส่งเสริมการสร้างนิสัยการเก็บออม การประหยัด เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชน

ในด้านคุณธรรม จริยธรรม และเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างความสามัคคี การช่วยเหลือ เอื้ออาทร ซึ่งกันและกันของสมาชิก เพื่อบรรเทาปัญหาความเดือดร้อน และความจำเป็นเร่งด่วนของผู้ที่เป็นสมาชิก และพัฒนาการเชื่อมโยงของกองทุนออมรักษาดิน รักษาบ้านอื่น ๆ ทุกระดับ

หลักเกณฑ์การออม ผู้ที่เป็นสมาชิกต้องจ่ายค่าธรรมเนียมแรกเข้าคนละ 20 บาท สมาชิกต้องมีการออมรายปี ๆ ละ 240 บาท (ไม่มีสิทธิถอนเงินคืน) ไม่จำกัดเพศ มีอายุตั้งแต่ 20-70 ปี นับแต่วันที่รับสมัคร มีภูมิลำเนาอยู่ในตำบลท่ามะขามติดต่อกันเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 6 เดือน เป็นผู้มี ความเข้าใจในหลักการออมรักษาดิน รักษาบ้าน เป็นผู้เสียสละพร้อมช่วยเหลือสมาชิก และคนในชุมชน ตามเงื่อนไขที่คณะกรรมการกำหนดขึ้น กรณีบุคคลภายนอกพื้นที่ตำบลท่ามะขาม ที่จะเข้าเป็นสมาชิกบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม จะต้องเป็นสมาชิกสมทบ ในที่นี้หมายถึง สมาชิกกองทุนออมรักษาดิน รักษาบ้าน ที่เป็นเครือญาติของสมาชิกบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม ให้นับตั้งแต่ พ่อ แม่ ลูก พี่ น้อง บุตรและหลาน ที่ได้ชำระค่าธรรมเนียมแรกเข้า ส่วนหน้าที่ของสมาชิกคือ ต้องเข้าร่วมประชุมสามัญประจำปี 1 ครั้ง และประชุมทั่วไปอย่างน้อย 3 เดือนต่อครั้ง สำหรับการได้รับสิทธิและผลประโยชน์ของสมาชิก โดยต้องสมัครเป็นสมาชิกของกองทุนออมรักษาดิน รักษาบ้านไม่น้อยกว่า 1 ปีขึ้นไป ต้องเป็นสมาชิกที่มีบ้านพักอาศัย ซึ่งได้รับผลกระทบจากสาธารณภัยต่าง ๆ เช่น ว่างภัย อุทกภัย อัคคีภัย ภัยแผ่นดินไหว และภัยธรรมชาติอื่น ๆ สมาชิกกองทุนออมฯ จะได้รับการช่วยเหลือเบื้องต้น ในด้านการจัดซื้อวัสดุ และอุปกรณ์ในการซ่อมแซมบ้าน ตามสภาพที่ได้รับความเสียหายจริง เป็นเงินจำนวนไม่เกิน 5,000 บาทต่อครั้งต่อปี และจะได้รับการช่วยเหลือจากกองทุนออมรักษาดิน รักษาบ้านในระดับชาติต่อไปตามสภาพที่ได้รับความเสียหายจริง จากส่วนที่เกินกว่าจำนวนเงินที่ได้รับสิทธิดังกล่าว หรือตามที่กองทุนออมฯ ระดับชาติกำหนดไว้ กองทุนออมฯ นี้ยังเป็นเงินสะสม และจัดตั้งเป็นกองทุนสมทบเปี้ยยังชีพคนชรา เมื่อตั้งกองทุนครบ 5 ปี สมาชิกผู้มีสิทธิได้รับเปี้ยยังชีพคนชรา ต้องเป็นสมาชิกกองทุนออมรักษาดิน รักษาบ้าน ติดต่อกันไม่น้อยกว่า 5 ปี และต้องมีอายุ 60 ปีขึ้นไป จึงจะได้รับเปี้ยยังชีพคนชราเดือนละ 100 บาท กรณีสมาชิกกองทุนออมฯ เสียชีวิตจะได้รับ การช่วยเหลือชดใช้หนี้สิน ที่ยังค้างชำระค่าบ้านจากเงินกองทุนระดับชาติ

จากที่กล่าวข้างต้นเมื่อพิจารณารายละเอียดของกองทุนรักษาดิน รักษาบ้าน เป็นกองทุนประกันความเสี่ยง ที่สมาชิกต้องมีการออมรายปี ๆ ละ 240 บาท แบ่งการสมทบ ออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับชุมชน 20 บาท ระดับเมือง 140 บาท ระดับภาค 20 บาท และระดับชาติ 60 บาท

ภาพที่ 13 การสมทบกองทุนรักษาดิน รักษาบ้านสมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม

กองทุนนี้เป็นกองทุนระดับชุมชน เพื่อช่วยเหลือให้กับสมาชิก กรณีเกิดความเสียหายต่าง ๆ เป็นการช่วยเหลือเร่งด่วน ฉุกฉิน และตามข้อตกลงของแต่ละชุมชนได้กำหนดไว้ เป็นกองทุนที่ขยายสู่กองทุนระดับเมือง หรือเครือข่าย กรณีที่เสียชีวิต หรือทุพพลภาพถาวร ไม่สามารถประกอบอาชีพได้ หรือมีรายได้ อีกต่อไป หากไม่มีหนี้ที่ดินและบ้าน กองทุนนี้จะช่วยเหลือให้กับสมาชิกรายละ 10,000 บาท หากมีหนี้ที่ดินและบ้าน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือพอช. จะช่วยชำระหนี้ส่งคืน หรือสินเชื่อเพื่อที่ดินและบ้าน จำนวนครึ่งหนึ่งของหนี้ หรือเงินต้นคงเหลือ หากเจ็บป่วย หรือทุพพลภาคชั่วคราว หรือสูญเสียอาชีพ หากสมาชิกมีสินเชื่อ กองทุนจะช่วยเหลือชำระค่างวดให้ครั้งละไม่เกิน 3 เดือน ปีละไม่เกิน 2 ครั้ง หรือสูงสุดไม่เกิน 6 เดือน สำหรับกรณีประสพภัยพิบัติ เช่น ไฟไหม้ พายุ น้ำท่วม ดินถล่ม ฯลฯ สมาชิกที่เข้าร่วมกองทุน มีภาพถ่ายความเสียหาย และกองทุนเมืองรองรับ สมาชิกจะได้รับค่าช่วยเหลือไม่เกิน 10,000 บาทต่อหลังคาเรือน เกณฑ์ดังกล่าวนี้ในระดับเมืองสามารถกำหนดเกณฑ์การช่วยเหลือที่มากกว่าเกณฑ์กลางได้ตามความเหมาะสม และระดับชาติ สมาชิกจะได้เงินสมทบช่วยเหลือได้ใน 2 กรณี คือ

- (1) กรณีจ่ายสมทบ 50 % จากที่กองทุนเมืองจ่ายตามเกณฑ์กลางที่กำหนด และ
- (2) การจ่ายสมทบไปที่กองทุนระดับเมืองในส่วนต่างที่กองทุนเมืองได้จ่ายไป และเกินจากวงเงินที่มี กองทุนรักษาดิน รักษาบ้าน ถือได้ว่าเป็นเครื่องมือให้กลุ่มสมาชิกโครงการบ้านมั่นคง

เมืองท่ามะขาม และเครือข่ายได้ร่วมกันดำเนินงาน ดำเนินกิจกรรม และการมีส่วนร่วมต่าง ๆ เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนเกิดความมั่นคงที่แท้จริง

ตารางที่ 7 เกณฑ์การช่วยเหลือสมาชิกกองทุนรักษาดิน รักษาบ้าน

กองทุนรักษาดิน รักษาบ้าน	
เกณฑ์การช่วยเหลือ	รายละเอียด
ระดับชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> ● กรณีเกิดความเสียหายต่าง ๆ เป็นการช่วยเหลือเร่งด่วน ชุกฉิน ● ช่วยเหลือตามข้อตกลงของแต่ละชุมชนได้กำหนดไว้
ระดับเมืองหรือเครือข่าย	<ul style="list-style-type: none"> ● กรณีที่เสียชีวิต/ทุพพลภาพถาวร <ul style="list-style-type: none"> - ถ้าไม่มีหนี้ที่ดินและบ้าน จะช่วยเหลือให้กับสมาชิกรายละ 10,000 บาท - ถ้ามีหนี้ที่ดินและบ้าน พอช. จะช่วยชำระหนี้ส่งคืน หรือสินเชื่อเพื่อที่ดินและบ้าน จำนวนครึ่งหนึ่งของหนี้หรือเงินต้นคงเหลือ ● กรณีเจ็บป่วยหรือทุพพลภาพชั่วคราวหรือสูญเสียอาชีพ <ul style="list-style-type: none"> - ถ้าสมาชิกมีสินเชื่อ กองทุนจะช่วยเหลือชำระค่างวดให้ครั้งละไม่เกิน 3 เดือน ปีละไม่เกิน 2 ครั้ง หรือสูงสุดไม่เกิน 6 เดือน ● กรณีประสบภัยพิบัติ เช่น ไฟไหม้ พายุ น้ำท่วม ดินถล่ม ฯลฯ <ul style="list-style-type: none"> - สมาชิกที่เข้าร่วมกองทุนมีภาพถ่ายความเสียหาย - กองทุนเมืองรองรับ สมาชิกจะได้รับค่าช่วยเหลือไม่เกิน 10,000 บาทต่อหลังคาเรือน <p>เกณฑ์ดังกล่าวนี้ในระดับเมืองสามารถกำหนดเกณฑ์การช่วยเหลือที่มากกว่าเกณฑ์กลางได้ตามความเหมาะสม</p>

ตารางที่ 7 (ต่อ)

กองทุนรักษาดิน รักษาบ้าน	
เกณฑ์การช่วยเหลือ	รายละเอียด
ระดับชาติ	<ul style="list-style-type: none"> • กรณีจ่ายสมทบ 50 % จากที่กองทุนเมืองจ่ายตามเกณฑ์กลางที่กำหนด • กรณีการจ่ายสมทบไปที่กองทุนระดับเมือง ในส่วนต่างที่กองทุนเมืองได้จ่ายไปและไม่เกินจากวงเงินที่กำหนด

(4) กองทุนสวัสดิการ

กองทุนสวัสดิการ หรือกองทุนออมสวัสดิการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม เริ่มดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558 ใช้ชื่อว่า “กองทุนสวัสดิการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม” ตั้งอยู่ที่ศูนย์ประสานงานบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม เลขที่ 43 หมู่ที่ 1 บ้านเขาใหญ่ ตำบลท่ามะขาม อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี รหัสไปรษณีย์ 71000 ปัจจุบันมีนางสาวพรทิพย์ ขวัญอ่อน เป็นประธานกองทุน สำหรับคณะกรรมการกองทุนมาจากสมาชิกกองทุนออมสวัสดิการที่ได้รับการจัดตั้ง เป้าหมายหลักของกองทุนเพื่อเป็นกองทุนออมสำหรับจัดเป็นสวัสดิการในรูปแบบอื่น ๆ แก่ผู้ที่เป็นสมาชิก ส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างนิสัยการเก็บออม การประหยัด การพัฒนาศักยภาพของชุมชน ในด้านคุณธรรม จริยธรรม และเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างความสามัคคี การช่วยเหลือเอื้ออาทรซึ่งกันและกันของสมาชิก รวมทั้งเพื่อบรรเทาปัญหาความเดือดร้อน และความจำเป็นเร่งด่วนของผู้ที่เป็นสมาชิก ตลอดจนเพื่อพัฒนา และก่อให้เกิดการเชื่อมโยงของกองทุนออมสวัสดิการกับองค์กรอื่น ๆ ทุกระดับ

หลักเกณฑ์การออม ผู้ที่เป็นสมาชิกต้องจ่ายค่าธรรมเนียมแรกเข้าคนละ 20 บาท ไม่จำกัดเพศ มีอายุตั้งแต่ 1-70 ปี นับแต่วันที่รับสมัคร มีภูมิลำเนาอยู่ในตำบลท่ามะขาม ติดต่อกันเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 6 เดือน เป็นผู้มีความเข้าใจในหลักการจัดกองทุนออมสวัสดิการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม เป็นผู้เสียสละ พร้อมช่วยเหลือสมาชิก และคนในชุมชนตามเงื่อนไขที่คณะกรรมการกำหนดขึ้น กรณีบุคคลภายนอกพื้นที่ตำบลท่ามะขามที่จะเข้าเป็นสมาชิกบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม จะต้องเป็นสมาชิกสมทบ ในที่นี้หมายถึง สมาชิกกองทุนออมสวัสดิการที่เป็นเครือญาติของสมาชิกบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม ให้นับตั้งแต่ พ่อ แม่ ลูก พี่ น้อง บุตรและหลาน ได้ชำระค่าธรรมเนียมแรกเข้า ส่วนหน้าที่ของสมาชิกคือต้องมีการออมรายเดือน ๆ ละ 30 บาท หรือส่งรายปี ๆ ละ 360 บาท

(ไม่มีสิทธิถอนเงินคืน) ต้องเข้าร่วมประชุมสามัญประจำปี 1 ครั้ง และประชุมทั่วไปอย่างน้อย 3 เดือนต่อครั้ง

สำหรับการได้รับสิทธิและผลประโยชน์ของสมาชิก สมาชิกมีสิทธิได้รับผลประโยชน์ ต้องสมัครเป็นสมาชิกของกองทุนออมสวัสดิการไม่น้อยกว่า 6 เดือนและต่อเนื่อง สิทธิที่สมาชิกได้รับ ได้แก่ กรณีการคลอดบุตร มีสิทธิได้รับค่าทำขวัญบุตร ครั้งละ 500 บาท และได้รับเงินชดเชยรายได้ กรณีสมาชิกมีการแต่งงาน กองทุนออมสวัสดิการฯ ช่วยใส่เงินขวัญถุงเงิน ถูงทอง จำนวน 400 บาท กรณีสมาชิกที่ประสบอุบัติเหตุและต้องเดินทางไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลมีสิทธิได้รับค่าพาหนะ ครั้งละไม่เกิน 100 บาท (มีใบเสร็จรับเงินจากสถานพยาบาลที่สมาชิกผู้นั้นเข้ารับการรักษาหรือ ถ่ายเอกสารมา) กรณีสมาชิกที่ป่วย หรือประสบอุบัติเหตุ หรือคลอดบุตร แล้วต้องนอนรักษาตัว ที่โรงพยาบาล มีสิทธิได้รับเงินชดเชยรายได้วันละ 100 บาท ปีละไม่เกิน 10 วัน และได้รับค่าเยี่ยมไข้ ครั้งละ 200 บาท แต่ไม่เกิน 2 ครั้งต่อปี

กองทุนออมสวัสดิการนี้ยังเป็นเงินสะสม จัดตั้งเป็นกองทุนสมทบเบี้ยยังชีพคนชรา เมื่อตั้งกองทุนครบ 5 ปี (สมาชิกที่มีสิทธิได้รับเบี้ยยังชีพคนชราต้องเป็นสมาชิกกองทุนฯ ติดต่อกัน ไม่น้อยกว่า 5 ปี และต้องอายุ 60 ปีขึ้นไป จึงจะได้รับเบี้ยยังชีพคนชราเดือนละ 50 บาท นอกจากนี้ ยังสมทบทุนเพื่อการศึกษาของเด็กผู้ด้อยโอกาส รวมทั้งสมทบช่วยเหลือผู้พิการ คนชรา และ ผู้ป่วยเอดส์ ตามมติเห็นชอบเสียงข้างมากของคณะกรรมการ และกรณีที่สมาชิกเสียชีวิต ทายาท สามารถทำเรื่องรับสิทธิ จะได้รับเงินช่วยเหลือรายละ 3,000 บาท (มีสำเนาใบมรณะบัตร) นับแต่วันที่เสียชีวิต ภายใน 15 วัน หากเลยกำหนดที่วางไว้กองทุนสวัสดิการจะไม่จ่ายเงินให้ จากที่กล่าว กรณีคลอดบุตร กรณีประสบอุบัติเหตุ และกรณีป่วยที่ต้องเข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาล สมาชิกจะได้รับสิทธิผลประโยชน์สามารถรับเงินสวัสดิการได้ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ออกจากโรงพยาบาล หากเลยกำหนดที่วางไว้กองทุนสวัสดิการจะไม่จ่ายเงินให้

(5) กองทุนงบบริหารจัดการ

กองทุนงบบริหารจัดการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม เริ่มดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558 ใช้ชื่อว่า “กองทุนงบบริหารจัดการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม” ตั้งอยู่ที่ศูนย์ประสานงานบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม เลขที่ 43 หมู่ที่ 1 บ้านเขาใหญ่ ตำบลท่ามะขาม อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี รหัสไปรษณีย์ 71000 ปัจจุบันมีนางสาวสมฤดี พึ่งกุล เป็นประธานกองทุน สำหรับคณะกรรมการกองทุนมาจากสมาชิกกองทุนงบบริหารจัดการที่ได้รับการจัดตั้ง เป้าหมายหลักของกองทุนเพื่อเป็นกองทุนออมสำหรับจัดเป็นสวัสดิการในรูปแบบอื่น ๆ แก่ผู้ที่เป็นสมาชิก ส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างนิสัยการเก็บออม การประหยัด การพัฒนา ศักยภาพของชุมชนในด้านคุณธรรม จริยธรรม และเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างความสามัคคี การช่วยเหลือเอื้ออาทรซึ่งกันและกันของสมาชิก รวมทั้งเพื่อบรรเทาปัญหาความเดือดร้อน และ

ความจำเป็นเร่งด่วนของผู้ที่เป็นสมาชิก ตลอดจนเพื่อพัฒนาและก่อให้เกิดการเชื่อมโยงของกองทุน
งบบริหารจัดการกับองค์กรอื่น ๆ ทุกระดับ

หลักเกณฑ์การออม ผู้ที่เป็นสมาชิกต้องจ่ายค่าธรรมเนียมแรกเข้าคนละ 20 บาท
ไม่จำกัดเพศ มีอายุตั้งแต่ 1-70 ปี นับแต่วันที่รับสมัคร มีภูมิลำเนาอยู่ในตำบลท่ามะขามติดต่อกัน
เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 6 เดือน เป็นผู้มีความเข้าใจในหลักการจัดการกองทุนงบบริหารจัดการบ้านมั่นคง
เมืองท่ามะขาม เป็นผู้เสียสละ พร้อมช่วยเหลือสมาชิกและคนในชุมชนตามเงื่อนไขที่คณะกรรมการ
กำหนดขึ้น กรณีบุคคลภายนอกพื้นที่ตำบลท่ามะขามที่จะเข้าเป็นสมาชิกบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม
จะต้องเป็นสมาชิกสมทบ ในที่นี้หมายถึง สมาชิกกองทุนงบบริหารจัดการที่เป็นเครือญาติของสมาชิก
บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม ให้นับตั้งแต่ พ่อ แม่ ลูก พี่ น้อง บุตรและหลานที่ได้ชำระค่าธรรมเนียมใน
แรกเข้า ส่วนหน้าที่ของสมาชิกคือต้องมีการออมรายเดือน ๆ ละ 20 บาท หรือส่งรายปี ๆ ละ
240 บาท (ไม่มีสิทธิถอนเงินคืน) ต้องเข้าร่วมประชุมสามัญประจำปี 1 ครั้ง และประชุมทั่วไป
อย่างน้อย 3 เดือนต่อครั้ง

สำหรับการได้รับสิทธิและผลประโยชน์ของสมาชิก สมาชิกมีสิทธิได้รับผลประโยชน์
ต้องสมัครเป็นสมาชิกของกองทุนงบบริหารจัดการไม่น้อยกว่า 6 เดือนและต่อเนื่อง และ
เป็นคณะกรรมการชุดปัจจุบันที่ปฏิบัติหน้าที่ เมื่อประสบอุบัติเหตุ และต้องเดินทางไปรักษาตัวที่
โรงพยาบาล มีสิทธิได้รับค่าพาหนะ ครั้งละไม่เกิน 200 บาท (มีใบเสร็จรับเงินจากสถานพยาบาล
ที่คณะกรรมการผู้นั้นเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาล)

ตารางที่ 8 กองทุนกลุ่มออมทรัพย์บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม

กองทุน	รายละเอียด
กองทุนออมทรัพย์ (ออมสัจจะ)	ค่าธรรมเนียมแรกเข้าคนละ 20 บาท ไม่จำกัดเพศ มีอายุตั้งแต่ 1-70 ปี การออมรายเดือน เดือนละไม่น้อยกว่า 100 บาท และให้ออมเงินได้ไม่เกิน 1,000 บาทต่อเดือน มีสิทธิขอกู้ยืมเงินในสถานะจำเป็นเร่งด่วน ได้ไม่เกินคนละ 3,000 บาท
กองทุนออม สมทบ เพื่อที่อยู่อาศัย	ค่าธรรมเนียมแรกเข้าคนละ 20 บาท ไม่จำกัดเพศ มีอายุตั้งแต่ 20-60 ปี การออมรายเดือนประมาณ 10 เปอร์เซ็นต์ของราคาแบบบ้านที่สมาชิกเลือก (ไม่มีสิทธิถอนเงินคืน) ต้องมีการออมให้ครบภายใน 2 ปี ก่อนทำสัญญาสร้างบ้าน สิทธิที่ได้รับ: สิทธิการกู้เงิน หรือหลักประกันการสร้างบ้าน หรือต่อเติมบ้าน

ตารางที่ 8 (ต่อ)

กองทุน	รายละเอียด
กองทุนรักษาติน รักษาบ้าน	<p>ค่าธรรมเนียมแรกเข้าคนละ 20 บาท ไม่จำกัดเพศ มีอายุตั้งแต่ 20-70 ปี</p> <p>การออมรายปี ๆ ละ 240 บาท (ไม่มีสิทธิถอนเงินคืน)</p> <ul style="list-style-type: none"> ● การช่วยเหลือเบื้องต้นในด้านการจัดซื้อวัสดุและอุปกรณ์ในการซ่อมแซมบ้านตามสภาพที่ได้รับความเสียหายจริง ไม่เกิน 5,000 บาท ต่อครั้งต่อปี ● การช่วยเหลือจากกองทุนออมรักษาติน รักษาบ้านระดับชาติ จากส่วนที่เกินกว่าจำนวนเงินที่ได้รับสิทธิ์ ● กรณีเสียชีวิต จะได้รับการช่วยเหลือชดใช้หนี้สินที่ยังค้างชำระค่าบ้านจากเงินกองทุนชาติ ● เงินสะสมในกองทุนสมทบเบี้ยยังชีพคนชรา สมาชิกต้องมีอายุ 60 ปีขึ้นไป จึงจะได้รับเบี้ยยังชีพคนชราเดือนละ 100 บาท
กองทุนออม สวัสดิการ	<p>ค่าธรรมเนียมแรกเข้าคนละ 20 บาท ไม่จำกัดเพศ มีอายุตั้งแต่ 1-70 ปี</p> <p>การออมรายเดือน ๆ ละ 30 บาท หรือส่งรายปี ๆ ละ 360 บาท (ไม่มีสิทธิถอนเงินคืน)</p> <p>สิทธิที่ได้รับ:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● กรณีคลอดบุตร มีสิทธิได้รับค่าทำขวัญบุตรครั้งละ 500 บาท และได้รับเงินชดเชยรายได้ วันละ 100 บาท ปีละไม่เกิน 10 วัน ● กรณีแต่งงาน ได้รับเงินช่วยเหลือขวัญถุงเงินถุงทองจำนวน 400 บาท ● กรณีประสบอุบัติเหตุ มีสิทธิได้รับค่าพาหนะครั้งละไม่เกิน 100 บาท ● กรณีประสบอุบัติเหตุหรือป่วยต้องนอนรักษาตัวที่โรงพยาบาลได้รับเงินชดเชยรายได้วันละ 100 บาท ปีละไม่เกิน 10 วัน และได้รับค่าเยี่ยมไข้ครั้งละ 200 บาท แต่ไม่เกิน 2 ครั้งต่อปี ● กรณีเสียชีวิต ได้รับเงินช่วยเหลือรายละ 3,000.- บาท ● เงินสะสมในกองทุนสมทบเบี้ยยังชีพคนชรา สมาชิกต้องมีอายุ 60 ปีขึ้นไปจึงจะได้รับเบี้ยยังชีพคนชราเดือนละ 50 บาท ● สมทบทุนเพื่อการศึกษาของเด็กผู้ด้อยโอกาส ช่วยเหลือผู้พิการ คนชรา ผู้ป่วยเอดส์ ตามมติเห็นชอบของคณะกรรมการ

ตารางที่ 8 (ต่อ)

กองทุน	รายละเอียด
กองทุนงบ บริหารจัดการ	ค่าธรรมเนียมแรกเข้าคนละ 20 บาท ไม่จำกัดเพศ มีอายุตั้งแต่ 1-70 ปี การออมรายเดือน ๆ ละ 20 บาท หรือรายปี ๆ ละ 240 บาท (ไม่มีสิทธิถอนเงินคืน) สิทธิที่ได้รับ: <ul style="list-style-type: none"> • คณะกรรมการปัจจุบัน เมื่อประสบอุบัติเหตุได้รับค่าพาหนะ ครั้งละไม่เกิน 200 บาท

จากที่กล่าวข้างต้นหากพิจารณาค่าใช้จ่ายของสมาชิกรายบุคคลในกลุ่มออมทรัพย์บ้าน
มั่นคงเมืองท่ามะขาม มีรายละเอียดดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 การเปรียบเทียบการออมรายเดือนในแต่ละกองทุน

รายละเอียด	กองทุน ออมทรัพย์ (ออมสัจจะ)	กองทุน ออมสมทบ เพื่อที่อยู่ อาศัย	กองทุน รักษาดิน รักษากัน	กองทุนออม สวัสดิการ	กองทุนงบ บริหารจัดการ
ค่าสมัครแรก (บาท)	20*	20*	20*	20*	20*
การออมราย เดือน (บาท)	100-1,000	10%*** ของราคาบ้าน	20** (ไม่มีสิทธิ์ ถอนเงินคืน)	30** (ไม่มีสิทธิ์ ถอนเงินคืน)	20** (ไม่มีสิทธิ์ ถอนเงินคืน)

* จ่ายครั้งเดียว (ตอนสมัครเป็นสมาชิก)

** ไม่มีสิทธิ์ถอนเงินคืน

*** การออมสมทบเพื่อสร้างบ้านภายใน 2 ปีก่อนทำสัญญาสร้างบ้าน
(ไม่มีกำหนดขั้นต่ำของการออม)

ปัจจุบันกองทุนออมทรัพย์บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม มีสถานการณ์เงินกองทุนออมทรัพย์ต่าง ๆ จำนวนเงินทั้ง 5 ปีบัญชีกองทุนออมทรัพย์เป็นเงินจำนวน 1,563,161.12 บาท (หนึ่งล้านห้าแสนหกหมื่นสามพันหนึ่งร้อยหกสิบเอ็ดบาทสิบสองสตางค์) ข้อมูล ณ วันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2563 จำแนกออกได้ดังนี้

1. กองทุนออมทรัพย์ (ออมสัจจะ)	จำนวนเงิน	267,045.59 บาท
2. กองทุนออมสมทบเพื่อที่อยู่อาศัย (ออม 10%)	จำนวนเงิน	1,053,934.44 บาท
3. กองทุนออมรักษาดิน รักษาบ้าน	จำนวนเงิน	84,031.59 บาท
4. กองทุนออมสวัสดิการ	จำนวนเงิน	116,384.40 บาท
5. กองทุนออมงบบริหารจัดการ	จำนวนเงิน	41,765.10 บาท

1.3 การเปลี่ยนแปลงและพัฒนา

การดำเนินการและขับเคลื่อนด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส ในโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามนั้น เริ่มจากการสร้างความเข้าใจ และแนวทางการดำเนินการของโครงการบ้านมั่นคง ผ่านแกนนำชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่น ต่อจากนั้นได้มีการสำรวจข้อมูลชุมชน โดยเฉพาะปัญหาความเดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัย มีการจัดตั้งคณะกรรมการโครงการบ้านมั่นคงระดับเมือง เพื่อวางแผนพัฒนา และจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนเมือง ในที่นี้คือกลุ่มออมทรัพย์บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม มีการจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ และแบ่งบทบาทหน้าที่ ในที่นี้คือสหกรณ์เคหะสถานเมืองท่ามะขาม มีการกำหนดกติกาข้อตกลงของชุมชน ในการอยู่ร่วมกัน ออกแบบพัฒนาโครงการ ต่อจากนั้นดำเนินการสร้างบ้านและคุณภาพชีวิต

ตลอดระยะเวลากว่า 7 ปี (พ.ศ. 2557-ปัจจุบัน) ที่ทางกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส พยายามร่วมแก้ปัญหาความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย และสร้างโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ภายใต้บริบทเชิงพื้นที่ที่ต่างกัน เน้นการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมพัฒนา โดยมีหน่วยงานองค์กรท้องถิ่น และภาคีเครือข่ายให้สนับสนุน เป็นความร่วมมือเชิงบูรณาการ ผ่านการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน โดยแสดงออกในรูปแบบของกิจกรรม หรือโครงการต่าง ๆ ได้แก่ การสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อน การประชุมวางแผน การบริหารคน บริหารงาน และงบประมาณ การจัดอบรมเรียนรู้ จัดเวทีเสวนา เพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนา และอื่น ๆ เป็นการจัดการปัญหา และความต้องการที่แท้จริงบนพื้นฐานการสร้างความร่วมมือที่เข้มแข็ง โดยอาศัยฐานคิด ประสพการณ์ การศึกษาดูงาน มาปรับใช้เพื่อสร้างระบบการบริหารจัดการ

ที่เหมาะสม หลายสิ่งหลายอย่างที่ต้องใช้เวลา ต้องอาศัยความเข้าใจ การพูดคุยสื่อสาร การเข้าร่วมประชุม รวมถึงการติดตามการทำงานของตัวแทนกลุ่มที่ได้รับมอบหมาย พร้อมทั้งความร่วมมือจากภายนอกชุมชน หรือกลุ่มในการส่งเสริม สนับสนุนให้การดำเนินงานของโครงการ บ้านมั่นคงเกิดผลสำเร็จ ฐานคิดสำคัญที่ทำให้โครงการดังกล่าวเกิดผลสำเร็จได้มาจาก

1. การเรียนรู้ เป็นเงื่อนไขสำคัญและนำไปสู่การแก้ไขปัญหา และความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส เป็นการเสริมพลังให้กับสมาชิกได้เรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม การอบรม การทำกิจกรรม และการดำเนินงานซึ่งมีทั้งปัญหา อุปสรรค บางอย่างต้องใช้เวลา เร่งรีบไม่ได้

2. การรวมกลุ่ม เป็นเครื่องมือในการแสดงออกหรือเจตนาให้เกิดพลังขับเคลื่อน และก่อให้เกิดการขยายผล ในที่นี้ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มทางการ มีการจัดตั้งตามโครงสร้าง และเงื่อนไขที่โครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามกำหนดไว้ มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบของสมาชิกภายในกลุ่ม

3. การมีส่วนร่วม ได้แก่ (3.1) การมีส่วนร่วมวางแผนหรือร่วมคิด เป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม ได้แสดงออกถึงปัญหา และความต้องการของตนเอง ผ่านเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การประชุม การเสวนา และอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน (3.2) การมีส่วนร่วมทำ หรือดำเนินการ หรือกิจกรรม โดยกำหนดกลุ่มหรือผู้รับผิดชอบโครงการ หรือกิจกรรมนั้น ๆ ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ (3.3) การมีส่วนร่วมพัฒนา ในที่นี้คือ การส่งเสริมและสนับสนุนให้โครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม มีความเข้มแข็งทั้งด้านเศรษฐกิจ และรายได้ของสมาชิกในชุมชน ด้านสังคมเป็นความเข้มแข็งในเรื่องของการจัดการทางสังคม การดูแลตนเองและพึ่งตนเอง บนพื้นฐานความพอเพียง ด้านจิตใจเป็นความเข้มแข็งด้านความสุขของครอบครัว การใช้ชีวิตประจำวัน การช่วยเหลือ และเอื้ออาทรของสมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม (3.4) การมีส่วนร่วมใช้ และรับผลประโยชน์ หมายถึงผลที่ได้รับจากการดำเนินกิจกรรม และการกระจายผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม ได้แก่ สวัสดิการต่าง ๆ หรือ เงินปันผล นอกจากนี้ยังหมายถึง การร่วมรับความเสียหายจากการดำเนินกิจกรรม หรือโครงการที่กำหนดไว้

จากที่กล่าวเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นรากฐานสำคัญที่โครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม จะสำเร็จได้ สมาชิกแต่ละคนจะมีบทบาทแตกต่างกันไป เช่น ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันจัดชุมชน เพื่อให้เกิดโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม ดังนั้นสมาชิกทุกคนซึ่งเป็นกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส เคยมีบทบาทเป็นผู้รับผลประโยชน์ หรือขอรับความช่วยเหลือจากส่วนงานต่าง ๆ ในพื้นที่ต้องปรับเปลี่ยนสถานะเป็นเจ้าของโครงการ ทำหน้าที่ดำเนินการ และร่วมทำงานกับส่วนงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาจสรุปได้ว่าโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามจะสำเร็จได้นั้น สมาชิกทุกคนในโครงการดังกล่าว ต้องเป็นแกนหลักในการพัฒนาที่อยู่อาศัยของตนเอง ภายใต้บริบทและ

ปัญหาเชิงพื้นที่ ต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการทั้งต้นน้ำคือ การระดมความคิด และการหาทางออกของปัญหา และความต้องการของกลุ่ม ส่วนกลางน้ำเป็นการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่กำหนดเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม และความสำเร็จคือการมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง สำหรับปลายน้ำคือ การต่อยอดพัฒนาสู่ความยั่งยืน และทำให้สมาชิกบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามมีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคมและด้านปัญญา

2. การร่วมทำ

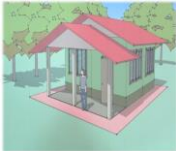
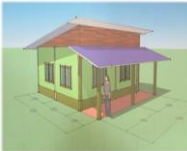

ในที่นี้คือ การร่วมออกแบบกิจกรรมการพัฒนา และการนำกิจกรรมไปสู่การปฏิบัติ

2.1 การร่วมออกแบบกิจกรรมการพัฒนา

โครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม ไม่ใช่เพียงโครงการเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาสของเทศบาลตำบลเมืองท่ามะขามเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงครอบครัว ชุมชน การจัดการเงินและกองทุน อาชีพและคุณภาพชีวิต เป็นความมั่นคงทางด้านกาย จิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงเข้าด้วยกัน ซึ่งกว่าจะมาเป็นบ้านมั่นคงสักหนึ่งหลังนั้น สมาชิกบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามต้องเรียนรู้ร่วมกันอีกมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการรวมกลุ่ม เรื่องการออม เรื่องการจัดสรรหนี้ และอื่น ๆ ปัจจุบันยังไม่ชัดเจน ยังต้องใช้เวลา เพราะทุกขั้นตอนมีรายละเอียดอีกมาก นับตั้งแต่เริ่มโครงการดังกล่าวนี้ สมาชิกบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามทุกคน เป็นผู้เดือดร้อนเรื่องที่อยู่อาศัย เป็นกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาสที่รวมตัว รวมกลุ่มแก้ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย ร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ เกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อให้สมาชิกทุกคนสร้างวินัยการออม และเป็นหนึ่งในเงื่อนไขของโครงการบ้านมั่นคง การรวมกลุ่มออมทรัพย์นี้ เป็นพื้นฐานสำคัญที่มีค่าใช้จ่ายเพื่อการออมเงินเพื่อการสร้างบ้าน แต่เป็นการพัฒนาคน พัฒนาสมาชิกบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามให้รู้จักเสียสละ รู้จักการทำงานร่วมกัน รู้หลักการบริหารงาน และคน สร้างผู้นำและคนให้เกิดพลังในชุมชน รวมถึงการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ข้อมูลข่าวสาร นอกจากนี้ระบบการออมเงินในโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม ถือได้ว่าเป็นสถาบันการเงินในระดับชุมชน เป็นขั้นตอนเบื้องต้นที่ให้สมาชิกทุกคนในโครงการรู้จักรับผิดชอบร่วมกัน เพื่อการมีบ้านและที่ดินเป็นของตนเอง เป็นการฝึกการออมหลายรูปแบบ เช่น ออมรายวัน ออมรายสัปดาห์ ออมรายเดือน ก่อนจะมีสหกรณ์บ้านมั่นคง และจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ภายใต้โครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม เพื่อให้กลุ่มหรือสหกรณ์ไปซื้อที่ดินหรือปลูกสร้างบ้าน โดยมีสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. เป็นหน่วยงานที่สนับสนุนสินเชื่อสำหรับองค์กร จากที่กล่าว กองทุนการออมทุกกองทุน จะมีคณะกรรมการที่ถูกแต่งตั้งมาจากสมาชิกให้เป็นผู้แทนในการบริหารจัดการและดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งมีการสำรวจข้อมูลต่าง ๆ ของผู้เดือดร้อน ด้านที่อยู่อาศัยเพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลในการแก้ปัญหา และจัดหาที่ดินเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย รวมถึงการวางแผน

พัฒนาที่อยู่อาศัย ปัจจุบันการดำเนินงานภายใต้โครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม อยู่ระหว่างการขอจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์บ้านมั่นคง โดยใช้ชื่อว่า “สหกรณ์เคหะสถาน เมืองท่ามะขาม จำกัด” ต่อจากนั้นจึงจะดำเนินการทำเรื่องขอเช่าที่ราชพัสดุจากกรมธนารักษ์พื้นที่กาญจนบุรี เพื่อใช้เป็นพื้นที่สร้างบ้าน เป็นการทำสัญญาเช่าระยะยาว ผ่านสถาบันการเงินชุมชน (สหกรณ์เคหะสถานเมืองท่ามะขาม จำกัด) จากนั้นสมาชิก สถาปนิกและผู้เกี่ยวข้องร่วมออกแบบวางผังที่อยู่อาศัย โดยคำนึงถึงความสามารถในการจ่ายค่าที่อยู่อาศัย ตามขนาดและลักษณะพื้นที่ที่กำหนด ในพื้นที่มี 4 รูปแบบ ดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 แบบบ้านและราคา

รายละเอียด	แบบบ้าน			
	แบบที่ 1	แบบที่ 2	แบบที่ 3	แบบที่ 4
ลักษณะบ้าน				
	บ้านเดี่ยวชั้นเดียว หลังคาทรงจั่วเดี่ยว	บ้านเดี่ยวชั้นเดียว หลังคาทรงโมเดิร์น	บ้านแฝดชั้นเดียว หลังคาทรงโมเดิร์น	บ้านแฝดชั้นเดียว หลังคาทรงโมเดิร์น
จำนวนผู้พักอาศัย (คน)	4	4	4	2
ขนาดพื้นที่ (กว้าง x ยาว) (เมตร)	6x8	6x8	6x8	5x7
ขนาดพื้นที่ใช้สอย (ตารางเมตร)	48	48	48	35
ราคา/หลัง (บาท)	300,000	275,000	245,000	192,500
รัฐอุดหนุน (บาท)	25,000	25,000	25,000	25,000
ออมสมทบ (10%) (บาท)	30,000	27,500	24,500	19,250
จำนวนเงินกู้ สินเชื่อ (บาท)	245,000	222,500	195,500	148,250
ราคาผ่อนส่งต่อ เดือน/180 งวด (บาท)	2,068	1,878	1,650	1,251

หมายเหตุ การผ่อนชำระภายใน 15 ปี หรือ 180 งวด รวมการออมเงินจาก 3 กองทุนหลักได้แก่ กองทุนออมทรัพย์ (ออมสัจจะ) กองทุนรักษาดิน รักษาบ้าน และกองทุนออมสวัสดิการ

รูปแบบบ้านแต่ละหลังจะมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนและราคา ที่สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงสามารถผ่อนได้ ในการวางผังหรือออกแบบผังที่อยู่อาศัยโครงการบ้าน มั่นคงจะต้องมีบ้านกลาง หรือบ้านสำหรับผู้ด้อยโอกาสในชุมชน เช่น ผู้สูงอายุหรือผู้พิการ นอกจากนี้ ต้องมีพื้นที่ส่วนกลางที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน มีระบบสาธารณูปโภคครบครัน รวมถึงระบบบำบัดน้ำเสีย

โครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม “บ้าน ที่มากกว่าคำว่า บ้าน” ในที่นี้หมายถึง พื้นที่แห่งการอยู่ดี มีสุข ของกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาสในครอบครัว มีความสมดุลและ ลงตัว อยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมและมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดังนั้นโครงการบ้านมั่นคง เมื่อดำเนินการสร้าง แล้วเสร็จ ยังต้องพัฒนาต่อเนื่องในด้านอื่น ๆ เช่น พัฒนาสวัสดิการทางเลือกชุมชน พัฒนาศักยภาพ เด็กเยาวชนและผู้สูงอายุในชุมชน พัฒนากลุ่มอาชีพและรายได้เสริม พัฒนาพื้นที่ของดีของเด่นชุมชน พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเพื่อเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวหลัก พัฒนาศูนย์การเรียนรู้ สถานที่ จัดแสดง หรือจัดจำหน่ายสินค้า และผลิตภัณฑ์ชุมชน รวมถึงการใช้พื้นที่ว่างในโครงการบ้านมั่นคง เมืองท่ามะขาม สร้างพื้นที่สีเขียว การปลูกผักสวนครัว และการพัฒนาหน้าบ้าน นำมาอง ตลอดจน การเป็นชุมชนต้นแบบสู่การเป็นเมืองน่าอยู่

จากที่กล่าวข้างต้นการดำเนินโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม ยังไม่แล้วเสร็จ หรือลงเสาหลักปักเข็มต้นแรก ในพื้นที่ราชพัสดุจำนวน 27 ไร่ 0 งาน 79 ตารางวา ได้ในตอนนี เพราะยังมีอีกหลายขั้นตอน ต้องใช้เวลาพอสมควร แต่สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม ส่วนใหญ่มีความเข้าใจถึงความยุ่งยากของขั้นตอนการดำเนินงานต่าง ๆ แม้จะมีความวิตกกังวล อยู่บ้าง ว่าเมื่อไหร่จะมีบ้านและที่ดินเป็นของตนเอง ไม่ต้องเสียค่าเช่าบ้านจากที่อยู่อาศัยเดิม ไม่ต้อง อาศัยร่วมกับญาติในพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านที่คับแคบ หรือถูกเฝ้าถามว่าเมื่อไหร่จะย้ายออกจาก ที่อยู่อาศัยเดิม เพราะเจ้าของที่ดินต้องการนำที่ดินไปใช้ประโยชน์ทางอื่น ๆ ต่อไป ซึ่งเป็นที่ทราบ ดีว่าการดำเนินงาน และพัฒนาการโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม มีความชัดเจน เป็นรูปธรรม มากยิ่งขึ้น มีกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งด้านความรู้ และการศึกษาดูงาน การพัฒนาศักยภาพของแกนนำ และสมาชิก การเสริมสร้างอาชีพและรายได้ รวมถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตในมิติต่าง ๆ เหล่านี้ แสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่น ความตั้งใจของสมาชิกในโครงการดังกล่าว ที่ต้องการมีบ้านและที่ดิน เป็นของตนเองในเร็ววันนี้ และผลการศึกษาที่ได้จากการจัดเวทีระดมความคิดเห็นของสมาชิก ผู้เกี่ยวข้อง และผู้แทนเครือข่าย พบว่า กิจกรรมพัฒนาที่สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม มีความต้องการต่อการพัฒนาความสำเร็จของการมีที่อยู่อาศัยเป็นตนเอง มีความมั่นคงและคุณภาพ ชีวิตที่ดี แบ่งออกเป็น 2 กิจกรรมหลักดังนี้

1. กิจกรรมพัฒนาความสำเร็จสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย ประกอบด้วย
 - กิจกรรมพัฒนาการจัดสหกรณ์บ้านมั่นคง
 - กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการรวมกลุ่มการออม
 - กิจกรรมพัฒนาการบริหารจัดการสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย
2. กิจกรรมพัฒนาความสำเร็จสู่ความมั่นคงด้านคุณภาพชีวิต
 - กิจกรรมพัฒนาศักยภาพและการยกระดับรายได้ชุมชน
 - กิจกรรมการจัดการและการพัฒนาเชิงพื้นที่และสิ่งแวดล้อม
 - กิจกรรมพัฒนาและการรับรู้ในการเข้าถึงสิทธิ โอกาสทางสังคม กฎระเบียบที่พึงมีด้านที่อยู่อาศัย

ลำดับความสำคัญของการดำเนินกิจกรรมเรียงจากมากไปน้อย

ตารางที่ 11 ลำดับความสำคัญของการดำเนินกิจกรรม

กิจกรรม	ระดับความสำคัญ
กิจกรรมพัฒนาการจัดตั้งสหกรณ์บ้านมั่นคง	😊😊😊😊😊😊
กิจกรรมพัฒนาการบริหารจัดการสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย	😊😊😊😊😊
กิจกรรมพัฒนาศักยภาพและการยกระดับรายได้ชุมชน	😊😊😊😊
กิจกรรมพัฒนาและการรับรู้ในการเข้าถึงสิทธิ โอกาสทางสังคม	😊😊😊
กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการรวมกลุ่มการออม	😊😊
กิจกรรมการจัดการและการพัฒนาเชิงพื้นที่และสิ่งแวดล้อม	😊

จากที่กล่าวการวิจัยครั้งนี้ ได้เลือกกิจกรรมพัฒนาหลัก 3 กิจกรรมซึ่งมาจากการระดมความคิด และการมีส่วนร่วมของสมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม เพื่อเป็นกรณีศึกษามีรายละเอียด ดังตารางที่ 12

ตารางที่ 12 กิจกรรมพัฒนาการจัดตั้งสหกรณ์บ้านมั่นคง
(กิจกรรมพัฒนาความสำเร็จสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย)

หัวข้อ	รายละเอียด
กิจกรรม	กิจกรรมพัฒนาการจัดตั้งสหกรณ์บ้านมั่นคง
โครงการ	การอบรมความรู้การจัดตั้งสหกรณ์เคหสถานเมืองท่ามะขาม
วัตถุประสงค์	<ul style="list-style-type: none"> ● เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการจัดตั้งและวัตถุประสงค์สหกรณ์บ้านมั่นคง ขั้นตอนการเตรียมการและการจดทะเบียน แนวทางการส่งเสริมของสหกรณ์หลังจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์ ประโยชน์ที่ได้รับ ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขปัญหา ● เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมได้รับรู้สิทธิและหน้าที่ของการเป็นสมาชิกสหกรณ์บ้านมั่นคง
กลุ่มเป้าหมาย	สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม คณะกรรมการชุมชน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 50 คน
ระยะเวลาและสถานที่	1 วัน (09.00-15.00 น.) ห้องประชุมเทศบาลเมืองท่ามะขาม
วิทยากร	เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ในสำนักงานสหกรณ์จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 2 คน
งบประมาณ	จากโครงการการเสริมสร้างความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย ภายใต้แผนการวิจัยและพัฒนาการบูรณาการความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความเป็นเมืองน่าอยู่
ผู้รับผิดชอบโครงการ	คณะกรรมการโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม
ผู้นำเสนอโครงการ	คุณสมร สอนจันทร์

ตารางที่ 13 กิจกรรมพัฒนาการบริหารจัดการสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย
(กิจกรรมพัฒนาความสำเร็จสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย)

หัวข้อ	รายละเอียด
กิจกรรม	กิจกรรมพัฒนาการบริหารจัดการสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย
โครงการ	การพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการและสมาชิกบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม
วัตถุประสงค์	<ul style="list-style-type: none"> ● เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจสามารถเชื่อมโยงชุมชน ท้องถิ่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและประชาสังคม รวมทั้งวางแผน การดำเนินงานบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามอย่างถูกต้อง ● เพื่อรู้จักบทบาทการจัดการของตนเองและเกิดทักษะการดำเนินงาน การแก้ปัญหาของตนเอง ● เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีและมีส่วนร่วมพัฒนา รวมทั้ง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้
กลุ่มเป้าหมาย	คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์และคณะทำงานกลุ่มออมทรัพย์บ้านมั่นคง เมืองท่ามะขามจำนวน 25 คน
ระยะเวลาและสถานที่	1 วัน (06.30-18.00 น.) หมู่บ้านมั่นคงอุทอง หมู่บ้านมั่นคงดอนเจดีย์ และหมู่บ้านมั่นคงสนามชัย จ.สุพรรณบุรี
วิทยากร	เจ้าหน้าที่หรือสมาชิกในพื้นที่ศึกษาดูงาน จังหวัดสุพรรณพื้นที่ละ 1 คน
งบประมาณ	จากโครงการการเสริมสร้างความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นเพื่อสร้าง ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย ภายใต้แผนการวิจัยและพัฒนาการ บูรณาการความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความเป็นเมืองน่าอยู่
ผู้รับผิดชอบโครงการ	คณะกรรมการโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม
ผู้นำเสนอโครงการ	คุณสมร สอนจันทร์

ตารางที่ 14 กิจกรรมพัฒนาศักยภาพและการยกระดับรายได้ชุมชน
(กิจกรรมพัฒนาความสำเร็จสู่ความมั่นคงด้านคุณภาพชีวิต)

หัวข้อ	รายละเอียด
กิจกรรม	กิจกรรมพัฒนาศักยภาพและการยกระดับรายได้ชุมชน
โครงการ	การพัฒนาอาชีพและรายได้เสริมของสมาชิกบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม
วัตถุประสงค์	<ul style="list-style-type: none"> ● เพื่อสร้างอาชีพและรายได้แก่สมาชิกบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม ● เพื่อพัฒนาและส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพในชุมชนและสามารถสร้างรายได้อย่างแท้จริง ● เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีและส่งเสริมการใช้เวลาของสมาชิกบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม
กลุ่มเป้าหมาย	สมาชิกบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม จำนวน 30 คน
ระยะเวลาและสถานที่	1 วัน (09.00-15.00 น.) ศาลาการเปรียญ วัดราชบุรุษประชุมชนาราม (วัดท่ามะขาม)
วิทยากร	อาจารย์จากสาขาวิชาการโรงแรม คณะศิลปศาสตร์ มทร.พระนคร จำนวน 4 คน
งบประมาณ	จากโครงการการเสริมสร้างความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย ภายใต้แผนการวิจัยและพัฒนาการบูรณาการความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความเป็นเมืองน่าอยู่
ผู้รับผิดชอบโครงการ	คณะกรรมการโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม
ผู้นำเสนอโครงการ	คุณสมร สอนจันทร์

บทที่ 6

ผลกิจกรรมความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่น สู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย

ผลการดำเนินกิจกรรมหลัก 3 กิจกรรม ได้แก่ (1) กิจกรรมพัฒนาการจัดตั้งสหกรณ์ บ้านมั่นคง (2) กิจกรรมพัฒนาการบริหารจัดการสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย และ (3) กิจกรรมพัฒนาศักยภาพ และการยกระดับรายได้ชุมชน สรุปรายละเอียดได้ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 การอบรมความรู้การจัดตั้งสหกรณ์เคหะสถานเมืองท่ามะขาม

โครงการบ้านมั่นคงเป็นโครงการที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย สำหรับผู้มีรายได้น้อยและผู้ด้อยโอกาส โดยการจัดหาทุนดำเนินการในรูปแบบเงินกู้ เพื่อเป็น ทุนสร้างที่อยู่อาศัยให้กับสมาชิกโครงการฯ และผ่อนชำระคืนในระยะยาว ใช้การรวมกลุ่ม ของผู้เดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัยในชุมชนเดียวกันเพื่อออมเงิน และมีการบริหารจัดการเพื่อให้ได้ ที่อยู่อาศัยในรูปแบบของสหกรณ์บ้านมั่นคง โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความมั่นคงในการครอบครอง ที่ดินและที่อยู่อาศัย รวมทั้งพัฒนาระบบสาธารณูปโภค และอื่น ๆ

สหกรณ์บ้านมั่นคงเป็นรูปแบบหนึ่งของสหกรณ์บริการ และเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย จัดตั้งตามนโยบายของรัฐบาล เพื่อการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนให้มีความมั่นคงอย่างยั่งยืน และใช้ระบบสหกรณ์บริหารจัดการชุมชน สมาชิกสหกรณ์มาจากคนในชุมชนที่ต้องการที่อยู่อาศัย โดยเป็นการร่วมมือกันทำงานของหลายหน่วยงานในเชิงบูรณาการ ได้แก่ สถาบันพัฒนาองค์กร ชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ กรมธนารักษ์ สถาบันการศึกษา องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กรมส่งเสริมสหกรณ์ หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง บทบาทสำคัญของสหกรณ์บ้านมั่นคง ได้แก่ การรับเงิน จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนมาบริหารโดยจัดสรรตามวัตถุประสงค์ของรัฐบาล และให้สมาชิกกู้ ซื้อบ้านและที่ดิน พัฒนาสาธารณูปโภคชุมชน ส่งเสริมการบริหารจัดการโครงการบ้านมั่นคง รวมทั้ง เงินอุดหนุนให้เปล่าสำหรับสหกรณ์ นอกจากนี้ทำหน้าที่ติดตามหนี้จากสมาชิก และส่งเงินคืน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานอื่น พัฒนาสาธารณูปโภคชุมชน เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ถนน และอื่น ๆ ส่งเสริมการออมในชุมชนด้วยการส่งเสริมให้สมาชิกซื้อหุ้น และ ฝากเงินกับสหกรณ์ ทั้งนี้ชุมชนต้องจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นก่อน และออมเงินในกลุ่มออมทรัพย์ ตลอดจนการจัดบริการแก่สมาชิก เช่น บริการซ่อมแซมบ้าน ขายสินค้า อุบิโภคบริโภค เป็นต้น

สำหรับการจัดตั้งสหกรณ์บ้านมั่นคงมีขั้นตอนต่าง ๆ คล้ายคลึงกับการจัดตั้งสหกรณ์ ประเภทอื่นๆ แต่มีขั้นตอนที่พิเศษกว่าสหกรณ์ประเภทอื่นคือ มีขั้นตอนการเตรียมความพร้อม

ของสมาชิกให้มีความเข้าใจในโครงการ และมีวินัยการออม นอกจากนี้ยังมีการเตรียมที่ดินในการปลูกสร้างบ้าน ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญก่อนจัดตั้งสหกรณ์ มีรายละเอียดดังนี้

ขั้นเตรียมการ เป็นสำรวจข้อมูลครัวเรือนที่มีปัญหาเดือดร้อนเรื่องที่อยู่อาศัยในชุมชน กำหนดวัตถุประสงค์ และกิจกรรมของสหกรณ์ที่จะจัดตั้งขึ้นเพื่อให้เป็นไปตามอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์ จัดทำร่างแผนการดำเนินงานหรือกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ ประกอบด้วย การดำเนินธุรกิจ และการจัดจ้างเจ้าหน้าที่ รวมทั้งแหล่งที่มาของเงินทุน รายได้ และค่าใช้จ่าย เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ และความเหมาะสมในการจัดตั้งสหกรณ์

ขั้นประสานงาน เป็นขั้นตอนที่คณะบุคคลซึ่งประสงค์จะจัดตั้งสหกรณ์ แต่งตั้งตัวแทนในการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ ณ สำนักงานสหกรณ์จังหวัด เพื่อดำเนินการประชุม และจัดให้มีการฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการสหกรณ์ไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง จากผู้ทรงคุณวุฒิ หรือนักวิชาการ หรือผู้ที่มีประสบการณ์ด้านสหกรณ์ รวมทั้งขอคำแนะนำในการจัดทำแผน ดำเนินการเกี่ยวกับธุรกิจ หรือกิจกรรมของสหกรณ์ และอื่นๆ กำหนดวันประชุมในแต่ละครั้ง เพื่อให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์เข้าร่วมประชุมชี้แจง และแนะนำการดำเนินการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นการจัดประชุมผู้ซึ่งประสงค์จะเป็นสมาชิก เป็นการกำหนดชื่อสหกรณ์ที่จะขอจัดตั้ง อย่างน้อย 3 ชื่อ เรียงลำดับตามความต้องการ ในที่นี้ได้แก่

1. สหกรณ์เคหะสถานเมืองท่ามะขาม จำกัด
2. สหกรณ์บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม จำกัด
3. สหกรณ์บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามหวาน จำกัด

ภาพที่ 14 สัญลักษณ์สหกรณ์เคหะสถานเมืองท่ามะขาม จำกัด

จากนั้นทำการคัดเลือกบุคคลในที่ประชุม จำนวนไม่น้อยกว่า 10 คน แต่ไม่เกิน 15 คน มาเป็นผู้แทนเพื่อดำเนินการ ขอจดทะเบียนสหกรณ์ เรียกว่า “คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์” แล้วให้ คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์เลือกกันเองเพื่อเป็นประธาน รองประธาน เลขานุการ และเหรัญญิก มีรายละเอียดดังนี้ (บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม, 2563)

1. นายสมร	สอนจันทร์	ประธานคณะผู้จัดตั้งสหกรณ์
2. นางสาวทิตติยา	อินกล่อม	รองประธานคณะผู้จัดตั้งสหกรณ์
3. นางสาวนิสา	หลักศิลา	เหรัญญิกคณะผู้จัดตั้งสหกรณ์
4. นายนพพร	พรณวรรณ์	เลขานุการคณะผู้จัดตั้งสหกรณ์
5. นางบงกชชนท	หุทิพย์	กรรมการ
6. นางสาวพรทิพย์	ขวัญอ่อน	กรรมการ
7. นางสาวสมฤดี	พिंगุล	กรรมการ
8. นางสุภา	บานเย็น	กรรมการ
9. นายวิโรจน์	โนเลียม	กรรมการ
10. นายสุรสิทธิ์	เนียมกร	กรรมการ
11. นายยิ่งยง	สีบพันธ์ุ	กรรมการ
12. นางสาวณัฐชา	เพชรนอก	กรรมการ
13. นายวัชระ	เสนาบุตร	กรรมการ
14. นางสาวพิมพ์นิภา	จรรยาคุณาภรณ์	กรรมการ
15. นายสุชานนท์	ชื่นปราณี	กรรมการ

จากนั้นเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการกำหนดวัตถุประสงค์ ประเภทของสหกรณ์ กำหนดแผนดำเนินการเกี่ยวกับธุรกิจ หรือกิจกรรมของสหกรณ์ และร่างข้อบังคับ (เฉพาะส่วนที่สำคัญ) เพื่อให้คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์ใช้ประกอบการพิจารณาต่อไป โดยคณะผู้จัดตั้งได้ยื่นเรื่องขอจองชื่อสหกรณ์ ซึ่งสามารถดำเนินการได้ 2 วิธี คือ (1) จองชื่อสหกรณ์ผ่าน website ของกรมส่งเสริมสหกรณ์ http://www.cpd.go.th/cpd_regisonline.html หรือ (2) แจ้งชื่อสหกรณ์ให้สำนักงานสหกรณ์จังหวัด เพื่อดำเนินการจองชื่อสหกรณ์ ในที่นี้ใช้การยื่นเรื่องโดยแจ้งชื่อสหกรณ์ให้สำนักงานสหกรณ์จังหวัดทราบ

ขั้นประชุมคณะผู้จัดตั้งสหกรณ์ เพื่อเลือกประเภทสหกรณ์ และกำหนดวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ที่จะจัดตั้ง จัดทำแผนดำเนินการเกี่ยวกับธุรกิจ หรือกิจกรรมของสหกรณ์ จัดทำบัญชีรายชื่อผู้ซึ่งประสงค์จะเป็นสมาชิกสหกรณ์ตามใบสมัครที่รวบรวมได้ พร้อมทั้งกำหนดรูปแบบ

การจัดทำทะเบียนสมาชิก และทะเบียนหุ้น รวมถึงจัดทำร่างข้อบังคับสหกรณ์ รายละเอียดคร่าว ๆ มีดังนี้

สหกรณ์เคหะสถานเมืองท่ามะขาม จำกัด เป็นประเภทสหกรณ์บริการ วัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และสังคมของสมาชิก โดยวิธีช่วยเหลือตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักสหกรณ์ มีแผนดำเนินการเกี่ยวกับธุรกิจ และกิจกรรมเบื้องต้น ได้แก่

- (1) แผนโครงสร้าง และอัตรากำลัง และการรับสมัครเพิ่ม
- (2) แผนการจัดหาทุนมาดำเนินงานจากทุนภายใน และทุนภายนอก
- (3) แผนธุรกิจที่สหกรณ์ทำกับสมาชิก การรับฝากเงินจากสมาชิก การให้สินเชื่อแก่สมาชิก
- (4) แผนประมาณการรายได้ – รายจ่าย
- (5) แผนการให้ความรู้แก่สมาชิก

ขั้นประชุมผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิก เพื่อรับทราบชื่อ การกำหนดประเภท และวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ที่คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์เสนอ แผนดำเนินการเกี่ยวกับธุรกิจ หรือกิจกรรมของสหกรณ์ พิจารณาร่างข้อบังคับของสหกรณ์ สารสำคัญที่สมาชิกควรทราบ คือ

- (1) ผู้ที่จะสมัครเป็นสมาชิกสหกรณ์ฯ จะต้องผ่านการเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม มาก่อนไม่น้อยกว่า 3 เดือน และต้องผ่านการอบรมความรู้ หลักการ วิธีการ และระเบียบข้อบังคับสหกรณ์ฯ ก่อนไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง
- (2) สมาชิกจะต้องเสียค่าธรรมเนียมแรกเข้า คนละ 100 บาท และถือหุ้นไม่น้อยกว่า 5 หุ้น ราคาหุ้นละ 100 บาท แต่ไม่เกิน 50 หุ้น
- (3) สมาชิกต้องมีเงินออมสมทบเพื่อที่อยู่อาศัยไม่น้อยกว่า 3,000 บาท
- (4) สมาชิกจะต้องออมเงินหุ้น เดือนละไม่น้อยกว่า 1 หุ้น ออมเงินสมทบเพื่อที่อยู่อาศัย (ออม 10 %) ตามเกณฑ์ที่กำหนด และหรือต้องผ่อนชำระคืนเงินกู้เป็นประจำทุกเดือน
- (5) สมาชิกต้องเข้าร่วมประชุม และเข้ากิจกรรมเป็นประจำ

- (6) ในการทำสัญญากู้ยืมเงินสินเชื่อเพื่อก่อสร้างบ้าน สมาชิกผู้กู้ยืมจะต้องมีผู้ค้ำประกันเงินกู้ไม่น้อยกว่า 4 คน ที่มาจากสมาชิกสหกรณ์ฯ พร้อมคู่สามี ภรรยา และหรือ บิดา มารดา และทายาท
- (7) ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของสหกรณ์ และข้อบังคับอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ปัจจุบันสหกรณ์เคหะสถานเมืองท่ามะขาม จำกัด มีสมาชิกตามบัญชีรายชื่อจำนวน 50 คน

ขั้นยื่นคำขอจดทะเบียนสหกรณ์โดยคณะผู้จัดตั้งสหกรณ์ พร้อมเอกสารประกอบที่สำนักงานสหกรณ์จังหวัด หรือสำนักงานส่งเสริมสหกรณ์ ประกอบด้วย

(1) คำขอจดทะเบียนสหกรณ์	จำนวน 2 ชุด
(2) สำเนารายงานการประชุมผู้ซึ่งประสงค์จะเป็นสมาชิกสหกรณ์	จำนวน 2 ชุด
(3) สำเนารายงานการประชุมคณะผู้จัดตั้งสหกรณ์	จำนวน 2 ชุด
(4) สำเนารายงานการประชุมผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกสหกรณ์	จำนวน 2 ชุด
(5) บัญชีรายชื่อผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกสหกรณ์	จำนวน 2 ชุด
(6) แผนดำเนินการเกี่ยวกับธุรกิจ หรือกิจกรรมของสหกรณ์	จำนวน 2 ชุด
(7) ข้อบังคับสหกรณ์	จำนวน 5 ชุด

สำหรับการพิจารณารับจดทะเบียน กลุ่มจัดตั้ง และส่งเสริมสหกรณ์ ตรวจสอบเอกสารและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อเสนอความเห็นต่อนายทะเบียนสหกรณ์ และนายทะเบียนสหกรณ์พิจารณา ถ้าจดทะเบียนสหกรณ์ จะลงนามในใบสำคัญ และแจ้งสหกรณ์ แต่ถ้าไม่จดทะเบียนฯ แจ้งคณะผู้จัดตั้งภายใน 30 วัน

เหล่านี้เป็นภาพรวมที่สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามได้ดำเนินการแล้วหลังจากมีการจัดกิจกรรมพัฒนาการจัดสหกรณ์บ้านมั่นคงขึ้น

สิ่งที่สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม หรือผู้เข้าอบรมความรู้ได้รับ คือ

- (1) ความรู้ความเข้าใจเรื่องการจัดตั้ง และวัตถุประสงค์สหกรณ์บ้านมั่นคง ขั้นตอนการเตรียมการ และการจดทะเบียน
- (2) ทราบถึงแนวทางการส่งเสริมของสหกรณ์หลังจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์ รวมทั้งประโยชน์ที่ได้รับ ปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ไขปัญหา
- (3) ได้รับรู้สิทธิ และหน้าที่ของการเป็นสมาชิกสหกรณ์บ้านมั่นคง
- (4) เกิดการรวมกลุ่มสมาชิกสหกรณ์เคหะสถานเมืองท่ามะขาม จำกัด และนำไปสู่การขอจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์ฯ

ภาพที่ 15 กิจกรรมการอบรมการเรียนรู้การจัดตั้งสหกรณ์บ้านมั่นคง

กิจกรรมที่ 2 การพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการ และสมาชิกบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม เป็นกิจกรรมพัฒนาการบริหารจัดการสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย เกิดจากการเรียนรู้ และการถอดบทเรียนที่ได้จากการศึกษาดูงานในจังหวัดสุพรรณบุรี มีรายละเอียดดังนี้

(1) การศึกษาดูงานบ้านมั่นคงศรีสรรเพชร สิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ และการถอดบทเรียน พบว่า

1.1 การก่อเกิด บ้านมั่นคงศรีสรรเพชร ตั้งอยู่ที่ตำบลอุทง อำเภอบางแพ จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นชุมชนที่สร้างอยู่บนพื้นที่ดินเดิมในเขตพื้นที่โบราณสถาน และสร้างบนพื้นที่ใหม่ อยู่ฝั่งตรงข้ามพื้นที่เดิม หรือตรงข้ามถนน ใกล้พื้นที่โบราณสถาน บนเนื้อที่จำนวน 1 ไร่ 2 งาน 9 ตารางวา เป็นพื้นที่เช่าจากกรมธนารักษ์ ชุมชนแห่งนี้เกิดจากการบุกรุกของผู้มีรายได้น้อย และด้อยโอกาสจำนวนเริ่มแรก 24 ราย ในพื้นที่ของรัฐ (กรมศิลปากร) เป็นที่ตั้งโบราณสถานเมืองเก่าสมัยทวารวดี รวมทั้งพื้นที่เอกชน และพื้นที่สาธารณะ ช่วงประมาณเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550 เริ่มมีการพูดคุย และการรวมกลุ่มกันของผู้บุกรุก ผู้มีรายได้น้อยและผู้ด้อยโอกาส ในการจัดตั้ง “กลุ่มออมทรัพย์บ้านมั่นคงชุมชนศรีสรรเพชร” ขึ้น มีสมาชิกแรกเริ่มประมาณ 53 คน การพูดคุยในครั้งนั้นมีทั้งกลุ่มที่เข้าใจ กลุ่มที่ไม่เข้าใจ และกลุ่มที่ไม่สนใจ ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดาของชาวบ้าน และเป็นเรื่องใหม่ของคนในชุมชน กลุ่มออมทรัพย์บ้านมั่นคงชุมชนศรีสรรเพชร มีการรวบรวมเก็บเงินจากสมาชิกคนละ 100 บาท เป็นเงิน 5,300 บาท ถือเป็นเงินตั้งต้นครั้งแรก ๆ ของการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ฯ ซึ่งการจัดตั้งในครั้งนั้น ได้รับความช่วยเหลือจากข้าราชการ เกษียณอายุ ประมาณ 7-8 คน เป็นที่ปรึกษาในการดำเนินโครงการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ฯ ต่อจากนั้นหน่วยงานท้องถิ่นคือ เทศบาลตำบลอุทงได้รับรองการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์บ้านมั่นคงชุมชนศรีสรรเพชรขึ้น เมื่อวันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2550 สำหรับปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน ระยะแรกของการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ฯ เกิดจากผู้ร่วมโครงการฯ ไม่ให้ความสำคัญ และความร่วมมือเท่าที่ควร ในการเข้าร่วมประชุม ปรึกษาหารือ เนื่องจากสมาชิกต่างมุ่งทำมาหากิน เลี้ยงปากท้องคนในครอบครัวเป็นหลัก สมาชิกบางคนยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการบ้านมั่นคง และความกังวลใจในการก่อสร้างบ้านมั่นคงนั้น ต้องมีค่าใช้จ่ายของตนเองในด้านการดำเนินโครงการ มีการกำหนดกฎระเบียบ กติกา การอยู่ร่วมกันต่าง ๆ การจัดตั้ง และแต่งตั้งคณะทำงาน ประกอบด้วย ประธานและกรรมการ 9 คน โดยมีนายสามารถ วีระกุล ดำรงตำแหน่งประธานโครงการ มีการศึกษาดูงานจากที่ต่าง ๆ เช่น กรุงเทพมหานคร นครสวรรค์ และชุมชนสามชุก โดยได้รับทุนสนับสนุนการดูงานจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. จากนั้นมีการดำเนินการวางแผน และออกรูปแบบของบ้านมั่นคง รวมทั้งสำรวจ และรวบรวม ผู้อยู่อาศัยได้สมาชิกจำนวน 145 ครัวเรือน โดยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มครอบครัวขยาย กลุ่มครอบครัว ผู้บุกรุกพื้นที่ราชการ จำนวน 24 ครัวเรือน การดำเนินการในระยะนี้ใช้เวลาประมาณ 6 เดือน

ต่อมาจึงนำเสนอขออนุมัติดำเนินโครงการ “บ้านมั่นคงชุมชนศรีสรรเพชร” ภายใต้อำนาจหน้าที่ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ในการพิจารณาโครงการฯ ดังกล่าว ในอดีตนั้นการดำเนินการก่อสร้างโครงการฯ ไม่มีความยุ่งยาก ซับซ้อน ทั้งในเรื่องการใช้เอกสาร และระเบียบการ หรือขั้นตอนต่าง ๆ เมื่อเทียบกับการจัดตั้งโครงการฯ ในปัจจุบัน การนำเสนอโครงการ “บ้านมั่นคงชุมชนศรีสรรเพชร” ใช้เวลากว่า 2 ปี และการจะได้ที่อยู่อาศัยต้องมีการจัดตั้งสหกรณ์ฯ ในรูปแบบนิติบุคคล ซึ่งแล้วเสร็จเมื่อวันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2551 มีชื่อว่า “สหกรณ์บริการศรีทวารวดี จำกัด” สมาชิกในขณะนั้นมีอยู่ประมาณ 53 คน หลังจากจัดตั้งสหกรณ์ฯ มีดำเนินการขอเช่าที่ดินจากกรมธนารักษ์ ซึ่งต้องใช้เวลากว้าง 3 ปี เนื่องจากทางกลุ่มบ้านมั่นคงถูกปฏิเสธการให้เช่าที่ดินจากหน่วยงานอื่น ๆ รวมทั้งเอกชน และในที่สุดท้ายจึงได้ที่ดินเป็นที่รกร้าง ที่หิ้งขยะของทางเทศบาล อำเภอตอนเจดีย์ บนเนื้อที่จำนวน 1 ไร่ 2 งาน 9 ตารางวา (ที่ตั้งบ้านมั่นคงฯ ในปัจจุบัน) การเช่าที่ดินจากกรมธนารักษ์ ดังกล่าวนี้นี้ มีการทำสัญญาเช่าพื้นที่ เป็นระยะเวลา 30 ปี และจ่ายค่าเช่าพื้นที่เป็นรายปี โดยคิดราคาต่อตารางวา เริ่มต้นตารางวาละ 1.73 บาท และมีการปรับเพิ่มค่าเช่าทุก ๆ 5 ปี เป็นตารางวาละ 1.99 บาท และ 5 ปีต่อมา เพิ่มเป็น 2.99 บาท หลังจากได้สัญญาเช่าที่ดิน ทางคณะกรรมการฯ ได้เร่งดำเนินการทำโครงการขออนุมัติงบประมาณจาก พอช. และงบโครงการฯ ที่ได้รับการอนุมัติ ประกอบด้วย

● งบสาธารณูปโภค	3,865,000.00	บาท
● งบบ่อบำบัดรายครัวเรือน	290,000.00	บาท
● งบปรับภูมิทัศน์ชุมชน	40,000.00	บาท
● งบพัฒนาเอกลักษณ์ชุมชน	100,000.00	บาท
● งบอุดหนุนเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัย	2,900,000.00	บาท
	(เฉลี่ย 20,000.00 บาท/ครัวเรือน)	
● งบบริหารจัดการปรับปรุงชุมชน	201,250.00	บาท
(งบบริหารจัดการที่ได้จะถูกแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ		
ชุมชนได้	100,625.00	บาท
เครือข่ายภาคีที่ลงมาช่วยชุมชนได้	100,625.00 บาท)	

สำหรับในส่วนของแบบบ้าน เนื่องจากโครงการบ้านมั่นคงแห่งนี้ ตั้งอยู่ใกล้โบราณสถาน ดังนั้นการออกแบบบ้าน จึงมีเงื่อนไขต้องคงเอกลักษณ์ของชุมชนโบราณ ดังนั้นแบบบ้านมีลักษณะเป็นประตูบานเพี้ยม และทาสีบ้านแบบโบราณ เมื่อวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2556 โครงการบ้านมั่นคงฯ ได้รับอนุมัติสินเชื่อเป็นเงินจำนวน 4,253,456.00 บาท ระยะเวลาผ่อนส่ง 15 ปี

มีอัตราดอกเบี้ย 4% ต่อปี ในการสร้างบ้านจำนวน 20 หลังคาเรือน และจำนวนนี้ต้องมีบ้านผู้ด้อยโอกาส 1 หลังคาเรือน เป็นเงื่อนไขของโครงการบ้านมั่นคงฯ และผู้ที่ได้รับสิทธิต้องเป็นผู้พิการ ซึ่งเป็นสมาชิกโครงการบ้านมั่นคงฯ รวมทั้งผู้รับสืบทอดที่ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขของโครงการฯ และเข้าร่วมกิจกรรมสม่ำเสมอ ปัจจุบันมีการดำเนินการสร้างบ้านให้แล้วสำหรับผู้ด้อยโอกาสจำนวน 2 ราย ส่วนการเลือกบ้านแต่ละแบบ จะพิจารณาจากความเหมาะสมกับจำนวนสมาชิกในแต่ละครัวเรือน แบบบ้านแต่ละหลังกำหนดพื้นที่ไม่เกิน 35 ตารางวา (กว้าง 5 เมตร X ยาว 7 เมตร) มีจำนวนแบบบ้านอยู่ 4 แบบ คือ

- บ้านแถวชั้นเดียว ราคา 150,315 บาท มีจำนวน 4 ครัวเรือน
- บ้านแถวสองชั้น ราคา 241,416 บาท มีจำนวน 8 ครัวเรือน
- บ้านแฝดชั้นเดียว ราคา 178,214 บาท มีจำนวน 4 ครัวเรือน
- บ้านแฝดสองชั้น ราคา 252,000 บาท มีจำนวน 4 ครัวเรือน

การก่อสร้างบ้านในระยะแรกเริ่ม สร้างบ้านในรูปแบบที่ 4 (บ้านแฝดสองชั้น) ก่อน ระยะต่อมาจึงดำเนินการก่อสร้างบ้านในรูปแบบที่เหลือ ปัญหาที่พบของการสร้างบ้านคือ การทำงานของผู้รับเหมา ทำให้ต้องใช้เวลาก่อสร้างบ้านประมาณ 2 ปี จึงแล้วเสร็จ สำหรับการส่งเงินกู้ของสมาชิกพิจารณาตามแบบบ้านที่สร้าง และส่งชำระเงินเป็นรายเดือน ดังนี้

- บ้านแถวชั้นเดียว ส่งเงินเดือนละ 1,200 บาท
- บ้านแถวสองชั้น ส่งเงินเดือนละ 2,027 บาท
- บ้านแฝดชั้นเดียว ส่งเงินเดือนละ 1,507 บาท
- บ้านแฝดสองชั้น ส่งเงินเดือนละ 2,127 บาท

1.2 การดำรงอยู่ ปัจจุบันบ้านมั่นคงชุมชนศรีสรรเพชร มีการออมเงินในรูปแบบสวัสดิการชุมชน เทศบาลตำบลอุทอง เรียกว่ากองทุนออมบุญวันละบาท ทั้งนี้เนื่องจากส่วนใหญ่สมาชิกบ้านมั่นคงเป็นผู้สูงอายุ กองทุนออมบุญวันละบาท มีการจัดสวัสดิการทั้งหมด 12 เรื่อง ได้แก่ สวัสดิการคลอดบุตร สวัสดิการป่วย สวัสดิการอุบัติเหตุ สวัสดิการเสียชีวิต สวัสดิการค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับงานศพ สวัสดิการฝึกอาชีพ สวัสดิการสาธารณสุข สวัสดิการผู้ด้อยโอกาส สวัสดิการคนทำงาน สวัสดิการสนับสนุนกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ สวัสดิการประเพณีวัฒนธรรม รวมทั้งมีการส่งเสริมอาชีพ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทุกมิติที่สมาชิกต้องการ จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. และหน่วยงานภาครัฐ

1.3 การเปลี่ยนแปลงและพัฒนา บ้านมั่นคงชุมชนศรีสรรเพชร (โครงการบ้านมั่นคงที่มากกว่าคำว่าบ้าน) คือ การมีสวัสดิการชุมชน เป็นการจัดสวัสดิการกองทุนให้แก่สมาชิกดังกล่าว เริ่มต้นจากจำนวนสมาชิก 82 คน มีเงินตั้งต้นจำนวน 3,210 บาท และเป้าหมายคือ การมีสมาชิก

กองทุนเพิ่มขึ้นจำนวน 2,000 คน ในปี พ.ศ. 2560 ปัจจุบันมีสมาชิกอยู่ 1,798 คน มีจำนวนเงินประมาณ 5,000,000 บาท สำหรับเงินกองทุนดังกล่าวมีการนำไปซื้อสลากออมสินของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ เพื่อเกิดดอกเบี้ยที่เป็นรายได้ให้กับกองทุน

1.4 จุดเด่นของโครงการฯ คือ การมีผู้ริเริ่มโครงการบ้านมั่นคงฯ ที่มีความรู้และมองเห็นปัญหา และได้รับการสนับสนุนจากราชการเกษียณในการให้คำปรึกษา รวมทั้งท้องถิ่นให้ความสำคัญ และความร่วมมือเป็นอย่างดี

สิ่งที่สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม หรือผู้ศึกษาดูงานได้รับ คือ

- (1) ได้รับความรู้ และสัมผัสสภาพความเป็นจริงของสมาชิกโครงการบ้านมั่นคง
- (2) รับรู้การก่อเกิด การดำรงอยู่ การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาของโครงการบ้านมั่นคง
- (3) ทราบถึงแนวทางการดำเนินการ การบริหารจัดการ และการแก้ปัญหา
- (4) ทราบถึงช่องทางความร่วมมือของท้องถิ่นชุมชนเพื่อแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย

ภาพที่ 16 กิจกรรมศึกษาดูงานบ้านมั่นคง จังหวัดสุพรรณบุรี

(2) การศึกษาดูงานบ้านมั่นคงดอนเจดีย์ สิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ และการถอดบทเรียนพบว่า

1.1 การก่อเกิด บ้านมั่นคงดอนเจดีย์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลดอนเจดีย์ อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นชุมชนที่สร้างอยู่บนพื้นที่ดินใหม่ มีเนื้อที่จำนวน 22 ไร่ เป็นการเช่าที่ดินจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ อยู่ในความดูแลของสำนักงานจัดรูปที่ดิน จังหวัดสุพรรณบุรี แรกเริ่มที่มาของบ้านมั่นคงดอนเจดีย์ มาจากการถวายฎีกาต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ของนายจักรินทร์ (ไม่ทราบนามสกุล) ผู้ด้อยโอกาสที่ถูกขับไล่ ทำให้ไม่มีที่อยู่อาศัย ทางสำนักพระราชวังจึงได้ดำเนินการให้มีตรวจสอบ และจัดหาที่อยู่ใหม่ให้ ขณะนั้นมีอยู่ 2 พื้นที่ คือ พื้นที่เขาดิน อำเภอดอนเจดีย์ เป็นที่ราชพัสดุค่อนข้างอยู่ลึก เดินทางลำบาก และอีกพื้นที่เป็นของสำนักงานจัดรูปที่ดิน อำเภอดอนเจดีย์ สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เมื่อพิจารณาแล้วว่าพื้นที่เขาดิน อำเภอดอนเจดีย์ ค่อนข้างอยู่ไกลที่ทำกินของ นายจักรินทร์ (ไม่ทราบนามสกุล) สุดท้ายตัดสินใจเลือกพื้นที่ของสำนักงานจัดรูปที่ดิน อำเภอดอนเจดีย์ เป็นพื้นที่อยู่อาศัย ภายหลังต่อมาได้มีการจัดตั้งกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ขึ้น สมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่มาจากกลุ่มผู้ที่ถูกขับไล่ที่ หรือกลุ่มผู้บุกรุกพื้นที่ของทางราชการ หรือกลุ่มครอบครัวขยาย และกลุ่มบ้านเช่า ต่อมาในปี พ.ศ. 2553 มีการจัดตั้งสหกรณ์ขึ้น ใช้ชื่อว่า “สหกรณ์บริการบ้านมั่นคงดอนเจดีย์ จำกัด” หลังจากนั้นไม่นาน ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2553-2555 การบริหารงานของกลุ่มสหกรณ์บริการบ้านมั่นคงดอนเจดีย์ จำกัด ประสบปัญหา และล้มเหลวในการบริหารจัดการของคณะกรรมการ ทำให้เงินสหกรณ์สูญหาย ขาดทุน เนื่องจากคณะกรรมการขาดความรู้ และการสนับสนุนจากส่วนต่าง ๆ การขับเคลื่อนดำเนินโครงการฯ ไม่มีความคืบหน้า ทำให้การบริหารสหกรณ์ฯ ต้องหยุดชะงักเป็นเวลาเกือบ 3 ปี ต่อมาในปี พ.ศ. 2556 เริ่มต้นจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ และคณะกรรมการสหกรณ์ฯ ขึ้นมาใหม่ เพื่อการขับเคลื่อนโครงการบ้านมั่นคง แต่เดิมใช้บ้านกำนันในพื้นที่ เป็นสถานที่ดำเนินการชั่วคราวของคณะกรรมการชุดใหม่ ต่อมาได้ย้ายสถานที่ดำเนินการมาอยู่ในพื้นที่ของสำนักงานจัดรูปที่ดิน หลังจากมีการทำสัญญาเช่าพื้นที่ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จึงเริ่มก่อสร้างเป็นเฟิงพัก มีหลังคา กันแดด กันฝน เพื่อใช้เป็นที่พักประชุม และดำเนินกิจกรรมของคณะกรรมการ และสมาชิกในขณะนั้น แต่เดิมพื้นที่แห่งนี้เป็นที่รกร้าง

1.2 การดำรงอยู่ หลังจากบ้านมั่นคงดอนเจดีย์ ประสบปัญหาด้านบริหารจัดการ ดังที่กล่าวข้างต้น จึงมีการจัดตั้งคณะกรรมการชุดใหม่ โดยเฉพาะกลุ่มออมทรัพย์ มีการวางแผนการออมเงิน และการดำเนินงานใหม่ทั้งหมด เรียกว่า คิดใหม่ ทำใหม่ เริ่มจาก (1) การออม 10 % เพื่อที่อยู่อาศัย (เป็นส่วนต่างในการก่อสร้างนอกเหนือจากเงินกู้) (2) การออมเงินค้ำประกัน 5% เพื่อใช้ในการค้ำประกันสินเชื่อในการกู้เงินจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. จะได้คืนพร้อมดอกเบี้ย เมื่อบ้านทุกหลังที่อยู่โครงการส่งเงินกู้ครบ ส่วนนี้ของการออม

ขึ้นกับบริบทของแต่ละโครงการ พิจารณาตามความเหมาะสมของสมาชิก และการเช่าพื้นที่ กรณีบ้านมั่นคงดอนเจดีย์ ต้องมีการออมเงินค้ำประกัน 5% ซึ่งแตกต่างจากบ้านมั่นคงอื่น ๆ เป็นเพราะบ้านมั่นคงดอนเจดีย์ มีการทำสัญญาเช่าพื้นที่กับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ไม่มีการทำ ข้อตกลง (MOU) ร่วมกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ดังนั้นสมาชิก บ้านมั่นคงดอนเจดีย์ต้องทำหลักประกันเพิ่มในรูปแบบการออมเงินค้ำประกัน 5% จากเงินกู้ (3) เงินออมเพื่อบ้าน 100 บาทต่อเดือน ไม่มีดอกเบี้ย เหมือนการฝากธนาคาร แต่เป็นการฝากกับ สหกรณ์เพื่อฝึกวินัย และนำมาใช้ในยามฉุกเฉิน เมื่อมีเหตุจำเป็นเกี่ยวกับการสร้างบ้าน (4) สมาชิกบ้านมั่นคงทุกคน ต้องเป็นสมาชิกโครงการกองทุนรักษาดิน รักษาบ้าน โดยจ่าย 240 บาท ต่อปี เป็นกองทุนสวัสดิการ กรณีมีเหตุที่ไม่สามารถส่งบ้านต่อได้ และจ่ายเพิ่มอีก 35 บาทต่อปี เพื่อเข้ากองทุนโครงการช่วยเพื่อน รวมเป็นเงิน 275 บาทต่อปี นอกจากนี้ยังมี (5) เงินค่าหุ้นสหกรณ์ ที่สมาชิกทุกคนต้องจ่ายเดือนละ 100 บาท กรณีการกู้เงินสหกรณ์ สมาชิกสามารถจัดกลุ่มเพื่อ สลับกันค้ำประกัน โดยแต่ละกลุ่มมีสมาชิก 5-7 คน (ต้องศึกษาระเบียบการกู้ของสหกรณ์ก่อน เนื่องจากมีความแตกต่างจากที่อื่นซึ่งสามารถค้ำประกันได้ไม่เกิน 2 คน) นอกจากนี้การกู้สินเชื่อทาง กลุ่มได้ดำเนินการเสนอขอกู้ จำนวน 126 ราย ได้รับอนุมัติจำนวน 50 ราย ในกระบวนการขอ อนุมัติต้องนำเสนอหลายครั้งและใช้เวลานาน จึงจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงงบประมาณ ตามค่าครองชีพที่สูงขึ้น ในการขออนุมัติต้องมีแบบแปลนบ้าน พร้อมรายละเอียดผู้เช่า (ผู้กู้) ต้องมี ความชัดเจนทั้งที่มา วัตถุประสงค์ และกลุ่มสมาชิก

1.3 การเปลี่ยนแปลงและพัฒนา บ้านมั่นคงดอนเจดีย์มีจุดเริ่มที่แตกต่างจาก โครงการบ้านมั่นคงอื่น ๆ รวมถึงคณะกรรมการ และสมาชิกซึ่งต้องเรียนรู้กัน การดำเนินการสร้าง บ้านบนพื้นที่จำนวน 22 ไร่ ได้รับอนุมัติงบประมาณการก่อสร้างบ้านจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. จำนวนทั้งสิ้น 43 ครัวเรือน งบประมาณ 9,661,440 บาท ปัจจุบัน ดำเนินการสร้างบ้านเสร็จแล้วจำนวน 30 หลัง และอยู่ระหว่างการก่อสร้างจำนวน 15 หลัง งบประมาณก่อสร้างต่อหลัง 207,000 บาท ได้รับอนุมัติกู้ 163,800 บาท ส่วนต่างได้มาจากการออม 10 % ทั้งนี้ทางคณะกรรมการต้องดำเนินการจัดซื้อวัสดุก่อสร้างของตนเอง รวมทั้งค่าแรงในการ ก่อสร้าง ส่วนการต่อเติมภายหลังก่อสร้างแล้วเสร็จ ต้องเป็นไปตามระเบียบที่กำหนด และกลุ่ม สมาชิกต้องดำเนินการขออนุญาตก่อสร้างต่อเติมต่อคณะกรรมการหมู่บ้าน เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2563 เป็นต้นไป ลักษณะที่ปลูกสร้างเป็นบ้านชั้นเดียว ปลูกเรียงเป็นแถวค่อนข้างโปร่ง สามารถก่อรั้ว ล้อมรอบบ้านได้ แต่ต้องเป็นรั้วไม่สูงเกินไป หรือปิดบังจนไม่เห็นตัวบ้านไม่ได้ สำหรับปัญหาอุปสรรค นับตั้งแต่เริ่มดำเนินโครงการ ปัญหาหลักที่พบส่วนใหญ่มาจากความไม่รู้ การลองผิดลองถูก จนบางครั้งก่อให้เกิดความสูญเสีย ปัญหาการดำเนินงานด้านเอกสาร และขั้นตอนที่ยุ่งยาก นอกจากนี้เป็นเรื่องของการขาดความช่วยเหลือ และสนับสนุนของหน่วยงาน องค์การส่วนท้องถิ่น

ไม่ให้ความสำคัญเท่าที่ควร ปัญหาการขาดเครือข่าย และที่ปรึกษาในการดำเนินโครงการ ส่วนปัญหาอื่น ๆ ได้แก่ ปัญหาขาดการยอมรับ ความไม่น่าเชื่อถือของคณะกรรมการในการติดต่อเพื่อซื้อวัสดุสิ่งก่อสร้างจากร้านค้า

1.4 จุดเด่นของโครงการฯ คือ คณะกรรมการ และสมาชิกทุกคนมีความมุ่งมั่น เสียสละ อดทน และพึ่งตนเองในการดำเนินการ รวมทั้งเปิดใจเรียนรู้ร่วมกัน ขวนขวายพัฒนาตนเอง ตลอดจนสมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน

สิ่งที่สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม หรือผู้ศึกษาดูงานได้รับ คือ

- (5) ได้รับความรู้ และสัมผัสสภาพความเป็นจริงของสมาชิกโครงการบ้านมั่นคง
- (6) รับรู้การก่อเกิดที่มีความแตกต่างจากโครงการฯ อื่น รวมทั้งการเรียนรู้ และการพัฒนาของสมาชิกโครงการบ้านมั่นคงอย่างเป็นรูปธรรม
- (7) ทราบถึงปัญหา อุปสรรค และการจัดการด้วยการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก
- (8) รับรู้การจัดสวัสดิการทางเลือกที่เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกโครงการบ้านมั่นคง

ภาพที่ 17 กิจกรรมศึกษาดูงานบ้านมั่นคง จังหวัดสุพรรณบุรี (2)

(3) การศึกษาดูงานบ้านมั่นคงสนามชัย จ.สุพรรณบุรี สิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ และการถอดบทเรียน พบว่า

1.1 การก่อเกิด จากประธานบ้านมั่นคงสนามชัย คือ นางสาวยวสันต์ ปรีดิชิพรพันธ์ หรือพี่เก มีลูกชาย 4 คน หลังจากที่มีเสีย ไม่มีที่อยู่อาศัย ต้องอาศัยอยู่กับน้องสาวคนเล็ก พี่เกเล่าว่าเคยติดต่อสถาบันการเงินเพื่อขอกู้เงินซื้อบ้านมือสอง แต่ไม่ได้รับการอนุมัติ เคยขึ้นทะเบียนคนจนใช้เวลา 4-5 ปี ก็ไม่ผ่าน และเป็นคนสุดท้ายในอำเภอสนามชัยที่ได้สิทธิการขึ้นทะเบียนคนจน หลังจากนั้นขอกู้เงินซื้อบ้านคนจนอีกครั้ง แต่ก็ไม่ผ่านเงื่อนไขของธนาคาร อาคารสงเคราะห์เช่นเคย ทำให้รู้สึกไม่ประทับใจในโครงการช่วยเหลือคนจน โดยเฉพาะการเข้าถึงบริการของรัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ณ ตอนนั้น ภายหลังจากนั้นได้รับข่าวสารจากพี่สาว เกี่ยวกับโครงการบ้านมั่นคง เป็นโครงการที่ช่วยเหลือคนจน คนไม่มีบ้าน และอยากได้บ้าน ทำให้พี่เกสนใจจึงเดินทางไปยังเวทีต่าง ๆ ที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับบ้านมั่นคง โดยเฉพาะที่แรกคือ จังหวัดสิงห์บุรี อุทัยธานี และนครปฐม เพื่อหาข้อมูล หาความรู้เรื่องบ้านมั่นคง เพื่อตอบข้อสงสัยของตนเองว่า ทำได้จริงหรือไม่ เพราะเคยโดนหลอกจากการขึ้นทะเบียนคนจน ไม่ได้รับสิทธิการกู้ยืมเงินจากสถาบันธนาคาร พี่เกให้ข้อคิดถึงการได้ไปฟังโครงการบ้านมั่นคงตามเวทีต่าง ๆ ถือเป็นกำไรชีวิต เพราะตามพื้นที่ต่าง ๆ เหล่านั้นจะมีปัญหา และการแก้ไขปัญหาที่แตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะสภาพแวดล้อม สมาชิก การดำเนินงาน เป็นต้น จากนั้นจึงได้ตัดสินใจเข้าไปหาข้อมูลจากหน่วยงานโดยตรง ในที่นี้คือ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. เพื่อขอทราบแนวทาง และระเบียบที่ชัดเจน ต่อมาจึงริเริ่มโครงการด้วยการพูดคุยกับคนรอบตัว ที่มีปัญหาเหมือนกัน รวบรวมผู้สนใจเบื้องต้นได้จำนวน 14 คน โดยใช้พื้นที่วัดลาวทองในการจัดประชุม จากนั้นจึงขยายผลไปยังผู้สนใจอื่น ๆ รอบตัวสมาชิกจนในที่สุดมีสมาชิกเพิ่มขึ้นอีก 50 คน ส่วนใหญ่เป็นคนที่ไม่มีความรู้ และอยู่ในอำเภอสนามชัย ภายหลังจากการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์บ้านมั่นคงสนามชัย และต่อมามีการจัดตั้งเป็นสหกรณ์บ้านมั่นคงวัดลาวทอง จำกัด มีสมาชิกแรกเริ่มในขณะนั้น ประมาณ 130 คน จากนั้นดำเนินการหาพื้นที่เพื่อใช้สร้างบ้าน โดยติดต่อขอเช่าที่ดินของวัดลาวทอง รวมทั้งออกแบบแปลนบ้าน นำเสนอเพื่อขออนุมัติจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. โดยเฉพาะงบประมาณก้อนแรกเป็นงบสาธารณูปโภค กว่าจะสำเร็จต้องนำเสนอถึง 27 ครั้ง จึงได้งบประมาณ เพราะแต่ละครั้งต้องนำเสนอรายละเอียดของงบประมาณ และแต่ละเวทีที่นำเสนอจะมีข้อเสนอแนะให้นำกลับมาแก้ไขทุกครั้ง ทำให้รู้สึกท้อ และเหนื่อยบ้าง แต่ต้องทนต้องสู้ เพื่อสมาชิกทุกคนในโครงการที่อยากมีบ้านเป็นของตนเอง พี่เกเล่าว่ากว่าจะถึงวันนี้ต้องผ่านเรื่องราวมากมาย เริ่มตั้งแต่รายละเอียดของขั้นตอนต่าง ๆ ได้แก่ (1) การรวมกลุ่มสมาชิก

(2) การออม (3) การจัดตั้งสหกรณ์ (4) สัญญาเช่าที่ดิน (5) แบบบ้าน และการจัดสรรพื้นที่ (6) รายละเอียดการใช้จ่ายงบประมาณ เป็นต้น หลังจากที่ได้งบประมาณ 4.3 ล้านบาท ต้องแบ่งจ่ายเป็นค่าถมที่ดินให้วัดลาวทอง เป็นจำนวนเงิน 1.5 ล้านบาท ทั้งที่ยังไม่ได้สัญญาที่ดินจากกรมพุทธศาสนา เพราะความเชื่อในทีมพัฒนาโครงการจึงทำให้เสียเงินจำนวน 1.5 ล้านบาท แก้ววัดในตอนนั้น ในที่สุดต้องหาผู้ช่วยเหลือในการติดต่อประสานงาน เพื่อให้ได้สัญญาที่ดิน นอกจากนี้ยังพบปัญหาต่าง ๆ ในระหว่างการดำเนินการ เช่น การเรียกร้องค่าหัวคิวการปรับพื้นที่ดิน ค่าตัดต้นไม้ ต้องสูญเสียเงินอีกจำนวน 1 ล้านบาท การระบุด้านสั่งซื้อสิ่งก่อสร้างของคนใกล้ชิด เจ้าหน้าที่ในพื้นที่ รวมทั้งการจัดหาช่างก่อสร้างบ้านนอกพื้นที่ทำให้มีต้นทุนสูง และการฉกฉวยโอกาสในการนัดประชุมกลุ่มหลายครั้งในหนึ่งสัปดาห์และมากเกินไปจนเกิดความจำเป็น ทำให้สมาชิกต้องเสียเวลาในการทำมาหากิน เกิดความท้อถอย และถอนตัวจากโครงการบ้านมั่นคงกว่า 50 ราย เพราะไม่เชื่อมั่นต่อการดำเนินการ และงบประมาณค่าบริหารจัดการมีไม่เพียงพอ จากที่กล่าวปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาความขัดแย้ง และความไม่เข้าใจระหว่างชุมชนกับทีมพัฒนา ส่งผลต่อความเชื่อมั่นของสมาชิก แต่ด้วยความมุ่งมั่นของประธานชุมชน เพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้ลุล่วงในการสร้างความฝันของสมาชิก จึงได้ดำเนินการลงเสาเข็ม เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิก ทั้งที่สิ้นเชื่อยังไม่ได้รับ จนในที่สุดสามารถสร้างบ้าน 40 หลังแรกในงานงวดที่ 1 ได้สำเร็จ ต่อมายังมีปัญหาสิ้นเชื่อในงวดที่ 2 ที่ส่งอนุมัติจากปกติไม่เกิน 15 วัน แต่สำหรับบ้านมั่นคงสนามชัย มีการเบิกจ่ายสิ้นเชื่อในงวดที่ 2 เป็นไปด้วยความล่าช้านานถึง 8 เดือน จนประธานชุมชนต้องดำเนินการกู้เงินจากแหล่งอื่น มาสนับสนุนการดำเนินการก่อสร้าง เพื่อไม่ให้โครงการหยุดชะงักหรือช่างก่อสร้างบ้านทีมงานในระหว่างรอพิจารณาสิ้นเชื่อในงวดที่ 2 การต่อสู้ของชุมชนเพื่อให้ได้รับความยุติธรรม จึงมีการเตรียมการร้องเรียนไปยังสำนักนายกรัฐมนตรีเพื่อขอความเป็นธรรม ในที่สุดได้รับคำชี้แจง และคำขอโทษจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องถึงความล่าช้าในการอนุมัติสิ้นเชื่อ ปัญหาการอนุมัติเบิกจ่ายในงวดถัดไป ยังคงพบเห็นเช่นเดิม ตัวอย่างเช่น การตีความว่า “หลังคาพร้อมมุง” ในความหมายของเจ้าหน้าที่ คือ หลังคาที่มีวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ มุงไว้เรียบร้อยแล้ว แต่สำหรับชุมชนตีความว่าเป็น การมีวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ กองไว้หน้าบ้าน เพื่อพร้อมมุงได้เสมอ เหล่านี้เป็นเพียงตัวอย่างปัญหาที่พบเสมอในการก่อสร้างบ้านมั่นคงสนามชัย และความเข้าใจที่ไม่ตรงกันทั้งเรื่องกระบวนการ ขั้นตอน ระเบียบ เอกสาร การเขียน การนำเสนอ การตีความ และอื่น ๆ หลังจากมีปัญหามากมายทางกลุ่มบ้านมั่นคงมีการปรับกระบวนการทำงาน เน้นการดำเนินการที่ไปพร้อมกัน ๆ ไม่ว่าจะเป็นการของงบประมาณที่แบ่งจ่ายตามงวดงาน เปลี่ยนเป็นของงบประมาณแบบยกเฟสสร้างบ้าน ข้อดีคือ การบริหารจัดการพัสดุดูรวม และการว่าจ้าง

ช่างก่อสร้าง เช่น ช่างทีม A รับผิดชอบบ้าน 10 หลัง ช่างทีม B รับผิดชอบบ้าน 15 หลัง ถ้าทำแบบนี้จะได้บ้านที่เสร็จไปพร้อมกันทุกหลังคาเรือน ส่วนการดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างให้ยึดตามการจัดทำคู่มือประจำบ้านที่มีรายละเอียดของแบบแปลน วัสดุต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในสัญญา หรือ BoQ (Bill of Quantities คือ เอกสารแสดงราคากลางในการก่อสร้างบ้าน) สมาชิกสามารถตรวจสอบได้ ขณะเดียวกันการสั่งซื้อวัสดุแต่ละครั้ง สมาชิก หรือผู้ดูแลรับผิดชอบมีอำนาจต่อรอง ในการจัดซื้อวัสดุตามร้านค้าต่าง ๆ ได้ เช่น มีของแถม มีคูปอง หรือมีส่วนลดในการจัดซื้ออุปกรณ์ และอื่น ๆ เหล่านี้สามารถนำมาใช้ในการก่อสร้าง หรือตกแต่งสถานที่ในชุมชนบ้านมั่นคง เช่น การสร้างห้องน้ำส่วนกลางของชุมชน เป็นต้น ที่ผ่านมามีการจัดซื้อจัดจ้างวัสดุ ต้องผ่านคนกลาง ทำให้มีการเรียกค่า หัวคิว ค่านายหน้า ค่าเดินทาง ค่าน้ำมัน และอื่นๆ ตามที่ปรากฏ การดำเนินการสร้างบ้านแบบยกเฟส นอกจากได้งบประมาณครั้งเดียวแล้ว ยังช่วยลดต้นทุนการก่อสร้างบ้าน โดยเฉพาะค่าวัสดุสิ่งก่อสร้างที่มีราคาผันผวนตามกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป

1.2 การดำรงอยู่ ปัจจุบันบ้านมั่นคงสนามชัย จ.สุพรรณบุรี มีอยู่ 86 หลังคาเรือน มีแบบบ้านอยู่ 3 แบบ คือ

- แบบที่ 1 บ้านเดี่ยวชั้นเดียว ขนาด 5 X 8 เมตร
พื้นที่ใช้สอยรวม 40 ตารางเมตร
ราคาบ้าน 210,616 บาท
ส่งเดือนละ 1,405 บาท
- แบบที่ 2 บ้านเดี่ยวชั้นเดียว ขนาด 6 X 8 เมตร
พื้นที่ใช้สอยรวม 48 ตารางเมตร
ราคาบ้าน 252,740 บาท
ส่งเดือนละ 1,725 บาท
- แบบที่ 3 บ้านเดี่ยว 2 ชั้น ขนาด 5 X 7 เมตร
พื้นที่ใช้สอยชั้นที่ 1 รวม 35 ตารางเมตร
พื้นที่ใช้สอยชั้นที่ 2 รวม 35 ตารางเมตร
ราคาบ้าน 294,493 บาท
ส่งเดือนละ 2,043 บาท

การดูแลและการบริหารจัดการส่งผ่อนชำระค่าบ้าน หากสมาชิกขาดส่งจะเสียค่าปรับวันละ 300 บาท หากขาดส่งเป็นระยะเวลานานจะถูกยึดบ้าน (การดำเนินการนี้เป็นข้อตกลงร่วมกันของสมาชิกเพื่อป้องกันให้สมาชิกมีความรับผิดชอบ) ที่ผ่านมามีการขาดส่งอยู่หลายราย

แต่ทางคณะกรรมการหมู่บ้าน ยังไม่มีมาตรการรุนแรงใด ๆ ในการยึดบ้าน เพียงเรียกผู้รับผลประโยชน์มารับทราบว่าการขาดส่งค่าผ่อนชำระบ้าน ดังนั้นไม่สามารถทำธุรกรรมใด ๆ เรื่องบ้านในอนาคตได้ นอกจากนี้ยังใช้มาตรการประนีประนอมการผ่อนส่งบ้าน โดยให้เริ่มนับหนึ่งใหม่แทนค่าปรับการขาดส่งค่าผ่อนชำระบ้าน เพราะอย่างน้อยที่สุด สมาชิกที่ขาดส่งยังมีบ้านอาศัยอยู่ บ้านมั่นคงสนามชัยเป็นโครงการเพื่อที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย ผู้ที่ต้องการมีบ้านเป็นของตนเอง เป็นโครงการที่มากกว่าคำว่าบ้าน หมายถึง การทำให้สมาชิก และคนในครอบครัวมีความสุขได้อยู่พร้อมหน้า มีสวัสดิการต่าง ๆ ที่ชุมชนเป็นผู้กำหนด เพื่อให้สมาชิกมีความมั่นคงแม้ในยามเดือดร้อน โครงการบ้านมั่นคงเป็นโครงการที่มีการบริหารจัดการโดยในชุมชน อาจมีความแตกต่างกันตามพื้นที่

1.3 การเปลี่ยนแปลงและพัฒนา จากที่กล่าวความสำเร็จของบ้านมั่นคงสนามชัย จังหวัดสุพรรณบุรี มาจากการมีส่วนร่วม และความเข้มแข็งของผู้นำ รวมทั้งสมาชิกในชุมชนที่มีเป้าหมายชัดเจน เมื่อมีปัญหาไม่เคยย่อท้อ หรือละทิ้งความพยายาม มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ปรับปรุงตามข้อเสนอ รวมถึงให้ความสำคัญในเรื่องการใช้จ่ายงบประมาณที่ได้มา เน้นการดำเนินการตามระเบียบ กฎเกณฑ์ ตามคู่มือบ้าน เมื่อมีปัญหาใช้การพูดเพื่อทำความเข้าใจแก่สมาชิก ทิศทางการพัฒนาหลังจากนี้คือ การพัฒนาการอยู่ดีมีสุขของสมาชิกบ้านมั่นคง รวมถึงการเพิ่มรายได้และลดรายจ่ายครัวเรือนด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เช่น โครงการหน้าบ้านน่ามอง การปลูกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้ การปลูกผักห้อยหัว การเลี้ยงไก่ นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญเรื่องสวัสดิการต่าง ๆ ทั้งสวัสดิการกองทุนที่บ้านมั่นคงต้องดำเนินการ ยังมีสวัสดิการทางเลือก เช่น การให้สมาชิกกู้ยืมฉุกเฉินเพื่อการลงทุน การผ่อนชำระค่าส่งบ้านรายวันเพื่อไม่ให้สมาชิกได้รับผลกระทบมากเกินไป

1.4 จุดเด่นของโครงการฯ คือ การสะท้อนภาพความเป็นนักสู้ของประธานชุมชน และกว่าจะเป็นชุมชนบ้านมั่นคงสนามชัย ต้องฝ่าฟันปัญหาทั้งคน ทั้งการดำเนินการ การวางแผน และการจัดการ รวมถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิก นอกจากนี้ยังมีนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ โดยให้สมาชิกแต่ละหลังคาเรือนมีการเลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชผัก ต้นไม้ที่รับประทานได้ เพื่อลดค่าใช้จ่าย และแบ่งปันกันภายในชุมชน สิ่งที่สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม หรือผู้ศึกษาดูงานได้รับ คือ ได้รับความรู้ถึงความยากลำบาก และปัญหาต่าง ๆ ได้รู้จักการวางแผน การบริหารความเสี่ยง ต่อสิ่งที่ไม่คาดฝันของโครงการฯ ตระหนักถึงการมีส่วนร่วม และการมองหาผู้นำที่มีความรับผิดชอบ มีคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง ต้องรู้จักการสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อเครือข่าย หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเจ้าหน้าที่ทุกฝ่าย เพื่อให้โครงการบ้านมั่นคงขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตารางที่ 15 สรุปสิ่งที่ได้จากการศึกษาดูงาน

ประเด็น	บ้านมั่นคงศรีสรรเพชร	บ้านมั่นคงดอนเจดีย์	บ้านมั่นคงสนามชัย
การก่อเกิด	การรวมกลุ่มของผู้บุกรุกในพื้นที่ของรัฐ (กรมศิลปากร) และผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาสกลุ่มครอบครัวขยาย	ผู้ด้อยโอกาสถวายฎีกา ต่อจากนั้นเกิดการรวมกลุ่มผู้บุกรุก กลุ่มครอบครัวขยาย และกลุ่มบ้านเช่า	การรวมกลุ่มของคนจน คนอยากมีบ้านเป็นของตนเอง ส่วนใหญ่อยู่ในอำเภอสนามชัย
กลุ่ม	กลุ่มออมทรัพย์บ้านมั่นคง	กลุ่มออมทรัพย์บ้านมั่นคง	กลุ่มออมทรัพย์บ้านมั่นคง
การออม	ชุมชนศรีสรรเพชร	ดอนเจดีย์	สนามชัย
กลุ่มสหกรณ์	สหกรณ์บริการศรีทวารวดี จำกัด	สหกรณ์บริการบ้านมั่นคง ดอนเจดีย์ จำกัด	สหกรณ์ บ้านมั่นคง วัดลาวทอง จำกัด
การเช่าพื้นที่	การเช่าที่ดินจากกรมธนารักษ์ (พื้นที่ขยะของทางเทศบาล)	การเช่าที่ดินกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (สำนักงานจัดรูปที่ดิน)	การเช่าที่ดินจากกรมพุทธศาสนา (วัดลาวทอง)
จำนวนเนื้อที่	1 ไร่ 2 งาน 9 ตารางวา	22 ไร่	12 ไร่
ลักษณะแบบบ้าน	เน้นเอกลักษณ์ของชุมชนโบราณ ประตูบานเพี้ยม และทาสีบ้านแบบโบราณ	บ้านเดี่ยวชั้นเดียว หลังคาหน้าจั่ว ปลูกเรียงเป็นแถว	บ้านเดี่ยวชั้นเดียว และ 2 ชั้น หลังคาหน้าจั่ว
แบบบ้าน	4 แบบ พื้นที่ไม่เกิน 35 ตารางวา	1 แบบ	3 แบบ
ปัญหา/อุปสรรค	- สมาชิกบางคน ยังขาดความเข้าใจ และขาดความร่วมมือ - หน่วยงานในพื้นที่ให้การสนับสนุนเท่าที่ควร - ผู้รับเหมาทำงาน	ความไม่รู้ ลองถูกลองผิด ขาดความช่วยเหลือ และขาดการสนับสนุนของหน่วยงาน การบริหารจัดการสหกรณ์ล้มเหลว	ปัญหาทั้งคน ทั้งการดำเนินการ การวางแผน และการจัดการ รวมถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิก
จุดเด่น	ประธานและทีมที่ปรึกษาเข้มแข็ง (ผู้เกษียณอายุ)	คณะกรรมการมีความมุ่งมั่น และพึ่งตนเอง	ความเป็นสู้ของประธานชุมชน และไม่ย่อท้อ

ภาพที่ 18 กิจกรรมศึกษาดูงานบ้านมั่นคง จังหวัดสุพรรณบุรี (3)

กิจกรรมที่ 3 การพัฒนาอาชีพ และรายได้เสริมของสมาชิกบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม

เป็นกิจกรรมพัฒนาศักยภาพ และการยกระดับรายได้ชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกบ้านมั่นคงมีรายได้ที่เพียงพอต่อรายจ่ายของครอบครัวในภาวะเศรษฐกิจปัจจุบัน ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี และตระหนักถึงความสำคัญด้านเศรษฐกิจของสมาชิกบ้านมั่นคง จึงได้จัดทำโครงการพัฒนาอาชีพ และรายได้เสริมของสมาชิกบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการการเสริมสร้างความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่น เพื่อสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย ภายใต้แผนการวิจัย และพัฒนาการบูรณาการความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความเป็นเมืองน่าอยู่ การดำเนินการครั้งนี้มีสมาชิกเข้าร่วมประมาณ 30 คน ส่วนใหญ่เป็นแม่บ้าน และผู้สูงอายุ รวมทั้งผู้สนใจทั่วไปที่ต้องการมีรายได้เสริม การพัฒนาอาชีพ และรายได้เสริมของสมาชิกบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามครั้งนี้ได้รับความอนุเคราะห์จากอาจารย์สาขาวิชาการโรงแรม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร มีรายละเอียดดังตารางที่ 16

ภาพที่ 19 กิจกรรมการอบรมการพัฒนาอาชีพและรายได้เสริม

ตารางที่ 16 การจัดทำบุหงารำไป เครื่องหอมโบราณ

การจัดทำบุหงารำไป เครื่องหอมโบราณ	
อุปกรณ์	
1. ผ้าตาข่ายสีเงิน ผ้าตาข่ายสีทอง	2. ดิ้นสีเงิน /สีทอง
3. ริบบิ้นสีทอง /สีเงิน	4. กระดาษแข็ง ตัดรูปใบโพธิ์
5. ลวดพันก้าน	6. ด้าย เข็ม
7. กาว	8. กลีบดอกไม้แห้ง
9. น้ำหอม	10. เทียนอบ
11. โถแก้วสำหรับอบกลีบดอกไม้	
<p>วิธีทำบุหงาแห้ง นำกลีบดอกไม้สด เช่น มะลิ กุหลาบมอญ กระจ่างดา พิกุล บานไม่รู้โรย ชมณาต ไปตากจนแห้งสนิท (ราว 1 สัปดาห์) ดอกกุหลาบควรตากในที่ร่มจะได้สีสวย ดอกมะลิ ควรตากแดดให้หมดความชื้น นำบุหงาแห้งใส่หม้อเคลือบ หรือโถแก้ว จุดเทียนอบ จนไส้เทียนแดงจัดดับเทียน ควันเทียนจะลอยฟุ้งขึ้นมา วางเทียนบนตะคัน (ถ้วยดินเผาเล็ก ๆ) ใส่ในหม้อบุหงาแห้ง แล้วปิดฝาจำไว้จนหมดควัน ราว 10-15 นาที แล้วนำเทียนออกมาจุดใหม่ ราว 5-7 ตั้ง (ครั้ง) จนบุหงาซบกลิ่นหอมจนพอใจเต็มที่ ผสมหัวน้ำหอมทั้ง 5 กลิ่น ได้แก่ มะลิ กุหลาบ กระจ่างดา ไฮยาซินท์ และลำเจียกอย่างละเท่า ๆ กัน ฉีดพรมบนบุหงาแห้ง คลุกเคล้าให้เข้ากัน และพักไว้</p>	
<p>วิธีทำบุหงาสด นำกลีบดอกไม้สด เช่น มะลิ กุหลาบมอญ กระจ่างดา พิกุล บานไม่รู้โรย ชมณาต มาคลุกรวมกัน ผสมหัวน้ำหอมทั้ง 5 กลิ่น ได้แก่ มะลิ กุหลาบ กระจ่างดา ไฮยาซินท์ และลำเจียกอย่างละเท่า ๆ กัน จะได้หัวน้ำหอมกลิ่นคลาสสิก พรมหัวน้ำหอมลงในกลีบดอกไม้ คลุกเคล้าให้เข้ากันเบา ๆ บรรจุบุหงาสดใส่ถุงผ้าโปร่ง ใช้สร้างหอมในห้อง หรือในรถ ไม่ควรเก็บในที่อับ เช่น ตู้เสื้อผ้า เพราะอาจทำให้ดอกไม้ขึ้นรา เมื่อแห้งแล้วจึงใช้งานได้เหมือนบุหงาแห้ง</p>	

ตารางที่ 16 (ต่อ)

การจัดทำบุหงารำไป เครื่องหอมโบราณ	
แบบที่ 1 การทำพัดโบก	แบบที่ 2 การทำร่ม
<p>นำผ้าตาข่ายสีเงิน หรือสีทอง 2 ใบประกบกัน วางแบบใบโพธิ์ ตัดตามแบบเนา หรือต้น ตามขอบให้แน่น เว้นช่องไว้ด้านหนึ่งสำหรับบรรจุบุหงาแห้ง แบ่งถุงตาข่าย ด้านละ 2 ใบให้กลายเป็นช่องตรงกลางก้านลวด พันด้วยริบบิ้นสีทอง ใส่ลวดพนัก้านตรงกลาง เตรียมไว้เพื่อเป็นก้านพัดโบก ใส่บุหงาแห้งลงไปให้เต็ม แต่ไม่มากเกินจนใบโพธิ์แตก เย็บปิดช่อง ใส่บุหงาติดดินตามขอบบุหงาด้วยกาว เพื่อปิดเส้นด้ายทั้งด้านหน้า และด้านหลัง แล้วตกแต่งถุงด้วยดินทอง ดอกไม้ ใบไม้ นำไปแขวนตกแต่งในห้อง ทียบผ้า ตุ้มเสื้อผ้า หรือให้เป็นของขวัญ ของที่ระลึก ของชำร่วย</p>	<p>วิธีการเหมือนกับการทำพัดโบก สิ่งที่แตกต่างคือรูปทรง และวิธีการทำร่ม มีรายละเอียดดังนี้ นำผ้าโปร่ง วางแบบครึ่งวงกลมตัดตามแบบเนา หรือต้น ตามขอบลูกไม้ให้แน่น ประกบผ้าโปร่ง เย็บให้เป็นรูปกรวย ลวดพนักด้วยริบบิ้น ใส่ลวดพนัก้านตรงกลาง เตรียมไว้เพื่อเป็นก้านร่ม ใส่บุหงาแห้งลงไปให้เต็ม แต่ไม่ควรมากเกินไป เย็บปิดช่องใส่บุหงาด้วยเข็มและด้าย แล้วตกแต่งร่มด้วย ริบบิ้น ดอกไม้ ใบไม้ นำไปแขวนตกแต่งในห้อง ทียบผ้า ตุ้มเสื้อผ้า หรือให้เป็นของขวัญ ของที่ระลึก ของชำร่วย</p>
<p>เมื่อทำพัดโบก หรือทำร่ม เรียบร้อยแล้ว ควรบรรจุไว้ในถุงแก้ว และปิดผนึกให้เรียบร้อย เพื่อเก็บรักษากลิ่นหอมของกลีบดอกไม้แห้ง</p>	
	

การดำเนินการ และการจัดทำแผนการตลาด

การดำเนินกิจกรรมพัฒนาศักยภาพ และการยกระดับรายได้ชุมชน มีการถอดบทเรียน และจัดทำแผนการตลาดภายใต้แนวคิด

1. คุณค่าสินค้า

การเลือกวัสดุที่ใช้นำมาจากท้องถิ่น เช่น ดอกไม้ ใบไม้ แหล่งที่มา ได้แก่ โรงแรม ที่พัก รีสอร์ท หรือวัด เป็นแหล่งใหญ่ที่มีดอกไม้จำนวนมาก ซึ่งได้จากการจัดงานต่าง ๆ

2. กลุ่มเป้าหมาย

นักท่องเที่ยว ผู้ที่มาศึกษาดูงาน ผู้สนใจทั่วไป

3. แหล่งจัดจำหน่าย

ตามแหล่งท่องเที่ยว ตลาดนัด ตลาดน้ำ ถนนคนเดิน หน่วยงานราชการ โรงแรม ที่พัก รีสอร์ท และวัด รวมทั้งช่องทางออนไลน์ของชุมชน และหน่วยงานราชการในท้องถิ่น

4. การประชาสัมพันธ์

สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อออนไลน์ และตัวอย่างจัดแสดง

5. การพัฒนาต่อยอด

เพิ่มความหลากหลายของรูปแบบ และราคาที่ผู้สนใจสามารถเข้าถึง เน้นความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น และยกระดับการเป็นสินค้าชุมชน หรือ OTOP

ภาพที่ 20 กิจกรรมการจัดทำบุหงารำไป เครื่องหอมโบราณ

บทที่ 7

การสังเคราะห์ระบบและกลไกความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่น สู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย

จากผลวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการจัดเวทีระดมสมอง และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ดังกล่าวพบว่า ระบบและกลไกความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย มีสิ่งที่จะต้องพิจารณาดังนี้

1. สภาพที่เป็นอยู่จริง

เป็นที่ทราบว่าการโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม ถือกำเนิดจากการรวมกลุ่มของผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส ที่ต้องการอยากมีบ้านและที่ดินเป็นของตนเอง โดยได้รับความช่วยเหลือและสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายพัฒนาท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลตำบลท่ามะขาม สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี กรมธนารักษ์พื้นที่กาญจนบุรี และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากวันแรกจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2557 – 2563) เป็นเวลา 7 ปีกว่า สิ่งทีโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม ได้ดำเนินการไปแล้วและที่ยังไม่ดำเนินการ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 17 การดำเนินการโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม

ปี พ.ศ.	สถานะ	รายละเอียด
2557	ดำเนินการแล้ว	มีการสำรวจ: ผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส ในตำบลท่ามะขาม อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี รวมทั้งพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาสในเมืองและชนบท รวมทั้งโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตกลุ่มคนไร้บ้าน
2558	ดำเนินการแล้ว	มีการรวมกลุ่มสมาชิก: การรวมกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส ใน 5 หมู่บ้าน 1 ชุมชน จังหวัดกาญจนบุรี ส่วนใหญ่ไม่มีที่ดิน หรือที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง เป็นบ้านเช่า บางรายถูกไล่ออกจากพื้นที่ ปัจจุบันมีสมาชิกอยู่ 130 ครั้วเรือน

ตารางที่ 17 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	สถานะ	รายละเอียด
2558	ดำเนินการ แล้ว	มีการออม: กลุ่มออมทรัพย์บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม ประกอบด้วย 5 กองทุน ได้แก่ กองทุนออมทรัพย์ (ออมสัจจะ) กองทุนออมสมทบเพื่อที่อยู่อาศัย (ออม 10%) กองทุนรักษาดินรักษาบ้าน กองทุนสวัสดิการ กองทุนบริหารจัดการ
2560	ดำเนินการ แล้ว	มีการขอใช้ที่ดิน: พื้นที่ราชพัสดุจำนวน 27 ไร่ 0 งาน 79 ตารางวา ของกรมธนารักษ์พื้นที่กาญจนบุรี กระทรวงการคลัง
2560	ดำเนินการ แล้ว	มีแบบบ้านและราคา: ประกอบด้วย 4 แบบ ดังนี้ <u>แบบที่ 1</u> บ้านเดี่ยวชั้นเดียวหลังคาทรงจั่วเดี่ยว พื้นที่ 48 ตารางเมตร ราคา 300,000 บาท <u>แบบที่ 2</u> บ้านเดี่ยวชั้นเดียวหลังคาทรงโมเดิร์น พื้นที่ 48 ตารางเมตร ราคา 275,000 บาท <u>แบบที่ 3</u> บ้านแฝดชั้นเดียวหลังคาทรงโมเดิร์น พื้นที่ 48 ตารางเมตร ราคา 245,000 บาท <u>แบบที่ 4</u> บ้านแฝดชั้นเดียวหลังคาทรงโมเดิร์น พื้นที่ 35 ตารางเมตร ราคา 192,500 บาท
2563	อยู่ ระหว่าง ดำเนินการ	การจัดตั้งสหกรณ์: การเสนอขอจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์ ประเภทสหกรณ์บริการ ในนามสหกรณ์เคหะสถานเมืองท่ามะขาม จำกัด ตอนนี้อยู่ระหว่างการพิจารณาของนายทะเบียนสหกรณ์จังหวัด
.....	รอ ปรับปรุง	การวางแผนและผังบ้าน: ในช่วงเริ่มต้นของการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง ทางกลุ่มสมาชิกเคยมีการวางแผนและผังบ้าน โดยใช้สถาปนิกชุมชน และเจ้าหน้าที่กองช่าง ร่วมพิจารณา ในตอนนั้นมีสมาชิกประมาณ 210 หลังคาเรือน ปัจจุบันมีสมาชิกเหลืออยู่ 130 คร่าวเรือน ซึ่งต้องมีการปรับปรุงวางแผน และผังบ้านใหม่อีกครั้ง เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการใช้สอยพื้นที่ ให้มีความเหมาะสมมากที่สุด

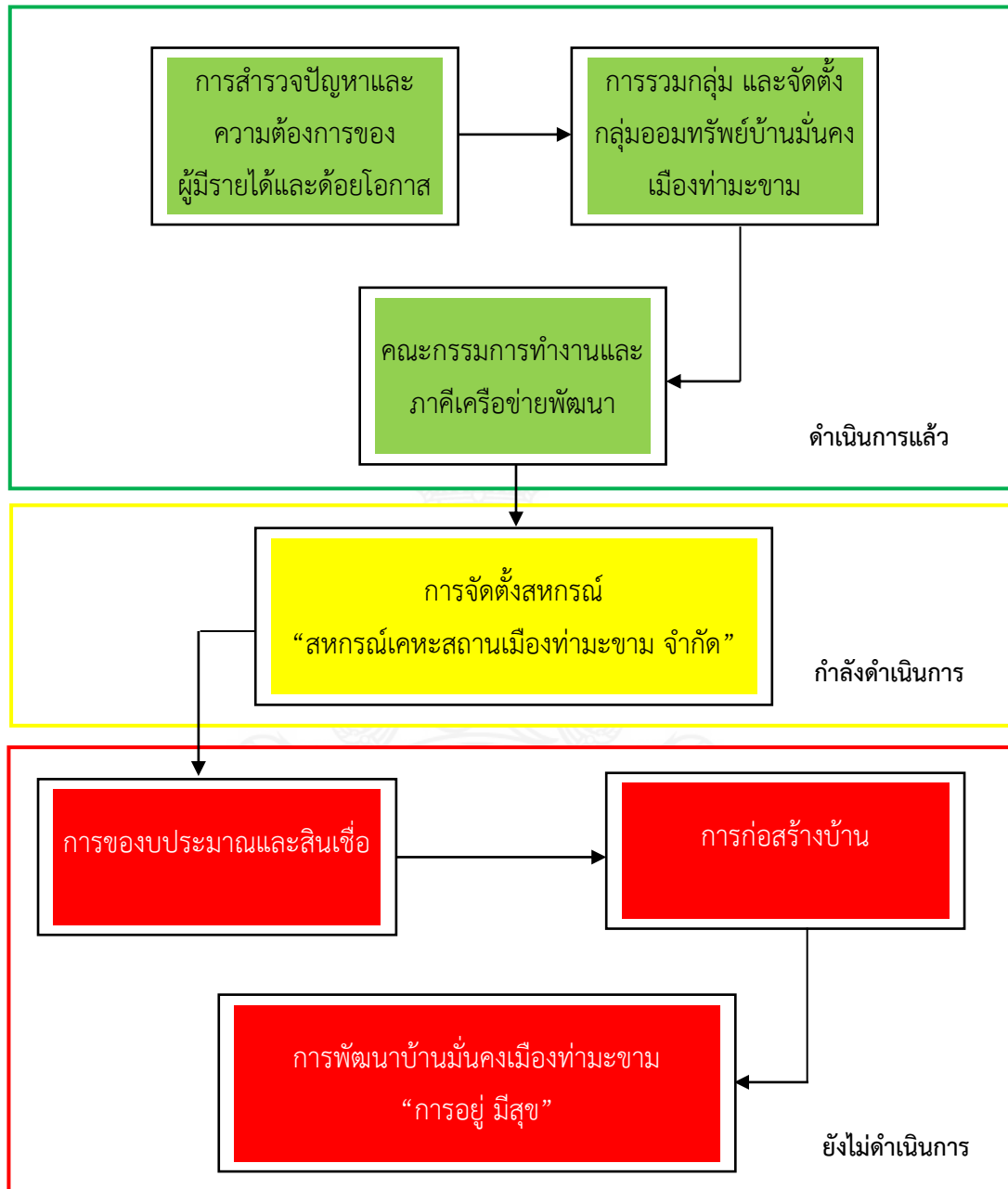
ตารางที่ 17 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	สถานะ	รายละเอียด
.....	ยังไม่ ดำเนินการ	การทำสัญญาเช่าที่: โครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม จะถูกก่อสร้างบนที่พื้นดินใหม่ของกรมธนารักษ์ เป็นที่ราชพัสดุ ดังนั้นจึงต้องมีการทำสัญญาเช่าเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย หนังสือสัญญาเช่านี้เป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ใช้ประกอบการอนุมัติงบประมาณจากทางสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช.
.....	ยังไม่ ดำเนินการ	การของบประมาณจาก พอช.: หลังจากมีการรวมกลุ่ม มีการออม มีสหกรณ์ มีพื้นที่และหนังสือสัญญาเช่า มีการออกแบบวางผังชุมชน มีแบบบ้านและราคา จากนั้นจึงทำเรื่องขอสินเชื่อต่อคณะทำงานของ พอช. เพื่อพิจารณากลับกรอง
.....	ยังไม่ ดำเนินการ	การพิจารณากลับกรอง: งบประมาณที่พิจารณาเริ่มจาก (1) งบพัฒนาระบบสาธารณูปโภคชุมชน 45,000 บาทต่อครัวเรือน (45,000 บาท × 130 ครัวเรือน = 5,850,000 บาท) เป็นงบสร้างบนพื้นที่ดินใหม่ เพื่อพัฒนาด้านกายภาพ หรือปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน เช่น งานถมดิน งานทำถนน งานลูกรัง การวางท่อน้ำ วางระบบไฟฟ้า ฯลฯ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดังกล่าว เช่น การถมดิน สามารถใช้งบประมาณได้ไม่เกิน 30% ของงบพัฒนาระบบสาธารณูปโภคชุมชน (2) งบอุดหนุนการพัฒนาที่อยู่อาศัย 25,000 บาท/ครัวเรือน (25,000 บาท × 130 ครัวเรือน = 3,250,000 บาท) เป็นงบอุดหนุน หรือสมทบการก่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ งบนี้ไม่ใช่งบซ่อมแซม หรือตกแต่งบ้าน แต่เป็นงบช่วยเหลือแก่ผู้ก่อสร้างบ้านใหม่ให้กับสมาชิก เป็นการลดภาระค่าก่อสร้างบ้านตามความจำเป็น (3) งบบริหารจัดการปรับปรุงชุมชน (5%) เป็นงบอุดหนุนโดยอนุมัติพร้อมกับการอนุมัติงบประมาณระบบสาธารณูปโภคชุมชน คิดเป็นร้อยละ 5 ของงบสาธารณูปโภค โดยมีเกณฑ์ขั้นต่ำ ไม่ต่ำกว่า 50,000 บาท และไม่เกิน 500,000 บาท ดังนั้นถ้าโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม ได้รับงบพัฒนาระบบสาธารณูปโภคชุมชนจำนวน 5,850,000 บาท จะได้รับงบบริหารจัดการปรับปรุงชุมชน (5%) จำนวน 292,500 บาท

ตารางที่ 17 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	สถานะ	รายละเอียด
		งบประมาณดังกล่าวนี้เป็นค่าใช้จ่าย และสนับสนุนการบริหารจัดการโครงการบ้านมั่นคง โดยแยกเป็น 2 ส่วน คือ งบประมาณสนับสนุนชุมชน เครือข่าย (50%) ของงบบริหารจัดการปรับปรุงชุมชน ในที่นี้คือ 146,250 บาท และงบประมาณสนับสนุน เครือข่ายภาคีพัฒนาที่ทำงานร่วมกับชุมชน (50%) คือ 146,250 บาท เช่นกัน งบดังกล่าวนี้ใช้กับกิจกรรม เช่น ค่าใช้จ่ายการประชุมกลุ่ม การวางแผน การออกแบบติดตามการบริหารงานก่อสร้าง การประสานงานกับหน่วยงาน หรือเป็นค่าตอบแทนผู้เชี่ยวชาญ หรือบุคคลภายนอก
.....	ยังไม่ ดำเนินการ	การขอสินเชื่อ: สินเชื่อเพื่อการพัฒนาที่อยู่อาศัย (เช่าที่ดิน และปลูกสร้างบ้าน) พอช. สนับสนุนสินเชื่อครัวเรือนละไม่เกิน 300,000 บาท ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 4 บาทต่อปี
.....	ยังไม่ ดำเนินการ	การก่อสร้างบ้าน: ในที่นี้เริ่มตั้งแต่การเตรียมการก่อสร้าง (สรุปเนื้องานทั้งหมด และงบประมาณ การขออนุญาตก่อสร้าง (ถ้ามี) การลำดับก่อน – หลังการก่อสร้าง การจัดทีมสำรวจราคาวัสดุ การเลือกรูปแบบการก่อสร้าง โดยการสืบราคา หรือประกวดราคา (จัดทำเอง/รับเหมา ทั้งหมด/รับเหมา เฉพาะค่าแรง) การจัดทำสัญญา) การบริหารงานก่อสร้าง (การวางแผนก่อสร้าง (กำหนดเวลา/งวดงาน/แบ่งหน้าที่/สำรวจแหล่งวัสดุ/เครื่องจักร/ระบบการเงินและบัญชี การทำการก่อสร้าง (จัดทำบันทึกการทำงาน/เบิกจ่ายวัสดุ) การตรวจรับงาน (การตรวจงวดโดยคณะทำงาน เจ้าของบ้าน และภาคีที่แต่งตั้งขึ้น รวมทั้งเจ้าของบ้าน/ชุมชนยอมรับ การประกันคุณภาพและการปิดโครงการ (การกำหนดระยะเวลา และขอบเขต การประกันคุณภาพ และการดูแลรับผิดชอบหลังก่อสร้างบ้านแล้วเสร็จ การประชุมสรุปปิดโครงการก่อสร้างบ้าน)
.....	ยังไม่ ดำเนินการ	การพัฒนาและการดูแลชุมชน: หมายถึง การดูแลระบบ/กองทุนชุมชน/ระบบสวัสดิการ/การพัฒนาคุณภาพชีวิต/อื่น ๆ สู่การอยู่ดีมีสุข

จากที่กล่าวข้างต้นสามารถสรุปเป็นลำดับภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 21 ลำดับการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม

2. สภาพคาดหวัง

โครงการบ้านมั่นคงเป็นนโยบายของรัฐ เพื่อแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส ให้มีบ้านและที่ดินเป็นของตนเอง สอดคล้องกับวิถีชีวิต และความสามารถในการจ่ายของคนในชุมชน เป็นการจัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน ผ่านการมีส่วนร่วม และการดำเนินงานในกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส โครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม “บ้านที่มากกว่าคำว่าบ้าน” เป็นฝันของผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส เกิดจากการรวมกลุ่ม การเชื่อมโยงทั้งคน หน่วยงาน งบประมาณ และการดำเนินการต่าง ๆ ผ่านการเรียนรู้ การลงมือปฏิบัติ กว่าจะมาถึงวันนี้โครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม ค่อนข้างใช้เวลานาน เริ่มตั้งแต่

(1) **การทำความเข้าใจ และการสำรวจปัญหาความต้องการ** โดยส่วนใหญ่เป็นคนที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งมีปัญหาด้านที่อยู่อาศัยเป็นหลัก

(2) **การรวมกลุ่มการออม** ในรูปแบบกลุ่มออมทรัพย์บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม เป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินการ และการบริหารจัดการทุนในชุมชน หรือกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส เป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างบ้านโดยชุมชน

(3) **คณะกรรมการและทีมงานพัฒนา** โดยแกนนำหลักมาจากผู้แทนกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส ซึ่งเป็นสมาชิกในโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม ดำเนินการพัฒนาที่อยู่อาศัย ร่วมกับภาคีเครือข่ายพัฒนาชุมชน ในพื้นที่ได้แก่ เทศบาลตำบลท่ามะขาม สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี กรมธนารักษ์พื้นที่กาญจนบุรี และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

(4) **การจัดตั้งสหกรณ์** ในพื้นที่คือ สหกรณ์เคหะสถานเมืองท่ามะขาม จำกัด เป็นสถาบันการเงินในลักษณะนิติบุคคล โดยมีหน่วยงานในสังกัดกรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้คำแนะนำ และเป็นเงื่อนไขหนึ่งของการสร้างบ้าน หน้าที่ของสหกรณ์เคหะสถานเมืองท่ามะขาม จำกัด คือ การดูแลสินเชื่อการซื้อ/เช่าที่ดินและการปลูกสร้างบ้าน การส่งค่างวดผ่อนชำระค่าบ้าน รวมทั้งการออมต่าง ๆ ภายใต้โครงการบ้านมั่นคง โดยมีสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. สังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สนับสนุนสินเชื่อดังกล่าว ซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างการขอจดทะเบียนจัดตั้งเป็นสหกรณ์เคหะสถานเมืองท่ามะขาม จำกัด

(5) **การของบประมาณก่อสร้างบ้าน** จากหน่วยงานหลัก คือ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. โดยหลักเกณฑ์พิจารณา คือ ชุมชนเป็นเจ้าของโครงการ เน้นการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยที่ครอบคลุมทั้งเมือง เชื่อมโยงการทำงาน สนับสนุน และสร้างการเรียนรู้ สร้างการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น สถาบันการศึกษา และชุมชน งบประมาณหลักที่สนับสนุน ได้แก่

งพัฒนาระบบสาธารณูปโภคชุมชน งบอุดหนุนการพัฒนาที่อยู่อาศัย งบบริหารจัดการปรับปรุงชุมชน

(6) **ที่ดิน และการก่อสร้าง** โครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามเป็นโครงการที่ก่อสร้างบ้านบนพื้นที่ดินใหม่ ในลักษณะของการเช่าพื้นที่ราชพัสดุของกรมธนารักษ์ ในสังกัดของกระทรวงการคลัง ขณะนี้ยังไม่มีการทำสัญญาเช่าที่ดิน ต้องรอจนกว่าการจัดตั้งสหกรณ์เคหะสถานเมืองท่ามะขาม จำกัด แล้วเสร็จ แต่ตอนนี้มีเพียงการทำข้อตกลงขอใช้ที่ดินจากกรมธนารักษ์ (ที่ราชพัสดุ) เพื่อทำรังวัดที่ดิน ทำแผนผังแปลงที่ดิน ทำแผนผังแสดงการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ราชพัสดุ รวมทั้งการออกแบบบ้าน สำหรับการก่อสร้างบ้านจะเริ่มดำเนินการได้ ต้องได้รับอนุมัติงบประมาณในรูปสินเชื่อจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือพอช. ส่วนขั้นตอนการก่อสร้างประกอบด้วย การเตรียมการก่อสร้าง การบริหารงานก่อสร้าง การตรวจรับงาน และการประกันคุณภาพ

(7) **การพัฒนาบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามเพื่อการอยู่ดีมีสุข** หลังจากโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามดำเนินการก่อสร้างแล้วเสร็จ ด้วยกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมพัฒนา การดำเนินการหลังนี้คือ การทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสู่การจัดการตนเอง โดยเฉพาะเรื่องสวัสดิการชุมชน การเพิ่มรายได้ และลดรายจ่ายด้วยการพัฒนาอาชีพ การสร้างรายได้เสริม การพัฒนาพื้นที่สีเขียว การปลูกผักสวนครัว รวมทั้งพัฒนาเด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาส ตลอดจนการพัฒนาให้เป็นชุมชนต้นแบบของการอยู่ดีมีสุข บนพื้นฐานการใช้ชีวิตตามหลักคิดเศรษฐกิจพอเพียง

จากที่กล่าวข้างต้น สิ่งที่คาดหวังหลังจากนี้ คือ การเร่งดำเนินการ และติดตามการขอจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์เคหะสถานเมืองท่ามะขาม จำกัด รวมถึงการดำเนินการต่อ ๆ ไป ต้องมีความชัดเจน ต้องดำเนินการด้วยความรอบคอบ ต้องประชุมชี้แจง และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพราะจากการศึกษาดูงานโครงการบ้านมั่นคงในจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่าทุกโครงการมีปัญหา และอุปสรรคที่หลากหลาย แตกต่างกันตามบริบทพื้นที่ อาทิ ปัญหาความร่วมมือ และการสนับสนุนของหน่วยงาน ภาศึเครือข่ายพัฒนา ปัญหาการบริหารจัดการของคณะกรรมการ และสมาชิกโครงการบ้านมั่นคง ปัญหาการดำเนินการ และการจัดการสหกรณ์ ปัญหาการดำเนินการก่อสร้าง แบบแปลน การควบคุมงาน ปัญหาระบบโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ประปา ไฟฟ้า ฯลฯ ปัญหาการผ่อนชำระคืนเงินของสมาชิก ปัญหาด้านเอกสาร และการนำเสนอของงบประมาณต่อหน่วยงาน รวมทั้งอื่น ๆ ทำให้หลายโครงการ มีการดำเนินงานที่ค่อนข้างใช้เวลายาวนาน จนบางครั้งทำให้สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงถอดใจ ขาดความเชื่อมั่น ในที่สุดต้องถอนตัวการเป็นสมาชิกบ้านมั่นคง เพราะความฝัน ความอยากมีบ้านเป็นของตนเองดูเลือนลาง

แต่สำหรับโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม มีจุดเด่นดังนี้

(1) **สมาชิก** ในที่นี้คือ สมาชิกและคณะกรรมการ ผู้นำชุมชน มีความเชื่อมั่นในการทำงานร่วมกัน เพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของตนเองได้ เริ่มจากการร่วมคิด ร่วมแก้ปัญหา รวบรวม เป็นกรสร้างวินัยทางการเงิน และเป็นพื้นฐานของการสร้างบ้าน รวมทั้งร่วมดำเนินการ มีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน ร่วมแลกเปลี่ยน และพัฒนาในฐานะสมาชิกโครงการบ้านมั่นคง

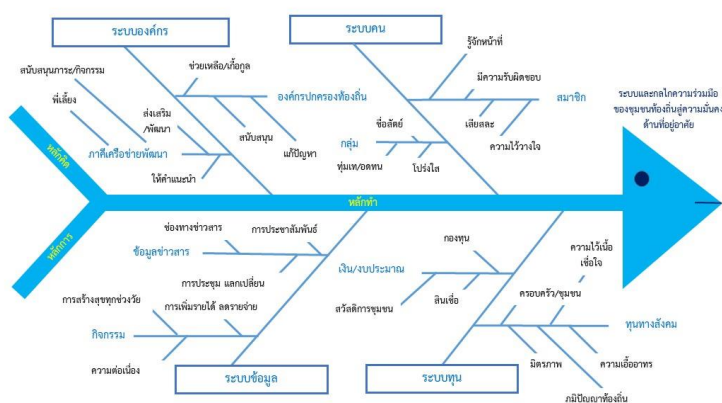
(2) **หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง** ในที่นี้คือ เทศบาลตำบลท่ามะขาม สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี กรมธนารักษ์พื้นที่กาญจนบุรี สหกรณ์จังหวัด ให้ความสำคัญในการแก้ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส รวมทั้งสนับสนุน เอื้ออำนวย ประสานงาน และประสานคน

(3) **เงินทุน** ในที่นี้คือ ทุน หรืองบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งทุนซึ่งเกิดจากการออมทรัพย์ของกลุ่มสมาชิกซึ่งมีวินัยการออมที่ดี มีความรับผิดชอบทำให้มีเงินในกองทุนต่าง ๆ อยู่ในสัดส่วนที่สูง

(4) **การเรียนรู้** ในที่นี้คือ การเข้าอบรม การประชุมสัมมนา การศึกษาดูงาน นำมาประยุกต์กับการดำเนินโครงการบ้านมั่นคงให้ขับเคลื่อนได้ดีที่สุด นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกของโครงการ ในเรื่องการลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้ การเสริมสร้างอาชีพ และรายได้เสริม เพื่อนำมาใช้จุนเจือครอบครัว ตลอดจนให้ความสำคัญกับเด็ก เยาวชน และผู้สูงอายุ ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งด้านกาย จิตใจ สังคม และปัญญาเช่นกัน

3. ระบบ และกลไกความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย

จากสภาพความจริง และความคาดหวัง การดำเนินงานของโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม จะสำเร็จลุล่วงได้ต้องอาศัยระบบและกลไกทั้ง 4

ภาพที่ 22 ภาพก้างปลา ระบบ และกลไกความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่น

1. ระบบคน ในที่นี้ หมายถึง สมาชิกและกลุ่มสมาชิกที่ประกอบด้วย คณะกรรมการ บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม รวมถึงคณะกรรมการที่ดูแล และบริหารงานกองทุนต่าง ๆ ในโครงการ บ้านมั่นคง เป็นพื้นฐานสำคัญของการผลักดัน และขับเคลื่อนให้โครงการบ้านมั่นคงเกิดความสำเร็จ ดังนั้นกลไกสำคัญในระบบคน คือ การสร้างความตระหนักรู้ การเห็นคุณค่าแห่งตนในการมีส่วนร่วม ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามขั้นตอนของการสร้างบ้าน สมาชิก และกลุ่มต้องมีความเสียสละส่วนตัว และส่วนรวม โดยให้ความสำคัญกับการเข้าร่วมกิจกรรม เข้าร่วมประชุมกลุ่ม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมถึงการเข้าร่วมอบรมสัมมนา อีกทั้งต้องรู้จักบทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบ เช่น รู้จักการส่งเงิน เข้ากองทุน การส่งผ่อนชำระค่างวดบ้านที่ตรงเวลา สมาชิกทุกคนต้องมีความไว้วางใจต่อผู้แทนที่ ถูกเลือก ให้เป็นคณะกรรมการดำเนินการในโครงการบ้านมั่นคง และคณะกรรมการที่ถูกรับเลือกนั้น ต้องมีความตั้งใจในการทำงาน มีความมุ่งมั่นทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความโปร่งใส และไม่เลือกปฏิบัติ

2. ระบบองค์กร ในที่นี้คือ องค์กรปกครองท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลตำบลท่ามะขาม และ ภาศึเครือข่ายพัฒนา ประกอบด้วย สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี กรมธนารักษ์พื้นที่กาญจนบุรี สหกรณ์จังหวัด รวมถึงหน่วยงาน อีกระยะ และเอกชนที่เกี่ยวข้อง เป็นระบบหลักที่มีความสำคัญต่อโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม ให้เป็นรูปธรรม และสำเร็จลงได้ ทั้งนี้เพราะการดำเนินการทุก ๆ ขั้นตอน ต้องอาศัยระบบองค์กร ในการขับเคลื่อน ช่วยเหลือ และแก้ไขปัญหาให้กับสมาชิก และกลุ่มบ้านมั่นคง รวมทั้งการผลักดัน เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นให้กับสมาชิก และกลุ่มบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การจัดการสภาวะแวดล้อม รวมถึงโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ และแหล่งผลประโยชน์ ที่เป็นส่วนส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี ระบบองค์กรดังกล่าวจะขับเคลื่อนได้ดี ต้องอาศัย กลไกหลักคือ การบริหารจัดการองค์กรตามหลักธรรมาภิบาล มีความโปร่งใส ไม่เลือกปฏิบัติ หรือ หาผลประโยชน์จากโครงการบ้านมั่นคง ต้องดำเนินการตามภารกิจ สนับสนุนการดำเนินการ และ กิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการบ้านมั่นคง เป็นที่เล็ง ให้คำแนะนำ สนับสนุนการมีส่วนร่วม อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการจัดหาแหล่งทุน แหล่งเรียนรู้ และอื่น ๆ ตามความเหมาะสม ดำเนินต่อยอด การพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สมาชิก และกลุ่มบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามอยู่ดีมีสุข

3. ระบบข้อมูล ในที่นี้ได้แก่ ข้อมูลข่าวสาร และกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา โครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม โดยเฉพาะข้อมูลข่าวสาร เป็นสื่อกลางที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจ ร่วมกันระหว่างระบบคน และระบบองค์กร ทำให้การขับเคลื่อนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมที่เกิดจากการมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนา และร่วมรับผิดชอบ ผลประโยชน์ ในรูปของการเข้าร่วมประชุม อบรมสัมมนา ศึกษาดูงาน พัฒนาความรู้ และอาชีพ อื่น ๆ จำแนกตามกลุ่ม ตามช่วงวัย ตามนโยบายของรัฐ และตามความต้องการของสมาชิก

และกลุ่มบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามกำหนดขึ้น ระบบข้อมูลดังกล่าวจะมีประสิทธิภาพได้ ต้องอาศัยกลไกดังนี้

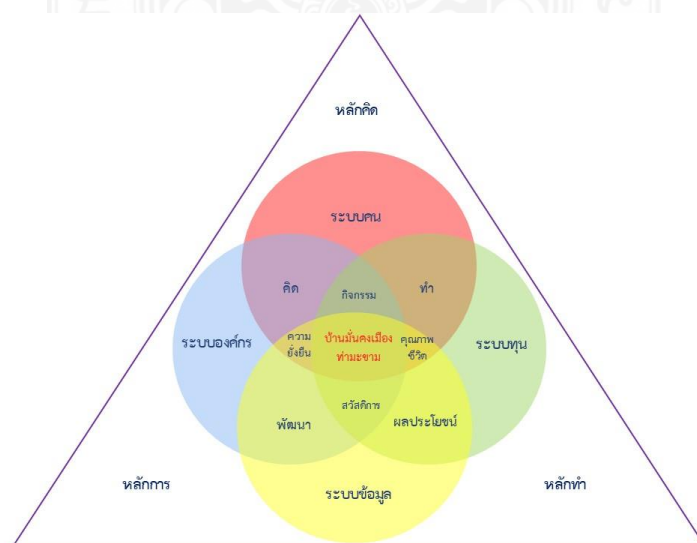
(1) การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร และกิจกรรมต้องมีความต่อเนื่อง รวดเร็ว ต้องมีการติดตามผู้รับข้อมูล รวมทั้งรายเอียดข้อมูลข่าวสาร และกิจกรรมควรครบถ้วนสมบูรณ์

(2) ช่องทางการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร และกิจกรรม ควรมีความหลากหลาย เข้าถึงได้ทุกกลุ่ม ทุกช่วงวัย ประยุกต์ใช้สื่อ เทคโนโลยี รวมทั้งเทคนิคต่าง ๆ ตามบริบทพื้นที่ เพื่อสามารถเข้าถึงสมาชิก และกลุ่มบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามตามที่ต้องการ

(3) รูปแบบสื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร ควรเป็นสื่อข้อความ สื่อภาพ สื่อเสียง หรือสื่อภาพเคลื่อนไหว ที่เข้าใจง่าย และน่าสนใจ

สำหรับกิจกรรม ควรเป็นกิจกรรมพัฒนาทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจเรื่องบ้านมั่นคง การบริหารและการจัดการ การก่อสร้างบ้าน รวมทั้งการติดตามและพัฒนา สำหรับกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิก และกลุ่มบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม ควรมุ่งเน้นการพัฒนาทั้งมิติกาย มิติใจ มิติสังคม และมิติปัญญา ตามบริบทพื้นที่และสภาพเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการเมือง รวมทั้งเทคโนโลยี เพื่อประโยชน์สูงสุดที่สมาชิก และกลุ่มบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามควรได้รับ

4. ระบบทุน ประกอบด้วย ทุนที่เป็นตัวเงิน หรืองบประมาณ และทุนทางสังคม ที่นอกเหนือจากระบบคน ระบบองค์กร และระบบข้อมูลแล้ว ระบบทุนถือว่าเป็นระบบหนึ่งซึ่งมีความสำคัญเช่นกันของการมีบ้าน มีที่อยู่อาศัยเป็นตนเอง โดยเฉพาะทุนที่เป็นตัวเงินหรืองบประมาณ ได้แก่ กองทุน สินเชื่อ และสวัสดิการชุมชน

ภาพที่ 23 การบูรณาการระบบและกลไกความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่น

ระบบและกลไกดังกล่าวจะขับเคลื่อนได้ต้องอาศัยฐานคิดสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ หลักคิด หลักการ และหลักทำ มีรายละเอียดดังนี้

(1) หลักคิด หมายถึง การรวมกลุ่มของผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส เพื่อการมีบ้านมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง โดยการรวมกลุ่มการออม และการดำเนินกิจกรรมในการจัดการที่อยู่อาศัย ผ่านการมีส่วนร่วม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมถึงการนำหลักคิดเศรษฐกิจพอเพียง และการพึ่งตนเองของสมาชิกบ้านมั่นคงให้ตระถึงการใช้ชีวิตอย่างสติ รอบคอบ และตระหนักรู้ในการเห็นคุณค่าแห่งตน รู้จักอดออม และทำสมาธิพิถีพิถัน

(2) หลักการ หมายถึง การดำเนินการของกลุ่มของผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส เพื่อสร้างชุมชนใหม่ที่พึงปรารถนา โดยอาศัยขั้นตอน ดังนี้ (1) การทำความเข้าใจร่วมกันเพื่อการสร้างบ้าน (2) การรวมกลุ่มการออม ในที่นี้คือ การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อฝึกวินัยการออม และหลักประกันการขอสินเชื่อ (3) การจัดตั้งสหกรณ์ เป็นเงื่อนไขสำคัญในโครงการบ้านมั่นคง และแหล่งทุนการให้กู้ยืมเพื่อนำไปก่อสร้างบ้าน (4) พื้นที่ก่อสร้างและออกแบบแปลบ้าน เป็นการขอเช่าพื้นที่สร้างบ้าน ออกแบบและวางผังบ้านเพื่อประโยชน์การใช้สอย (5) การขอขบประมาณหรือสินเชื่อจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. (6) การดำเนินการก่อสร้าง ตามเงื่อนไขและสัญญาการสร้างบ้าน (7) การพัฒนาและการดูแลชุมชน หลังจากการดำเนินการสร้างแล้วเสร็จ มีการส่งมอบงาน สมาชิกบ้านมั่นคงต้องร่วมพัฒนาให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและยั่งยืน รวมถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตทุกมิติของคนในชุมชน

(3) หลักทำ หมายถึง การลงมือปฏิบัติในทุกขั้นตอนของการร่วมสร้างชุมชน โดยอาศัยทุนทางสังคม ในที่นี้หมายถึง การมีความสัมพันธ์ และความเชื่อมโยงของชุมชนผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส สามารถจัดการตนเองเพื่อแก้ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย มีการแลกเปลี่ยนความรู้ และดำเนินกิจกรรมที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย แบ่งได้เป็น 4 ระดับ ได้แก่

3.1 ระดับบุคคลและครอบครัว หมายถึง บุคคล หรือกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส ที่มีความต้องการด้านที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง เป็นผู้เสียสละ และพร้อมเรียนรู้เพื่อนำความรู้ที่ได้มาช่วยชี้แนะ และดำเนินการให้โครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามเกิดผลสำเร็จ บุคคลในที่นี้อาจเป็นผู้มีความรู้ มีความเชี่ยวชาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นผู้มีความจิตอาสา หรือถูกคัดเลือกให้เข้าร่วมดำเนินงานของโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม

3.2 ระดับกลุ่มหรือองค์กรชุมชน หมายถึง การรวมตัวกัน เพื่อร่วมคิด ร่วมทำให้เกิดงานและกิจกรรม โดยมีเป้าหมายเดียวกันคือ การช่วยเหลือเกื้อกูล แก้ไขปัญหาของสมาชิกและชุมชน รวมถึงสร้างการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีให้กับสมาชิกในชุมชนทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การจัดการสภาวะแวดล้อม

3.3 ระดับหน่วยงาน หมายถึง หน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน รวมถึงองค์กรอิสระต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และมีกิจกรรมการดำเนินงาน หรือการสนับสนุนในพื้นที่เพื่อช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาชุมชน รวมถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ

3.4 ระดับเครือข่าย หมายถึง กลุ่มองค์กรชุมชน และสังคมต่าง ๆ ที่มีวัตถุประสงค์และลักษณะการทำงานที่เหมือนกัน หรือคล้ายคลึงกันมีการเชื่อมประสาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้งาน และกิจกรรมร่วมกัน ในด้านเทคนิค วิชาการ ข้อมูลและเงินทุน ซึ่งเกิดขึ้นระหว่างตำบล หรืออำเภอ หรือจังหวัด

บทที่ 8

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) มีรายละเอียดดังนี้

การสรุปผลวิจัย

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ความหมาย ความสำคัญ และปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย มีสิ่งที่พิจารณา ดังนี้

กลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาสซึ่งมีปัญหาด้านที่อยู่อาศัย ในที่นี้หมายถึง ผู้ที่อาศัยอยู่ในตำบลท่ามะขาม รวมทั้งพื้นที่ใกล้เคียงของจังหวัดกาญจนบุรี ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 21-82 ปี แต่งานมีลูกหลาน จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ถึงระดับอาชีวศึกษา นับถือศาสนาพุทธ ภูมิลำเนาเดิมเป็นคนในท้องถิ่น รองลงมาเป็นผู้ที่มาจากต่างจังหวัด เคลื่อนย้ายตามครอบครัว หลังสมรส หรือทำงาน และตั้งถิ่นฐานทำมาหากินไม่น้อยกว่า 20 ปีขึ้นไป มีบทบาทเป็นหัวหน้า หรือผู้นำครอบครัว มีสมาชิกในครอบครัวมากกว่า 4 คนขึ้นไป ลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวใหญ่ หรือครอบครัวขยาย บ้านที่อาศัยอยู่ในปัจจุบันเป็นบ้านของตนเอง แต่เช่าที่ดินซึ่งเป็นที่ราชพัสดุ และที่ดินของวัด เสียค่าเช่าที่ดินปีละ 500 บาท อาศัยอยู่มากกว่า 20 ปีขึ้นไป นอกจากนี้เป็นบ้านเช่า บ้านพักสำหรับคนงาน หรืออาศัยอยู่ห้องเช่าในชุมชนแออัด หรืออาศัยอยู่กับญาติ บางรายอาศัยอยู่บนแฟลรมแม่ น้ำ ไม่มีไฟฟ้าใช้ต้องอาศัยเครื่องปั่นไฟ ใช้น้ำจากแม่น้ำในการอาบน้ำชำระร่างกาย ส่วนน้ำสะอาดเพื่อบริโภคต้องหาซื้อ ลักษณะของบ้านส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ชั้นเดียว สำหรับราคาเช่าบ้านอยู่ระหว่าง 2,000- 3,500 บาทต่อเดือน ไม่รวมค่าน้ำประปา และค่าไฟฟ้า สำหรับสภาพบ้านที่อาศัยนั้นไม่มีความมั่นคงเท่าที่ควร มีความทรุดโทรม ไม่ปลอดภัย บางรายมีปัญหาด้านที่อยู่อาศัย เช่น ถูกไล่ที่ หรือหมดสัญญา หรือยกเลิกการเช่าบ้านและที่ดิน

ด้านคุณภาพชีวิตและความอยู่ดีมีสุข (1) ด้านอาชีพและรายได้ พบว่า ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป มีรายได้ไม่เพียงพอ และไม่มั่นคง โดยเฉพาะช่วงวิกฤตการระบาดของโรคโควิด 19 ได้รับผลกระทบอย่างมาก ส่วนมากไม่มีรายได้เสริม รายได้หลักต่อวันประมาณ 300-400 บาท บางรายมีรายได้จากความช่วยเหลือจากรัฐ เช่น บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ บัตรคนจน เป็นต้น บางรายมีรายได้จากครอบครัว เช่น ลูก หลาน ประมาณเดือนละ 1,000- 2,000 บาท บางรายต้องแบกรับภาระหาเลี้ยงชีพคนในครอบครัว (2) ด้านรายจ่าย หนี้สิน และการออม พบว่า ส่วนใหญ่มีรายจ่ายในชีวิตประจำวัน หรือครัวเรือน ประมาณ 200- 400 บาทต่อวัน นอกจากนี้ยังมีค่าเช่าที่อยู่อาศัย

ค่าไฟฟ้า ค่าประปา บางรายมีรายจ่ายที่ฟุ่มเฟือย เช่น สุรา บุหรี่ และอื่น ๆ รวมถึงการพนัน หรือห่วย ส่วนมากมีหนี้สินครัวเรือน สาเหตุที่เป็นหนี้ เพราะต้องการนำเงินมาใช้จ่ายหมุนเวียนในครอบครัว เป็นหนี้เพื่อการลงทุนค้าขาย และการศึกษาของลูกหลาน สำหรับการออมเงิน ส่วนใหญ่เป็นสมาชิก บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม จึงมีการออมเงินเข้ากองทุนทุกเดือน ประมาณเดือนละ 670 บาท (ขั้นต่ำ) ส่วนการออมเงินในรูปแบบการฝากธนาคารพาณิชย์พบน้อยมาก (3) ด้านสุขภาพอนามัย ส่วนใหญ่ยังไม่ให้ความสำคัญกับการตรวจสุขภาพประจำปี เพราะต้องประกอบอาชีพ มีบางรายที่ให้ความสำคัญ เช่น ไปพบแพทย์ตามนัด หรือหน่วยงานในพื้นที่มีการจัดกิจกรรมตรวจสุขภาพให้ฟรี ส่วนสถานที่ที่ไปรับบริการเมื่อมีปัญหาด้านสุขภาพ ส่วนใหญ่ไปรับบริการที่โรงพยาบาลพหลพลพยุหเสนา และศูนย์บริการสาธารณสุขที่ใกล้บ้าน สำหรับโรคประจำตัวส่วนใหญ่เป็นโรคจากการประกอบอาชีพ นอกจากนี้เป็นโรคตามฤดูกาล มีบางรายเป็นโรคเรื้อรังที่ต้องดูแลตนเอง ในด้านการดูแลตนเอง เมื่อเจ็บป่วย หากมีอาการที่ไม่รุนแรงนัก ส่วนใหญ่นิยมซื้อยาจากร้านขายยาที่มีเภสัชกร บางรายนิยมใช้ยาสมุนไพรซึ่งปลูกไว้ที่บ้านเพื่อช่วยรักษา แต่มีบางรายปล่อยให้หายเอง และไม่หยุดงาน ในด้านการออกกำลังกายส่วนใหญ่ไม่มีความสำคัญเท่าที่ควร เนื่องจากไม่สะดวก ต้องทำงาน ด้านการรักษาพยาบาล ส่วนใหญ่ใช้สิทธิบัตรประกันสุขภาพที่รัฐเป็นผู้ออกให้ หรือประกันสังคม มาตรา 33 และมาตรา 40 และอื่น ๆ (4) ด้านสังคม ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม จึงมีส่วนร่วมอยู่เสมอ ทั้งการร่วมคิด การร่วมปฏิบัติ การเข้าร่วมประชุม การติดตามความก้าวหน้า ของกลุ่มบ้านมั่นคง บางรายเป็นคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ คณะกรรมการจัดตั้งสหกรณ์ บางรายยังมีบทบาทอื่น ๆ ในด้านการถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น พบน้อยมาก ยกเว้นบางราย ถูกเชิญให้ไปถ่ายทอดความรู้ โดยเฉพาะเรื่องการทำเครื่องหนัง การทำจักสาน การทำขนมไทย หรืออาหารพื้นบ้านให้กับเยาวชน และผู้สนใจได้เรียนรู้ รวมถึงสถานศึกษาในพื้นที่ สำหรับการดูแลและการสนับสนุนของคนในครอบครัวและชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่ได้รับการดูแลเป็นอย่างดี ทั้งจากลูกหลาน เพื่อนบ้าน มีความรัก ความเอื้ออาทรต่อกัน โดยเฉพาะหน่วยงานในพื้นที่ให้การ สนับสนุน และการดูแลที่ดี มีการตามติด สอดส่องความทุกข์ยาก ความต้องการ รวมถึงสนับสนุน และประสานงานให้กลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ผลักดันและพัฒนา คุณภาพชีวิตให้คนในท้องถิ่นมีคุณภาพชีวิตที่ดีในทุกมิติ (5) ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ถึงแม้ว่า ที่อาศัยอยู่ในปัจจุบันมีข้อจำกัดต่าง ๆ แต่สมาชิกส่วนใหญ่ก็ให้ความสำคัญเรื่องความสะอาด ความมีระเบียบในที่อยู่อาศัย มีการปลูกต้นไม้ ปลูกพืชผัก ปลูกสมุนไพร ภายในบริเวณที่อยู่อาศัย ให้มีความร่มรื่น บางครอบครัวที่มีผู้สูงอายุจะให้ความสำคัญกับพื้นที่ ซึ่งเป็นจุดเสี่ยงต่อการพลัดตกหกล้ม โดยเฉพาะห้องน้ำ มีอุปกรณ์ราวจับสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งพบไม่มากนักในทุกครัวเรือน ในด้านสิ่งแวดล้อม ความสะอาด เช่น ลานกีฬา ลานกิจกรรม นันทนาการ เครื่องเล่นเด็ก และเครื่องออกกำลังกาย พบเห็นอยู่ตามชุมชนตามศูนย์ส่งเสริมสุขภาพ (6) ด้านการเมือง พบว่าส่วนใหญ่

ให้ความสำคัญ และความร่วมมือกับชุมชน รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างดี จุดเด่นของชุมชน คือ การมีผู้นำท้องถิ่นทั้งระดับชุมชน ระดับตำบล และระดับจังหวัดให้การสนับสนุน และดูแลเป็นอย่างดี มีการประสัมพันธ์ มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สิ่งที่พบเห็นคือ สมาชิกส่วนใหญ่ให้ความสำคัญเรื่องการเมืองท้องถิ่น เพราะเป็นเรื่องใกล้ตัว และผู้แทนท้องถิ่นมีความใกล้ชิดกับคนในชุมชนเป็นอย่างดี มีการไปใช้สิทธิเลือกตั้งผู้แทนที่ตนเองเห็นว่ามีเหมาะสมทุกครั้ง

ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความอยู่ดีมีสุข (1) “การอยู่ดี” หมายถึง การมีที่อยู่อาศัยมั่นคง และปลอดภัย มีรายได้ที่เพียงพอ ไม่มีหนี้สิน พึ่งตนเองได้ มีเพื่อนบ้านที่ดี ได้รับการดูแลจากชุมชน และท้องถิ่น ได้รับสิทธิ และเข้าถึงบริการของรัฐ (2) “มีสุข” หมายถึง มีสุขภาพดี มีร่างกายที่แข็งแรง อยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่ดี สังคมดี มีความเอื้ออาทร เข้าถึงข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยี อยู่พร้อมหน้ากับลูกหลาน มีโอกาสทำบุญ สวดมนต์ไหว้พระ ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตควรเน้น (1) การพึ่งตนเอง เป็นความพยายามช่วยเหลือตนเองให้มากที่สุด ทำอะไรได้ก็ทำ โดยเฉพาะการหาเลี้ยงชีพ ทำตนเองให้มีคุณค่า ต่อตนเอง ต่อคนในครอบครัว และชุมชน ช่วยเหลือ มีจิตอาสา (2) การพึ่งครอบครัว และชุมชน เป็นการสนับสนุนทางสังคมที่มีความใกล้ชิดเน้นการสร้างสุข และการขับเคลื่อนกิจกรรม ของบ้านมั่นคง สนับสนุน และคอยช่วยเหลือ รวมถึงการจัดสวัสดิการทางเลือกให้กับสมาชิกตามความเหมาะสม

ปัญหาความทุกข์ยากด้านที่อยู่อาศัยของกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส มีสาเหตุมาจาก (1) ปัญหาความเป็นเมือง เกิดจากความหนาแน่นของประชากร ที่มาจากการเคลื่อนย้ายแรงงาน และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ สู่ความเป็นเมืองมีเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะจังหวัดกาญจนบุรี เป็นจังหวัดท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติมาท่องเที่ยวจำนวนมากในแต่ละปี สร้างรายได้ สร้างงานให้กับคนในท้องถิ่น และแรงงานต่างถิ่น รวมถึงแรงงานต่างด้าว ดังนั้นการใช้ที่ดิน และที่อยู่อาศัยมีความจำเป็น ทำให้ราคาที่ดิน และที่อยู่อาศัยค่อนข้างมีราคาสูง โดยเฉพาะในเขตเมือง หลายพื้นที่ไม่สามารถขยายได้ เกิดเป็นชุมชนแออัด เป็นแหล่งที่พักอาศัย ราคาถูกของผู้มีรายได้น้อย ซึ่งอยู่ใกล้แหล่งทำมาหากินและรายได้ บางรายที่ไม่สามารถหาแหล่งที่พำนักอาศัยในเมืองได้ หรือถูกขับให้ออกนอกพื้นที่ จะบุกรุกพื้นที่สาธารณะในเขตเมือง เพื่อปลูกสร้างที่พักอาศัย เกิดปัญหาความขัดแย้ง ปัญหาโล่รื้อ และอื่น ๆ (2) ปัญหาสภาพที่อยู่อาศัยที่อยู่อาศัยเป็นหนึ่งในสี่ปัจจัยที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่าปัจจัยด้านอื่น ๆ ดังนั้นสภาพที่อยู่อาศัยของกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส ส่วนใหญ่มีสภาพปัญหาที่ไม่ถูกสุขลักษณะ ขาดแคลนสิ่งอุปโภคและบริโภค เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา ถนน และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ อยู่ในพื้นที่เสี่ยงสภาพที่อยู่อาศัยไม่มั่นคง ปลอดภัยและแข็งแรง สภาพเหล่านี้คือส่วนหนึ่งในชีวิตของกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาสที่อาศัยอยู่ชุมชนแออัด หรือในพื้นที่ที่ตนเองเข้าไปบุกรุก หรือยึดครองเพื่อสร้างเป็นที่อยู่อาศัย (3) ปัญหาความเหลื่อมล้ำ คือความไม่เท่าเทียมทางสังคม อันเป็นผลจากการ

พัฒนาเชิงพื้นที่ ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส ที่ถูกคัดกรอง และเลือกปฏิบัติ ด้วยเครื่องมือชี้วัดทางเศรษฐกิจ รายได้ อาชีพ รวมถึงที่อยู่อาศัย ทำให้ แปรลกแยก และออกห่าง จนไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทรัพยากรได้ โดยเฉพาะแหล่งทุนต่าง ๆ เป็นกลุ่มรอคอยความช่วยเหลือทางสังคม มากกว่าเป็นกลุ่มดำเนินการต่าง ๆ ด้วยตนเอง ปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านที่อยู่อาศัย เป็นปัจจัยสำคัญของการมีตัวตนของกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส ขาดการยอมรับทางสังคม เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน (4) ปัญหาการเข้าถึงแหล่งทุน ในที่นี้คือ ทุนในการก่อสร้างที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นทราบดีว่ากลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทุนของธนาคารพาณิชย์ได้ ด้วยเงื่อนไขต่าง ๆ มากมาย หากเทียบกับแหล่งทุนนอกระบบที่อยู่ใกล้ชิดกับความยากจน และความด้อยค่าทางสังคม ดังนั้นการทำให้กลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส สามารถเข้าถึงแหล่งทุนเพื่อก่อสร้างที่อยู่อาศัยได้ ต้องอาศัยนโยบายจากภาครัฐ คือ โครงการบ้านมั่นคง เป็นโครงการแก้ไขปัญหาและสร้างชุมชนที่มั่นคงของท้องถิ่นสำหรับผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาสได้ดีที่สุด

การนิยาม ความหมาย และความสำคัญของ “เมืองน่าอยู่ และท่ามะขามโมเดล”

ประกอบ 3 มิติ ดังนี้ (1) มิติที่อยู่อาศัย หมายถึง แหล่งพักผ่อนที่สามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้อิสระ มีขนาดที่เหมาะสม ตามจำนวนคนในครอบครัว มีความมั่นคง และมีกรรมสิทธิ์เป็นของตนเอง อยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่ดี และปลอดภัยจากยาเสพติด มีสาธารณูปโภคที่เพียงพอ ทั้งการเดินทางที่สะดวก ใกล้แหล่งที่ทำกิน (2) มิติความสุข หมายถึงการได้อยู่กับครอบครัว ได้รับ หรือตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน หรือปัจจัย 4 ไม่ถูกเลือกปฏิบัติ ไม่มีหนี้สิน มีรายได้ที่เพียงพอ สุขภาพแข็งแรง และสามารถเข้าถึงกิจกรรม นันทนาการ และความบันเทิงตามช่วงวัย (3) มิติคุณภาพชีวิต หมายถึงการอยู่ดีมีสุข มีอาชีพ และรายได้ที่มั่นคง อยู่ท่ามกลางสังคมที่ดี มีความเอื้ออาทร ปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน ได้รับการดูแลด้านสิทธิ และเข้าถึงบริการของรัฐอย่างทั่วถึง และเท่าเทียม

ดังนั้น คำว่า “เมืองน่าอยู่” หมายถึง เมืองที่มีผู้นำ และผู้ตามที่ดี สร้างสรรค์งาน พัฒนา และให้ความสำคัญกับกลุ่มคนทุกช่วงวัย มีอัตลักษณ์ และเอกลักษณ์บนพื้นฐานวัฒนธรรม ประเพณีไทยที่ดี สมาชิกในชุมชนท้องถิ่นรู้จักสามัคคี ปลอดภัย มีวินัย เป็นเมืองท่องเที่ยว และสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนท้องถิ่น ส่วนคำว่า “ท่ามะขามโมเดล” หมายถึง ต้นแบบ และแหล่งเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง มีการจัดการตนเองที่ดีอยู่บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความเอื้ออาทรช่วยเหลือและมีน้ำใจ มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง ปลอดภัย ยึดมั่นในกฎระเบียบ จากนิยาม และความหมายดังกล่าวสิ่งที่จะต้องพิจารณา ได้แก่ (1) ปัจจัยสี่ เป็นปัจจัยพื้นฐานของการดำรงชีวิต ประกอบด้วย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค รวมทั้งเป็นสิ่งจำเป็นที่ช่วยมนุษย์มีชีวิตที่สุขสมบูรณ์ตามอัตภาพ และเป็นส่วนหนึ่งของการชี้วัดถึงภาวะความยากจน และความเหลื่อมล้ำทางสังคม ตลอดจนการแสดงภาวะทางเศรษฐกิจ และสังคมระดับครัวเรือน ดังนั้น การเกิดขึ้นของปัญหาด้าน

ปัจจัยสี่จะส่งผลกระทบต่อผู้คนที่อาศัยอยู่ในเมือง และชนบทอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส จะมีคุณภาพชีวิตที่ต่ำกว่ามาตรฐาน ปัญหากลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส จะไม่สามารถเข้าถึงปัจจัยสี่ได้ เป็นเพราะส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาที่น้อย มีอาชีพที่ไม่มั่นคง รายได้ไม่เพียงพอ และมีหนี้สิน ดังนั้นการเป็นเมืองน่าอยู่ สิ่งที่ต้องพิจารณาคือ การให้ความสำคัญกับความอยู่ดีมีสุขของแต่ละบุคคล และครอบครัวทั้งทางกาย จิตใจ และสังคม (2) ความต้องการจำเป็นทางสังคม ในที่นี้หมายถึง ความปรารถนาต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะปัจจัยสี่เป็นความต้องการมีชีวิตอยู่รอดทางสังคม ได้แก่ การมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ไม่ถูกไล่ออกจากบ้าน หรือยกเลิกสัญญาเช่าที่อย่างไม่เป็นธรรม มีอาชีพ และรายได้ที่มั่นคงในการดำรงชีวิต มีหลักประกันและสวัสดิการทางสังคม รวมทั้งไม่เป็นภาระให้กับบุคคลอื่น ๆ ปัญหาทั่วไปของกลุ่มผู้มีรายได้น้อย ได้แก่ หนี้สินและที่อยู่อาศัย การประกอบอาชีพและรายได้ สุขภาพ ความปลอดภัยและการใช้ชีวิต ดังนั้นการเป็นเมืองน่าอยู่ สิ่งที่ต้องพิจารณาคือ การทำให้ทุกคนมีโอกาสได้เข้าถึงผลประโยชน์จากเมืองน่าอยู่นั้น ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมบนพื้นฐานการมีส่วนร่วม และสามารถพึ่งตนเองได้ (3) การสนับสนุนทางสังคม ในที่นี้หมายถึงการดูแล และการได้รับความช่วยเหลือทางสังคมตามสภาพที่เป็นอยู่จริงทั้งด้านกาย จิตใจ และสังคม ทั้งระดับครอบครัว และชุมชนที่มีความใกล้ชิดกับกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส มีบทบาทสำคัญต่อการเกื้อหนุนทั้งทางตรง และทางอ้อม สำหรับระดับสังคม เป็นการช่วยเหลือ และสนับสนุนทั้งด้านการยอมรับทางสังคม การมีส่วนร่วมหรือนำเสนอ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจ และการได้รับการพัฒนาตนเอง (4) การพัฒนาศักยภาพตนเอง ในที่นี้ได้แก่ การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต และคุณภาพชีวิตของตนเอง ด้วยการสร้างความตระหนัก และการเห็นคุณค่าในตนเอง การมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมพัฒนาเพื่อให้ได้ซึ่งที่อยู่อาศัย เป็นของตนเอง มีส่วนร่วมกำหนดชะตาชีวิตกับท้องถิ่นชุมชน ให้เกิดความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ และสังคมปัจจุบัน รวมทั้งตั้งศักยภาพของคนในชุมชนไปใช้ประโยชน์ในเชิงความรู้ มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิดเห็น เพราะนั่นคือจุดเด่นของคนในพื้นที่มีทั้งเรื่องเล่า เรื่องราว มีภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านวิถีชีวิต และวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชน

ตอนที่ 2 การพัฒนากิจกรรมความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย มีสิ่งที่พิจารณา ดังนี้

การร่วมคิด ในที่นี้หมายถึง การร่วมค้นหาการก่อเกิด การดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม มีรายละเอียดดังนี้ (1) การก่อเกิด บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามเป็นโครงการหนึ่ง ที่ตั้งขึ้นเพื่อแก้ปัญหาความไม่มั่นคงด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส ในตำบลท่ามะขาม อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี รวมทั้งพื้นที่ใกล้เคียง สร้างชุมชน

ที่มั่นคงและน่าอยู่ ตามนโยบายของรัฐ เริ่มตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2557 เกิดความร่วมมือของหน่วยงานในพื้นที่ และคณะทำงานเครือข่ายการแก้ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย มีการสำรวจผู้เดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัยในตำบลท่ามะขาม และพื้นที่ใกล้เคียง พบผู้เดือดร้อนใน 5 หมู่บ้าน 1 ชุมชน ที่อาศัยอยู่ในที่ดินที่ราชพัสดุ อาศัยที่ดินวัด และอาศัยที่ดินการรถไฟ ส่วนใหญ่ไม่มีที่ดิน หรือ ที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง เป็นบ้านเช่า บางรายถูกไล่รื้อให้ออกจากพื้นที่ ปี พ.ศ.2558 มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม ซึ่งได้เปลี่ยนบทบาทของผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส จากผู้เคยรับผลประโยชน์ หรือผู้ขอรับการช่วยเหลือ เป็นเจ้าของโครงการร่วมพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชนของตนเอง ต่อมาเกิด MOU พัฒนาด้านที่อยู่อาศัย ระหว่างเทศบาลตำบลท่ามะขาม กรมธนารักษ์ และมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี เพื่อขอใช้และพัฒนาด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส ภายใต้โครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม ถัดมาในปี พ.ศ. 2559 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ได้อนุมัติงบประมาณอุดหนุนด้านสาธารณูปโภค โดยหลักการต้องมีหนังสือยืนยันการให้เช่าที่ดินจากกรมธนารักษ์ หรือที่ราชพัสดุ ในนามกลุ่มออมทรัพย์สหกรณ์เคหสถานเมืองท่ามะขาม จำกัด ในปี พ.ศ. 2560 เทศบาลตำบลท่ามะขาม และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ดำเนินการขอใช้พื้นที่ราชพัสดุบางส่วน จำนวน 27 ไร่ 0 งาน 79 ตารางวา เพื่อพัฒนาโครงการด้านที่อยู่อาศัย โดยมีมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี กรมธนารักษ์ พื้นที่กาญจนบุรี และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมพัฒนาการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าว (2) การดำรงอยู่ บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม มิใช่เพียงการสร้างที่อยู่อาศัยที่มั่นคงให้กับผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาสเท่านั้น แต่เน้นการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เป็นโครงการที่เน้นการแก้ไขปัญหาาร่วมกันเชิงพื้นที่ โดยชุมชนและสมาชิก ในที่นี้คือ สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม เป็นแกนนำร่วมกับภาคีต่าง ๆ ในพื้นที่ เช่น เทศบาลตำบลท่ามะขาม สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี กรมธนารักษ์พื้นที่กาญจนบุรี สหกรณ์จังหวัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมวางแผนและจัดกระบวนการพัฒนา เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหากับผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาสในชุมชนอย่างเป็นระบบ เริ่มจากการสำรวจข้อมูลสภาพปัญหา ความต้องการในระดับพื้นที่ หรือตำบล มีการพัฒนาระบบกลุ่มออมทรัพย์ ในที่นี้คือ กลุ่มออมทรัพย์บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม เป็นการสร้างกองทุนออมเงินของตนเอง และแก้ปัญหากับสมาชิก ประกอบด้วย 5 กองทุน ได้แก่ (1) กองทุนออมทรัพย์ (ออมสัจจะ) เป็นการออมรายเดือน เดือนละไม่น้อยกว่า 100 บาท และให้ออมเงินได้ไม่เกิน 1,000 บาทต่อเดือน (2) กองทุนออมสมทบเพื่อที่อยู่อาศัย เป็นการออมรายเดือนประมาณ 10 เปอร์เซ็นต์ของราคาแบบบ้านที่สมาชิกเลือก (ไม่มีสิทธิถอนเงินคืน) ต้องมีการออมให้ครบภายใน 2 ปี ก่อนทำสัญญาสร้างบ้าน (3) กองทุนรักษาดิน รักษาบ้าน เป็นการออมรายปี ๆ ละ 240 บาท (ไม่มีสิทธิถอนเงินคืน) (4) กองทุนออมสวัสดิการ เป็นการออมรายเดือน ๆ ละ 30 บาท หรือ

ส่งรายปี ๆ ละ 360 บาท (ไม่มีสิทธิถอนเงินคืน) และ (5) กองทุนบริหารจัดการ เป็นการออม รายเดือน ๆ ละ 20 บาท หรือรายปี ๆ ละ 240 บาท (ไม่มีสิทธิถอนเงินคืน) ทุกกองทุน เสียค่าธรรมเนียมแรกเข้าคนละ 20 บาท จ่ายครั้งเดียว (ตอนสมัครเป็นสมาชิก) และ (3) การเปลี่ยนแปลงและพัฒนา ตลอดระยะเวลากว่า 7 ปี (พ.ศ. 2557-ปัจจุบัน) กลุ่มผู้มีรายได้น้อย และด้อยโอกาส พยายามร่วมแก้ปัญหาความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย และสร้างโอกาสในการพัฒนา คุณภาพชีวิตของตนเอง ภายใต้บริบทเชิงพื้นที่ที่ต่างกัน เน้นการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมพัฒนา โดยมีหน่วยงานองค์กรท้องถิ่น และภาคีเครือข่ายให้สนับสนุน เป็นความร่วมมือเชิงบูรณาการ ผ่านการเรียนรู้ และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน โดยแสดงออกในรูปแบบกิจกรรม หรือ โครงการต่าง ๆ ได้แก่ การสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อน การประชุมวางแผน การบริหารคน บริหารงาน และงบประมาณ การจัดอบรมเรียนรู้ จัดเวทีเสวนา เพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนา และอื่น ๆ เป็นการจัดการปัญหา และความต้องการที่แท้จริงบนพื้นฐานการสร้างความร่วมมือที่เข้มแข็ง ฐานคิดสำคัญที่ทำให้โครงการดังกล่าวเกิดผลสำเร็จได้มาจาก (1) การเรียนรู้ เป็นเงื่อนไขสำคัญ นำไปสู่การแก้ไขปัญหา และความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส เป็นการเสริมพลังให้กับสมาชิกได้เรียนรู้ทั้งทางตรง และทางอ้อม (2) การรวมกลุ่ม เป็นเครื่องมือ ในการแสดงออก หรือเจตนาให้เกิดพลังขับเคลื่อนและก่อให้เกิดการขยายผล ในที่นี้ส่วนใหญ่ เป็นกลุ่มทางการ มีการจัดตั้งตามโครงสร้าง และเงื่อนไขที่โครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม กำหนดไว้ มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบของสมาชิกภายในกลุ่ม (3) การมีส่วนร่วม ได้แก่ (3.1) การมีส่วนร่วมวางแผนหรือร่วมคิด (3.2) การมีส่วนร่วมทำ หรือดำเนินการ หรือกิจกรรม (3.3) การมีส่วนร่วมพัฒนา และ (3.4) การมีส่วนร่วมใช้ และรับผลประโยชน์ จากที่กล่าวเหล่านี้ถือได้ ว่าเป็นรากฐานสำคัญที่โครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามจะสำเร็จได้ สมาชิกแต่ละคนจะมีบทบาท แตกต่างกันไป

การร่วมทำ ในที่นี้คือ (1) การร่วมออกแบบกิจกรรมการพัฒนา โครงการบ้านมั่นคง เมืองท่ามะขาม ไม่ใช่เพียงโครงการเพื่อการส่งเสริม และพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยและ ด้อยโอกาสเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงครอบครัว ชุมชน การจัดการเงินและกองทุน อาชีพ และ คุณภาพชีวิต เป็นความมั่นคงทางด้านกาย จิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงเข้าด้วยกัน ซึ่งกว่าจะมาเป็นบ้านมั่นคงสักหนึ่งหลังนั้น สมาชิกบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามต้องเรียนรู้ร่วมกันอีกมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการรวมกลุ่ม เรื่องการออม เรื่องการจัดสรร และอื่น ๆ ปัจจุบันยังไม่ชัดเจน ยังต้องใช้เวลา เพราะทุกขั้นตอนมีรายละเอียด ปัจจุบันการดำเนินงานภายใต้โครงการบ้านมั่นคงเมือง ท่ามะขาม อยู่ระหว่างการขอจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์บ้านมั่นคง โดยใช้ชื่อว่า “สหกรณ์เคหสถาน เมืองท่ามะขาม จำกัด” ต่อจากนั้นจึงจะดำเนินการทำเรื่องขอเช่าที่ราชพัสดุจากกรมธนารักษ์พื้นที่ กาญจนบุรี เพื่อใช้เป็นพื้นที่สร้างบ้าน เป็นการทำสัญญาเช่าระยะยาว ผ่านสถาบันการเงินชุมชน

(สหกรณ์เคหะสถาน เมืองท่ามะขาม จำกัด) จากนั้นสมาชิก สถาปนิกและผู้เกี่ยวข้องร่วมออกแบบ วางผังที่อยู่อาศัย โดยคำนึงถึงความสามารถในการจ่ายค่าที่อยู่อาศัยตามขนาดและลักษณะพื้นที่ที่กำหนดในที่มี 4 รูปแบบ ซึ่งรูปแบบบ้านแต่ละหลังจะมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนและราคา ที่สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงสามารถผ่อนได้ ในการวางผังหรือออกแบบผังที่อยู่อาศัยโครงการบ้านมั่นคงจะต้องมีบ้านกลาง หรือบ้านสำหรับผู้ด้อยโอกาสในชุมชน เช่น ผู้สูงอายุหรือผู้พิการ นอกจากนี้จะต้องมีพื้นที่ส่วนกลางที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ต้องมีระบบสาธารณูปโภคครบถ้วน รวมถึงระบบบำบัดน้ำเสีย โครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม “บ้าน ที่มากกว่าคำว่า บ้าน” ในที่นี้หมายถึงพื้นที่แห่งการอยู่อาศัย มีสุข ของกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและผู้ด้อยโอกาสในครอบครัว มีความสมดุล และลงตัว อยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดังนั้นโครงการบ้านมั่นคง เมื่อดำเนินการสร้างแล้วเสร็จ ยังต้องพัฒนาต่อเนื่องในด้านอื่น ๆ เช่น พัฒนาสวัสดิการทางเลือกชุมชน พัฒนาศักยภาพเด็ก เยาวชนและผู้สูงอายุในชุมชน พัฒนากลุ่มอาชีพและรายได้เสริม พัฒนาพื้นที่ของดีของเด่นชุมชน พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเพื่อเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวหลัก พัฒนาศูนย์การเรียนรู้ สถานที่จัดแสดง หรือจัดจำหน่ายสินค้า และผลิตภัณฑ์ชุมชน รวมถึงการใช้พื้นที่ว่างในโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม สร้างพื้นที่สีเขียว การปลูกผักสวนครัว และการพัฒนาหน้าบ้าน นำมาอง ตลอดจนการเป็นชุมชนต้นแบบสู่การเป็นเมืองน่าอยู่ สำหรับกิจกรรมพัฒนาที่สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม มีความต้องการต่อการพัฒนาความสำเร็จของการมีที่อยู่อาศัยเป็นตนเอง มีความมั่นคงและคุณภาพชีวิตที่ดี แบ่งออกเป็น 2 กิจกรรมหลัก ดังนี้ (1) กิจกรรมพัฒนาความสำเร็จสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย และ (2) กิจกรรมพัฒนาความสำเร็จสู่ความมั่นคงด้านคุณภาพชีวิต โดยมีกิจกรรมนำร่อง 3 กิจกรรมย่อย ได้แก่ (1) กิจกรรมพัฒนาการจัดสหกรณ์บ้านมั่นคง ผลของกิจกรรมคือ สมาชิกได้รับความรู้ความเข้าใจเรื่องการจัดตั้ง และวัตถุประสงค์สหกรณ์บ้านมั่นคง ขั้นตอนการเตรียมการ และการจดทะเบียน ได้ทราบถึงแนวทางการส่งเสริมของสหกรณ์หลังจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์ รวมทั้งประโยชน์ที่ได้รับ ปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ไขปัญหา ได้รับรู้สิทธิ และหน้าที่ของการเป็นสมาชิกสหกรณ์บ้านมั่นคง และเกิดการรวมกลุ่มสมาชิกสหกรณ์เคหะสถานเมืองท่ามะขาม จำกัด และนำไปสู่การขอจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์ฯ (2) กิจกรรมพัฒนาการบริหารจัดการสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย ผลของกิจกรรมคือ สมาชิกได้รับรู้ถึงความยากลำบาก และปัญหาต่าง ๆ ทุกขั้นตอนของโครงการบ้านมั่นคง ได้รู้จัดการวางแผน การบริหารความเสี่ยงต่อสิ่งที่ไม่คาดฝันของโครงการฯ ตระหนักถึงการมีส่วนร่วม และการมองหาผู้นำที่มีความรับผิดชอบ มีคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง และต้องรู้จักการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อเครือข่าย หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเจ้าหน้าที่ทุกฝ่าย เพื่อให้โครงการบ้านมั่นคงขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ (3) กิจกรรมพัฒนาศักยภาพและการยกระดับรายได้ชุมชน ผลของกิจกรรมคือ สมาชิกได้รับรู้ถึงวิธีการการทำ

การผลิตภัณฑการสร้างรายได้ รวมถึงช่องทางการตลาด การพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์และการสร้างมูลค่าเพิ่ม

ตอนที่ 3 การสังเคราะห์ระบบและกลไกความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย มีสิ่งที่พิจารณา ดังนี้

สภาพที่เป็นอยู่จริง จากวันแรกจนถึงปัจจุบัน (2557 – 2563) เป็นเวลากว่า 7 ปี สิ่งที่โครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม ได้ดำเนินการไปแล้ว และที่ยังไม่ดำเนินการ มีรายละเอียด ดังนี้ (1) สิ่งที่ทำดำเนินการแล้ว ได้แก่ การสำรวจปัญหา และความต้องการของผู้มีรายได้และด้อยโอกาส การรวมกลุ่ม และจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม รวมถึงการมีคณะกรรมการ และการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายพัฒนา (2) สิ่งที่กำลังดำเนินการอยู่ คือ การจัดตั้งสหกรณ์ ในที่นี้คือ “สหกรณ์เคหะสถานเมืองท่ามะขาม จำกัด” (3) สิ่งที่ยังไม่ดำเนินการ ได้แก่ การของบประมาณและสินเชื่อ การก่อสร้างบ้าน และการพัฒนาบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม “การอยู่ดี มีสุข”

สภาพคาดหวัง กว่าที่จะมาถึงวันนี้โครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม ค่อนข้างใช้เวลานาน เริ่มตั้งแต่ (1) การทำความเข้าใจ และการสำรวจปัญหาความต้องการ (2) การรวมกลุ่มการออม (3) คณะกรรมการและทีมงานพัฒนา (4) การจัดตั้งสหกรณ์ (5) การของบประมาณก่อสร้างบ้าน (6) ที่ดิน และการก่อสร้าง และ (7) การพัฒนาบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามเพื่อการอยู่ดีมีสุข ดังนั้น สิ่งที่คาดหวังหลังจากนี้ คือ การเร่งดำเนินการ และติดตามการขอจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์เคหะสถานเมืองท่ามะขาม จำกัด รวมถึงการดำเนินการต่อ ๆ ไปต้องมีความชัดเจน ต้องดำเนินการด้วยความรอบคอบ ต้องประชุมชี้แจง และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพราะจากการศึกษาดูงาน โครงการบ้านมั่นคงในจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่าทุกโครงการ มีปัญหา และอุปสรรคที่หลากหลายแตกต่างกันตามบริบทพื้นที่ สำหรับจุดเด่นโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม คือ (1) สมาชิก ในที่นี้คือ สมาชิกและคณะกรรมการ ผู้นำชุมชน มีความเชื่อมั่นในการทำงานร่วมกัน เพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของตนเองได้ (2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในที่นี้คือ เทศบาลตำบลท่ามะขาม สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี กรมธนารักษ์พื้นที่กาญจนบุรี สหกรณ์จังหวัด ให้ความสำคัญในการแก้ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย และด้อยโอกาส (3) เงินทุน ในที่นี้คือ ทุน หรืองบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งทุนซึ่งเกิดจากการออมทรัพย์ของกลุ่มสมาชิกซึ่งมีวินัยการออมที่ดี มีความรับผิดชอบทำให้มีเงินในกองทุนต่าง ๆ อยู่ในสัดส่วนที่สูง (4) การเรียนรู้ ในที่นี้คือ การเข้าอบรม การประชุมสัมมนา การศึกษาดูงาน นำมาประยุกต์กับการดำเนินโครงการบ้านมั่นคงให้ขับเคลื่อนได้ดีที่สุด

ระบบ และกลไกความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย ได้แก่

- (1) ระบบคน ในที่นี้ หมายถึง สมาชิกและกลุ่มสมาชิกที่ประกอบด้วย คณะกรรมการบ้านมั่นคง เมืองท่ามะขาม รวมถึงคณะกรรมการที่ดูแล และบริหารงานกองทุนต่าง ๆ ในโครงการบ้านมั่นคง เป็นพื้นฐานสำคัญของการผลักดัน และขับเคลื่อนให้โครงการบ้านมั่นคงเกิดความสำเร็จ
- (2) ระบบองค์กร ในที่นี้คือ องค์กรปกครองท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลตำบลท่ามะขาม และภาคีเครือข่าย พัฒนา ประกอบด้วย สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี กรมธนารักษ์พื้นที่กาญจนบุรี สหกรณ์จังหวัด รวมถึงหน่วยงานอิสระ และเอกชนที่เกี่ยวข้อง เป็นระบบหลักที่มีความสำคัญต่อโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามให้เป็นรูปธรรม และสำเร็จลงได้
- (3) ระบบข้อมูล ในที่นี้ได้แก่ ข้อมูลข่าวสาร และกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม โดยเฉพาะข้อมูลข่าวสาร เป็นสื่อกลางที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจร่วมกันระหว่างระบบคน และระบบองค์กร ทำให้การขับเคลื่อนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมที่เกิดจากการมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนา และร่วมรับผิดชอบผลประโยชน์
- (4) ระบบทุน ประกอบด้วย ทุนที่เป็นตัวเงิน หรืองบประมาณ และทุนทางสังคม ที่นอกเหนือจากระบบคน ระบบองค์กร และระบบข้อมูลแล้ว ระบบทุนถือว่าเป็นระบบหนึ่งซึ่งมีความสำคัญเช่นกันของการบ้าน มีที่อยู่อาศัยเป็นตนเอง โดยเฉพาะทุนที่เป็นตัวเงินหรืองบประมาณ ได้แก่ กองทุน สินเชื่อ และสวัสดิการชุมชน จากที่กล่าวระบบและกลไกจะขับเคลื่อนได้ ต้องอาศัยฐานคิดสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) หลักคิด หมายถึง การรวมกลุ่มของผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส เพื่อการมีบ้านมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง โดยการรวมกลุ่มการออม และการดำเนินกิจกรรมในการจัดการที่อยู่อาศัย ผ่านการมีส่วนร่วม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมถึงการนำหลักคิดเศรษฐกิจพอเพียง และการพึ่งตนเอง (2) หลักการ หมายถึง การดำเนินการของกลุ่มของผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส เพื่อสร้างชุมชนใหม่ที่พึงปรารถนา โดยอาศัยขั้นตอนตามโครงการบ้านมั่นคงได้กำหนดไว้ (3) หลักทำ หมายถึง การลงมือปฏิบัติในทุกขั้นตอนของการร่วมสร้างชุมชน โดยอาศัยทุนทางสังคม ในที่นี้หมายถึง การมีความสัมพันธ์ และความเชื่อมโยงของชุมชนผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส แบ่งได้เป็น 4 ระดับ คือ (1) ระดับบุคคลและครอบครัว (2) ระดับกลุ่มหรือองค์กรชุมชน (3) ระดับหน่วยงาน และ (4) ระดับเครือข่าย

การอภิปรายผลวิจัย

ผู้วิจัยอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

1. ความหมาย ความสำคัญ และปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย

เมื่อพิจารณาจากความหมาย ความสำคัญ ของกองทุนศาสตร์ และสารสนเทศ ที่อยู่อาศัย ฝ่ายวิชาการพัฒนาที่อยู่อาศัย การเคหะแห่งชาติ (2561, ออนไลน์) ได้ระบุถึง ที่อยู่อาศัย เป็นปัจจัยพื้นฐานหนึ่งในสี่ปัจจัยที่สำคัญ มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต รวมทั้งความมั่นคงของมนุษย์ ปัญหาที่อยู่อาศัยเป็นปัญหาที่สำคัญประการหนึ่ง ซึ่งนำไปสู่ปัญหาความยากจน และส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำในพื้นที่ของเมืองต่าง ๆ กลายเป็นปัญหาท้าทายสำคัญของปรากฏการณ์ทางสังคม ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ และสังคมในระยะยาว ทั้งในเรื่ององค์ความรู้ ความเหลื่อมล้ำ ความไม่เท่าเทียมกันของคนในสังคม ปัญหาที่อยู่อาศัยเป็นปัญหาสำคัญของประเทศไทย ที่ต้องได้รับการแก้ไขและพัฒนา ซึ่งที่อยู่อาศัยของของผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส ส่วนใหญ่จะนึกถึงภาพชุมชนแออัดที่มีสภาพเสื่อมโทรม ไม่ถูกสุขลักษณะ ไม่ได้รับการบริการพื้นฐาน สาธารณูปโภคทั่วถึงและเพียงพอ อีกทั้งไม่มีความมั่นคง ทำให้การดำรงชีวิตของของผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาสต้องเผชิญกับปัญหานานัปการ มีสาเหตุมาจาก (1) ปัญหาความเป็นเมือง เกิดจากความหนาแน่นของประชากร ที่มาจากการเคลื่อนย้ายแรงงาน และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ สู่ความเป็นเมือง มีการเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะจังหวัดกาญจนบุรี เป็นจังหวัดท่องเที่ยวภาคตะวันตก ที่มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติมาท่องเที่ยวจำนวนมากในแต่ละปี สร้างรายได้ สร้างงานให้กับคนในท้องถิ่น และแรงงานต่างถิ่น รวมถึงแรงงานต่างด้าว สอดคล้องกับกับผลงานวิจัยข้างต้นที่ว่า กลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาสเป็นผู้ที่มาจากต่างจังหวัด เคลื่อนย้ายตามครอบครัว หลังสมรส หรือทำงาน และตั้งถิ่นฐานทำมาหากินไม่น้อยกว่า 20 ปีขึ้นไป ดังนั้นการใช้ที่ดิน และที่อยู่อาศัยจึงมีความจำเป็น ทำให้ราคาที่ดิน และที่อยู่อาศัยค่อนข้างมีราคาสูง โดยเฉพาะในเขตเมือง หลายพื้นที่ไม่สามารถขยับขยายได้ เกิดเป็นชุมชนแออัด เป็นแหล่งที่พักอาศัยราคาถูกของผู้มีรายได้น้อย สอดคล้องกับผลงานวิจัยที่ว่า ลักษณะที่พักอาศัยเป็นบ้านเช่า บ้านพักสำหรับคนงาน หรืออาศัยอยู่ห้องเช่าในชุมชนแออัด หรืออาศัยอยู่กับญาติ ลักษณะของบ้านส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ชั้นเดียว สำหรับราคาเช่าบ้านอยู่ระหว่าง 2,000-3,500 บาทต่อเดือน ไม่รวมค่าน้ำประปา และค่าไฟฟ้า สภาพบ้านที่อาศัยนั้นไม่มีความมั่นคงเท่าที่ควร มีความทรุดโทรมไม่ปลอดภัย บางรายมีปัญหาด้านที่อยู่อาศัย เช่น ถูกไล่ที่ หรือหมดสัญญา หรือยกเลิกการเช่าบ้าน และที่ดิน ดังนั้นการใช้ที่ดิน และที่อยู่อาศัยในเมืองจึงมีความจำเป็น ทำให้ราคาที่ดิน และที่อยู่อาศัยค่อนข้างมีราคาสูง สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ เตชิต พระภูวงศ์, นิกร มหาวัน และวิทยา ดวงธิดา (2562) ศึกษากระบวนการจัดการตนเองของชุมชนบ้านมั่นคงวัดเชียงยืน แขวงนครพิงค์ เมืองเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า สภาพปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย มีสาเหตุจากความทรุดโทรม

ของที่อยู่อาศัย ความแออัด ความไม่ถูกสุขลักษณะของชุมชน ที่ดินในชุมชนไม่มีความมั่นคง และไม่มีโฉนดเนื่องจากอาศัยเช่าที่ดินวัด และ Average, C. (2019). ศึกษาปัญหา และแนวทางแก้ไขด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย: โอกาส และความท้าทายในบูลาวาโย ผลการศึกษาพบว่า ด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย เป็นปัญหาสำคัญในหลายประเทศ และประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งได้รับผลกระทบอย่างหนัก สาเหตุหลักมาจากการตั้งถิ่นฐานของชุมชนแออัด ที่กำลังขยายตัวอยู่ตามเมืองต่าง ๆ ของโลก มีผู้คนมากกว่าหนึ่งพันล้านคนที่ยังอาศัยอยู่ในชุมชนแออัด (2) ปัญหาสภาพที่อยู่อาศัย ส่วนใหญ่มีสภาพปัญหาที่ไม่ถูกสุขลักษณะ ขาดแคลนสิ่งอุปโภคและบริโภค เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา ถนน และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ อยู่ในพื้นที่เสี่ยง สภาพที่อยู่อาศัยไม่มั่นคง ปลอดภัย และแข็งแรง สภาพเหล่านี้คือ ส่วนหนึ่งในชีวิตของกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส ที่อาศัยอยู่ชุมชนแออัด หรือในพื้นที่ที่ตนเองเข้าไปบุกรุก หรือยึดครองเพื่อสร้างเป็นที่อยู่อาศัย สอดคล้องกับงานวิจัยที่ว่าบางรายอาศัยอยู่บนแฟรึมแม่น้ำ ไม่มีไฟฟ้าใช้ต้องอาศัยเครื่องปั่นไฟ ใช้น้ำจากแม่น้ำในการอาบน้ำชำระล้างร่างกาย ส่วนน้ำสะอาดเพื่อบริโภคต้องหาซื้อ ลักษณะของบ้านส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ชั้นเดียว บางรายมีปัญหาด้านที่อยู่อาศัย เช่น ถูกลักที่ หรือหมดสัญญา หรือยกเลิกการเช่าบ้านและที่ดิน และ (3) ปัญหาความเหลื่อมล้ำ คือ ความไม่เท่าเทียมทางสังคม อันเป็นผลจากการพัฒนาเชิงพื้นที่ ทั้งด้านเศรษฐกิจ และสังคม โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส ที่ถูกคัดกรอง และเลือกปฏิบัติ ด้วยเครื่องมือชีวิตทางเศรษฐกิจ รายได้ อาชีพ รวมถึงที่อยู่อาศัย ทำให้แปลกแยก และออกห่าง จนไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทรัพยากรได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Astrid, M. S., Puspito Sari, D.A. and Rini Anggraini. (2018) ศึกษาที่อยู่อาศัย และการตั้งถิ่นฐานใหม่ของกลุ่มคนยากจนในเขตเมือจาการ์ตา: กรณีศึกษาการฟื้นฟูชุมชนแออัดของกัมพูพูโลในจาการ์ตา อินโดนีเซีย ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มคนยากจนในเขตเมือจาการ์ตา ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัด เป็นผู้ที่ขาดการเข้าถึงทางสังคม เศรษฐกิจของประเทศ เป็นกลุ่มคนชายขอบที่ขาดการเหลียวแล และ (4) ปัญหาการเข้าถึงแหล่งทุนในที่นี้คือ ทุนในการก่อสร้างที่อยู่อาศัย เป็นที่ทราบดีว่ากลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทุนของธนาคารพาณิชย์ได้ ด้วยเงื่อนไขต่าง ๆ มากมาย หากเทียบกับแหล่งทุนนอกระบบที่อยู่ใกล้ชิดกับความยากจน และความด้อยค่าทางสังคม รวมทั้งเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาสที่เข้าถึงง่าย อยู่ใกล้ตัวมากที่สุด ดังนั้นการทำให้กลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส สามารถเข้าถึงแหล่งทุนเพื่อก่อสร้างที่อยู่อาศัย ต้องอาศัยนโยบายจากภาครัฐ คือ โครงการบ้านมั่นคง เป็นโครงการแก้ไขปัญหา และสร้างชุมชนที่มั่นคงของท้องถิ่นสำหรับผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาสได้ดีที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ Amin, S. and Karman, A.S. (2017). ศึกษาที่อยู่อาศัยสำหรับคนยากจน: การสนับสนุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อที่อยู่อาศัยในเขตเมือง Ternate-North Maluku ผลการศึกษาพบว่า แก้ปัญหาความยากจนในเมือง ต้องอาศัยการจัดการ และวางแผนด้านการเงินเพื่อการสร้างบ้าน ความสำเร็จดังกล่าว

จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่น หรืองบประมาณของประเทศ จากข้อค้นพบทางทฤษฎี เชื่อว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาที่อยู่อาศัย และสามารถบรรเทาความทุกข์ของผู้มีรายได้น้อยในเมือง

2. การพัฒนากิจกรรมความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย

โครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม “บ้าน ที่มากกว่าคำว่า บ้าน” ในที่นี้หมายถึง พื้นที่แห่งการอยู่อาศัย มีสุข ของกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและผู้ด้อยโอกาสในครอบครัว มีความสมดุล และลงตัว อยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมและมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดังนั้นโครงการบ้านมั่นคงเมื่อดำเนินการสร้างแล้วเสร็จ ยังต้องพัฒนาต่อเนื่องในด้านอื่น ๆ เช่น พัฒนาสวัสดิการทางเลือกชุมชน พัฒนาศักยภาพเด็ก เยาวชน และผู้สูงอายุในชุมชน พัฒนากลุ่มอาชีพและรายได้เสริม พัฒนาพื้นที่ของดีของเด่นชุมชน พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเพื่อเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวหลัก พัฒนาศูนย์การเรียนรู้ สถานที่ จัดแสดง หรือจัดจำหน่ายสินค้า และผลิตภัณฑ์ชุมชน รวมถึงการใช้พื้นที่ว่างในโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม สร้างพื้นที่สีเขียว การปลูกผักสวนครัว และการพัฒนาหน้าบ้าน นามอง ตลอดจนการเป็นชุมชนต้นแบบสู่การเป็นเมืองน่าอยู่ ดังนั้นควรมีกิจกรรมที่ดำเนินการควบคู่ไปกับการก่อสร้างบ้าน ดังนี้

(1) กิจกรรมพัฒนาความสำเร็จสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย ในที่นี้คือการพัฒนาพัฒนาความรู้และทักษะ รวมทั้งการพัฒนาความเข้มแข็งให้กับสมาชิก และคณะกรรมการบ้านมั่นคง เกิดความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง และบริหารจัดการองค์กร หรือกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งแก้ไขปัญหา และร่วมลงมือปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงร่วมกัน เช่น กิจกรรมพัฒนาการจัดการจัดสหกรณ์บ้านมั่นคง กิจกรรมพัฒนาศักยภาพการรวมกลุ่มการออม กิจกรรมพัฒนาการบริหารจัดการสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย

(2) กิจกรรมพัฒนาความสำเร็จสู่ความมั่นคงด้านคุณภาพชีวิต ในที่นี้คือการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การสร้างอาชีพและรายได้เสริม การพัฒนาการออม การรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การรับรู้สิทธิและโอกาสทางสังคม รวมทั้งการพัฒนาและการจัดการเชิงพื้นที่และสิ่งแวดล้อม เช่น กิจกรรมพัฒนาศักยภาพและการยกระดับรายได้ชุมชน กิจกรรมจัดการและการพัฒนาเชิงพื้นที่และสิ่งแวดล้อม กิจกรรมพัฒนาและการรับรู้ในการเข้าถึงสิทธิโอกาสทางสังคม กฎระเบียบที่พึงมีด้านที่อยู่อาศัย

จากที่กล่าวมาความสอดคล้องกับหลักคิดชุมชนเข้มแข็งของ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. (2562) ที่ว่าชุมชนเข้มแข็งต้องมีคุณลักษณะ 4 มิติ ดังนี้ (1) การพัฒนาคน คนต้องมีจิตสำนึกสาธารณะ มีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาต่าง ๆ ต้องมีทักษะในการประกอบอาชีพ และบริหารจัดการองค์กร มีคุณธรรมจริยธรรม ช่วยเหลือเกื้อกูล มีแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนในชุมชน (2) ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ต้องมีความหลากหลายสามารถแก้ปัญหา มีธรรมาภิบาล

สมาชิกในองค์กรชุมชนมีส่วนร่วม มีกลไกการจัดการความขัดแย้ง มีการเชื่อมโยงเครือข่าย มีระบบป้องกัน และจัดการภัยพิบัติ (3) การพัฒนาคุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสต้องได้รับสวัสดิการ และการคุ้มครองทางสังคมด้านต่าง ๆ ชุมชนต้องมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ คนในชุมชนมีอาชีพ มีรายได้มั่นคง มีการออม มีภาระหนี้สินน้อย มีความมั่นคงด้านอาหาร มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน คนในชุมชนมีสุขภาพจิตดี มีสุขภาพ และระบบการดูแลสุขภาพที่ดี (4) ความสัมพันธ์กับหน่วยงาน และการเปลี่ยนแปลงนโยบาย ซึ่งการทำงานของชุมชนต้องได้รับการยอมรับ และการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่าการพัฒนากิจกรรมความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย มิใช่เพียงการสร้างที่อยู่อาศัยของกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาสเท่านั้น แต่เป็นพื้นที่แห่งการอยู่ดี ในที่นี้ได้แก่ การมีที่อยู่อาศัยมั่นคง และปลอดภัย มีรายได้ที่เพียงพอ ไม่มีหนี้สิน พึ่งตนเองได้ มีเพื่อนบ้านที่ดี ได้รับการดูแลจากชุมชน และท้องถิ่น ได้รับสิทธิ และเข้าถึงบริการของรัฐ พื้นที่แห่งความสุข ในที่นี้ได้แก่ การมีสุขภาพดี มีร่างกายที่แข็งแรง อยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่ดี สังคมดี มีความเอื้ออาทร เข้าถึงข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยี อยู่พร้อมหน้ากับลูกหลาน มีโอกาสทำบุญ สวดมนต์ไหว้พระ และพื้นที่แห่งความสมดุลและมั่นคง ในที่นี้ได้แก่ การมีครอบครัว และชุมชน ที่ความเข้มแข็ง มีระบบการบริหารจัดการที่ดี สามารถพึ่งพา และจัดการตนเองได้ รวมถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทวีป บุตรโพธิ์ (2561) ศึกษาแนวทางในการกำหนดนโยบายพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งแบ่งออกได้ 5 ด้านหลักดังนี้ (1) ด้านกระบวนการ หรือนโยบาย ภาครัฐต้องสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม (2) ด้านสังคม ควรสร้างจิตสำนึกร่วมของคนในชุมชน สร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ หรือกิจกรรมให้ชุมชนตระหนักถึง การพึ่งพากันเอง และพัฒนาศักยภาพของชุมชนโดยมีหน่วยงานภาครัฐ หรือภาคเอกชนที่เข้าไปส่งเสริมการพัฒนาให้ชุมชนเข้มแข็ง เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน (3) ด้านเศรษฐกิจชุมชน ต้องมีการจัดตั้งกองทุน หรือกลุ่ม เพื่อระดมเงินทุนสำหรับการส่งเสริม และสนับสนุนศักยภาพของสมาชิกในชุมชน (4) ด้านวัฒนธรรมชุมชน ควรตั้งภูมิปัญญา และความภูมิใจ ในชุมชนเพื่อสร้างความเชื่อมั่นต่อสังคม (5) ด้านผู้นำชุมชน ต้องมีความเข้มแข็ง มีภาวะผู้นำ มีความเสียสละ เชื่อมมั่น และศรัทธาในกระบวนการประชาธิปไตย ต้องมีแนวคิดในการพัฒนาตลอดจนสามารถหารูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อน และผลักดันให้ชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ทั้งนี้เพราะ “บ้าน หรือที่อยู่อาศัย” หมายถึง สัญลักษณ์ของการมีตัวตน และการยอมรับทางสังคม เป็นสถานที่รวม “ความสุข” ในที่นี้คือ การได้อยู่กับครอบครัว ได้รับ หรือตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน หรือปัจจัย 4 ไม่ถูกเลือกปฏิบัติ ไม่มีหนี้สิน มีรายได้ที่เพียงพอ สุขภาพแข็งแรง และสามารถเข้าถึงกิจกรรม นันทนาการ และความบันเทิงตามช่วงวัย และ “การมีคุณภาพชีวิตที่ดี” หมายถึง การอยู่ดีมีสุข มีอาชีพ และรายได้ที่มั่นคง อยู่ท่ามกลางสังคมที่ดี

มีความเอื้ออาทร ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ได้รับการดูแลด้านสิทธิ และการเข้าถึงบริการของรัฐอย่างทั่วถึง และเท่าเทียม

3. ระบบ และกลไกความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย

ผลการศึกษาพบว่า มี 4 ระบบ ได้แก่ ระบบคน ในที่นี้ หมายถึงสมาชิก และกลุ่มสมาชิกที่ประกอบด้วย คณะกรรมการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม รวมถึงคณะกรรมการที่ดูแล และบริหารงานกองทุนต่าง ๆ ในโครงการบ้านมั่นคง เป็นพื้นฐานสำคัญของการผลักดัน และขับเคลื่อนให้โครงการบ้านมั่นคงเกิดความสำเร็จ ระบบองค์กร ในที่นี้คือ องค์กรปกครองท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลตำบลท่ามะขาม และภาคีเครือข่ายพัฒนา ประกอบด้วย สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี กรมธนารักษ์พื้นที่กาญจนบุรี สหกรณ์จังหวัด รวมถึงหน่วยงานอิสระ และเอกชนที่เกี่ยวข้อง ระบบข้อมูล ในที่นี้ได้แก่ ข้อมูลข่าวสาร และกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโครงการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม โดยเฉพาะข้อมูลข่าวสาร เป็นสื่อกลางที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจร่วมกันระหว่างระบบคนและระบบองค์กร ทำให้การขับเคลื่อนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมที่เกิดจากการมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนาและร่วมรับผิดชอบผลประโยชน์ ระบบทุน ประกอบด้วย ทุนที่เป็นตัวเงินหรืองบประมาณ และทุนทางสังคม จากที่นอกจากระบบคน ระบบองค์กร และระบบข้อมูลแล้ว ระบบทุนถือว่าเป็นระบบหนึ่งที่มีความสำคัญเช่นกันของการมีบ้าน มีอยู่อาศัยเป็นตนเอง โดยเฉพาะทุนที่เป็นตัวเงินหรืองบประมาณ ได้แก่ กองทุน สินเชื่อ และสวัสดิการชุมชน สอดคล้องกับหลักคิดของสมุล ยางสูง และเรวดี อุลิต (2558) และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) (2563) ที่กล่าวถึงหลักการและวิธีการที่สำคัญของการจัดการตนเองของชุมชนให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง มีจัดการปัญหาได้ด้วยตนเองทั้งระบบคน ระบบการเชื่อมโยงชุมชน ระบบทุน ระบบการสร้างงาน และการสร้างกิจกรรมการพัฒนาด้วยชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดกระบวนการชุมชน ในรูปของเครือข่ายชุมชนเมืองที่จะเป็นพลังสำคัญของการพัฒนาชุมชน และท้องถิ่น มีการเชื่อมโยงชุมชนต่าง ๆ ในเมือง รวมทั้งเครือข่ายทุกระดับ เกิดการพัฒนาชุมชน พัฒนาคุณภาพชีวิต อาชีพรายได้ สังคม สิ่งแวดล้อมชุมชน และเมืองอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืนในอนาคต เกิดการพัฒนาการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มออมทรัพย์ หรือสหกรณ์ของชุมชน มีระบบการดูแลคน ระบบการรักษาที่ดินและบ้าน และมีระบบการป้องกันความเสี่ยง กระบวนการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคงประกอบด้วย ขั้นตอนที่สำคัญตั้งแต่กระบวนการสำรวจข้อมูลครัวเรือน ชุมชน การวางแผนการพัฒนาทั้งเมือง การออกแบบ และการวางแผนการปรับปรุงชุมชน การดำเนินการก่อสร้างที่อยู่อาศัย และพัฒนาระบบสาธารณูปโภค รวมถึงการสร้างระบบสังคม และข้อตกลง การอยู่ร่วมกันภายในชุมชน กระบวนการดังกล่าวจะให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ ดำเนินการ และบริหารจัดการโดยชุมชนในทุกขั้นตอน เป็นระบบ

การบริหารจัดการแนวใหม่ที่ชุมชนท้องถิ่น ต้องร่วมเรียนรู้ และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และความโปร่งใสในการดำเนินงานโครงการ รวมทั้งหลักคิดของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2558) ที่ว่าการที่ประชาชนรวมตัวกันด้วยจิตสำนึกร่วมกัน มีบทบาท และขีดความสามารถในการจัดการเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต ของตนบนพื้นฐานของสิทธิร่วมกันอย่างเท่าเทียม และพึ่งพาตนเองได้ โดยอาศัยองค์กร และเครือข่ายในแนวราบ มีระบบและ กลไกกระบวนการ และกิจกรรมหลากหลายที่กลุ่มชุมชนจัดขึ้น ในลักษณะหุ้นส่วนที่เกิดจากความรัก ความสมานฉันท์ และเอื้ออาทรต่อกันเป็นองค์กรรวม ดังนั้นระบบ และกลไกความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยของกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส ดำเนินการตาม *หลักคิด* หมายถึง การรวมกลุ่มของผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส เพื่อการมีบ้านมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง โดยการรวมกลุ่มการออม และการดำเนินกิจกรรมในการจัดการที่อยู่อาศัย ผ่านการมีส่วนร่วม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมถึงการนำหลักคิดเศรษฐกิจพอเพียง และการพึ่งตนเองของสมาชิกบ้านมั่นคงให้ตระถึงการใช้ชีวิต อย่างมีสติ รอบครอบ และตระหนักรู้ในการเห็นคุณค่าแห่งตน รู้จักอดออม และการทำสมาธิที่สุจริต หลักการ หมายถึง การดำเนินการของกลุ่มของผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส เพื่อสร้างชุมชนใหม่ที่พึ่งปรารถนา โดยอาศัยขั้นตอน ดังนี้ การทำความเข้าใจร่วมกันเพื่อการสร้างที่บ้าน การรวมกลุ่มการออม ในที่นี้คือ การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อฝึกวินัยการออม และหลักประกันการขอสินเชื่อ การจัดตั้งสหกรณ์ เป็นเงื่อนไขสำคัญในโครงการบ้านมั่นคง และแหล่งทุนการให้กู้ยืมเพื่อนำไปก่อสร้างบ้าน พื้นที่ก่อสร้างและออกแบบแปลบ้าน เป็นการขอเช่าพื้นที่สร้างบ้าน ออกแบบและวางผังบ้านเพื่อประโยชน์การใช้สอย การของบประมาณหรือสินเชื่อจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. การดำเนินการก่อสร้าง ตามเงื่อนไข และสัญญาการสร้างบ้าน การพัฒนาและการดูแลชุมชน หลังจากการดำเนินการสร้างแล้วเสร็จ มีการส่งมอบงาน สมาชิกบ้านมั่นคงต้องร่วมพัฒนาให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและยั่งยืน รวมถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตทุกมิติของคนในชุมชน และ *หลักทำ* หมายถึง การลงมือปฏิบัติในทุกขั้นตอนของการร่วมสร้างชุมชน โดยอาศัยทุนทางสังคม ในที่นี้หมายถึง การมีความสัมพันธ์ และความเชื่อมโยงของชุมชนผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส สามารถจัดการตนเองเพื่อแก้ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย มีการแลกเปลี่ยนความรู้ และดำเนินกิจกรรมที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย

ข้อเสนอแนะ

การเสริมสร้างความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย
ควรอาศัยพลังทั้ง 5 สู่ความสำเร็จ ดังนี้

พลังที่ 1 พลังศรัทธา ในที่นี้คือ การหาหนทางสู่ความสำเร็จ สู้ฟันของคนอยากมีบ้าน
หลังจากที่บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามสามารถจดทะเบียนสหกรณ์สำเร็จ พลังศรัทธาที่ว่านี้ผู้เกี่ยวข้อง
ทุกฝ่ายต้องร่วมวางแผน และร่วมดำเนินการ ซึ่งมีอยู่หลายขั้นตอนที่ต้องดำเนินการ เช่น การคัดกรอง
และยืนยันสิทธิของสมาชิกบ้านมั่นคงให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย การออกแบบ การวางผังและแปลงที่
สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันและอนาคต รวมถึงการของบประมาณสินเชื่อก่อสร้าง และอื่น ๆ เหล่านี้
เหล่านี้ต้องอาศัยพลังศรัทธาจากทุกฝ่ายร่วมดำเนินการ และฝ่าอุปสรรคไปสู่ความสำเร็จ หรือสู้ฟันของ
คนอยากมีบ้าน

พลังที่ 2 พลังความเพียร ในที่นี้คือ ความสามารถในการดำเนินการ หรือปฏิบัติการตาม
ขั้นตอนของโครงการบ้านมั่นคง ขณะเดียวกันสมาชิก คณะกรรมการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม และ
ผู้เกี่ยวข้อง ต้องร่วมหาทางออกของการสร้าง สร้างอาชีพ รายได้ เพื่อลดรายจ่ายให้กับสมาชิกบ้าน
มั่นคง เพราะเป็นที่ทราบดีว่าสมาชิกบ้านมั่นคง ส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส มีรายได้
มีอาชีพที่ไม่มั่นคงและเพียงพอ การที่แต่ละฝ่ายร่วมคิด และหาทางออกในเรื่องดังกล่าวจะช่วยให้
สมาชิกบ้านมั่นคง มีขวัญและกำลังใจในการเข้าร่วมดำเนินการและพัฒนาบ้านมั่นคงต่อไป

พลังที่ 3 พลังสติ ในที่นี้คือ การตระหนักรู้ถึงบทบาทหน้าที่ การมีส่วนร่วม
และการเห็นคุณค่าแห่งตน ว่าตนมีความสำคัญต่อการพัฒนาการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามอย่างไร
ซึ่งการดำเนินการบ้านมั่นคงหลังจากนี้ ต้องใช้เวลาพอสมควร หากสมาชิกบ้านมั่นคงขาดการตระหนักรู้
ถึงสภาพที่เป็นจริงของบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม หรือละเลยการทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย รวมทั้ง
หน้าที่ในฐานะสมาชิกบ้านมั่นคง ย่อมส่งผลให้การก่อสร้าง สร้างบ้านทำได้ยากขึ้น หรือทำให้ฝันของคน
อยากมีบ้านดูเลือนราง

พลังที่ 4 พลังสมาธิ ในที่นี้คือ การทำความเข้าใจต่อสภาพที่เป็นจริง รวมถึง
การรับมือ และแก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นที่ทราบว่าทุกขั้นตอนของโครงการบ้านมั่นคงไม่ได้ทำง่าย ๆ
มีอุปสรรคต่าง ๆ มากมายที่ให้สมาชิก คณะกรรมการบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม และผู้เกี่ยวข้อง
หาวิธีการแก้ไข และดึงศักยภาพของทุกฝ่ายออกมาแก้ปัญหาด้วยตนเอง พลังสมาธิที่ว่านี้
อาจหมายถึง การใช้พลังคน และความคิด มาช่วยให้หลุดพ้นตักขั้นตอนของการสร้างบ้าน สร้างชุมชน
เพื่อสร้างความเชื่อมั่น ความมั่นใจว่าจะฝ่าฟันปัญหาต่าง ๆ ไปได้ด้วยดี

พลังที่ 5 พลังปัญญา ในที่นี้คือ การรู้แจ้งถึงความไม่แน่นอน หรือ
ความเปลี่ยนแปลง อันมีผลทำให้บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามย่อมประสบปัญหา
การหาทางออกของปัญหานั้นมาจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการวางแผน มีการเชื่อมโยงเครือข่าย

สร้างความเข้มแข็ง ร่วมคิด ร่วมทำ มีการประสานงานกับหน่วยงาน ภาครัฐพัฒนา และองค์กรต่าง ๆ ถึงแม้บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามจะมีจุดเด่นในเรื่องดังกล่าวแต่การวางแผนดำเนินการควรชัดเจน และควรออกแบบการทำงาน ออกแบบวิธีการที่นำไปสู่การสร้างบ้าน สร้างคน สร้างการช่วยเหลือ รวมทั้งควรออกแบบการพัฒนาเชิงอนาคตเพื่อสร้างความคุ้มค่าของบ้านที่ตนเองฝันและต้องการ

สำหรับจุดแข็ง และจุดที่ควรพัฒนาของบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามสู่การพัฒนาความมั่นคงและยั่งยืน

1. จุดแข็งของบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม

1.1 สมาชิก และคณะกรรมการ มีความเชื่อมั่นในการทำงานร่วมกันและอยู่ในพื้นที่เดียวกันทำให้การดำเนินงานต่าง ๆ สามารถกระทำได้ง่าย เนื่องจากมีสภาพปัญหา และความต้องการไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งต้องการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของตนเองร่วมกัน

1.2 ผู้นำ ในที่นี้คือ ผู้นำกลุ่มการออม ผู้นำบ้านมั่นคง และผู้นำชุมชน มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อน และพัฒนากิจกรรมของกลุ่มบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม ในการร่วมคิด ร่วมแก้ปัญหา ร่วมออม เป็นการสร้างวินัยทางการเงิน และเป็นพื้นฐานของการสร้างบ้าน รวมทั้งร่วมดำเนินการ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ผู้นำดังกล่าวมาจากการยอมรับของสมาชิกจึงทำให้การดำเนินงาน และการมีส่วนร่วมทำได้ง่าย

1.3 ภาครัฐเครือข่ายพัฒนา ในที่นี้คือ เทศบาลตำบลท่ามะขาม สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี กรมธนารักษ์พื้นที่กาญจนบุรี สหกรณ์จังหวัด มีสัมพันธภาพที่ดี และให้ความสำคัญในการแก้ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส รวมทั้งสนับสนุน เอื้ออำนวย ประสานงาน และประสานคน

2. จุดที่ควรพัฒนาของบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม

2.1 เวลา และการมีส่วนร่วมของสมาชิกเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม อาจมีความอ่อนแอได้ ถ้าสมาชิกไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ แม้ว่ากิจกรรมนั้นจะมีประโยชน์ต่อตนเอง และกลุ่ม เนื่องจากความจำเป็นต้องหาเลี้ยงชีพ จึงทำให้การเข้าร่วมกิจกรรมมีน้อย ถ้าวันไหนไม่ทำงานก็จะไม่มีรายได้

2.2 ความเสียสละ ในที่นี้หมายถึง การเข้าร่วมเป็นผู้แทน หรือคณะกรรมการ ที่ดูแล และบริหารงานกองทุนต่าง ๆ ของบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม มีสัดส่วนตามโครงสร้างค่อนข้างน้อย ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มเดิม ๆ ที่ขึ้นอาสาเข้ามาเป็นผู้แทน หรือคณะกรรมการ

2.3 กิจกรรมกลุ่มขาดความเนื่อง ในที่นี้คือ กิจกรรมการร่วมคิด การร่วมทำ และการร่วมพัฒนา ในรูปแบบการเข้าอบรม การประชุมสัมมนา การศึกษาดูงาน และอื่น ๆ

ไม่มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เช่น การประชุม หรือการรายงานความก้าวหน้าของการดำเนินการบ้านมั่นคง ย่อมทำให้สมาชิกมีความท้อแท้ ในที่สุดอาจให้กลุ่มสมาชิกมีความอ่อนแอ

2.4 ช่องทางข่าวสาร เป็นสื่อกลางที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจร่วมกันมีน้อย ควรมีความหลากหลาย เข้าใจง่าย และน่าสนใจ ควรเป็นสื่อข้อความ สื่อภาพ สื่อเสียง หรือสื่อภาพเคลื่อนไหว ควรนำสื่อเทคโนโลยีเข้ามาใช้ และสามารถเข้าถึงได้ทุกกลุ่ม ทุกช่วงวัย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรดำเนินการศึกษาระบบและกลไกความช่วยเหลือทางสังคมของกลุ่มสมาชิกบ้านมั่นคง เพราะแต่ละพื้นที่ แต่ละกลุ่มมีปัญหา และความต้องการช่วยเหลือที่แตกต่างกัน
2. ควรศึกษาเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคมเพื่อที่อยู่อาศัยของกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาสเพราะแต่ละพื้นที่ แต่ละกลุ่มได้รับการดูแลและให้ความสำคัญต่างกัน

บรรณานุกรม

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2563). *ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่อยู่อาศัยระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579)*, (ออนไลน์). วันที่ค้นข้อมูล 2 ตุลาคม 2563, เข้าถึงได้จาก https://www.nha.co.th/assets/download_doc/download-1-1702-2018-07-05-161433.pdf
- _____. (2558). *ร่างแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่อยู่อาศัย 10 ปี (พ.ศ. 2559 - 2568)*, (ออนไลน์). วันที่ค้นข้อมูล 2 ตุลาคม 2563, เข้าถึงได้จาก <https://nhic.m-society.go.th/policy>
- จรรยา กลัดล้อม. (2560). *ปัจจัยการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการ จังหวัดชัยนาทสู่ความยั่งยืน. วารสารการวิจัยการบริการการพัฒนา. 7(2). (ก.ค.-ธ.ค.). 63-72.*
- จารุวรรณ แก้วมะโน. (2556). *บทเรียนชุมชนเข้มแข็ง แผนพัฒนาจังหวัด ฉบับเจ้าเมือง. กรุงเทพฯ: บริษัท ส เจริญ การพิมพ์ จำกัด.*
- จุไรพร จิตพิทักษ์ และเสาวลักษณ์ ปรปักษ์พ่าย. (มปป). *การพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน ชุมชนเข้มแข็งจัดการตนเอง. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).*
- ชูลีรัตน์ เจริญพร. (2560). *กระบวนการพัฒนา และแก้ไขปัญหาที่ดินเพื่อที่อยู่อาศัย กรณีศึกษาชุมชนสร้างสรรค์นครรังสิต อ.เมือง จ.ปทุมธานี. การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยรังสิต ประจำปี 2560. (28 เม.ย.). 63-72. 885-896. วันที่ค้นข้อมูล 2 ตุลาคม 2562, เข้าถึงได้จาก <https://rsucon.rsu.ac.th/files/proceedings/nation2017/G4-26.pdf>.*
- เตชิต พระภูวงศ์, นิกร มหาวัน และวิทยา ดวงธิดา. (2562). *กระบวนการจัดการตนเองของชุมชนบ้านมั่นคง วัดเขียงยืน แขวงนครพิงค์ เมืองเชียงใหม่. การประชุมวิชาการด้านการผังเมือง ครั้งที่ 7. (13-14 มิ.ย.). วันที่ค้นข้อมูล 2 ตุลาคม 2562, เข้าถึงได้จาก <https://erp.mju.ac.th/openFile.aspx?id =MzcwNTMx>.*
- ทวีป บุตรโพธิ์. (2561). *แนวทางในการกำหนดนโยบายพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง. หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร (วปอ.) รุ่นที่ 60. ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2560 – 2561.*
- เทศบาลตำบลท่ามะขาม. (2562). *รายงานประชุมการถอดบทเรียน และกำหนดทิศทางพัฒนาในการเป็นเมืองแห่งความสุข. กาญจนบุรี: ม.ป.ท.*

- นพรัตน์ พรหมสนธิ และวราลักษณ์ คงอ้วน. (2558). ปัญหาจากการพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยในเมือง: กรณีศึกษาโครงการบ้านมั่นคงชุมชนร่วมสามัคคี ซอยรามคำแหง 39. วารสารสหวิทยาการ วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 12(2). (เม.ย.-ก.ย.). 48-79.
- นิพันธ์ บุญหลวง. (2561). แนวทางการจัดการชุมชนต้นแบบบ้านทุ่งศรี จังหวัดแพร่. หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร (วปอ.) รุ่นที่ 60. ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2560 – 2561.
- บ้านมั่นคงท่ามะขาม. (2562). รายงานการประชุมโครงการพัฒนาด้านที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย และค้อยโอกาส บ้านมั่นคงท่ามะขาม. กาญจนบุรี: ม.ป.ท.
- _____. (2563). รายงานการประชุมสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม. กาญจนบุรี: ม.ป.ท.
- เพ็ญศรี ฉรินัง. (2558). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน กรณีศึกษาชุมชนสร้อยมาลา เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร. วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. 1(3). (ก.ย.-ธ.ค.). 16-25.
- เพ็ญศรี ฉรินัง และวรสิทธิ์ เจริญพัฒน์. (2559). การพัฒนาชุมชน: แนวคิด ขอบข่าย และหลักในการปฏิบัติของนักพัฒนา. วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. 2(2). (พ.ค.-ส.ค.). 89-99.
- เมืองกาญจน์. (2562). แผนพัฒนาจังหวัดกาญจนบุรี 4 ปี (พ.ศ.2561 -2564) ฉบับทบทวนใหม่ รอบปี พ.ศ. 2562. (ออนไลน์). วันที่ค้นข้อมูล 2 ตุลาคม 2563, เข้าถึงได้จาก https://ww2.kanchanaburi.go.th/files/com_news_devpro/2018-07_7d27ce7c1dd29ba.pdf.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580). วันที่ค้นข้อมูล 10 พฤษภาคม 2562, เข้าถึงได้จาก http://www.ratchakittha.soc.go.th/DATA/PDF/2561/A/082/T_0001.PDF.
- วุฒิชัย สายบุญจวง. (2561). ชุมชนเข้มแข็งในทัศนะของชาวชุมชน กรณีศึกษา บ้านปลายคลองบางโพธิ์เหนือ หมู่ที่ 3 ตำบลบางโพธิ์เหนือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์). 8(1). (ม.ค.-เม.ย.). 119-129.

- ศูนย์ข้อมูลที่อยู่อาศัยแห่งชาติ. (2562). *สถานการณ์ที่อยู่อาศัยปี 2561 (เดือนมกราคม – เดือนมิถุนายน)*. (ออนไลน์). วันที่ค้นข้อมูล 14 ตุลาคม 2562, เข้าถึงได้จาก <https://housingkc.nha.co.th/files/article/attachments/8b184d0d14fa4dce9b25a9b6be0bc121.pdf>.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. (2563). *คู่มือการบริหารโครงการบ้านมั่นคงเมืองและชนบท ปีงบประมาณ 2563*. (ออนไลน์). วันที่ค้นข้อมูล 7 ธันวาคม 2563, เข้าถึงได้จาก https://web.codi.or.th/printing_media/20200402-12335
- _____. (2563). *ผลการดำเนินงาน 20 ปี พ.ศ. 2543-2563 พอช. ปลั่งองค์กรชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*. วันที่ค้นข้อมูล 7 ธันวาคม 2563, เข้าถึงได้จาก <https://web.codi.or.th/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=19533>
- _____. (2562). *เวทีวิชาการจากบ้านมั่นคงของมนุษย์สู่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง*. วันที่ค้นข้อมูล 7 ธันวาคม 2563, เข้าถึงได้จาก https://web.codi.or.th/printing_media/20190703-6202/.
- _____. (2559). *คู่มือการจัดทำแผนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น*. วันที่ค้นข้อมูล 5 พฤษภาคม 2562, เข้าถึงได้จาก <https://ref.codi.or.th/attachments/article/14957/book-MANUAL-plan180859.pdf>.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2562). *รายงานทีดีอาร์ไอ เรื่อง การประเมินมูลค่าเพิ่มที่เกิดจากโครงการบ้านมั่นคง*. (ออนไลน์). วันที่ค้นข้อมูล 5 ตุลาคม 2562, เข้าถึงได้จาก <https://tdri.or.th/wp-content/uploads/2014/05/wb102.pdf>.
- สมทรง บรรจงจิตินานต์. (2560). *แนวทางการจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาบ้านหัวคู ตำบลพระยาบันลือ อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*. 7(1). (ม.ค.-เม.ย.). 185-199.
- สิริยา รัตนช่วย. (2560). *การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นภายใต้พลวัตของโลกยุคใหม่. วารสารการเมืองการปกครอง*. 7(1). (ม.ค.-เม.ย.). 72-87.
- สุภาวดี เพชรชนะ. (2558). *กระบวนการจัดการตนเองของชุมชนบ้านมั่นคงสวนพลู เขตสาทร กรุงเทพมหานคร. ภาควิชาการพัฒนาชุมชน. คณะสังคมสังเคราะห์ศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*
- สมล ยางสูง และเรวดี อุลิต. (2558). *“โครงการบ้านมั่นคง” การพัฒนาที่อยู่อาศัยโดยองค์กรชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: สำนักงานบ้านมั่นคง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)*.

- สุวัฒน์ กิขุนทด และ คณะ (กองบรรณาธิการ). (2562). *บ้านมั่นคง บ้านโดยชุมชน ทุกคนร่วมกันสร้าง มหกรรมงานวันที่อยู่อาศัยอาศัยโลก*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2562).
- สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. (2562). *ชุมชนเข้มแข็ง ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ผนึกความคิด ศ. เกียรติคุณ นพ.ประเวศ วะสี*. ข่าวสาร 4PW เพื่อสานพลังปัญญา สร้างสรรค์นโยบายสาธารณะ ฉบับที่ 9 ปี 2561. วันที่ค้นข้อมูล 5 ตุลาคม 2562, เข้าถึงได้จาก https://www.nationalhealth.or.th/sites/default/files/upload_files/4PW_61_9.pdf.
- สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน. (2562). *การส่งเสริมสัมมาชีพชุมชนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน*. วันที่ค้นข้อมูล 5 ตุลาคม 2562, เข้าถึงได้จาก https://chumchon.cdd.go.th/wp-content/uploads/sites/106/2019/06/190618181254_.pdf.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560 – 2564*. (ออนไลน์). วันที่ค้นข้อมูล 10 พฤษภาคม 2562, เข้าถึงได้จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_w3c/ewt_dl_link.php?nid=6421.
- _____. (2561). *รายงานการติดตามความก้าวหน้าการสร้างความเป็นธรรม และลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยในปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12, 2561*, (ออนไลน์). วันที่ค้นข้อมูล 3 ตุลาคม 2563, เข้าถึงได้จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_w3c/ewt_dl_link.php?nid=7966
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2562). *คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี*. (ออนไลน์). วันที่ค้นข้อมูล 2 ตุลาคม 2563, เข้าถึงได้จาก <https://www.thaigov.go.th/uploads/document/66/2019/07/pdf>.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2558). *การมีส่วนร่วมของประชาชนกับการปกครองส่วนท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์.
- _____. (2558). *การปฏิรูประบบเพื่อสร้างเสริมชุมชนเข้มแข็ง*. (ออนไลน์). วันที่ค้นข้อมูล 15 พฤษภาคม 2562, เข้าถึงได้จาก https://library2.parliament.go.th/giventake/content_nrc2557/d022358-01-4.pdf.
- _____. (2558). *วาระปฏิรูปที่ ๒๘ : ระบบเพื่อส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง*. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์.

- Amin, S. and Karman, A.S. (2017). *Houses for the Poor: How Local Culture Supports the Housing for the Urban Poor in Ternate, North Maluku*. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*. 143, (pp.70-73).
<https://doi.org/10.2991/uicosp-17.2017.20>
- Astrid, M. S., Puspito Sari, D.A. and Rini Anggraini. (2018). *Housing and resettlement of Jakarta's urban poor: case study of Kampung Pulo's slum revitalisation in Jakarta, Indonesia*. *Journal of Studies and Research in Human Geography*. 12(2). (November), (pp.191-208). <https://doi.10.5719/hgeo.2018.122.4>.
- Average, C. (2019). *Low income housing problems and low-income housing solutions: opportunities and challenges in Bulawayo*. *Journal of Housing and the Built Environment*. 34, (pp.927-938). <https://doi.org/10.1007/s10901-019-09676-w>.
- Caprotti, F., Cowley, R., Datta, A., et al. (2017). *The New Urban Agenda: key opportunities and challenges for policy and practice*. *Urban Research & Practice*.10(3), (pp. 367-378). <https://doi.org/10.1080/17535069.2016.1275618>.
- Hisham, N.N. and Md Amin, N.D. (2019). *Housing Design for Urban Poor in Kuala Lumpur: A Literature Review*. IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science. 498, (July 18-23). <https://doi:10.1088/1755-1315/498/1/012083>.
- McIntyre, A. (2007). *Participatory Action Research*. Thousand Oaks, United States: SAGE.
- Miles, M. B. and Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook, 2nd Ed*. Thousand Oaks: SAGE.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1994). *Grounded Theory Methodology: An Overview*. In N. K. Denzin, & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of Qualitative* Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Swope, C.B. and Hernández, D. (2019). *Housing as a determinant of health equity: A conceptual model*. *Social Science & Medicine*. 243, (December), (p.1-13).
<https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2019.112571>.

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพการณ์ทั่วไป รวมถึงความหมาย ความสำคัญของที่อยู่อาศัย ความสุข และคุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อยและด้อยโอกาส

1. ที่บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

2. นิยาม ความหมาย และความสำคัญของบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม ในมิติที่อยู่อาศัย มิติความสุข มิติคุณภาพชีวิต คืออะไร ทำไมจึงคิดเช่นนั้น

.....

.....

.....

.....

3. นิยาม ความหมาย ของคำว่า “เมืองน่าอยู่” และ “ท่ามะขามโมเดล” คืออะไร และเกี่ยวข้องกับบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขามได้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

4. ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยและคุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อย เป็นอย่างไร และทางออกของปัญหาทำอย่างไร

.....

.....

.....

.....

คำถามการอภิปรายกลุ่ม/การถอดบทเรียน

การอภิปรายกลุ่ม/การถอดบทเรียนเกี่ยวกับการปัญหาด้านที่อยู่อาศัยและคุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อย

1. เล่าเรื่องราวปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ที่มาการรวมกลุ่ม และการเกิดบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. สิ่งคาดหวัง หรือความสุขของการมีบ้านสำหรับผู้มีรายได้น้อยคืออะไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

การระดมความคิด และถอดบทเรียนการพัฒนากิจกรรมความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่
ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย

1. ภาพอดีตใน 5 ปีที่ผ่านมาเกี่ยวกับความสุข และความทุกข์ด้านที่อยู่อาศัยภาพปัจจุบันเกี่ยวกับความสุข และความทุกข์ด้านที่อยู่อาศัย

.....

.....

.....

.....

.....

2. ภาพที่พึงปรารถนา (ภาพอนาคต) เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย และคุณภาพชีวิต

.....

.....

.....

.....

.....

3. การจัดการปัญหา และจัดลำดับความสำคัญ หรือความรุนแรงของปัญหา

.....

.....

.....

.....

.....

4. วิเคราะห์สาเหตุ และปัจจัยของปัญหา

.....

.....

.....

.....

.....

5. ระดมความคิด ค้นหากิจกรรมพัฒนาที่พึงกระทำในแต่ละประเด็น พร้อมเสนอแนวทางการกระทำ และความต้องการที่จะรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

.....

.....

.....

.....

.....

6. ร่วมสรุปกิจกรรม หรือโครงการพัฒนาความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย

.....

.....

.....

.....

.....

7. ถอดบทเรียนการจัดกิจกรรมและสรุปผล

.....

.....

.....

.....

.....

การจัดเวทีระดมสมอง

1. วิเคราะห์สภาพที่เป็นอยู่จริง และสภาพคาดหวังของสมาชิกบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม เป็นอย่างไร
ทำไมจึงคิดเช่นนั้น

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ระบบ และกลไกความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นสู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. หลักคิด และแนวคิดที่ทำให้ระบบ และกลไกความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นเกิดประสิทธิภาพ คืออะไร
ทำไมจึงคิดเช่นนั้น

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

การสัมภาษณ์

1. จุดเด่น และจุดควรพัฒนาของบ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ปัญหา หรืออุปสรรคใดที่ทำให้บ้านมั่นคงเมืองท่ามะขาม มีการดำเนินการที่ล่าช้า หรืออาจล้มเหลว
ทำไมจึงคิดเช่นนั้น

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ - นามสกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาคพันธ์ ศาลาทอง
Ass. Prof. Phackaphon Salathong, Ph.D.

หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก

สถานที่ติดต่อ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
คณะศิลปศาสตร์
เลขที่ 86 ถนนพิษณุโลก แขวงสวนจิตรลดา เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300
โทรศัพท์ 08-67588755
Email: phackaphon.s@rmutp.ac.th

ประวัติการศึกษาสูงสุด

ปรด.สาขาการศึกษาและการพัฒนาสังคม
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนและสังคม และแรงงานอกระบบ

ผลงานวิจัย

ชื่อผลงานวิจัย	สถานภาพ	แหล่งทุน/ปี
รูปแบบการจัดการและพัฒนาศักยภาพ	หัวหน้า	สสส./2549
เครือข่ายในการสร้างเสริมสุขภาพของ แรงงาน คู้ยขยะ	โครงการวิจัย	
เพียงลำพังสู่พลังสร้างสุข: กิจกรรม ความสำเร็จกับการพัฒนานโยบาย สาธารณะ	หัวหน้า โครงการวิจัย	สสส./2550
อยู่ดี มีสุข มีสิทธิ : เครือข่ายแรงงานคู้ย ขยะเพื่อสร้างเสริมสุขภาพ	หัวหน้า โครงการวิจัย	สสส./2550
สภาพวิถีและความต้องการทางสังคมของ กลุ่มคนจนเมือง	หัวหน้า โครงการวิจัย	วช./2553

ผลงานวิจัย (ต่อ)

ชื่อผลงานวิจัย	สถานภาพ	แหล่งทุน/ปี
แนวทางการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตกลุ่มผู้ ประกอบอาชีพถือสัมภาระรับจ้างเขต เทศบาลเมืองกาญจนบุรี	หัวหน้า โครงการวิจัย	วช./2554
กลไกสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตการ ทำงานของแรงงานนอกระบบภาคบริการ กรณีศึกษา กลุ่มคนขับรถแท็กซี่ เขต กรุงเทพมหานคร	หัวหน้า โครงการวิจัย	วช./2555
การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและการจัด สวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุเพื่อความอยู่ดีมี สุขจังหวัดกาญจนบุรี	หัวหน้า โครงการวิจัย	สกอ./2555
รูปแบบการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองของ เกษตรกรชาวนาจังหวัดฉะเชิงเทรา	หัวหน้า โครงการวิจัย	สถาบัน/2561
การพัฒนาสื่อการสอนอิเล็กทรอนิกส์ และ แอปพลิเคชันเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองใน วิชาการเปียโนวิธีวิจัย	ผู้ร่วมวิจัย	มุ่งเป้า/2561
รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการ พัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้ โรงเรียนผู้สูงอายุเป็นฐาน	หัวหน้า โครงการวิจัย	สถาบัน/2562
รูปแบบการสนับสนุนทางสังคมเพื่อการอยู่ ดีมีสุขของผู้สูงอายุ จังหวัดกาญจนบุรี	หัวหน้า โครงการวิจัย	สถาบัน/2563

ชื่อ - นามสกุล นางสาวหทัยรัตน์ ปัทมาวิวัฒน์

Miss Hathairad Pattamawiwat

หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก

สถานที่ติดต่อ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

86 ถนนพิษณุโลก แขวง จิตรลดา เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑ 10300

หมายเลขโทรศัพท์ 0814985470

Email: hathairad.p@rmutp.ac.th

ประวัติการศึกษา

ระดับปริญญาโท ศศม. (คหกรรมศาสตรศึกษา)

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สาขาที่มีความชำนาญพิเศษ

ด้านการโรงแรม

ผลงานการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการเลือกประกอบอาชีพของนักศึกษา

สาขาวิชาการ โรงแรม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร”

ชื่อ - นามสกุล นางสาวพุลสุข หิรัญสาย

Miss Phunsuk Hiransai

หน่วยงานที่สามารถติดต่อได้สะดวก

ศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตน์ คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี

มหาวิทยาลัยมหิดล

270 ถนนพระราม6 แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพฯ ๑ 10400

หมายเลขโทรศัพท์ 0814064056

Email: phunsuk.hir@mahidol.ac.th

ประวัติการศึกษา

ระดับปริญญาโท พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต (การพยาบาลผู้ใหญ่)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สาขาที่มีความชำนาญพิเศษ

การพยาบาลเฉพาะทางผู้ป่วยวิกฤต

ผลงานการวิจัย

การศึกษาเพียงลำพังสู่พลังสร้างสุข: กิจกรรมความสำเร็จกับการพัฒนานโยบายสาธารณะ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

การศึกษาอยู่ที่ มีสุข มีสิทธิ : เครือข่ายแรงงานค้ำชยะเพื่อสร้างเสริมสุขภาพ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

การศึกษารูปแบบการจัดการและพัฒนาศักยภาพเครือข่ายในการสร้างเสริมสุขภาพของ

แรงงานค้ำชยะ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

